

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

О.О.САДЧЕНКО

ЕКСПЕРТИЗА У ПРАВОЗАСТОСОВЧОМУ ПРОЦЕСІ

Збірник нормативних актів

Київ 2013

ББК Х. 629.3
УДК 343.148.

Збірник нормативних актів, що регламентують використання експертизи в правозастосовному процесі підготовлено на кафедрі криміналістичних експертиз Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів, Національної академії внутрішніх справ, схвалено та рекомендовано Вченою радою Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів, НАВС (протокол № 3 від 25.10.2013 року)

Садченко О.О **Експертиза в правозастосовному процесі:** Збірник нормативних актів. – К.: 2013. – 268с.

Збірник нормативних актів підготовлено відповідно до навчальної програми з дисципліни «Судова експертиза в правозастосовному процесі».

У збірнику викладені правові норми, що регулюють діяльність експерта в конституційному, кримінальному, адміністративному, цивільному, податковому, господарському та митному процесах.

Збірник нормативних актів призначений для курсантів навчальних закладів МВС України експертної спеціалізації, слухачів факультетів підвищення кваліфікації, викладачів, практичних працівників експертних установ, а також для всіх тих хто цікавиться теорією судової експертизи.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Частина 1. Експертиза у Конституційному процесі.....	6
1.1. Зміст Закону України «Про Конституційний Суд»	7
1.2. Витяг із Закону України «Про Конституційний Суд»	10
Частина 2. Експертиза у кримінальному процесі	27
2.1. Зміст Кримінального процесуального кодексу України	28
2.2. Витяг із Кримінального процесуального кодексу України	32
Частина 3. Експертиза у адміністративному процесі	97
3.1. Зміст Кодексу адміністративного судочинства України	98
3.2. Витяг із Кодексу адміністративного судочинства України.....	100
Частина 4. Експертиза у цивільному процесі.....	132
4.1. Зміст Цивільного процесуального кодексу України	133
4.2. Витяг із Цивільного процесуального кодексу України.....	135
Частина 5. Експертиза у податковому процесі	155
5.1. Зміст Податкового кодексу України	156
5.2. Витяг із Податкового кодексу України.....	158
Частина 6. Експертиза у господарському процесі.....	202
6.1. Зміст Господарського процесуального кодексу України	203
6.2. Витяг із Господарського процесуального кодексу України.....	204
Частина 7. Експертиза у митному процесі.....	215
7.1. Зміст Митного кодексу України	216
7.2. Витяг із Митного кодексу України	221

Вступ

Головна мета цього видання – запропонувати фахівцям, які здійснюють судово-експертну діяльність повні і аутентичні тексти діючого процесуального законодавства України, що стосується порядку призначення і проведення експертизи у кримінальному провадженні, у цивільних, адміністративних, податкових і митних справах, які розглядаються правоохоронними органами.

Необхідність у виданні такого збірника обумовлена значною кількістю і неузгодженістю норм процесуального закону, що діє у різних видах правозастосовного процесу. Інститути українського процесуального законодавства нестабільні в умовах швидкого розвитку: в одному випадку вони недостатньо продумані, а в іншому - ним притаманний зайвий консерватизм.

Процес застосування права, юридична наука і практика відносить до однієї із форм реалізації права, яка здійснюється в конкретних життєвих ситуаціях, спеціально уповноваженим органом держави, за спеціальними правилами. Цей процес складається з ряду загальних стадій: встановлення і доказування фактичних обставин, вибір правової норми її тлумачення, прийняття владного рішення.

При наявності загальних рис, по різних категоріям справ конкретні стадії процесу мають певні відмінності: їм притаманні свої особливості, в них по різному спрямований інститут доказів, різні права, обов'язки і відповідальність експерта.

Все це породжує значні труднощі в процесі проведення судових експертиз і оцінці висновків експертів, як джерел доказів у провадженні. У першу чергу труднощі виникають у експертів, які проводять експертизи.

В системі судово-експертних установ МЮ України, МВС України, МОЗ України, МО України, СБУ України працюють кваліфіковані спеціалісти, компетентні в різних галузях науки і техніки. Як правило, вони володіють знаннями в області юриспруденції, в тому числі у галузі

кримінального, цивільного, адміністративного процесів. Не всі експерти чітко розуміють ієрархію законодавчих актів, нормативних актів і актів індивідуальної дії, межі застосування того чи іншого нормативного акта. Крім цього, чисельність і нестабільність процесуальних норм вносять плутанину і не дають можливості експерту чітко усвідомити, принаймні хоча б грамотно, і вільно оперувати ними. Тим паче обов'язок дотримання експертом норм законодавства, потребують від нього знання і розуміння цих норм, усвідомлення їх співвідношення між собою. Відповідно Закону України «Про судову експертизу» кожен державний судовий експерт зобов'язаний знати предметну галузь своєї експертизи, а також норми законодавства, що регулюють порядок призначення і проведення експертиз. При проведенні кваліфікаційних іспитів на право самостійного проведення експертиз, питання норм права включені в екзаменаційні білети.

Однак, як свідчить досвід, професійні судові експерти у своїй практичній діяльності, поступово забувають особливості свого процесуального статусу по тій чи іншій категорії справ. Вони, як правило, перестають слідкувати за змінами в діючому процесуальному законодавстві, і починають керуватися вигаданим процесуально-правовим стандартом.

В діяльності практикуючого експерта зустрічаються суперечливі ситуації щодо застосування тієї чи іншої конкретної норми процесуального права.

При виклику на допит чи дачу висновку у суді, а також в інших складних, суперечливих чи емоційно-напружених ситуаціях, пов'язаних з самостійною реалізацією своїх процесуальних прав і обов'язків, експерт відчуває нестачу правових джерел, які висвітлюють особливості його правомірної поведінки, потребує надійного правового орієнтиру.

Докладно описати особливості процесуально-правового статусу експерта в кожному з семи різних видів процесу, не відтворюючи текстів самих процесуальних законів, практично не реально. Тому і було прийнято

рішення підготувати ці тексти окремим збірником, не супроводжуючи їх будь-якими коментарями.

Цей збірник охоплює всі сім видів публічного правозастосовного процесу, який діє на сьогодні в Україні, кожному виду присвячена окрема частина збірника. Кожна частина складається з двох параграфів.

У першому параграфі викладається зміст закону, що регламентує права і обов'язки експерта, порядок проведення експертизи. Зміст включає в себе два стовпця. У першому з них вказано порядковий номер всіх статей відповідного закону, в другому – номери тільки тих статей, які включені до другого параграфу.

Другий параграф – центральний. В ньому надається перелік всіх статей процесуального закону, до змісту яких входять слова «експерт», «експертиза», «експертний».

Збірник призначений у першу чергу для судових експертів, окрім того він може бути використаний в повсякденній професійній діяльності і співробітниками інших правоохоронних органів, які мають у своєму складі експертні підрозділи. Він може бути корисним і недержавним експертам, які виконують окремі завдання суддів і правоохоронних органів, а також широкому колу адвокатів, нотаріусів, які призначають і використовують у своїй діяльності висновки експерта.

Частина І

**ЕКСПЕРТИЗА
В КОНСТИТУЦІЙНОМУ
ПРОЦЕСІ**

1.1. Зміст Закону України «Про Конституційний Суд»

Назва розділів, глав	№, № статей закону	№, № статей включених до розділів 1.2.
1	2	3
Розділ І. Основи конституційного судоустрою. Глава 1. Загальні положення. Глава 2. Повноваження Конституційного Суду України. Глава 3. Судді Конституційного Суду України. Глава 4. Гарантії діяльності суддів Конституційного Суду України. Глава 5. Організація та діяльність Конституційного Суду України.	1 – 12 13 – 15 16 – 26 27 – 29 30 – 37	1 – 5, 9 13 19, 21 27, 28 32
Розділ ІІ. Конституційне провадження Глава 6. Звернення до Конституційного Суду України. Глава 7. Провадження в справах в Конституційному Суді України. Глава 8. Рішення і висновки Конституційного Суду України.	38 – 45 46 – 60 61 – 70	38, 39 – 45 46 – 59 61 – 70
Розділ ІІІ. Особливості конституційного провадження Глава. 9. Провадження у справах, передбачених пунктом 1 статті 13 цього Закону. Глава 10. Особливості провадження у справах, щодо конституційності правових актів, що викликають спір стосовно повноважень конституційних органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування Глава 11. Особливості провадження у справах щодо конституційності актів про призначення виборів, Всеукраїнського Референдуму чи місцевого Референдуму в Автономній Республіці Крим Глава 12. Особливості провадження у справах щодо відповідності положень чинних правових актів, зазначених у пункті 1 статті 13 цього Закону, конституційним принципам і нормам стосовно прав та свобод людини і громадянина. Глава 13. Особливості провадження у справах щодо конституційності правових актів, якими суперечливо	71 – 74 75 -77 78 – 81 82 – 83 84 – 85	

регулюється порядок реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина.		
Глава 14. Провадження у справах, передбачених пунктом 2 статті 13 цього Закону.	86 – 89	
Глава 15. Провадження у справах, передбачених пунктом 3 статті 13 цього Закону.	90 – 92	
Глава 16. Провадження у справах, передбачених пунктом 4 статті 13 цього Закону.	93 – 95	
Розділ IV. Прикінцеві та перехідні положення.		

1.2. Витяг із Закону України «Про Конституційний Суд»

Стаття 1. Статус Конституційного Суду України

Конституційний Суд України - єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.

Конституційний Суд України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Стаття 2. Завдання Конституційного Суду України

Завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України.

Стаття 3. Нормативне регулювання діяльності Конституційного Суду України

Організація, повноваження та порядок діяльності Конституційного Суду України визначаються Конституцією України та цим Законом.

Конституційний Суд України приймає акти, що регламентують організацію його внутрішньої роботи у відповідності з цим Законом.

Стаття 4. Основні принципи діяльності Конституційного Суду України

Діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, рівноправності суддів, гласності, повного і всебічного розгляду справ та обґрунтованості прийнятих ним рішень.

Стаття 5. Склад Конституційного Суду України

Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів Конституційного Суду України.

Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України.

Стаття 9. Строк повноважень суддів Конституційного Суду України

Суддя Конституційного Суду України призначається строком на дев'ять років без права бути призначеним повторно.

Стаття 13. Повноваження Конституційного Суду України

Конституційний Суд України приймає рішення та дає висновки у справах щодо:

- 1) конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;
- 3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 та 151 Конституції України;
- 4) офіційного тлумачення Конституції та законів України;
- 5) відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

{Статтю 13 доповнено пунктом 5 згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

- 6) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

{Статтю 13 доповнено пунктом 6 згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Стаття 19. Повноваження судді Конституційного Суду України

Суддя Конституційного Суду України здійснює попередню підготовку питань для їх розгляду Колегією суддів Конституційного Суду України, Конституційним Судом України, бере участь у розгляді справ.

Суддя Конституційного Суду України має право витребувати від Верховної Ради України, Президента України, Прем'єр-міністра України, Генерального прокурора України, суддів, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій та інших об'єднань громадян, окремих громадян необхідні документи, матеріали та іншу інформацію з питань, що готуються до розгляду Колегією суддів Конституційного Суду України, Конституційним Судом України.

Ухилення від дачі пояснень або відмова від надання документів, матеріалів, інформації судді Конституційного Суду України тягне за собою відповідальність винних осіб згідно з законом.

Суддя Конституційного Суду України має право публічно висловлювати свою думку з питань, що стосуються провадження у Конституційному Суді

України лише щодо тих справ, у яких Конституційним Судом України прийнято рішення чи дано висновок.

Стаття 21. Повноваження Голови Конституційного Суду України

Голова Конституційного Суду України очолює Конституційний Суд України та організовує його діяльність.

До повноважень Голови Конституційного Суду України належить: організація роботи колегій суддів Конституційного Суду України, комісій та Секретаріату Конституційного Суду України;

скликання і проведення засідань, пленарних засідань Конституційного Суду України;

розпорядження бюджетними коштами на утримання і забезпечення діяльності Конституційного Суду України відповідно до кошторису, затвердженого Конституційним Судом України;

здійснення інших повноважень, передбачених цим Законом і актами Конституційного Суду України, що регламентують організацію його внутрішньої роботи.

Стаття 27. Незалежність суддів Конституційного Суду України

Судді Конституційного Суду України при здійсненні своїх повноважень є незалежними і підкоряються лише Конституції України та керуються цим Законом, іншими законами України, крім тих законів або їх окремих положень, що є предметом розгляду Конституційного Суду України.

Стаття 28. Недоторканність особи судді Конституційного Суду України

Особа судді Конституційного Суду України є недоторканною.

Суддя Конституційного Суду України не може бути затриманий чи заарештований без згоди Верховної Ради України до винесення обвинувального вироку судом.

Судді Конституційного Суду України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Конституційному Суді України та в його колегіях, за винятком відповідальності за образу чи наклеп при розгляді справ, прийнятті рішень та дачі висновків Конституційним Судом України.

Стаття 32. Секретаріат Конституційного Суду України

Організаційне, науково-експертне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Конституційного Суду України здійснює Секретаріат Конституційного Суду України на чолі з керівником Секретаріату Конституційного Суду України.

Положення про Секретаріат Конституційного Суду України, його структура і штати затверджуються Конституційним Судом України.

Керівник Секретаріату Конституційного Суду України призначається Конституційним Судом України за поданням Голови Конституційного Суду України з числа громадян, які мають право на зайняття посади професійного судді.

Керівник Секретаріату Конституційного Суду України не може належати до політичних партій, мати представницький мандат, брати участь у будь-якій політичній діяльності, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

Керівник та інші посадові особи Секретаріату Конституційного Суду України є державними службовцями.

Стаття 38. Форми звернення до Конституційного Суду України

Формами звернення до Конституційного Суду України є конституційне подання та конституційне звернення.

Стаття 39. Конституційне подання

Конституційне подання - це письмове клопотання до Конституційного Суду України про визнання правового акта (його окремих положень) неконституційним, про визначення відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України, конституційності міжнародного договору або про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України. Конституційним поданням є також звернення Верховної Ради України про дачу висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту, порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

{Частина перша статті 39 в редакції Закону № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

У конституційному поданні зазначаються:

- 1) повне найменування органу, посадової особи, які направляють конституційне подання згідно з правом, наданим Конституцією України та цим Законом;
- 2) відомості про представника за законом або уповноваженого за дорученням;
- 3) повне найменування, номер, дата прийняття, джерело опублікування (у разі публікації) правового акта, конституційність якого (окремих його положень) оспорується чи який потребує офіційного тлумачення;
- 4) правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта (його окремих положень) або необхідності в офіційному тлумаченні;

5) дані щодо інших документів і матеріалів, на які посилаються суб'єкти права на конституційне подання (копії цих документів і матеріалів додаються);

6) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Конституційне подання, документи та інші матеріали до нього подаються у трьох примірниках.

Стаття 40. Суб'єкти права на конституційне подання з питань прийняття рішень Конституційним Судом України

Суб'єктами права на конституційне подання з питань прийняття рішень Конституційним Судом України у випадках, передбачених пунктом 1 статті 13 цього Закону, є Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України (підпис депутата не відкликається), Верховний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

Стаття 41. Суб'єкти права на конституційне подання з питань дачі висновків Конституційним Судом України

Суб'єктами права на конституційне подання з питань дачі висновків Конституційним Судом України у випадках, передбачених пунктами 2-6 статті 13 цього Закону, є:

за пунктами 2, 6 - Президент України;

за пунктами 3, 5, 6 - Верховна Рада України;

за пунктом 2 - Кабінет Міністрів України;

за пунктом 4 - Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України (підпис депутата не відкликається), Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховний Суд України, Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування.

{Текст статті 41 в редакції Закону № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Стаття 42. Конституційне звернення

Конституційне звернення - це письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи.

У конституційному зверненні зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса, за якою особа проживає, або повна назва та місцезнаходження юридичної особи;

- 2) відомості про представника особи за законом або уповноваженого за дорученням;
 - 3) статті (окремі положення) Конституції України або Закону України, тлумачення яких має бути дано Конституційним Судом України;
 - 4) обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України;
 - 5) дані щодо інших документів і матеріалів, на які посилаються суб'єкти права на конституційне звернення (копії цих документів і матеріалів додаються);
 - 6) перелік документів і матеріалів, що додаються.
- Конституційне звернення, документи та інші матеріали до нього подаються у трьох примірниках.

Стаття 43. Суб'єкти права на конституційне звернення з питань офіційного тлумачення Конституції України та законів України

{Назва статті 43 в редакції Закону № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Суб'єктами права на конституційне звернення з питань дачі висновків Конституційним Судом України у випадку, передбаченому пунктом 4 статті 13 цього Закону, є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи.

Стаття 44. Відкликання конституційного подання, конституційного звернення

Конституційне подання або конституційне звернення може бути відкликане за письмовою заявою суб'єкта, який його направив до Конституційного Суду України, в будь-який час до дня розгляду на пленарному засіданні Конституційного Суду України.

Процесуальна ухвала про припинення провадження у справі за конституційним поданням, конституційним зверненням, що відкликається, приймається на засіданні Конституційного Суду України.

Провадження у справі не може бути припинено внаслідок скасування акта, що є предметом розгляду, органом, що його видав, у разі якщо на розгляді зазначеної справи наполягає один із суб'єктів права на конституційне подання.

{Статтю 44 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

У справах за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України актів Кабінету Міністрів України відкликання конституційного подання не допускається.

{Статтю 44 доповнено частиною четвертою згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Стаття 45. Підстави для відмови у відкритті конституційного провадження

Підставами для відмови у відкритті провадження у справі в Конституційному Суді України є:

- 1) відсутність встановленого Конституцією України, цим Законом права на конституційне подання, конституційне звернення;
- 2) невідповідність конституційного подання, конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом;
- 3) наявність рішення Конституційного Суду України щодо конституційності аналогічного за змістом та юридичною силою акта, ухвали про відмову у відкритті провадження або ухвали про припинення провадження щодо такого акта;

{Частину першу статті 45 доповнено пунктом згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

- 4) непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні, конституційному зверненні.

Конституційний Суд України приймає рішення про відмову у відкритті провадження за конституційним поданням Президента України у справі щодо відповідності Конституції України акта Кабінету Міністрів України у разі, якщо питання щодо відповідності Конституції України такого акта Кабінету Міністрів України було предметом розгляду Конституційного Суду України, за наслідками якого Конституційний Суд України прийняв ухвали про відмову у відкритті провадження, про припинення конституційного провадження або про визнання акта Кабінету Міністрів України таким, що відповідає Конституції України.

{Статтю 45 доповнено частиною другою згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

У разі якщо на день звернення з конституційним поданням Президента України щодо конституційності акта Кабінету Міністрів України на розгляді Конституційного Суду України знаходиться справа щодо відповідності такого акта Кабінету Міністрів України Конституції України, Конституційний Суд України об'єднує провадження у справах за відповідними конституційними поданнями.

{Статтю 45 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Стаття 46. Порядок конституційного провадження у справі

Відкриття провадження у справі у Конституційному Суді України за конституційним поданням чи конституційним зверненням ухвалюється Колегією суддів Конституційного Суду України або Конституційним Судом України на його засіданні.

Ухвала про відкриття конституційного провадження або про відмову у відкритті конституційного провадження приймається не пізніше одного місяця з дня надходження конституційного подання чи конституційного звернення до Конституційного Суду України.

{Статтю 46 доповнено частиною згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Справа, за якою відкрито конституційне провадження, розглядається Конституційним Судом України на пленарному засіданні у порядку та в строк, установлені цим Законом.

Дата розгляду справи Конституційним Судом України визначається Головою Конституційного Суду України.

Стаття 47. Колегії суддів Конституційного Суду України

У складі Конституційного Суду України утворюються колегії суддів для розгляду питань щодо відкриття провадження у справах за конституційними поданнями та колегії суддів для розгляду питань щодо відкриття провадження у справах за конституційними зверненнями.

Рішення про утворення колегій суддів Конституційного Суду України, затвердження складу та призначення секретарів колегій суддів приймається на засіданні Конституційного Суду України протягом першого місяця кожного календарного року.

Секретар Колегії суддів призначається із числа суддів, які входять до складу Колегії, та очолює її.

Стаття 48. Повноваження колегій суддів Конституційного Суду України щодо справ за конституційними поданнями

Колегія суддів Конституційного Суду України у справах за конституційними поданнями більшістю голосів суддів, які входять до її складу, приймає процесуальну ухвалу про відкриття провадження у справі в Конституційному Суді України або про відмову у такому провадженні.

У разі прийняття Колегією суддів Конституційного Суду України процесуальної ухвали про відкриття провадження у справі в Конституційному Суді України ця справа вноситься Головою Конституційного Суду України на розгляд пленарного засідання Конституційного Суду України.

У разі прийняття Колегією суддів процесуальної ухвали про відмову у відкритті провадження в справі секретар Колегії суддів направляє матеріали Голові Конституційного Суду України для розгляду справи на засіданні Конституційного Суду України.

Стаття 49. Повноваження колегій суддів Конституційного Суду України у справах за конституційними зверненнями

Колегія суддів Конституційного Суду України у справах за конституційними зверненнями приймає процесуальну ухвалу про відкриття провадження у справі в Конституційному Суді України або про відмову у такому провадженні в порядку, встановленому статтею 48 цього Закону.

Стаття 50. Засідання Конституційного Суду України

Конституційний Суд України на своїх засіданнях розглядає питання щодо відкриття провадження у справі в Конституційному Суді України у разі прийняття Колегією суддів Конституційного Суду України процесуальної ухвали про відмову у відкритті такого провадження.

У разі прийняття на засіданні Конституційного Суду України процесуальної ухвали про відкриття провадження у справі в Конституційному Суді України ця справа вноситься Головою Конституційного Суду України на розгляд пленарного засідання Конституційного Суду України.

Прийнята Конституційним Судом України на його засіданні процесуальна ухвала про відмову у відкритті провадження у справі в Конституційному Суді України є остаточною.

На засіданнях Конституційного Суду України розглядаються всі питання, що потребують вирішення Конституційним Судом України, крім тих, що вирішуються на його пленарних засіданнях, відповідно до цього Закону.

Засідання Конституційного Суду України є повноважним, якщо на ньому присутні не менше одинадцяти суддів Конституційного Суду України.

Рішення Конституційного Суду України на його засіданнях приймається, якщо за це рішення проголосувало більше половини суддів Конституційного Суду України, які брали участь у засіданні.

Стаття 51. Пленарні засідання Конституційного Суду України

Конституційний Суд України на своїх пленарних засіданнях розглядає справи, провадження в яких відкрито за конституційними поданнями та конституційними зверненнями, а також інші питання, віднесені до розгляду Конституційним Судом України на його пленарних засіданнях цим Законом.

На пленарних засіданнях Конституційним Судом України приймаються рішення у справах, передбачених пунктом 1 статті 13, та даються висновки у справах, передбачених пунктами 2-6 статті 13 цього Закону.

{Частина друга статті 51 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Пленарне засідання Конституційного Суду України є повноважним, якщо на ньому присутні не менше дванадцяти суддів Конституційного Суду України. Рішення Конституційного Суду України приймаються та його висновки даються на пленарному засіданні, якщо за них проголосувало не менше десяти суддів Конституційного Суду України.

Стаття 52. Порядок проведення пленарних засідань, засідань Конституційного Суду України

Порядок проведення пленарних засідань, засідань Конституційного Суду України встановлюється цим Законом та актами Конституційного Суду України, що регламентують організацію його внутрішньої роботи.

На пленарних засіданнях та на засіданнях Конституційного Суду України головує Голова Конституційного Суду України.

Стаття 53. Відповідальність за порушення порядку проведення пленарного засідання Конституційного Суду України

Головуючий на пленарному засіданні Конституційного Суду України забезпечує додержання порядку його проведення.

Учасники конституційного провадження та присутні у Залі засідань Конституційного Суду України попереджуються про необхідність додержання встановленого порядку.

У разі виявлення неповаги до Конституційного Суду України або перешкоджання проведенню його пленарного засідання порушник притягається до встановленої законом відповідальності.

Ухвала про притягнення до відповідальності приймається Конституційним Судом України за пропозицією головуючого у Залі засідань Конституційного Суду України.

Порушник випроводжується із Залу засідань Конституційного Суду України.

Стаття 54. Забезпечення повноти розгляду справи Конституційним Судом України

Колегія суддів Конституційного Суду України під час підготовки справи, Конституційний Суд України в процесі провадження у справі мають право витребувати від Верховної Ради України, Президента України, Прем'єр-міністра України, Генерального прокурора України, суддів, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів

місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій та інших об'єднань громадян і окремих громадян необхідні документи, матеріали та інші відомості, що стосуються справи.

Колегія суддів Конституційного Суду України під час підготовки справи, Конституційний Суд України в процесі провадження у справі в разі необхідності призначають експертизу в справі і вирішують питання щодо залучення до участі в конституційному провадженні експертів.

Колегія суддів Конституційного Суду України під час підготовки справи, Конституційний Суд України в процесі провадження у справі мають право викликати посадових осіб, експертів, свідків, представників за законом та уповноважених за дорученням, громадян, участь яких повинна забезпечити об'єктивний і повний розгляд справи.

Ухилення без поважних причин від явки у Колегію суддів Конституційного Суду України чи в Конституційний Суд України, а так само відмова надати необхідні документи, матеріали та інші відомості або їх умисне приховування тягнуть за собою відповідальність винних осіб за законом.

Стаття 55. Учасники конституційного провадження

Учасниками конституційного провадження є суб'єкти права на конституційне подання і конституційне звернення, їхні представники, а також залучені Конституційним Судом України до участі у розгляді справи органи та посадові особи, свідки, експерти та перекладачі.

Неявка з поважної причини учасника конституційного провадження на пленарне засідання або на засідання Конституційного Суду України може бути підставою для відкладення розгляду справи.

У разі повторної неявки з поважної причини учасника конституційного провадження на пленарне засідання або на засідання Конституційного Суду України Конституційний Суд України може прийняти рішення про розгляд справи на відповідному засіданні за його відсутності.

У разі неявки без поважної причини учасника конституційного провадження Конституційний Суд України приймає рішення за його відсутності.

Стаття 56. Мова конституційного провадження

У Конституційному Суді України провадження ведеться, рішення, ухвали приймаються та оприлюднюються, висновки даються та оприлюднюються державною мовою.

{Частина перша статті 56 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Учасники конституційного провадження, які не володіють державною мовою, мають право користуватися послугами перекладача. Про свої наміри

користуватися послугами перекладача учасники конституційного провадження своєчасно повідомляють Конституційний Суд України.

Стаття 57. Строки конституційного провадження

Строк провадження у справах за конституційними поданнями та конституційними зверненнями не повинен перевищувати трьох місяців.

{Частина перша статті 57 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

У разі провадження за конституційним поданням, яке визнано Конституційним Судом України невідкладним, строк розгляду такого подання не повинен перевищувати одного місяця.

{Частину третю статті 57 виключено на підставі Закону № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Строки конституційного провадження починають обчислюватися з дня прийняття процесуальної ухвали про відкриття конституційного провадження у справі.

Стаття 58. Об'єднання конституційних проваджень

У разі якщо до Конституційного Суду України надійшло кілька конституційних подань, конституційних звернень, що стосуються того самого питання, вони об'єднуються в одне конституційне провадження у справі.

Стаття 59. Відшкодування витрат учасникам конституційного провадження

Витрати учасників конституційного провадження відшкодовуються з бюджетних коштів за рішенням Конституційного Суду України.

Стаття 61. Рішення Конституційного Суду України

Конституційний Суд України за результатами розгляду справ щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України приймає рішення.

{Частина перша статті 61 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Конституційний Суд України може визнати неконституційним правовий акт повністю або в окремій його частині.

У разі якщо в процесі розгляду справи за конституційним поданням чи конституційним зверненням виявлено невідповідність Конституції України інших правових актів (їх окремих положень), крім тих, щодо яких відкрито провадження у справі, і які впливають на прийняття рішення чи дачу висновку у справі, Конституційний Суд України визнає такі правові акти (їх окремі положення) неконституційними.

Стаття 62. Висновок Конституційного Суду України

Конституційний Суд України дає висновки у справах з питань:

{Абзац другий частини першої статті 62 виключено на підставі Закону № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

щодо відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

{Частину першу статті 62 доповнено абзацом згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

щодо порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

{Частину першу статті 62 доповнено абзацом згідно із Законом № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Стаття 63. Прийняття рішень і дача висновків Конституційним Судом України

Рішення приймаються, висновки даються Конституційним Судом України поіменним голосуванням шляхом опитування суддів Конституційного Суду України.

Пропозиції суддів Конституційного Суду України до проекту рішення чи висновку голосуються у порядку надходження.

Судді Конституційного Суду України не мають права утримуватися від голосування.

Рішення і висновки Конституційного Суду України мотивуються письмово, підписуються окремо суддями Конституційного Суду України, які

голосували за їх прийняття і які голосували проти їх прийняття, та оприлюднюються. Вони є остаточними і не підлягають оскарженню. Підписання суддею Конституційного Суду України рішення, висновку Конституційного Суду України є обов'язковим.

Стаття 64. Окрема думка судді Конституційного Суду України

Окрема думка судді Конституційного Суду України, який підписав рішення чи висновок Конституційного Суду України, викладається суддею Конституційного Суду України у письмовій формі і додається до рішення чи висновку Конституційного Суду України.

Стаття 65. Зміст рішення Конституційного Суду України

Рішення Конституційного Суду України містить:

- 1) найменування рішення, дату і місце прийняття, його номер;
- 2) персональний склад суддів Конституційного Суду України, які брали участь у розгляді справи;
- 3) перелік учасників судового засідання;
- 4) зміст конституційного подання;
- 5) повну назву, дату прийняття, порядковий номер, за яким органом, посадовою особою прийнято правовий акт, конституційність якого розглядається;
- 6) положення Конституції України, якими керувався Конституційний Суд України при прийнятті рішення;
- 7) мотивувальну частину рішення;
- 8) резолютивну частину рішення;
- 9) обов'язкове зазначення того, що рішення Конституційного Суду України є остаточним і оскарженню не підлягає.

Стаття 66. Зміст висновку Конституційного Суду України

Висновок Конституційного Суду України містить:

- 1) найменування висновку, дату і місце дачі висновку, його номер;
- 2) персональний склад суддів Конституційного Суду України, які брали участь у розгляді справи;
- 3) перелік учасників судового засідання;
- 4) зміст конституційного подання, конституційного звернення;
- 5) положення Конституції України, якими керувався Конституційний Суд України при дачі висновку;
- 6) мотивувальну частину висновку;
- 7) резолютивну частину висновку;
- 8) обов'язкове зазначення того, що висновок Конституційного Суду України є остаточним і оскарженню не підлягає.

Стаття 67. Офіційне оприлюднення ухвал, рішень і висновків Конституційного Суду України

Рішення і висновки Конституційного Суду України підписуються не пізніше семи днів після прийняття рішення, дачі висновку.

Ухвали, рішення і висновки Конституційного Суду України разом з окремою думкою суддів Конституційного Суду України протягом наступного робочого дня після їх підписання оприлюднюються на офіційному веб-сайті Конституційного Суду України і направляються Президенту України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України.

Рішення і висновки Конституційного Суду України разом з окремою думкою суддів Конституційного Суду України публікуються у "Віснику Конституційного Суду України" та в інших офіційних виданнях України.

{Стаття 67 в редакції Закону № 1168-VI від 19.03.2009 - Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/2009 від 07.07.2009}

Стаття 68. Підстава для відкриття нового провадження у справі

Конституційний Суд України відкриває нове провадження у справі при виявленні нових обставин по справі, які не були предметом його розгляду, але які існували на час розгляду і прийняття рішення або дачі висновку в справі.

Стаття 69. Обов'язковість рішень і висновків Конституційного Суду України

Рішення і висновки Конституційного Суду України рівною мірою є обов'язковими до виконання.

Стаття 70. Порядок виконання рішень і висновків Конституційного Суду України

Копії рішень і висновків Конституційного Суду України надсилаються наступного робочого дня після їх офіційного оприлюднення суб'єкту права на конституційне подання чи конституційне звернення, з ініціативи якого розглядалася справа, до Міністерства юстиції України, а також до органу влади, що прийняв правовий акт, який був предметом розгляду в Конституційному Суді України.

У разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку.

{Офіційне тлумачення положень частини другої статті 70 див. в Рішенні Конституційного Суду № 15-рп/2000 від 14.12.2000}

Конституційний Суд України має право зажадати від органів, зазначених у цій статті, письмового підтвердження виконання рішення, додержання висновку Конституційного Суду України.

Невиконання рішень та недодержання висновків Конституційного Суду України тягнуть за собою відповідальність згідно з законом.

Розділ IV

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. З набранням чинності цим Законом втрачають чинність [Закон України від 3 червня 1992 року "Про Конституційний Суд України"](#) зі змінами [від 4 лютого 1993 року](#) та [Постанова Верховної Ради України від 3 червня 1992 року "Про порядок введення в дію Закону України "Про Конституційний Суд України"](#).

3. Юрисдикція Конституційного Суду України з питань про відповідність [Конституції України](#) (конституційність) поширюється на:

{Положення підпункту 1 пункту 3 розділу IV, згідно з яким юрисдикція Конституційного Суду України не поширюється на вирішення питання щодо конституційності законів про внесення змін до Конституції України, які набрали чинності, втратило чинність, як таке, що є неконституційним, на підставі Рішення Конституційного Суду [№ 13-пн/2008 від 26.06.2008](#)}

1) закони України, крім законів України про внесення змін до [Конституції України](#), які набрали чинності, та інші правові акти Верховної Ради України, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, прийняті після набуття чинності Конституцією України;

{Підпункт 1 пункту 3 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Законом [№ 79-V від 04.08.2006](#)}

{Положення підпункту 2 пункту 3 розділу IV в частині віднесення до юрисдикції Конституційного Суду України питань про відповідність Конституції України (конституційність) правових актів органів Верховної Ради України втратило чинність, як таке, що є неконституційним, крім нормативних актів Президії Верховної Ради України, прийнятих до набуття чинності Конституцією України на підставі Рішення Конституційного Суду [№ 2-зн від 23.06.97](#)}

2) закони України та інші правові акти Верховної Ради України, її органів, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, прийняті до набуття чинності Конституцією України;

3) усі чинні міжнародні договори України або ті міжнародні договори, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість.

4. Конституційний Суд України починає приймати конституційні подання і конституційні звернення до розгляду з 1 січня 1997 року.

5. Засідання Верховної Ради України для складання присяги суддями Конституційного Суду України призначається не пізніше ніж через місяць після першого призначення суддів Конституційного Суду України.

6. Перше спеціальне пленарне засідання Конституційного Суду України для обрання Голови Конституційного Суду України скликається у день складення присяги суддями, які утворюють повноважний склад Конституційного Суду України.

Це засідання проводиться під головуванням найстаршого за віком судді Конституційного Суду України.

7. До вирішення Верховною Радою України питання про створення комітетів Верховної Ради України функції Комітету Верховної Ради України, визначені у частині другій статті 7 цього Закону, виконує постійна Комісія Верховної Ради України.

8. Витрати на утримання Конституційного Суду України, що будуть провадитися до 1 січня 1997 року, здійснюються за рахунок Верховної Ради України з відшкодуванням цих витрат з резервного фонду Кабінету Міністрів України.

9. Кабінетом Міністрів України у тримісячний строк від дня набрання чинності цим Законом надається у місті Києві окремих будинок для розміщення Конституційного Суду України, його підрозділів і служб, здійснюється його устаткування, а також вирішуються питання щодо фінансового і матеріально-технічного забезпечення діяльності Конституційного Суду України.

Президент України

Л.КУЧМА

№ 422/96-ВР

м. Київ

16 жовтня 1996 року

Частина II

**ЕКСПЕРТ
В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ**

2.1. Зміст Кримінального процесуального кодексу України

Назва розділів, глав, параграфів	№, № статей закону	№. № статей включених до розділів 2.2.
1	2	3
Розділ І.		
Глава 1. Кримінальне процесуальне законодавство України та сфера його дії.	1 – 6	2, 3
Глава 2. Засади кримінального провадження.	7 – 29	7, 9, 11, 15, 17, 20–23, 27–29
Глава 3. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження.	30 – 83	35, 69, 70, 74, 75, 77, 79, 80, 83
§ 1. Суд і підсудність.	30 – 35	
§ 2. Сторона обвинувачення.	36 – 41	40
§ 3. Сторона захисту.	42 – 54	42
§ 4. Потерпілий і його представник.	55 – 59	
§ 5. Інші учасники кримінального провадження.	60 – 74	69, 70, 71, 72, 74
§ 6. Відводи.	75 – 83	75, 77, 79, 80, 83
Глава 4. Докази і доказування.	84 – 102	84
§ 1. Поняття доказів, належність та допустимість при визнанні відомостей доказами.	84 – 90	
§ 2. Доказування.	91 – 94	93
§ 3. Показання.	95 – 97	
§ 4. Речові докази і документи.	98 – 100	99, 100
§ 5. Висновок експерта.	101–102	101, 102
Глава 5. Фіксування кримінального провадження.	103–110	103 – 106, 110
Глава 6. Повідомлення.	111–112	
Глава 7. Процесуальні строки.	113–117	113
Глава 8. Процесуальні витрати.	118–126	118, 122, 123
Глава 9. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов.	127–130	
Розділ ІІ. Заходи забезпечення кримінального		

провадження.		
Глава 10. Заходи забезпечення кримінального провадження і підстави їх застосування.	131–132	
Глава 11. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід.	133–143	
Глава 12. Накладення грошового стягнення.	144–147	
Глава 13. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом.	148–153	
Глава 14. Відсторонення від посади.	154–158	
Глава 15. Тимчасовий доступ до речей і документів.	159–166	
Глава 16. Тимчасове вилучення майна.	167–169	
Глава 17. Арешт майна.	170–175	
Глава 18. Запобіжні заходи, затримання особи.		
§ 1. Запобіжні заходи, затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду.	176–206	177
§ 2. Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду.	207–213	
Розділ III. Досудове розслідування.		
Глава 19. Загальні положення досудового розслідування.	214–222	
Глава 20. Слідчі (розшукові) дії.	223–245	228, 236–239, 241–245
Глава 21. Негласні слідчі (розшукові) дії.	246–275	
§ 1. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії.	246–257	
§ 2. Втручання у приватне спілкування.	258–266	
§ 3. Інші види негласних слідчих (розшукових) дій.	267–275	274
Глава 22. Повідомлення про підозру.	276–279	
Глава 23. Зупинення досудового розслідування.	280–282	
Глава 24. Закінчення досудового розслідування.	283–297	
Продовження строку досудового розслідування.		
§ 1. Форми закінчення досудового розслідування.	283, 284	
§ 2. Звільнення особи від кримінальної відповідальності.	285–289	
§ 3. Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.	290–293	291
§ 4. Продовження строку досудового розслідування.	294–297	
Глава 25. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків.	298–302	
Глава 26. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування.	303–313	
§ 1. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час	303–308	

досудового розслідування. § 2. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування. § 3. Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора.	309, 310 311–313	309
Розділ IV. Судове провадження у першій інстанції. Глава 27. Підготовче провадження. Глава 28. Судовий розгляд. § 1. Загальні положення судового розгляду. § 2. Межі судового розгляду. § 3 Процедура судового розгляду. Глава 29. Судові рішення. Глава 30. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції. § 1. Спрошене провадження щодо кримінальних проступків. § 2. Провадження в суді присяжних.	314–317 318–368 318–336 337–341 342–368 369–380 381–391 381, 382 383–391	318, 322, 327, 329, 332 344, 352, 356–361, 368
Розділ V. Судове провадження з перегляду судових рішень. Глава 31. Провадження в суді апеляційної інстанції. Глава 32. Провадження в суді касаційної інстанції. Глава 33. Провадження у Верховному Суді України. Глава 34. Провадження за нововиявленими обставинами.	392–423 424–443 444–458 459–467	459
Розділ VI. Особливі порядки кримінального провадження. Глава 35. Кримінальне провадження на підставі угод. Глава 36. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. Глава 37. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб. Глава 38. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх. § 1. Загальні правила кримінального провадження щодо неповнолітніх. § 2. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності. Глава 39. Кримінальне провадження щодо	468–476 477–479 480–483 484–502 484–497 498–502 503–516	486 496 506, 509

застосування примусових заходів медичного характеру. Глава 40. Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю. Глава 41. Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписане до порту, розташованого в Україні.	517, 518 519–523	517, 518
Розділ VII. Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.	524–531	
Розділ VIII. Виконання судових рішень.	532–540	
Розділ IX. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. Глава 42. Загальні засади міжнародного співробітництва. Глава 43. Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій. Глава 44. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція). Глава 45. Кримінальне провадження у порядку перейняття. Глава 46. Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб.	541–550 551–572 573–594 595–601 562–614	
Розділ X. Прикінцеві положення.		
Розділ XI. Перехідні положення.		

2.2. Витяг із Кримінального процесуального кодексу України

Стаття 2. Завдання кримінального провадження

1. Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу

1. Терміни, що їх вжито в цьому Кодексі, якщо немає окремих вказівок, мають таке значення:

1) близькі родичі та члени сім'ї - чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі;

2) головуючий - професійний суддя, який головує при колегіальному судовому розгляді або здійснює його одноособово;

3) державне обвинувачення - процесуальна діяльність прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення;

4) дізнання - форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків;

5) досудове розслідування - стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

- 6) досудове слідство - форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів;
- 7) закон України про кримінальну відповідальність - законодавчі акти України, які встановлюють кримінальну відповідальність (Кримінальний кодекс України та закон України про кримінальні проступки);
- 8) керівник органу досудового розслідування - начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань та його заступники, які діють у межах своїх повноважень;
- 9) керівник органу прокуратури - Генеральний прокурор України, прокурор Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя, міжрайонний прокурор, прокурор міста, району, прирівняні до них прокурори, та їх заступники, які діють у межах своїх повноважень;
- 10) кримінальне провадження - досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність;
- 11) малолітня особа - дитина до досягнення нею чотирнадцяти років;
- 12) неповнолітня особа - малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років;
- 13) обвинувачення - твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому цим Кодексом;
- 14) притягнення до кримінальної відповідальності - стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення;
- 15) прокурор - Генеральний прокурор України, перший заступник, заступники Генерального прокурора України, їх старші помічники, помічники, прокурори Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, прокурори міст і районів, районів у містах, міжрайонні та спеціалізовані прокурори, їх перші заступники, заступники прокурорів, начальники головних управлінь, управлінь, відділів прокуратур, їх перші заступники, заступники, старші прокурори та прокурори прокуратур усіх рівнів, які діють у межах повноважень, визначених цим Кодексом;
- 16) розмір мінімальної заробітної плати - грошова сума, що дорівнює місячному розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1

січня календарного року, в якому приймається процесуальне рішення або здійснюється процесуальна дія;

17) слідчий - службова особа органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень;

18) слідчий суддя - суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, - голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду;

19) сторони кримінального провадження - з боку обвинувачення: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом; з боку захисту: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники;

20) суд апеляційної інстанції - Апеляційний суд Автономної Республіки Крим, апеляційний суд області, міст Києва та Севастополя, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться суд першої інстанції, що ухвалив оскаржуване судове рішення;

21) суд касаційної інстанції - Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ;

22) суд першої інстанції - районний, районний у місті, міський та міськрайонний суд, який має право ухвалити вирок або постановити ухвалу про закриття кримінального провадження;

23) суддя - голова, заступник голови, суддя Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційних судів областей, міст Києва та Севастополя, районних, районних у містах, міських та міськрайонних судів, які відповідно до Конституції України на професійній основі уповноважені здійснювати правосуддя, а також присяжний;

24) судове провадження - кримінальне провадження у суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, Верховним Судом України, а також за нововиявленими обставинами;

25) учасники кримінального провадження - сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник;

26) учасники судового провадження - сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, а також інші особи, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюється судове провадження.

2. Інші терміни, що вживаються в цьому Кодексі, визначаються спеціальними нормами у цьому Кодексі та інших законах України.

Стаття 7. Загальні засади кримінального провадження

1. Зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, відносяться:

- 1) верховенство права;
- 2) законність;
- 3) рівність перед законом і судом;
- 4) повага до людської гідності;
- 5) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність;
- 6) недоторканність житла чи іншого володіння особи;
- 7) таємниця спілкування;
- 8) невтручання у приватне життя;
- 9) недоторканність права власності;

- 10) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини;
- 11) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї;
- 12) заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення;
- 13) забезпечення права на захист;
- 14) доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень;
- 15) змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 16) безпосередність дослідження показань, речей і документів;
- 17) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності;
- 18) публічність;
- 19) диспозитивність;
- 20) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами;
- 21) розумність строків;
- 22) мова, якою здійснюється кримінальне провадження.

Стаття 9. Законність

1. Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства.

2. Прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову

оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

3. Закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати цьому Кодексу. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить цьому Кодексу.

4. У разі якщо норми цього Кодексу суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України.

5. Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

6. У випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені частиною першою статті 7 цього Кодексу.

Стаття 11. Повага до людської гідності

1. Під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи.

2. Забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність.

3. Кожен має право захищати усіма засобами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження.

Стаття 15. Невтручання у приватне життя

1. Під час кримінального провадження кожному гарантується невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя.

2. Ніхто не може збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених цим Кодексом.

3. Інформація про приватне життя особи, отримана в порядку, передбаченому цим Кодексом, не може бути використана інакше як для виконання завдань кримінального провадження.

4. Кожен, кому наданий доступ до інформації про приватне життя, зобов'язаний запобігати розголошенню такої інформації.

Стаття 17. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини

1. Особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

2. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом.

3. Підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом.

4. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи.

5. Поводження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою.

Стаття 20. Забезпечення права на захист

1. Підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.

2. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника.

3. У випадках, передбачених цим Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави.

4. Участь у кримінальному провадженні захисника підозрюваного, обвинуваченого, представника потерпілого не звужує процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого.

Стаття 21. Доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень

1. Кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону.

2. Вирок та ухвала суду, що набрали законної сили в порядку, визначеному цим Кодексом, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України.

3. Кожен має право на участь у розгляді в суді будь-якої інстанції справи, що стосується його прав та обов'язків, у порядку, передбаченому цим Кодексом.

4. Якщо інше не передбачено цим Кодексом, здійснення кримінального провадження не може бути перешкодою для доступу особи до інших засобів правового захисту, якщо під час кримінального провадження порушуються її права, гарантовані Конституцією України та міжнародними договорами України.

Стаття 22. Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості

1. Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом.

2. Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом.

3. Під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службову особу.

4. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, звернення з обвинувальним актом та підтримання державного обвинувачення у суді здійснюється прокурором. У випадках, передбачених цим Кодексом, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може здійснюватися слідчим за погодженням із прокурором, а обвинувачення може підтримуватися потерпілим, його представником.

5. Захист здійснюється підозрюваним або обвинуваченим, його захисником або законним представником.

6. Суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Стаття 23. Безпосередність дослідження показань, речей і документів

1. Суд досліджує докази безпосередньо. Показання учасників кримінального провадження суд отримує усно.

2. Не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Суд може прийняти як доказ показання осіб, які не дають їх безпосередньо в судовому засіданні, лише у випадках, передбачених цим Кодексом.

3. Сторона обвинувачення зобов'язана забезпечити присутність під час судового розгляду свідків обвинувачення з метою реалізації права сторони захисту на допит перед незалежним та неупередженим судом.

Стаття 27. Гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами

1. Учасники судового провадження, а також особи, які не брали участі у кримінальному провадженні, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, не можуть бути обмежені у праві на отримання в суді як усної, так і письмової інформації щодо результатів судового розгляду та у праві на ознайомлення з процесуальними рішеннями й отримання їх копій. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді інформації про дату, час і місце судового розгляду та про ухвалені в ньому судові рішення, крім випадків, установлених законом.

2. Кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках:

- 1) якщо обвинуваченим є неповнолітній;
- 2) розгляду справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи;
- 3) необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи;

4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом;

5) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

3. Особисті записи, листи, зміст особистих телефонних розмов, телеграфних та інших повідомлень можуть бути оголошені у відкритому судовому засіданні, якщо слідчий суддя, суд не прийме рішення про їх дослідження у закритому судовому засіданні на підставі пункту 3 частини другої цієї статті.

4. Кримінальне провадження у закритому судовому засіданні суд здійснює з додержанням правил судочинства, передбачених цим Кодексом. На судовому розгляді в закритому судовому засіданні можуть бути присутні лише сторони та інші учасники кримінального провадження.

5. Під час судового розгляду забезпечується повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу. Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, передбаченому цим Кодексом.

6. Кожен, хто присутній в залі судового засідання, може вести стенограму, робити нотатки, використовувати портативні аудіозаписуючі пристрої. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, транслявання судового засідання по радіо і телебаченню, а також проведення звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускаються на підставі ухвали суду, що приймається з урахуванням думки сторін та можливості проведення таких дій без шкоди для судового розгляду.

7. Судове рішення, ухвалене у відкритому судовому засіданні, проголошується прилюдно. Якщо судовий розгляд відбувався у закритому судовому засіданні, судове рішення проголошується прилюдно з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на момент проголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення.

Стаття 28. Розумні строки

1. Під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені цим Кодексом строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.

2. Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження - суд.

3. Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є:

1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;

2) поведінка учасників кримінального провадження;

3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

4. Кримінальне провадження щодо особи, яка тримається під вартою, неповнолітньої особи має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово.

5. Кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито.

6. Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, в якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені цим Кодексом.

Стаття 29. Мова, якою здійснюється кримінальне провадження

1. Кримінальне провадження здійснюється державною мовою. Сторона обвинувачення, слідчий суддя та суд складають процесуальні документи державною мовою.

2. Особа повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення державною мовою або будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє для розуміння суті підозри у вчиненні кримінального правопорушення.

3. Слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють,

користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому цим Кодексом.

4. Судові рішення, якими суд закінчує судовий розгляд по суті, надаються сторонам кримінального провадження або особі, стосовно якої вирішено питання щодо застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, у перекладі на їхню рідну або іншу мову, якою вони володіють. Переклад інших процесуальних документів кримінального провадження, надання копій яких передбачено цим Кодексом, здійснюється лише за клопотанням зазначених осіб. Переклад судових рішень та інших процесуальних документів кримінального провадження засвідчується підписом перекладача.

Стаття 35. Автоматизована система документообігу суду

1. У суді функціонує автоматизована система документообігу суду, що забезпечує:

- 1) об'єктивний та неупереджений розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями з додержанням принципів черговості та однакової кількості проваджень для кожного судді;
- 2) визначення присяжних для судового розгляду з числа осіб, які внесені до списку присяжних;
- 3) надання фізичним та юридичним особам інформації про стан розгляду матеріалів кримінального провадження у порядку, передбаченому цим Кодексом;
- 4) централізоване зберігання текстів вироків, ухвал та інших процесуальних документів;
- 5) підготовку статистичних даних;
- 6) реєстрацію вхідної і вихідної кореспонденції та етапів її руху;
- 7) видачу вироків, ухвал суду та виконавчих документів на підставі наявних у системі даних;
- 8) передачу матеріалів до електронного архіву.

2. Матеріали кримінального провадження, скарги, заяви, клопотання та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в автоматизованій системі документообігу суду, яка здійснюється працівниками апарату відповідного суду в день

надходження таких матеріалів. До автоматизованої системи документообігу суду в обов'язковому порядку вносяться: дата надходження матеріалів, скарги, клопотання, заяви або іншого процесуального документа, прізвище особи, стосовно якої подані документи, та їх суть, прізвище (найменування) особи (органу), від якої (якого) надійшли документи, прізвище працівника апарату суду, який здійснив реєстрацію, інформація про рух судових документів, дані про суддю, який здійснював судові провадження, та інші дані, передбачені Положенням про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженим Радою суддів України за погодженням з Державною судовою адміністрацією України.

3. Визначення судді (запасного судді, слідчого судді) або колегії суддів для конкретного судового провадження здійснюється автоматизованою системою документообігу суду під час реєстрації відповідних матеріалів, скарги, клопотання, заяви чи іншого процесуального документа за принципом вірогідності, який враховує кількість проваджень, що знаходяться на розгляді у суддів, заборону брати участь у перевірці вироків та ухвал для судді, який брав участь в ухваленні вироку або ухвали, про перевірку яких порушується питання, перебування суддів у відпустці, на лікарняному, у відрядженні та закінчення терміну їх повноважень. Після визначення судді (запасного судді, слідчого судді) або колегії суддів для конкретного судового провадження не допускається внесення змін до реєстраційних даних щодо цього провадження, а також видалення цих даних з автоматизованої системи документообігу суду, крім випадків, установлених законом.

4. Доступ до автоматизованої системи документообігу суду надається суддям та працівникам апарату відповідного суду згідно з їх функціональними обов'язками.

5. Несанкціоноване втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду має наслідком відповідальність, установлену законом.

6. Порядок функціонування автоматизованої системи документообігу суду, в тому числі видачі вироків, ухвал суду та виконавчих документів, передачі справ до електронного архіву, зберігання текстів вироків, ухвал суду та інших процесуальних документів, надання інформації фізичним та юридичним особам, підготовки статистичних даних, визначається Положенням про автоматизовану систему документообігу суду.

Стаття 40. Слідчий органу досудового розслідування

1. Слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій.

2. Слідчий уповноважений:

- 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;
 - 2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом;
 - 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
 - 4) призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом;
 - 5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;
 - 6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;
 - 7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;
 - 8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 цього Кодексу;
 - 9) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.
3. У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні.
4. Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому цим Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність.
5. Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи

та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

Стаття 42. Підозрюваний, обвинувачений

1. Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276 - 279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

2. Обвинуваченим (підсудним) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому статтею 291 цього Кодексу.

3. Підозрюваний, обвинувачений має право:

1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують;

2) бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені цим Кодексом, а також отримати їх роз'яснення;

3) на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту - мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених цим Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату;

4) не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;

5) давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати;

6) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;

7) у разі затримання або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою - на негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування згідно з положеннями статті 213 цього Кодексу;

8) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази;

9) брати участь у проведенні процесуальних дій;

10) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;

11) застосовувати з дотриманням вимог цього Кодексу технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право заборонити застосовування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення відомостей, які містять таємницю, що охороняється законом, чи стосуються інтимного життя особи, про що виноситься (постановляється) вмотивована постанова (ухвала);

12) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;

13) заявляти відводи;

14) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 221 цього Кодексу, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі статтею 290 цього Кодексу;

15) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;

16) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому цим Кодексом;

17) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра, обвинувачення не підтвердилися;

18) користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

4. Обвинувачений також має право:

1) брати участь під час судового розгляду у допиті свідків обвинувачення або вимагати їхнього допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

2) збирати і подавати суду докази;

3) висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо клопотань інших учасників судового провадження;

4) виступати в судових дебатах;

5) ознайомлюватися з журналом судового засідання та технічним записом судового процесу, які йому зобов'язані надати уповноважені працівники суду, і подавати щодо них свої зауваження;

6) оскаржувати в установленому цим Кодексом порядку судові рішення та ініціювати їх перегляд, знати про подані на них апеляційні та касаційні скарги, заяви про їх перегляд, подавати на них заперечення.

5. Підозрюваний, обвинувачений мають також інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.

6. Підозрюваний, обвинувачений, який є іноземцем і тримається під вартою, має право на зустріч з представником дипломатичної чи консульської установи своєї держави, яку йому зобов'язана забезпечити адміністрація місця ув'язнення.

7. Підозрюваний, обвинувачений зобов'язаний:

1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк - заздалегідь повідомити про це зазначених осіб;

2) виконувати обов'язки, покладені на нього рішенням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

3) підкорятися законним вимогам та розпорядженням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду.

8. Підозрюваному, обвинуваченому вручається пам'ятка про його процесуальні права та обов'язки одночасно з їх повідомленням особою, яка здійснює таке повідомлення.

Стаття 69. Експерт

1. Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України "Про судову експертизу" на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

2. Не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого.

3. Експерт має право:

- 1) знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;
- 2) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи;
- 3) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження;
- 4) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання;
- 5) ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні;
- 6) одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт;
- 7) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом;
- 8) користуватися іншими правами, передбаченими Законом України "Про судову експертизу".

4. Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи. Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову має бути вмотивованою.

5. Експерт зобов'язаний:

- 1) особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності - роз'яснити його;
- 2) прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту;

3) забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта;

4) не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати;

5) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом.

6. Експерт невідкладно повинен повідомити особу, яка його залучила, чи суд, що доручив проведення експертизи, про неможливість проведення експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів.

7. У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення експерт невідкладно заявляє клопотання особі, яка призначила експертизу, чи суду, що доручив її проведення, щодо його уточнення або повідомляє про неможливість проведення експертизи за поставленим запитанням або без залучення інших осіб.

Стаття 70. Відповідальність експерта

1. За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом.

Стаття 71. Спеціаліст

1. Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

2. Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду.

3. Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги.

4. Спеціаліст має право:

- 1) ставити запитання учасникам процесуальної дії з дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду;
- 2) користуватися технічними засобами, приладами та спеціальним обладнанням;
- 3) звертати увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суду на характерні обставини чи особливості речей і документів;
- 4) знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження;
- 5) одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження;
- 6) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом.

5. Спеціаліст зобов'язаний:

- 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, суду і мати при собі необхідні технічне обладнання, пристрої та прилади;
- 2) виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду та давати пояснення з поставлених запитань;
- 3) не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі спеціалісту у зв'язку з виконанням його обов'язків;
- 4) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом.

Стаття 72. Відповідальність спеціаліста

1. У разі неприбуття до суду без поважних причин або неповідомлення про причини неприбуття на спеціаліста судом покладаються всі витрати, пов'язані з оголошенням перерви в судовому засіданні.

Стаття 74. Судовий розпорядник

1. До участі в кримінальному провадженні головуючим у судовому засіданні може залучатися судовий розпорядник.

2. Судовий розпорядник:

- 1) забезпечує належний стан зали судового засідання і запрошує до неї учасників кримінального провадження;
- 2) оголошує про вхід суду до зали судового засідання і вихід суду із неї;
- 3) стежить за дотриманням порядку особами, присутніми у залі судового засідання;
- 4) приймає від учасників кримінального провадження та передає документи і матеріали суду під час судового засідання;
- 5) виконує розпорядження головуючого про приведення до присяги свідка, експерта;
- 6) виконує інші розпорядження головуючого, пов'язані із забезпеченням умов, необхідних для здійснення судового провадження.

3. Вимоги судового розпорядника, пов'язані із виконанням обов'язків, передбачених цією статтею, є обов'язковими для всіх осіб, присутніх у залі судового засідання.

4. У разі відсутності в судовому засіданні розпорядника його функції виконує секретар судового засідання.

Стаття 75. Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні

1. Слідчий суддя, суддя або присяжний не може брати участь у кримінальному провадженні:

- 1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, близьким родичем чи членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача;
- 2) якщо він брав участь у цьому провадженні як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник;
- 3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах провадження;
- 4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості;

5) у випадку порушення встановленого частиною третьою статті 35 цього Кодексу порядку визначення слідчого судді, судді для розгляду справи.

2. У складі суду, що здійснює судове провадження, не можуть бути особи, які є родичами між собою.

Стаття 77. Підстави для відводу прокурора, слідчого

1. Прокурор, слідчий не має права брати участь у кримінальному провадженні:

1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача;

2) якщо він брав участь у цьому ж провадженні як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач;

3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах кримінального провадження або існують інші обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в його неупередженості.

2. Попередня участь прокурора у цьому ж кримінальному провадженні в суді першої, апеляційної і касаційної інстанцій, у провадженні при перегляді судових рішень Верховним Судом України як прокурора не є підставою для його відводу.

Стаття 79. Підстави для відводу спеціаліста, перекладача, експерта, секретаря судового засідання

1. Спеціаліст, перекладач, експерт, секретар судового засідання не мають права брати участі в кримінальному провадженні та відводяться за підставами, передбаченими частиною першою статті 77 цього Кодексу, з тим обмеженням, що їх попередня участь у цьому кримінальному провадженні як спеціаліста, перекладача, експерта і секретаря судового засідання не може бути підставою для відводу.

2. Спеціаліст, експерт, крім того, не має права брати участі в кримінальному провадженні, якщо він проводив ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються у цьому провадженні.

Стаття 80. Заява про відвід

1. За наявності підстав, передбачених статтями 75 - 79 цього Кодексу, слідчий суддя, суддя, присяжний, прокурор, слідчий, захисник, представник,

експерт, спеціаліст, перекладач, секретар судового засідання зобов'язані заявити самовідвід.

2. За цими ж підставами їм може бути заявлено відвід особами, які беруть участь у кримінальному провадженні.

3. Заяви про відвід можуть бути заявлені як під час досудового розслідування, так і під час судового провадження.

4. Заяви про відвід під час досудового розслідування подаються одразу після встановлення підстав для такого відводу. Заяви про відвід під час судового провадження подаються до початку судового розгляду. Подання заяви про відвід після початку судового розгляду допускається лише у випадках, якщо підстава для відводу стала відома після початку судового розгляду.

5. Відвід повинен бути вмотивованим.

Стаття 83. Наслідки відводу слідчого, прокурора, захисника, представника, експерта, спеціаліста, перекладача

1. У разі задоволення відводу слідчого, прокурора у кримінальному провадженні повинні бути невідкладно призначені відповідно інший слідчий - керівником органу досудового розслідування або інший прокурор - керівником органу прокуратури.

2. У разі задоволення відводу експерта, спеціаліста або перекладача до кримінального провадження повинні бути залучені інші учасники у строк, визначений слідчим суддею, судом.

3. У разі задоволення відводу захисника, представника слідчий суддя, суд роз'яснює підозрюваному, обвинуваченому, потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу його право запросити іншого захисника, представника та надає йому для цього під час досудового розслідування не менше двадцяти чотирьох годин, а під час судового провадження - не менше сімдесяти двох годин. Якщо підозрюваний, обвинувачений у кримінальному провадженні, коли залучення захисника є обов'язковим, протягом цього часу не запросить іншого захисника, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд самостійно залучають захисника в порядку, передбаченому статтею 49 цього Кодексу.

Стаття 84. Докази

1. Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та

обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

2. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Стаття 93. Збирання доказів

1. Збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим у порядку, передбаченому цим Кодексом.

2. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом.

3. Сторона захисту, потерпілий здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

Ініціювання стороною захисту, потерпілим проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, які розглядаються в порядку, передбаченому статтею 220 цього Кодексу. Постанова слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій може бути оскаржена слідчому судді.

4. Докази можуть бути одержані на території іноземної держави в результаті здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Стаття 99. Документи

1. Документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

2. До документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених частиною першою цієї статті, можуть належати:

- 1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні);
- 2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;
- 3) складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;
- 4) висновки ревізій та акти перевірок.

Матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

3. Сторона кримінального провадження, потерпілий зобов'язані надати суду оригінал документа. Оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа - його відображення, якому надається таке ж значення, як документу.

4. Дублікат документа (документ, виготовлений таким же способом, як і його оригінал) може бути визнаний судом як оригінал документа.

5. Для підтвердження змісту документа можуть бути визнані допустимими й інші відомості, якщо:

- 1) оригінал документа втрачений або знищений, крім випадків, якщо він втрачений або знищений з вини потерпілого або сторони, яка його надає;
- 2) оригінал документа не може бути отриманий за допомогою доступних правових процедур;
- 3) оригінал документа знаходиться у володінні однієї зі сторін кримінального провадження, а вона не надає його на запит іншої сторони.

6. Сторона кримінального провадження, потерпілий мають право надати витяги, копії, узагальнення документів, які незручно повністю досліджувати в суді, а на вимогу суду - зобов'язані надати документи у повному обсязі.

7. Сторона зобов'язана надати іншій стороні можливість оглянути або скопіювати оригінали документів, зміст яких доводився у передбаченому цією статтею порядку.

Стаття 100. Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про них

1. Речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених статтями 160 - 166, 170 - 174 цього Кодексу.

2. Речовий доказ або документ, наданий добровільно або на підставі судового рішення, зберігається у сторони кримінального провадження, якій він наданий. Сторона кримінального провадження, якій наданий речовий доказ або документ, зобов'язана зберігати їх у стані, придатному для використання у кримінальному провадженні. Речові докази, які отримані або вилучені слідчим, прокурором, оглядаються, фотографуються та докладно описуються в протоколі огляду. Зберігання речових доказів стороною обвинувачення здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

3. Документ повинен зберігатися протягом усього часу кримінального провадження. За клопотанням володільця документа слідчий, прокурор, суд можуть видати копії цього документа, за необхідності - його оригінал, долучивши замість них до кримінального провадження завірени копії.

4. У разі втрати чи знищення стороною кримінального провадження наданого їй речового доказу вона зобов'язана повернути володільцю таку саму річ або відшкодувати її вартість. У разі втрати чи знищення стороною кримінального провадження наданого їй документа вона зобов'язана відшкодувати володільцю витрати, пов'язані з втратою чи знищенням документа та виготовленням його дубліката.

5. Речові докази та документи, надані суду, зберігаються в суді, за винятком випадків, передбачених частиною шостою цієї статті, а також речових доказів у вигляді громіздких або інших предметів, що вимагають спеціальних умов зберігання, які можуть знаходитися в іншому місці зберігання.

6. Речові докази, що не містять слідів кримінального правопорушення, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість або з інших причин неможливо без зайвих труднощів або витрати по забезпеченню спеціальних умов зберігання яких співмірні з їх вартістю, а також речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню:

1) повертаються власнику або передаються йому на відповідальне зберігання, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження;

2) передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності - за рішенням слідчого судді, суду для реалізації, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження;

3) знищуються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності - за рішенням слідчого судді, суду, якщо такі товари або продукція, що піддаються швидкому псуванню, мають непридатний стан;

4) передаються для їх технологічної переробки або знищуються за рішенням слідчого судді, суду, якщо вони відносяться до вилучених з обігу предметів чи товарів, а також якщо їх тривале зберігання небезпечне для життя чи здоров'я людей або довкілля.

У випадках, передбачених цією частиною, речові докази фіксуються за допомогою фотографування або відеозапису та докладно описуються. У разі необхідності може бути збережений зразок речового доказу, достатній для його експертного дослідження або інших цілей кримінального провадження.

7. У випадках, передбачених пунктами 2 - 4 частини шостої цієї статті, слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, або до суду під час судового провадження, яке розглядається згідно зі статтями 171 - 173 цього Кодексу.

8. Реалізація, технологічна переробка або знищення речових доказів у випадках, передбачених цією статтею, здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

9. Питання про долю речових доказів і документів, які були надані суду, вирішується судом при ухваленні судового рішення, яким закінчується кримінальне провадження. Такі докази і документи повинні зберігатися до набрання рішенням законної сили. При цьому:

1) гроші, цінності та інше майно, які належать обвинуваченому і були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення, конфіскуються;

2) гроші, цінності та інше майно, які призначалися для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення кримінальних правопорушень або винагороди за їх вчинення, конфіскуються;

3) майно, яке вилучене з обігу, передається відповідним установам або знищується;

4) майно, яке не має ніякої цінності і не може бути використане, знищується, а в разі необхідності - передається до криміналістичних колекцій експертних установ або заінтересованим особам на їх прохання;

5) гроші, цінності та інше майно, які були об'єктом кримінального правопорушення або іншого суспільно небезпечного діяння, повертаються законним володільцям, а в разі невстановлення їх - передаються в дохід держави в установленому Кабінетом Міністрів України порядку;

6) гроші, цінності та інше майно, набуте в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходи від них передаються в дохід держави;

7) документи, що є речовими доказами, залишаються у матеріалах кримінального провадження протягом усього часу їх зберігання.

10. Спір про належність речей, що підлягають поверненню, вирішується у порядку цивільного судочинства. У такому випадку річ зберігається до набрання рішенням суду законної сили.

Стаття 101. Висновок експерта

1. Висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

2. Кожна сторона кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях.

3. Висновок повинен ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження. Експерт дає висновок від свого імені і несе за нього особисту відповідальність.

4. Запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта.

5. Висновок експерта не може ґрунтуватися на доказах, які визнані судом недопустимими.

6. Експерт, який дає висновок щодо психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, не має права стверджувати у висновку, чи мав підозрюваний, обвинувачений такий психічний стан, який становить елемент кримінального правопорушення або елемент, що виключає відповідальність за кримінальне правопорушення.

7. Висновок експерта надається в письмовій формі, але кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку.

8. Якщо для проведення експертизи залучається кілька експертів, експерти мають право скласти один висновок або окремі висновки.

9. Висновок передається експертом стороні, за клопотанням якої здійснювалася експертиза.

10. Висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вирoku.

Стаття 102. Зміст висновку експерта

1. У висновку експерта повинно бути зазначено:

1) коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза;

2) місце і час проведення експертизи;

3) хто був присутній при проведенні експертизи;

4) перелік питань, що були поставлені експертові;

5) опис отриманих експертом матеріалів та які матеріали були використані експертом;

6) докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка;

7) обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання.

2. У висновку експерта обов'язково повинно бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

3. Якщо при проведенні експертизи будуть виявлені відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких не ставилися питання, експерт має право зазначити про них у своєму висновку. Висновок підписується експертом.

Стаття 103. Форми фіксування кримінального провадження

1. Процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися:

- 1) у протоколі;
- 2) на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії;
- 3) у журналі судового засідання.

Стаття 104. Протокол

1. У випадках, передбачених цим Кодексом, хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі.

2. У випадку фіксування процесуальної дії під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначається у протоколі.

Якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до нього.

3. Протокол складається з:

1) вступної частини, яка повинна містити відомості про:

місце, час проведення та назву процесуальної дії;

особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада);

всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання);

інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання;

2) описової частини, яка повинна містити відомості про:

послідовність дій;

отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі і документи;

3) заключної частини, яка повинна містити відомості про:

вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації;

спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу;

зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

4. Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитися із текстом протоколу.

5. Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Якщо особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, то ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою.

6. Якщо особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилася підписати протокол, про це зазначається в протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності - понятих.

Стаття 105. Додатки до протоколів

1. Особою, яка проводила процесуальну дію, до протоколу долучаються додатки.

2. Додатками до протоколу можуть бути:

1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів;

2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії;

3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії;

4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

3. Додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків.

Стаття 106. Підготовка протоколу та додатка

1. Протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення.

2. До складу слідчої (розшукової) дії входять також дії щодо належного упакування речей і документів та інші дії, що мають значення для перевірки результатів процесуальної дії.

Стаття 110. Процесуальні рішення

1. Процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду.

2. Судове рішення приймається у формі ухвали або вироку, які мають відповідати вимогам, передбаченим статтями 369, 371 - 374 цього Кодексу.

3. Рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови. Постанова виноситься у випадках, передбачених цим Кодексом, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне.

4. Обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Обвинувальний акт повинен відповідати вимогам, передбаченим у статті 291 цього Кодексу.

5. Постанова слідчого, прокурора складається з:

1) вступної частини, яка повинна містити відомості про:

місце і час прийняття постанови;

прізвище, ім'я, по батькові, посаду особи, яка прийняла постанову;

2) мотивувальної частини, яка повинна містити відомості про:

зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови;

мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилення на положення цього Кодексу;

3) резолютивної частини, яка повинна містити відомості про:

зміст прийнятого процесуального рішення;

місце та час (строки) його виконання;

особу, якій належить виконати постанову;

можливість та порядок оскарження постанови.

6. Постанова слідчого, прокурора виготовляється на офіційному бланку та підписується службовою особою, яка прийняла відповідне процесуальне рішення.

7. Постанова слідчого, прокурора, прийнята в межах компетенції згідно із законом, є обов'язковою для виконання фізичними та юридичними особами, прав, свобод чи інтересів яких вона стосується.

Стаття 113. Поняття процесуальних строків

1. Процесуальні строки - це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії.

2. Будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невиправданої затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням цього Кодексу.

Стаття 118. Види процесуальних витрат

1. Процесуальні витрати складаються із:

1) витрат на правову допомогу;

2) витрат, пов'язаних із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження;

3) витрат, пов'язаних із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів;

4) витрат, пов'язаних із зберіганням і пересиланням речей і документів.

Стаття 122. Витрати, пов'язані із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів

1. Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів, несе сторона кримінального провадження, яка заявила клопотання про виклик свідків, залучила спеціаліста, перекладача чи експерта, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

2. Витрати, пов'язані із участю потерпілих у кримінальному провадженні, залученням та участю перекладачів для перекладу показань підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача, здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України в порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України. Залучення стороною обвинувачення експертів спеціалізованих державних установ, а також проведення експертизи за дорученням слідчого судді або суду здійснюється за рахунок коштів, які цільовим призначенням виділяються цим установам з Державного бюджету України.

3. Потерпілим, цивільним позивачам, свідкам оплачуються проїзд, наймання житла та добові (у разі переїзду до іншого населеного пункту), а також компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять.

Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять - пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати.

4. Експертам, спеціалістам, перекладачам оплачуються проїзд, а також добові в разі переїзду до іншого населеного пункту. Експертам, спеціалістам і перекладачам повинна бути сплачена винагорода за виконану роботу, якщо це не є їх службовим обов'язком.

5. Граничний розмір компенсації витрат, пов'язаних із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів та експертів, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 123. Витрати, пов'язані із зберіганням і пересиланням речей і документів

1. Витрати, пов'язані із зберіганням і пересиланням речей і документів, здійснюються за рахунок Державного бюджету України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

2. Граничний розмір витрат, пов'язаних із зберіганням і пересиланням речей і документів, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 177. Мета і підстави застосування запобіжних заходів

1. Метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам:

- 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду;
- 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
- 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;
- 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

2. Підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених цим Кодексом.

Стаття 228. Пред'явлення особи для впізнання

1. Перед тим, як пред'явити особу для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясовує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких вона бачила цю особу, про що складає протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу. Забороняється попередньо показувати особі,

яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї особи.

2. Особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Перед тим як пред'явити особу для впізнання, їй пропонується у відсутності особи, яка впізнає, зайняти будь-яке місце серед інших осіб, які пред'являються.

3. Особі, яка впізнає, пропонується вказати на особу, яку вона має впізнати, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала.

4. З метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням. Про умови проведення такого впізнання та його результати зазначається в протоколі. Про результати впізнання повідомляється особа, яка пред'являлася для впізнання.

5. При пред'явленні особи для впізнання особі, щодо якої згідно з цим Кодексом вжито заходів безпеки, відомості про особу, взяту під захист, до протоколу не вносяться і зберігаються окремо.

6. За необхідності впізнання може провадитися за фотознімками, матеріалами відеозапису з додержанням вимог, зазначених у частинах першій і другій цієї статті. Проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред'явленні особи для впізнання.

7. Фотознімок з особою, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими фотознімками, яких повинно бути не менше трьох. Фотознімки, що пред'являються, не повинні мати різких відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення. Особи на інших фотознімках повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

Матеріали відеозапису з зображенням особи, яка підлягає впізнанню, можуть бути пред'явлені лише за умови зображення на них не менше чотирьох осіб, які повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

8. При пред'явленні особи для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти.

9. За правилами цієї статті може здійснюватися пред'явлення особи для впізнання за голосом або ходом, при цьому впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання.

Стаття 236. Виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи

1. Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим чи прокурором. Для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів. Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені.

2. Обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді повинен відбуватися в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважає, що виконання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку.

3. Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності - іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія. Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

4. У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. При цьому слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб.

5. Обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку. За рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук особи повинен бути здійснений особами тієї ж статі.

6. Слідчий, прокурор під час проведення обшуку має право відкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку,

відмовляється їх відкрити або обшук здійснюється за відсутності осіб, зазначених у частині третій цієї статті.

7. При обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

8. Особи, у присутності яких здійснюється обшук, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку.

Стаття 237. Огляд

1. З метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

2. Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами цього Кодексу, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи.

3. Для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів.

4. Особи, у присутності яких здійснюється огляд, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу огляду.

5. При проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і

зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування.

6. Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

7. При огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Стаття 238. Огляд трупа

1. Огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта.

2. Огляд трупа може здійснюватися одночасно з оглядом місця події, житла чи іншого володіння особи з додержанням правил цього Кодексу про огляд житла чи іншого володіння особи.

3. Після огляду труп підлягає обов'язковому направленню для проведення судово-медичної експертизи для встановлення причини смерті.

4. Труп підлягає видачі лише з письмового дозволу прокурора і тільки після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причини смерті.

Стаття 239. Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією

1. Ексгумація трупа здійснюється за постановою прокурора. Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування.

2. Труп виймається з місця поховання за присутності судово-медичного експерта та оглядається з додержанням правил статті 238 цього Кодексу. Після проведення ексгумації і необхідних досліджень поховання здійснюється в тому самому місці з приведенням могили в попередній стан.

3. Під час ексгумації судово-медичним експертом можуть бути вилучені зразки тканини і органів або частини трупа, необхідні для проведення експертних досліджень.
4. У разі необхідності труп може бути доставлений до відповідного експертного закладу для проведення експертизи.
5. Під час ексгумації трупа з поховання можуть бути вилучені речі, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення.
6. Про проведену слідчу (розшукову) дію складається протокол, у якому зазначається все, що було виявлено, у тій послідовності, в якій це відбувалося, і в тому вигляді, у якому спостерігалось під час проведення слідчої (розшукової) дії. Якщо при ексгумації вилучалися речі та об'єкти для досліджень, про це зазначається в протоколі. До протоколу додаються матеріали вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, плани і схеми, графічні зображення, відбитки та зліпки.

Стаття 241. Освідування особи

1. Слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.
2. Освідування здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря. Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується. Слідчий, прокурор не вправі бути присутнім при освідуванні особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу, що підлягає освідуванню.
3. Перед початком освідування особи, яка підлягає освідуванню, пред'являється постанова прокурора. Після цього особі пропонується добровільно пройти освідування, а в разі її відмови освідування проводиться примусово.
4. При освідуванні не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я. За необхідності здійснюється фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів. Зображення, демонстрація яких може розглядатись як образлива для освідуваної особи,

зберігаються в опечатаному вигляді і можуть надаватися лише суду під час судового розгляду.

5. Про проведення освідування складається протокол згідно з вимогами цього Кодексу. Особі, освідування якої проводилося примусово, надається копія протоколу освідування.

Стаття 242. Підстави проведення експертизи

1. Експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права.

2. Слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо:

- 1) встановлення причин смерті;
- 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень;
- 3) визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності;
- 4) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості;
- 5) встановлення статевої зрілості потерпілої особи в кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених статтею 155 Кримінального кодексу України.

3. Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду.

Стаття 243. Порядок залучення експерта

1. Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого.

2. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової.

3. Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та в порядку, передбачених статтею 244 цього Кодексу.

Стаття 244. Розгляд слідчим суддею клопотання про залучення експерта

1. У разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді.

2. У клопотанні зазначається:

- 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
- 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 3) виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання;
- 4) експерт, якого необхідно залучити, або експертна установа, якій необхідно доручити проведення експертизи;
- 5) вид експертного дослідження, що необхідно провести, та перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом.

До клопотання також додаються:

- 1) копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання;
- 2) копії документів, які підтверджують неможливість самостійного залучення експерта стороною захисту.

3. Клопотання розглядається слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, не пізніше п'яти днів із дня його надходження до суду. Особа, яка подала клопотання, повідомляється про місце та час його розгляду, проте її неприбуття не перешкоджає розгляду клопотання, крім випадків, коли її участь визнана слідчим суддею обов'язковою.

4. Слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог частини другої цієї статті, повертає його особі, яка його подала, про що постановляє ухвалу.

5. Під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка

чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення клопотання.

6. Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо особа, що звернулася з клопотанням, доведе, що:

1) для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, проте сторона обвинувачення не залучила його або на вирішення залученого стороною обвинувачення експерта були поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок;

2) вона не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин.

7. До ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи включаються запитання, поставлені перед експертом особою, яка звернулася з відповідним клопотанням. Слідчий суддя має право не включити до ухвали запитання, поставлені особою, що звернулася з відповідним клопотанням, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі.

8. При задоволенні клопотання про залучення експерта слідчий суддя у разі необхідності має право за клопотанням особи, що звернулася з клопотанням про залучення експерта, вирішити питання про отримання зразків для експертизи відповідно положень статті 245 цього Кодексу.

9. Висновок експерта, залученого слідчим суддею, надається особі, за клопотанням якої він був залучений.

Стаття 245. Отримання зразків для експертизи

1. У разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом.

2. Порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (статті 160 - 166 цього Кодексу).

3. Відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими статтею 241 цього Кодексу. У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому статтями 160 - 166 цього Кодексу, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово.

Стаття 274. Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження

1. Негласне отримання зразків для порівняльного дослідження може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання відповідно до статті 245 цього Кодексу неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження.

2. Негласне отримання зразків здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням прокурора, або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, у порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 цього Кодексу.

3. У клопотанні слідчого, прокурора про надання дозволу на негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, та в ухвалі слідчого судді додатково зазначаються відомості про конкретні зразки, які планується отримати.

4. Повторне отримання зразків здійснюється відкрито згідно з правилами цього Кодексу, якщо втрачається необхідність зберігати таємницю щодо факту дослідження попередніх зразків, отриманих негласно.

Стаття 291. Обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування

1. Обвинувальний акт складається слідчим, після чого затверджується прокурором. Обвинувальний акт може бути складений прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим.

2. Обвинувальний акт має містити такі відомості:

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

- 2) анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);
- 3) анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);
- 4) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;
- 5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення;
- 6) обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання;
- 7) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;
- 8) розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування);
- 9) дату та місце його складення та затвердження.

3. Обвинувальний акт підписується слідчим та прокурором, який його затвердив, або лише прокурором, якщо він склав його самостійно.

4. До обвинувального акта додається:

- 1) реєстр матеріалів досудового розслідування;
- 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;
- 3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування;
- 4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного.

Надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється.

Стаття 309. Ухвали слідчого судді, які підлягають оскарженню під час досудового розслідування

1. Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про:

- 1) відмову у наданні дозволу на затримання;
- 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні;
- 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні;
- 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні;
- 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні;
- 6) поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні;
- 7) продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні;
- 8) направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні;
- 9) арешт майна або відмову у ньому;
- 10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа - підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність;
- 11) відсторонення від посади або відмову у ньому.

2. Під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній.

3. Скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.

Стаття 318. Строки і загальний порядок судового розгляду

1. Судовий розгляд має бути проведений і завершений протягом розумного строку.
2. Судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін кримінального провадження, крім випадків, передбачених цим Кодексом. У судові засідання викликаються потерпілий та інші учасники кримінального провадження.
3. Судове засідання відбувається у спеціально обладнаному приміщенні - залі судових засідань. У разі необхідності окремі процесуальні дії можуть вчинятися поза межами приміщення суду.

Стаття 322. Безперервність судового розгляду

1. Судовий розгляд відбувається безперервно, крім часу, призначеного для відпочинку.
2. Не вважаються порушеннями безперервності судового розгляду випадки відкладення судового засідання внаслідок:
 - 1) неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження;
 - 2) складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання державного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення;
 - 3) підготовки захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення;
 - 4) підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення;
 - 5) проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці.
 - 6) проведення експертизи у випадках та порядку, передбачених статтею 332 цього Кодексу;
 - 7) надання доступу до речей чи документів або доручення проведення слідчих (розшукових) дій у випадках та порядку, передбачених статтею 333 цього Кодексу.

Стаття 327. Наслідки неприбуття свідка, спеціаліста, перекладача і експерта

1. Якщо в судове засідання не прибув за викликом свідок, спеціаліст, перекладач або експерт, заслухавши думку учасників судового провадження, суд після допиту інших присутніх свідків призначає нове судове засідання і вживає заходів для його прибуття. Суд також має право постановити ухвалу про привід свідка та/або ухвалу про накладення на нього грошового стягнення у випадках та в порядку, передбачених главами 11 та 12 цього Кодексу.

2. Прибуття в суд перекладача (за винятком залучення його судом), свідка, спеціаліста або експерта забезпечується стороною кримінального провадження, яка заявила клопотання про його виклик. Суд сприяє сторонам кримінального провадження у забезпеченні явки зазначених осіб шляхом здійснення судового виклику.

Стаття 329. Обов'язки присутніх у залі судового засідання

1. Особи, присутні у залі судового засідання, при вході до нього суду та при виході суду повинні встати. Сторони кримінального провадження допитують свідків та заявляють клопотання, подають заперечення стоячи і лише після надання їм слова головуючим у судовому засіданні. Свідки, експерти, спеціалісти дають показання, стоячи на місці, призначеному для свідків. Особи, присутні в залі, заслуховують вирок суду стоячи. Відхилення від цих правил допускається з дозволу головуючого в судовому засіданні.

2. Сторони та учасники кримінального провадження, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані додержуватися порядку в судовому засіданні і беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуючого у судовому засіданні.

3. Сторони та учасники кримінального провадження звертаються до суду "Ваша честь" або "Шановний суд".

4. Матеріали, речі і документи передаються головуючому в судовому засіданні через судового розпорядника.

Стаття 332. Проведення експертизи за ухвалою суду

1. Під час судового розгляду суд за клопотанням сторін кримінального провадження або потерпілого за наявності підстав, передбачених статтею 242 цього Кодексу, має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам.

2. Суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання, якщо:

1) суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності;

2) під час судового розгляду виникли підстави, передбачені частиною другою статті 509 цього Кодексу.

3. До ухвали суду про доручення проведення експертизи у випадках, передбачених частиною першою цієї статті, включаються питання, поставлені перед експертом учасниками судового провадження, судом. Суд має право не включати до ухвали питання, поставлені учасниками судового провадження, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі.

4. Після постановлення судом ухвали про доручення проведення експертизи судовий розгляд продовжується, крім випадків, якщо таке продовження неможливе до отримання висновку експерта.

Стаття 344. Оголошення складу суду і роз'яснення права відводу

1. Після виконання зазначених у статтях 342 та 343 цього Кодексу дій головуючий оголошує склад суду, прізвище запасного судді, якщо він призначений, прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представників та законних представників, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, роз'яснює учасникам судового провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід.

2. Питання про відвід вирішується судом згідно зі статтями 75 - 81 цього Кодексу.

Стаття 352. Допит свідка

1. Перед допитом свідка головуючий встановлює відомості про його особу та з'ясовує стосунки свідка з обвинуваченим і потерпілим. Крім того, головуючий з'ясовує чи отримав свідок пам'ятку про права та обов'язки свідка, чи зрозумілі вони йому, і в разі необхідності роз'яснює їх, а також з'ясовує, чи не відмовляється він з підстав, встановлених цим Кодексом, від давання показань, і попереджає його про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та завідомо неправдиві показання.

2. Якщо перешкод для допиту свідка не встановлено, головуючий у судовому засіданні приводить його до присяги такого змісту:

"Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю говорити суду правду і лише правду".

Німий свідок складає присягу в письмовій формі, підписуючи текст того самого змісту.

3. Суд зобов'язаний контролювати хід допиту свідків, щоб уникнути зайвого витрачання часу, захистити свідків від образи або не допустити порушення правил допиту.

4. Кожний свідок допитується окремо. Свідки, які ще не дали показань, не мають права перебувати в залі судового засідання під час судового розгляду.

5. За клопотанням сторони кримінального провадження або самого свідка свідок допитується за відсутності певного допитаного свідка.

6. Свідка обвинувачення першим допитує прокурор, а свідка захисту - захисник, якщо обвинувачений взяв захист на себе - обвинувачений (прямий допит). Під час прямого допиту не дозволяється ставити навідні запитання, тобто запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї.

7. Після прямого допиту протилежній стороні кримінального провадження надається можливість перехресного допиту свідка. Під час перехресного допиту дозволяється ставити навідні запитання.

8. Під час допиту свідка сторонами кримінального провадження головуючий за протестом сторони має право зняти питання, що не стосуються суті кримінального провадження.

9. У виняткових випадках для забезпечення безпеки свідка, який підлягає допиту, суд за власною ініціативою або за клопотанням сторін кримінального провадження чи самого свідка постановляє вмотивовану ухвалу про проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення суду, або в інший спосіб, що унеможливило його ідентифікацію та забезпечує сторонам кримінального провадження можливість ставити запитання і слухати відповіді на них. У разі якщо існує загроза ідентифікації голосу свідка, допит може супроводжуватися створенням акустичних перешкод. Перед постановленням відповідної ухвали суд зобов'язаний з'ясувати наявність заперечень сторін кримінального провадження проти проведення допиту свідка в умовах, що унеможливають його ідентифікацію, і в разі їх обґрунтованості відмовити у проведенні допиту свідка в порядку, визначеному цією частиною.

10. Якщо свідок висловлюється нечітко або з його слів не можна дійти висновку про те, чи визнає він обставини чи заперечує проти них, суд має право зажадати від цього свідка конкретної відповіді - "так" чи "ні".

11. Після допиту свідка йому можуть бути поставлені запитання потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, їх представниками та законними представниками, а також головуючим та суддями.

12. Свідок, даючи показання, має право користуватися нотатками, якщо його показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті.

13. Свідок може бути допитаний повторно в тому самому або наступному судовому засіданні за його клопотанням, за клопотанням сторони кримінального провадження або за ініціативою суду, зокрема, якщо під час судового розгляду з'ясувалося, що свідок може надати показання стосовно обставин, щодо яких він не допитувався. Під час дослідження інших доказів свідкам можуть ставити запитання учасники судового провадження, експерт, а також суд.

14. Суд має право призначити одночасний допит двох чи більше вже допитаних учасників кримінального провадження (свідків, потерпілих, обвинувачених) для з'ясування причин розбіжності в їхніх показаннях, який проводиться з урахуванням правил, встановлених частиною дев'ятою статті 224 цього Кодексу.

15. Допитаний свідок може бути залишений у залі судового засідання на вимогу суду.

Стаття 356. Допит експерта в суді

1. За клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку. Перед допитом експерта головуючий встановлює його особу та приводить до присяги такого змісту:

"Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості".

Після цього головуючий попереджає експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку.

2. Експерта, який проводив експертизу за зверненням сторони обвинувачення, першою допитує сторона обвинувачення, а експерта, який

проводив експертизу за зверненням сторони захисту, - сторона захисту. Після цього експерту можуть бути поставлені запитання потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, їх представниками та законними представниками, а також головуючим та суддями.

3. Експерту можуть бути поставлені запитання щодо наявності в експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), дотичних до предмета його експертизи; використаних методик та теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов висновку; застосовності та правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження; інші запитання, що стосуються достовірності висновку.

4. Суд має право призначити одночасний допит двох чи більше експертів для з'ясування причин розбіжності в їхніх висновках, що стосуються одного і того самого предмета чи питання дослідження.

5. Кожна сторона кримінального провадження для доведення або спростування достовірності висновку експерта має право надати відомості, які стосуються знань, вмінь, кваліфікації, освіти та підготовки експерта.

6. Експерт під час відповідей має право користуватися своїми письмовими та іншими матеріалами, які використовувалися під час експертного дослідження.

Стаття 357. Дослідження речових доказів

1. Речові докази оглядаються судом, а також подаються для ознайомлення учасникам судового провадження, а в разі необхідності - також іншим учасникам кримінального провадження. Особи, яким подані для ознайомлення речові докази, можуть звернути увагу суду на ті чи інші обставини, пов'язані з річчю та її оглядом.

2. Огляд речових доказів, які не можна доставити в судові засідання, за необхідності проводиться за їх місцезнаходженням.

3. Учасники судового провадження мають право ставити запитання з приводу речових доказів свідкам, експертам, спеціалістам, які їх оглядали.

Стаття 358. Дослідження документів

1. Протоколи слідчих (розшукових) дій та інші долучені до матеріалів кримінального провадження документи, якщо в них викладені чи посвідчені

відомості, що мають значення для встановлення фактів і обставин кримінального провадження, повинні бути оголошені в судовому засіданні за ініціативою суду або за клопотанням учасників судового провадження та пред'явлені для ознайомлення учасникам судового провадження, а в разі необхідності - також іншим учасникам кримінального провадження.

2. Учасники судового провадження мають право ставити запитання щодо документів свідкам, експертам, спеціалістам.

3. Якщо долучений до матеріалів кримінального провадження або наданий суду особою, яка бере участь у кримінальному провадженні, для ознайомлення документ викликає сумнів у його достовірності, учасники судового провадження мають право просити суд виключити його з числа доказів і вирішувати справу на підставі інших доказів або призначити відповідну експертизу цього документа.

Стаття 359. Дослідження звуко- і відеозаписів

1. Відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводяться в залі судового засідання або в іншому спеціально обладнаному для цього приміщенні з відображенням у журналі судового засідання основних технічних характеристик обладнання та носіїв інформації і зазначенням часу відтворення (демонстрації). Після цього суд заслуховує доводи учасників судового провадження.

2. У разі необхідності відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису можуть бути повторені повністю або в певній частині.

3. З метою з'ясування відомостей, що містяться у звуко- і відеозаписах, судом може бути залучено спеціаліста.

4. Заяву про підробку звуко- і відеозаписів суд розглядає в порядку, передбаченому для розгляду заяв про підробку документів.

Стаття 360. Консультації та роз'яснення спеціаліста

1. Під час дослідження доказів суд має право скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста, наданими на підставі його спеціальних знань.

2. Спеціалісту можуть бути поставлені питання щодо суті наданих усних консультацій чи письмових роз'яснень. Першою ставить запитання особа, за клопотанням якої залучено спеціаліста, а потім інші особи, які беруть участь у кримінальному провадженні. Головуючий у судовому засіданні має право ставити спеціалістові запитання в будь-який час дослідження доказів.

Стаття 361. Огляд на місці

1. У виняткових випадках суд, визнавши за необхідне оглянути певне місце, проводить огляд за участю учасників судового провадження, а якщо цього вимагають обставини, - за участю свідків, спеціалістів і експертів. Огляд на місці не може проводитися під час здійснення провадження судом присяжних.
2. Огляд на місці здійснюється згідно з правилами, передбаченими цим Кодексом для огляду під час досудового розслідування.
3. На місці огляду учасникам кримінального провадження, які беруть у ньому участь, можуть бути поставлені запитання, пов'язані з проведенням огляду.
4. Учасники судового провадження при огляді мають право звертати увагу суду на те, що, на їхню думку, може мати доказове значення.
5. Проведення огляду і його результати відображаються у протоколі огляду місця та можуть фіксуватися технічними засобами.

Стаття 368. Питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку

1. Ухвалюючи вирок, суд повинен вирішити такі питання:
 - 1) чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа;
 - 2) чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений;
 - 3) чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення;
 - 4) чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення;
 - 5) чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які саме;
 - 6) яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати;
 - 7) чи підлягає задоволенню пред'явлений цивільний позов і, якщо так, на чию користь, в якому розмірі та в якому порядку;

8) чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності;

9) чи є підстави для застосування до обвинуваченого, який вчинив кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, примусового заходу медичного характеру, передбаченого частиною другою статті 94 Кримінального кодексу України;

10) чи слід у випадках, передбачених статтею 96 Кримінального кодексу України, застосувати до обвинуваченого примусове лікування;

11) чи необхідно призначити неповнолітньому громадського вихователя;

12) що належить вчинити з майном, на яке накладено арешт, речовими доказами і документами;

13) на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі;

14) як вчинити із заходами забезпечення кримінального провадження.

2. Якщо особа обвинувачується у вчиненні декількох злочинів або декількох кримінальних проступків, суд вирішує питання, зазначені у пунктах 1 - 8 частини першої цієї статті, окремо за кожним кримінальним правопорушенням.

3. Якщо обвинувачуються декілька осіб, суд вирішує питання, зазначені в цій статті, окремо щодо кожного з обвинувачених.

4. Примусовий захід медичного характеру, передбачений пунктом 9 частини першої цієї статті, може бути застосовано до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, лише за наявності акта психіатричної експертизи та висновку лікувальної установи.

5. Примусове лікування, передбачене пунктом 10 частини першої цієї статті, може бути застосоване лише за наявності відповідного висновку лікувальної установи.

6. Обираючи при ухваленні вироку норму закону України про кримінальну відповідальність, яка підлягатиме застосуванню до суспільно небезпечних діянь, суд зобов'язаний враховувати висновки Верховного Суду України, викладені в його ухвалах, у випадках, передбачених частиною другою статті 455 і частиною другою статті 456 цього Кодексу.

Стаття 459. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами

1. Судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами.

2. Нововиявленими обставинами визнаються:

1) штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок;

2) зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження;

3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути;

4) визнання Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом;

5) інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

3. Обставини, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої цієї статті, повинні бути встановлені вироком суду, що набрав законної сили, а при неможливості ухвалення вироку - підтверджені матеріалами розслідування.

4. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами у разі прийняття нових законів, інших нормативно-правових актів, якими скасовані закони та інші нормативно-правові акти, що діяли на час здійснення провадження, не допускається.

Стаття 486. Комплексна психолого-психіатрична і психологічна експертиза неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого

1. У разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза.

2. Для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, які необхідно враховувати при призначенні покарання і обранні заходу виховного характеру, може бути призначена психологічна експертиза.

Стаття 496. Участь у судовому розгляді представників служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей

1. Про час і місце судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого суд повідомляє відповідну службу у справах дітей та кримінальну міліцію у справах дітей. Суд має право також викликати в судові засідання представників цих установ.

2. Представники служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей мають право заявляти клопотання, ставити запитання неповнолітньому обвинуваченому, його законному представнику, потерпілому, свідкам, експерту і спеціалісту, висловлювати думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання.

Стаття 506. Права особи, яка бере участь у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру

1. Особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, користується правами підозрюваного та обвинуваченого в обсязі, який визначається характером розладу психічної діяльності чи психічного захворювання відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи, та здійснює їх через законного представника, захисника.

2. Якщо характер розладу психічної діяльності чи психічного захворювання особи перешкоджає проведенню процесуальних дій за її участю або участі у судовому засіданні, прокурор, суд мають право прийняти рішення про проведення відповідних процесуальних дій без участі такої особи.

Стаття 509. Психіатрична експертиза

1. Слідчий, прокурор зобов'язані залучити експерта (експертів) для проведення психіатричної експертизи у разі, якщо під час кримінального провадження будуть встановлені обставини, які дають підстави вважати, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була в неосудному або обмежено осудному стані або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла на психічну хворобу, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними. Такими обставинами, зокрема, є:

1) наявність згідно з медичним документом у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання;

2) поведінка особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння або після нього була або є неадекватною (затямарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті тощо).

2. У разі необхідності здійснення тривалого спостереження та дослідження особи може бути проведена стаціонарна психіатрична експертиза, для чого така особа направляється до відповідного медичного закладу на строк не більше двох місяців. Питання про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи вирішується під час досудового розслідування - ухвалою слідчого судді за клопотанням сторони кримінального провадження в порядку, передбаченому для подання та розгляду клопотань щодо обрання запобіжного заходу, а під час судового провадження - ухвалою суду.

3. Ухвала слідчого судді про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмова у такому направленні може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Стаття 517. Охорона державної таємниці під час кримінального провадження

1. Досудове розслідування та судове провадження у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, проводяться з дотриманням вимог режиму секретності.

2. Процесуальні рішення не повинні містити відомостей, що становлять державну таємницю.

3. До участі у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, допускаються особи, які мають допуск до державної таємниці відповідної форми та яким надано доступ до конкретної секретної інформації (категорії секретної інформації) та її матеріальних носіїв. Підозрюваний чи обвинувачений бере участь у кримінальному провадженні без оформлення допуску до державної таємниці після роз'яснення йому вимог статті 28 Закону України "Про державну таємницю" та попередження про кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю.

4. Доступ до матеріалів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, надається захисникам та законним представникам підозрюваного, обвинуваченого, потерпілому та їхнім представникам, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику, яким надано допуск до державної таємниці та які потребують його під час здійснення своїх прав і обов'язків, передбачених цим Кодексом, виходячи з обставин, встановлених під час кримінального провадження. Рішення про

надання доступу до конкретної таємної інформації та її матеріальних носіїв приймаються у формі наказу або письмового розпорядження керівником органу досудового розслідування, прокурором, судом.

5. Потерпілому та його представникам, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику забороняється робити виписки та копії з матеріалів, які містять державну таємницю.

Захисникам та законним представникам підозрюваного чи обвинуваченого забороняється робити копії з матеріалів, які містять державну таємницю.

Підозрюваний, обвинувачений, його захисник та законний представник з метою підготовки та здійснення захисту можуть робити виписки з матеріалів, що містять державну таємницю. Такі виписки опечатуються особою, якою були зроблені, у вигляді, що унеможливило б ознайомлення з їх змістом. Виписки зберігаються з дотриманням вимог режиму секретності в органі досудового розслідування або суді та надаються особі, яка їх склала, на її вимогу: під час досудового розслідування - у приміщенні органу досудового розслідування, під час судового провадження - у приміщенні суду. Ознайомлення із змістом виписок будь-кого, крім особи, яка їх зробила, не допускається.

6. Матеріальні носії секретної інформації, які не долучені до матеріалів досудового розслідування, передаються в установленому законом порядку на зберігання до режимно-секретного підрозділу органу досудового розслідування.

7. Здійснення кримінального провадження, яке містить державну таємницю, не є підставою для обмеження прав його учасників, крім випадків, передбачених законом та обумовлених необхідністю забезпечення охорони державної таємниці.

Стаття 518. Особливості проведення експертизи у кримінальному провадженні, яке містить державну таємницю

1. Проведення експертизи щодо законності віднесення інформації у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку до державної таємниці, зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування, підготовка висновку щодо завданої національній безпеці України шкоди у разі розголошення секретної інформації чи втрати матеріальних носіїв такої інформації здійснюється посадовою особою, на яку покладено виконання функцій державного експерта з питань таємниць відповідно до закону у сфері державної таємниці. У такому разі на зазначену особу поширюються обов'язки і права, які цим Кодексом передбачено для експертів.

2. Якщо під час проведення експертизи використовуються методики, технології чи інформація, що містять охоронювану державою таємницю, в описовій частині висновку експертизи ці відомості не зазначаються.

Розділ XI

ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. До дня введення в дію положень частини першої (в частині положень щодо повноважень здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених статтями 402 - 421, 423 - 435 Кримінального кодексу України) та частини четвертої статті 216 цього Кодексу повноваження щодо досудового розслідування передбачених ними кримінальних правопорушень здійснюють слідчі органів прокуратури, які користуються повноваженнями слідчих, визначених цим Кодексом.

Після введення в дію положень частини першої (в частині положень щодо повноважень здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених статтями 402 - 421, 423 - 435 Кримінального кодексу України) та частини четвертої статті 216 цього Кодексу матеріали кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснюється органами прокуратури, передаються слідчими органів прокуратури відповідним органам досудового розслідування з урахуванням підслідності, визначеної цим Кодексом.

2. До дня введення в дію положень закону, що регулює надання безоплатної правової допомоги, які передбачають діяльність органів (установ), уповноважених законом на надання безоплатної правової допомоги, функції таких органів (установ) здійснюють адвокатські об'єднання або органи адвокатського самоврядування.

3. Заяви та повідомлення про злочини, які надійшли до органів дізнання, слідчих, прокурорів до набрання чинності цим Кодексом і по яких не прийнято рішення про порушення кримінальної справи або про відмову у порушенні кримінальної справи, передаються органам досудового розслідування згідно з цим Кодексом для початку досудового розслідування в порядку, встановленому цим Кодексом.

4. Ведення оперативно-розшукових справ, що на день набрання чинності цим Кодексом перебувають у провадженні підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, продовжується. За наявності відповідних підстав такі оперативно-розшукові справи передаються органам досудового розслідування для початку досудового розслідування у порядку, встановленому цим Кодексом, з урахуванням підслідності.

5. Кримінальні справи, які на день набрання чинності цим Кодексом перебувають у провадженні органів дізнання, протягом десяти днів з дня

набрання ним чинності передаються відповідним органам досудового розслідування з урахуванням підслідності для здійснення досудового розслідування.

6. Кримінальні справи, які на день набрання чинності цим Кодексом перебувають у провадженні органів досудового слідства, залишаються у провадженні цих органів до завершення розслідування незалежно від зміни їх підслідності відповідно до цього Кодексу.

7. Оперативно-розшукові заходи, слідчі та процесуальні дії, розпочаті до дня набрання чинності цим Кодексом, завершуються у порядку, який діяв до набрання ним чинності. Після набрання чинності цим Кодексом оперативно-розшукові заходи, слідчі та процесуальні дії здійснюються згідно з положеннями Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" та положеннями цього Кодексу.

8. Допустимість доказів, отриманих до набрання чинності цим Кодексом, визначається у порядку, що діяв до набрання ним чинності.

9. Запобіжні заходи, арешт майна, відсторонення від посади, застосовані під час дізнання та досудового слідства до дня набрання чинності цим Кодексом, продовжують свою дію до моменту їх зміни, скасування чи припинення у порядку, що діяв до набрання чинності цим Кодексом.

10. Кримінальні справи, які на день набрання чинності цим Кодексом не направлені до суду з обвинувальним висновком, постановою про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, постановою про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, розслідуються, надсилаються до суду та розглядаються судами першої, апеляційної, касаційної інстанцій і Верховним Судом України згідно з положеннями цього Кодексу.

11. Кримінальні справи, які до дня набрання чинності цим Кодексом надійшли до суду від прокурорів з обвинувальним висновком, постановою про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, постановою про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, розглядаються судами першої, апеляційної та касаційної інстанцій і Верховним Судом України в порядку, який діяв до набрання чинності цим Кодексом.

12. Розслідування кримінальних справ, передбачених пунктом 11 цього розділу, у разі повернення таких кримінальних справ судом прокурору для проведення додаткового розслідування проводиться у порядку, передбаченому цим Кодексом.

13. Судові рішення, які ухвалені судом першої інстанції і не набрали законної сили на день набрання чинності цим Кодексом, можуть бути оскаржені в апеляційному порядку та строки, що діяли до набрання чинності цим Кодексом.

14. Неоскаржені судові рішення, які ухвалені судом першої інстанції і не набрали законної сили на день набрання чинності цим Кодексом, набувають законної сили в порядку, що діяв до набрання чинності цим Кодексом.

15. Апеляційні та касаційні скарги, заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України у кримінальних справах, які були розглянуті до набрання чинності цим Кодексом, або у справах, розгляд яких не завершено з набранням чинності цим Кодексом, подаються і розглядаються у порядку, що діяв до набрання чинності цим Кодексом.

16. Клопотання про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, подані відповідним прокурорам до дня набрання чинності цим Кодексом, розглядаються та подаються ними до суду в порядку, що діяв до набрання чинності цим Кодексом.

Заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, подані до суду до дня набрання чинності цим Кодексом, а також заяви, подані прокурорами відповідно до абзацу першого цього пункту після набрання ним чинності, розглядаються відповідними судами у порядку, що діяв до набрання чинності цим Кодексом.

17. Особи, які на день набрання чинності цим Кодексом беруть участь у кримінальному провадженні в якості захисників і не мають статусу адвоката, продовжують здійснювати повноваження захисника в такому кримінальному провадженні під час досудового розслідування, а також судового провадження у судах першої, апеляційної, касаційної інстанцій та Верховному Суді України.

18. Не пізніше трьох місяців з дня опублікування цього Кодексу у місцевих загальних судах проводяться збори суддів з метою обрання слідчих суддів у порядку, встановленому Законом України "Про судоустрій і статус суддів".

У разі якщо у зазначений строк слідчого суддю не було обрано, його повноваження, передбачені цим Кодексом, виконує найстарший за віком суддя цього суду до дня обрання слідчого судді.

19. Не пізніше трьох місяців з дня опублікування цього Кодексу у місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ

проводяться збори суддів з метою обрання суддів, уповноважених на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх, у порядку, встановленому Законом України "Про судоустрій і статус суддів".

У разі якщо у зазначений строк суддю, уповноваженого на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх, не було обрано, його повноваження здійснює суддя, який має найбільший стаж роботи на посаді судді та досвід розгляду кримінальних справ.

20. Не пізніше трьох місяців з дня опублікування цього Кодексу керівники органів досудового розслідування визначають слідчих, спеціально уповноважених на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх.

21. Кабінету Міністрів України:

1) у тримісячний строк з дня опублікування цього Кодексу:

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Кодексом;

забезпечити приведення нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України у відповідність із цим Кодексом;

забезпечити підготовку та впровадження в юридичних вищих навчальних закладах нових навчальних програм з вивчення нового кримінального процесуального законодавства;

2) у місячний строк з дня опублікування цього Кодексу внести на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів у відповідність із цим Кодексом, у тому числі з метою забезпечення фінансування:

оснащення органів досудового розслідування електронними засобами контролю;

створення та ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань;

обладнання органів досудового розслідування технічними засобами фіксування кримінального провадження і технічними засобами проведення дистанційного провадження в режимі відеоконференції;

заміни у судах загальної юрисдикції металевих загороджень, які відокремлюють підсудних від складу суду і присутніх громадян, на загородження із скла чи органічного скла;

обладнання залів судового засідання у необхідній кількості технічними засобами фіксування кримінального провадження та технічними засобами проведення дистанційного провадження в режимі відеоконференції у кількості не менше двох залів на кожний місцевий суд, не менше чотирьох залів на кожний апеляційний суд, не менше п'яти залів на Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, не менше п'яти залів на Верховний Суд України;

обладнання установ попереднього ув'язнення та установ виконання покарань технічними засобами проведення дистанційного провадження в режимі відеоконференції з судами у кількості не менше двох приміщень у кожній установі;

збільшення кількості суддів місцевих загальних судів та апарату цих судів у зв'язку з необхідністю забезпечення здійснення функцій слідчого судді.

22. Рекомендувати Генеральній прокуратурі України протягом трьох місяців з дня опублікування цього Кодексу:

1) створити Єдиний реєстр досудових розслідувань, розробити та затвердити за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, положення про порядок його ведення;

2) привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Кодексом.

23. Рекомендувати Міністерству внутрішніх справ України протягом трьох місяців з дня опублікування цього Кодексу розробити та затвердити положення про порядок застосування електронних засобів контролю згідно з вимогами цього Кодексу.

24. Рекомендувати Службі безпеки України протягом трьох місяців з дня опублікування цього Кодексу привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Кодексом.

25. Кабінету Міністрів України спільно з Генеральною прокуратурою України, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та органами адвокатського самоврядування підготувати і забезпечити виконання програм перепідготовки працівників органів кримінальної юстиції та адвокатів з питань застосування нових положень кримінального процесуального законодавства.

26. Рекомендувати Державній судовій адміністрації України:

1) протягом одного місяця з дня опублікування цього Кодексу забезпечити звернення своїх територіальних управлінь з поданнями до відповідних

місцевих рад про формування і затвердження ними списків присяжних відповідно до вимог Закону України "Про судоустрій і статус суддів";

2) протягом трьох місяців з дня опублікування цього Кодексу привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Кодексом.

Президент України

В. ЯНУКОВИЧ

м. Київ

13 квітня 2012 року

N 4651-VI

Частина III

**ЕКСПЕРТИЗА
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ
ПРОЦЕСІ**

3.1. Зміст Кодексу адміністративного судочинства України

Назва розділів, глав.	№ статей закону	№ статей включених до глав 3.2.
1	2	3
Розділ I. Загальні положення.	1 – 16	1, 2, 3, 7, 10, 11
Розділ II. Організація адміністративного судочинства.		
Глава 1. Адміністративна юрисдикція і підсудність.	17 – 22	17, 18
Глава 2. Склад суду. Відводи.	23 – 32	27, 29, 30, 32
Глава 3. Судові виклики і повідомлення.	33 – 40	
Глава 4. Фіксування адміністративного процесу.	41 – 46	
Глава 5. Учасники адміністративного процесу.	47 – 68	47, 49, 57, 62, 66, 67
Глава 6. Докази.	69 – 86	69, 70, 71, 73, 74, 81–86
Глава 7. Судові витрати.	87 – 98	87, 92, 94
Глава 8. Строки.	99 – 103	
Розділ III. Провадження в суді першої інстанції.		
Глава 1. Звернення до адміністративного суду.	104–109	106
Глава 2. Підготовче провадження.	110–121	110
Глава 3. Судовий розгляд справи.	112–154	129, 131, 132, 133, 138, 140, 143, 145–151
Глава 4. Залишення позовної заяви без розгляду.	155–157	156
Глава 5. Судові рішення.	158–170	160, 161, 163
Глава 6. Особливості провадження в окремих категоріях.	171–183	
Розділ IV. Перегляд судових рішень.		
Глава 1. Апеляційне провадження.	184–209	
Глава 2. Касаційне провадження.	210–234	
Глава 3. Перегляд рішень верховним судом.	235–244	
Глава 4. Провадження за ново виявленими обставинами.	245–253	
Розділ V. Виконання судових рішень.	253–267	
Розділ VI. Заходи процесуального примусу.	268–272	

Розділ VII. Відновлення втраченого судового провадження.	273–280	
Розділ VIII. Прикінцеві та перехідні положення.		

3.2. Витяг із адміністративного кодексу України

Стаття 1. Призначення Кодексу адміністративного судочинства України

1. Кодекс адміністративного судочинства України визначає юрисдикцію, повноваження адміністративних судів щодо розгляду адміністративних справ, порядок звернення до адміністративних судів та порядок здійснення адміністративного судочинства. { *Частина перша статті 1 в редакції Закону N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010* }

Стаття 2. Завдання адміністративного судочинства

1. Завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ. { *Частина перша статті 2 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010* }

2. До адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією (254к/96-ВР) чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

3. У справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони:

1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією (254к/96-ВР) та законами України;

2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано;

3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії);

4) безсторонньо (неупереджено);

5) добросовісно;

6) розсудливо;

7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації;

8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія);

- 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення;
- 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Стаття 3. Визначення понять

1. У цьому Кодексі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

- 1) справа адміністративної юрисдикції (далі - адміністративна справа) - переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень;
- 2) адміністративний суд - суд загальної юрисдикції, до компетенції якого цим Кодексом віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ;
- 3) суд - суддя адміністративного суду, який розглядає і вирішує адміністративну справу одноособово, колегія суддів адміністративного суду;
- 4) адміністративне судочинство - діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому цим Кодексом;
- 5) адміністративний процес - правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства;
- 6) адміністративний позов - звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах;
- 7) суб'єкт владних повноважень - орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень;
- 8) позивач - особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано адміністративний позов до адміністративного суду, а також суб'єкт владних повноважень, на виконання повноважень якого подана позовна заява до адміністративного суду;
- 9) відповідач - суб'єкт владних повноважень, а у випадках, передбачених законом, й інші особи, до яких звернена вимога позивача;
- 10) письмове провадження - розгляд і вирішення адміністративної справи в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції без виклику осіб, які беруть участь у справі, та проведення судового засідання на основі наявних у суду матеріалів у випадках, встановлених цим Кодексом; *(Пункт 10 частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2953-IV (2953-15) від 06.10.2005)*
- 11) розумний строк - найкоротший строк розгляду і вирішення адміністративної справи, достатній для надання своєчасного (без невинуватливих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах;

12) постанова - письмове рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, у якому вирішуються вимоги адміністративного позову;

13) ухвала - письмове або усне рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання. Ухвалами судів апеляційної та касаційної інстанцій також вирішуються вимоги апеляційної чи касаційної скарги;

14) адміністративний договір - дво- або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки сторін, що впливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди;

15) публічна служба - діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, дипломатична служба, інша державна служба, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування.

Стаття 7. Принципи адміністративного судочинства

1. Принципами здійснення правосуддя в адміністративних судах є:

- 1) верховенство права;
- 2) законність;
- 3) рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом;
- 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- 5) гласність і відкритість адміністративного процесу;
- 6) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, установлених цим Кодексом; {
Пункт 6 частини першої статті 7 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 }
- 7) обов'язковість судових рішень.

Стаття 10. Рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом

1. Усі учасники адміністративного процесу є рівними перед законом і судом.

2. Не може бути привілеїв чи обмежень прав учасників адміністративного процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Стаття 11. Змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі

1. Розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

2. Суд розглядає адміністративні справи не інакше як за позовною заявою, поданою відповідно до цього Кодексу, і не може виходити за межі позовних вимог. Суд може вийти за межі позовних вимог тільки в разі, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять.

3. Кожна особа, яка звернулася за судовим захистом, розпоряджається своїми вимогами на свій розсуд, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Таким правом користуються й особи, в інтересах яких подано адміністративний позов, за винятком тих, які не мають адміністративної процесуальної дієздатності.

4. Суд вживає передбачені законом заходи, необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи.

5. Суд повинен запропонувати особам, які беруть участь у справі, подати докази або з власної ініціативи витребувати докази, яких, на думку суду, не вистачає.

Стаття 17. Юрисдикція адміністративних судів щодо

вирішення адміністративних справ { Назва статті 17 із

змiнами, внесеними згiдно iз Законом N 2453-VI (2453-17) вiд 07.07.2010 }

1. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку з здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму. { *Частина перша статті 17 із змiнами, внесеними згiдно iз Законом N 1901-VI (1901-17) вiд 16.02.2010; в редакції Закону N 2453-VI (2453-17) вiд 07.07.2010 }*

2. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема:

1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності;

2) спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спори, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією (254к/96-ВР) та законами України;

6) спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму. { *Частина статті 17 в редакції Закону N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010* }

3. Юрисдикція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові справи:

1) що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України;

2) що належить вирішувати в порядку кримінального судочинства;

3) про накладення адміністративних стягнень;

4) щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян віднесені до його внутрішньої діяльності або виключної компетенції. { *Частина третя статті 17 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010* }

Стаття 18. Предметна підсудність адміністративних справ

1. Місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні:

1) адміністративні справи, у яких однією зі сторін є орган чи посадова особа місцевого самоврядування, посадова чи службова особа органу місцевого самоврядування, крім тих, які підсудні окружним адміністративним судам;

2) усі адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності;

{ *Пункт 3 частини першої статті 18 виключено на підставі Закону N 1691-VI (1691-17) від 18.02.2010 - зміну визнано неконституційною згідно з Рішенням Конституційного Суду N 19-рп/2010 (v019p710-10) від 09.09.2010* }

4) усі адміністративні справи щодо спорів фізичних осіб з суб'єктами владних повноважень з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг. { *Частина першу статті 18 доповнено пунктом 4 згідно із Законом N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 - зміни щодо передачі до юрисдикції адміністративних судів та вилучення із цивільної юрисдикції спорів з приводу призначення, обчислення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за*

загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та інших соціальних виплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг, речового майна, пайків або грошової компенсації замість них вводяться в дію одночасно з набранням чинності Законом України від 2 грудня 2010 року N 2748-VI (2748-17) "Про внесення змін до розділу XII "Прикінцеві положення" Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо передачі справ, пов'язаних із соціальними виплатами" з урахуванням положень, зазначених в абзацах 3-8 пункту 1 Закону N 2748-VI (2748-17) від 02.12.2010 }

2. Окружним адміністративним судам підсудні адміністративні справи, у яких однією зі сторін є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, обласна рада, Київська або Севастопольська міська рада, їх посадова чи службова особа, крім випадків, передбачених цим Кодексом, та крім справ з приводу їхніх рішень, дій чи бездіяльності у справах про адміністративні проступки та справ, які підсудні місцевим загальним судам як адміністративним судам. { Частина друга статті 18 із змінами, внесеними згідно із Законами N 808-VI (808-17) від 25.12.2008, N 2181-VI (2181-17) від 13.05.2010, N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 - зміни щодо передачі до юрисдикції адміністративних судів та вилучення із цивільної юрисдикції спорів з приводу призначення, обчислення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та інших соціальних виплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг, речового майна, пайків або грошової компенсації замість них вводяться в дію одночасно з набранням чинності Законом України від 2 грудня 2010 року N 2748-VI (2748-17) "Про внесення змін до розділу XII "Прикінцеві положення" Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо передачі справ, пов'язаних із соціальними виплатами" з урахуванням положень, зазначених в абзацах 3-8 пункту 1 Закону N 2748-VI (2748-17) від 02.12.2010 }

3. Справи щодо оскарження дій або бездіяльності посадових чи службових осіб місцевих органів виконавчої влади розглядаються і вирішуються місцевим загальним судом як адміністративним судом або окружним адміністративним судом за вибором позивача.

4. Вищому адміністративному суду України як суду першої інстанції підсудні справи щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму, справи про дострокове припинення повноважень народного депутата України, а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. { Частина четверта статті 18 в редакції Законів N 1616-VI (1616-17) від 21.08.2009, N 2181-VI (2181-17) від 13.05.2010; із змінами, внесеними згідно із Законом N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 - зміни щодо передачі до юрисдикції адміністративних судів та вилучення із цивільної юрисдикції спорів з приводу призначення, обчислення, перерахунку, здійснення, надання,

одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та інших соціальних виплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг, речового майна, пайків або грошової компенсації замість них вводяться в дію одночасно з набранням чинності Законом України від 2 грудня 2010 року N 2748-VI (2748-17) "Про внесення змін до розділу XII "Прикінцеві положення" Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо передачі справ, пов'язаних із соціальними виплатами" з урахуванням положень, зазначених в абзацах 3-8 пункту 1 Закону N 2748-VI (2748-17) від 02.12.2010 }

5. У разі невизначеності цим Кодексом предметної підсудності адміністративної справи така справа розглядається місцевим адміністративним судом за вибором позивача.

Стаття 27. Підстави для відводу (самовідводу) судді

1. Суддя не може брати участі в розгляді адміністративної справи і відводиться:

1) якщо він брав участь у розгляді цієї справи або пов'язаної з нею справи як представник, секретар судового засідання, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач;

2) якщо він прямо чи опосередковано заінтересований в результаті розгляду справи;

3) якщо він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших осіб, які беруть участь у справі;

4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у неупередженості судді;

5) у разі порушення порядку визначення судді для розгляду справи, встановленого частиною третьою статті 15-1 цього Кодексу. { *Частину першу Статтю 27 доповнено пунктом 5 згідно із Законом N 1475-VI (1475-17) від 05.06.2009 }*

2. Суддя відводиться також за наявності обставин, встановлених статтею 28 цього Кодексу.

3. До складу суду не можуть входити особи, які є членами сім'ї, родичами між собою чи родичами подружжя.

Стаття 29. Підстави для відводу (самовідводу) секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача

1. Секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач не можуть брати участі в адміністративному процесі та відводяться за підставами, встановленими у частині першій статті 27 цього Кодексу.

2. Експерт або спеціаліст, крім того, не може брати участі в адміністративному процесі, якщо:

1) він перебував або перебуває в службовій або в іншій залежності від осіб, які беруть участь у справі;

2) проводив ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються при розгляді даної справи;

3) з'ясування обставин, які мають значення для справи, виходить за межі сфери його спеціальних знань.

3. Участь секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача в судовому засіданні при попередньому розгляді даної справи відповідно як секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача не є підставою для їхнього відводу (самовідводу).

Стаття 30. Заява про відвід (самовідвід)

1. За наявності підстав, зазначених у статтях 27-29 цього Кодексу, суддя, секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач зобов'язані заявити самовідвід.

2. За цими ж підставами їм може бути заявлено відвід особами, які беруть участь у справі.

3. Відвід (самовідвід) повинен бути вмотивований і заявлений до початку судового розгляду адміністративної справи по суті у письмовій формі з обґрунтуванням підстав для відводу. Заяви про відвід (самовідвід), подані після початку розгляду, судом не розглядаються.

Повторне звернення з заявою про відвід з тих самих підстав забороняється. { *Частина третя статті 30 в редакції Закону N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010* }

Стаття 32. Наслідки відводу (самовідводу) судді

1. У разі задоволення відводу (самовідводу) судді, який розглядає справу одноособово, адміністративна справа розглядається в тому самому адміністративному суді іншим суддею, який визначається в порядку, встановленому частиною третьою статті 15-1 цього Кодексу. { *Частина перша статті 32 із змінами, внесеними згідно із Законом N 1475-VI (1475-17) від 05.06.2009* }

2. У разі задоволення відводу (самовідводу) комусь із суддів або всьому складу суду, якщо справа розглядається колегією суддів, адміністративна справа розглядається в тому самому адміністративному суді тим самим кількісним складом колегії суддів без участі відведеного судді або іншим складом суддів, який визначається в порядку, встановленому частиною

третьою статті 15-1 цього Кодексу. { *Частина друга статті 26 із змінами, внесеними згідно із Законом N 1475-VI (1475-17) від 05.06.2009* }

3. Якщо після задоволення відводів (самовідводів) неможливо утворити новий склад суду, суд вирішує питання про передачу справи до іншого адміністративного суду в порядку, встановленому статтею 22 цього Кодексу.

Стаття 47. Склад осіб, які беруть участь у справі

1. Особами, які беруть участь у справі, є сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб.

Стаття 49. Права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі

1. Особи, які беруть участь у справі, мають рівні процесуальні права і обов'язки.

2. Особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки.

3. Особи, які беруть участь у справі, мають право:

1) знати про дату, час і місце судового розгляду справи, про всі судові рішення, які ухвалюються у справі та стосуються їхніх інтересів;

2) знайомитися з матеріалами справи;

3) заявляти клопотання і відводи;

4) давати усні та письмові пояснення, доводи та заперечення;

5) подавати докази, брати участь у дослідженні доказів;

6) висловлювати свою думку з питань, які виникають під час розгляду справи, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам;

7) подавати заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб;

8) знайомитися з технічним записом, журналом судового засідання, протоколом про вчинення окремої процесуальної дії і подавати письмові зауваження до них; { *Пункт 8 частини третьої статті 49 в редакції Закону N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010* }

9) робити із матеріалів справи виписки, знімати копії з матеріалів справи, одержувати копії судових рішень;

10) оскаржувати судові рішення у частині, що стосується їхніх інтересів;

11) користуватися іншими процесуальними правами, наданими їм цим Кодексом.

4. Особи, які беруть участь у справі, можуть за власний рахунок додатково замовити та отримати в суді засвідчені копії документів і витяги з них.

Стаття 57. Особи, які не можуть бути представниками

1. Не можуть бути представниками в суді особи, які беруть участь у справі як секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач та свідок.

2. Судді, прокурори, слідчі не можуть бути представниками в суді, крім випадків, коли вони діють як представники відповідних органів, що є стороною або третьою особою у справі, чи як законні представники сторони чи третьої особи.

Стаття 62. Особи, які є іншими учасниками адміністративного процесу

1. Учасниками адміністративного процесу, крім осіб, які беруть участь у справі, є секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач.

Стаття 66. Експерт

1. Експертом є особа, яка має необхідні знання та якій в порядку, встановленому цим Кодексом, доручається дати висновок з питань, що виникають під час розгляду справи і стосуються спеціальних знань цієї особи, шляхом дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини у справі.

2. Як експерт може залучатися особа, яка відповідає вимогам, встановленим Законом України "Про судову експертизу" (4038-12).

3. Експерт зобов'язаний провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок щодо поставлених йому питань, у разі необхідності - прибути за викликом суду, дати висновок або роз'яснити його в судовому засіданні.

4. Під час проведення дослідження експерт повинен забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт має одержати на це відповідний дозвіл суду, який оформлюється ухвалою.

5. Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи; спілкуватися з особами, які беруть участь у справі, а також з іншими учасниками адміністративного процесу, за винятком дій, пов'язаних з проведенням експертизи; розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з проведенням експертизи, або повідомляти будь-кому, крім суду, про результати експертизи.

6. Експерт невідкладно повинен повідомити суд про неможливість проведення ним експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів.

7. У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення експерт невідкладно заявляє суду клопотання щодо його уточнення або повідомляє суд про неможливість проведення ним експертизи за заданими питаннями.

8. Експерт не має права передоручати проведення експертизи іншій особі.

9. У разі постановлення ухвали суду про припинення проведення експертизи експерт зобов'язаний негайно подати матеріали справи та інші документи, що використовувалися для проведення експертизи.

10. Експерт має право:

1) знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета дослідження;

2) заявляти клопотання про подання йому додаткових матеріалів і зразків;

3) викладати у висновку судової експертизи виявлені в ході її проведення факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були задані питання;

4) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета і об'єктів дослідження;

5) задавати питання особам, які беруть участь у справі, та свідкам;

6) користуватися іншими правами, встановленими Законом України "Про судову експертизу" (4038-12).

11. Експерт має право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи і викликом до суду.

12. Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків або якщо він не володіє необхідними знаннями для виконання покладених на нього обов'язків. { *Частина дванадцята статті 66 в редакції Закону N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010* }

13. За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків у суді експерт несе кримінальну відповідальність.

Стаття 67. Спеціаліст

1. Спеціалістом є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних засобів і може надавати консультації під час вчинення процесуальних дій з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

2. Спеціаліст може бути залучений до участі в адміністративному процесі за ухвалою суду для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) під час вчинення процесуальних дій. Допомога спеціаліста технічного характеру під час вчинення процесуальних дій не замінює висновку експерта.

3. Спеціаліст зобов'язаний прибути за викликом суду, відповідати на задані судом питання, давати усні консультації та письмові роз'яснення,

звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів, у разі потреби - надавати суду технічну допомогу.

4. Допомога спеціаліста не може стосуватися правових питань.

5. Спеціаліст має право знати мету свого виклику до суду, відмовитися від участі в адміністративному процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями та навичками, з дозволу суду задавати питання особам, які беруть участь у справі, та свідкам, звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів, на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

Стаття 69. Поняття доказів

1. Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються судом на підставі пояснень сторін, третіх осіб та їхніх представників, показань свідків, письмових і речових доказів, висновків експертів.

2. Докази суду надають особи, які беруть участь у справі. Суд може запропонувати надати додаткові докази або витребувати додаткові докази за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або з власної ініціативи.

Стаття 70. Належність та допустимість доказів

1. Належними є докази, які містять інформацію щодо предмету доказування. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмету доказування.

2. Сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень.

3. Докази, одержані з порушенням закону, судом при вирішенні справи не беруться до уваги.

4. Обставини, які за законом повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися ніякими іншими засобами доказування, крім випадків, коли щодо таких обставин не виникає спору.

Стаття 71. Обов'язок доказування

1. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення, крім випадків, встановлених статтею 72 цього Кодексу.

2. В адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

3. Якщо особа, яка бере участь у справі, не може самостійно надати докази, то вона повинна зазначити причини, через які ці докази не можуть бути надані, та повідомити, де вони знаходяться чи можуть знаходитися. Суд сприяє в реалізації цього обов'язку і витребує необхідні докази. Про витребування доказів або про відмову у витребуванні доказів суд постановляє ухвалу. Ухвала суду про відмову у витребуванні доказів окремо не оскаржується. Заперечення проти неї може бути включене до апеляційної чи касаційної скарги на рішення суду, прийняте за наслідками розгляду справи. { Частина третя статті 71 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 }

4. Суб'єкт владних повноважень повинен подати суду всі наявні у нього документи та матеріали, які можуть бути використані як докази у справі. У разі невиконання цього обов'язку суд витребує названі документи та матеріали.

5. Суд може збирати докази з власної ініціативи.

6. Якщо особа, яка бере участь у справі, без поважних причин не надасть докази на пропозицію суду для підтвердження обставин, на які вона посиляється, суд вирішує справу на основі наявних доказів.

Стаття 73. Забезпечення доказів

1. Особи, які беруть участь у справі та обгрунтовано вважають, що надання потрібних доказів стане згодом неможливим або ускладненим, мають право просити суд забезпечити ці докази.

2. Забезпечення доказів може здійснюватися також за заявою заінтересованої особи до відкриття провадження у справі.

Стаття 74. Способи забезпечення доказів

Суд забезпечує докази допитом свідків, призначенням експертизи, витребуванням та оглядом письмових або речових доказів, у тому числі за місцем їх знаходження.

Стаття 81. Призначення судової експертизи

1. Для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд може призначити експертизу.

2. Особи, які беруть участь у справі, мають право подати суду питання, на які потрібна відповідь експерта. Кількість і зміст питань, за якими має бути

проведена експертиза, визначаються судом. Суд повинен вмотивувати відхилення питань осіб, які беруть участь у справі.

3. Особи, які беруть участь у справі, мають право просити суд призначити експертизу і доручити її проведення відповідній експертній установі або конкретному експерту. Якщо сторони домовилися про залучення експертами певних осіб, суд повинен призначити їх відповідно до цієї домовленості.

4. Якщо проведення експертизи доручено експертній установі, її керівник має право доручити проведення експертизи одному або кільком експертам, якщо судом не визначено конкретних експертів, у разі потреби - замінити виконавців експертизи, заявити клопотання щодо організації проведення досліджень поза межами експертної установи.

5. В ухвалі про призначення експертизи суд попереджає експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Стаття 82. Висновок експерта

1. У висновку експерта зазначаються: коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта), на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній при проведенні експертизи, питання, що були поставлені експертові, які матеріали експерт використав, докладний опис проведених досліджень, зроблені в результаті їх висновки та обґрунтовані відповіді на поставлені судом питання.

2. У висновку експерта також зазначається, що експерта попереджено про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

3. Якщо експерт під час проведення експертизи виявить факти, що мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання, він може включити до висновку свої міркування про ці обставини.

4. Експерт дає свій висновок у письмовій формі. Висновок експерта приєднується до справи. Суд має право в судовому засіданні запропонувати експерту дати усне пояснення до свого висновку. Якщо експертиза проводиться в судовому засіданні, експерт може дати усний висновок.

5. Висновок експерта для суду не є обов'язковим, однак незгода суду з ним повинна бути вмотивована в постанові або ухвалі.

Стаття 83. Комісійна експертиза

1. Комісійна експертиза проводиться не менш як двома експертами одного напрямку знань.

2. Якщо за результатами проведених досліджень думки експертів збігаються, вони підписують єдиний висновок. Експерт, не згодний з

висновком іншого експерта (експертів), дає окремий висновок з усіх питань або з питань, які викликали розбіжності.

Стаття 84. Комплексна експертиза

1. Комплексна експертиза проводиться не менш як двома експертами різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань.

2. У висновку експертів зазначається, які дослідження і в якому обсязі провів кожний експерт, які факти він встановив і яких висновків дійшов. Кожен експерт підписує ту частину висновку, яка містить опис здійснених ним досліджень, і несе за неї відповідальність.

3. Загальний висновок роблять експерти, компетентні в оцінці отриманих результатів і формулюванні єдиного висновку. У разі виникнення розбіжностей між експертами висновки оформлюються відповідно до частини другої статті 83 цього Кодексу.

Стаття 85. Додаткова і повторна експертизи

1. Якщо висновок експерта буде визнано неповним або неясним, судом може бути призначена додаткова експертиза, яка доручається тому самому або іншому експерту (експертам).

2. Якщо висновок експерта буде визнано необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає сумніви в його правильності, судом може бути призначена повторна експертиза, яка доручається іншому експертові (експертам).

Стаття 86. Оцінка доказів

1. Суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні.

2. Ніякі докази не мають для суду наперед встановленої сили.

3. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності.

Стаття 87. Види судових витрат

1. Судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.

2. Розмір судового збору, порядок його сплати і звільнення від сплати встановлюються законом.

3. До витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать:

1) витрати на правову допомогу;

- 2) витрати сторін та їхніх представників, що пов'язані із прибуттям до суду;
- 3) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз;
- 4) витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів на місці та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи.

Стаття 92. Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз

1. Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз, несе сторона, яка заявила клопотання про виклик свідків, залучення спеціаліста, перекладача та проведення судової експертизи.
2. Свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам оплачуються проїзд, а також добові в разі переїзду до іншого населеного пункту. Експертам, спеціалістам і перекладачам повинна бути сплачена винагорода за виконану роботу.
3. У разі неоплати судової експертизи у строк, встановлений судом, суд може скасувати ухвалу про призначення судової експертизи.
4. Якщо виклик свідків, призначення експертизи, залучення перекладачів, спеціалістів здійснюються за ініціативою суду, а також у разі звільнення від сплати судових витрат або зменшення їх розміру відповідні витрати компенсуються за рахунок Державного бюджету України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.
5. Граничний розмір компенсації витрат (590-2006-п), пов'язаних із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 94. Розподіл судових витрат

1. Якщо судове рішення ухвалене на користь сторони, яка не є суб'єктом владних повноважень, суд присуджує всі здійснені нею документально підтверджені судові витрати з Державного бюджету України (або відповідного місцевого бюджету, якщо іншою стороною був орган місцевого самоврядування, його посадова чи службова особа).
2. Якщо судове рішення ухвалене на користь сторони - суб'єкта владних повноважень, суд присуджує з іншої сторони всі здійснені нею документально підтверджені судові витрати, пов'язані із залученням свідків та проведенням судових експертиз.
3. Якщо адміністративний позов задоволено частково, судові витрати, здійснені позивачем, присуджуються йому відповідно до задоволених вимог,

а відповідачу - відповідно до тієї частини вимог, у задоволенні яких позивачеві відмовлено.

4. У справах, в яких позивачем є суб'єкт владних повноважень, а відповідачем - фізична чи юридична особа, судові витрати, здійснені позивачем, з відповідача не стягуються.

5. У разі відмови у задоволенні позовних вимог позивача, звільненого від сплати судових витрат, а також залишення адміністративного позову без розгляду судові витрати, понесені відповідачем, компенсуються за рахунок Державного бюджету України.

6. Якщо суд апеляційної чи касаційної інстанції, не повертаючи адміністративної справи на новий розгляд, змінить судові рішення або ухвалить нове, він відповідно змінює розподіл судових витрат.

Стаття 106. Вимоги до позовної заяви

1. У позовній заяві зазначаються:

1) найменування адміністративного суду, до якого подається позовна заява;

2) ім'я (найменування) позивача, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

3) ім'я (найменування) відповідача, посада і місце служби посадової чи службової особи, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі відомі;

4) зміст позовних вимог згідно з частиною третьою статті 105 цього Кодексу і виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, а в разі подання позову до декількох відповідачів, - зміст позовних вимог щодо кожного з відповідачів; *{ Пункт 4 частини першої статті 106 в редакції Закону N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 }*

5) у разі необхідності - клопотання про звільнення від сплати судового збору; про звільнення від оплати правової допомоги і забезпечення надання правової допомоги, якщо відповідний орган відмовив особі у забезпеченні правової допомоги; про призначення судової експертизи; про витребування доказів; про виклик свідків; заява про поновлення строку звернення до адміністративного суду тощо; *{ Пункт 5 частини першої статті 106 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 }*

6) перелік документів та інших матеріалів, що додаються.

2. На підтвердження обставин, якими обґрунтовуються позовні вимоги, позивач зазначає докази, про які йому відомо і які можуть бути використані судом.

3. До позовної заяви додаються її копії та копії всіх документів, що приєднуються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб, крім випадків подання адміністративного позову суб'єктом владних повноважень. Суб'єкт владних повноважень при поданні адміністративного позову зобов'язаний додати до позовної заяви доказ надіслання відповідачу і третім

особам копії позовної заяви та доданих до неї документів. До позовної заяви додається також документ про сплату судового збору, крім випадків, коли його не належить сплачувати. { Частина третя статті 106 в редакції Закону N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 }

4. Позовна заява підписується позивачем або його представником із зазначенням дати її підписання.

5. Якщо позовна заява подається представником, то у ній зазначаються ім'я представника, його поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є. Одночасно з позовною заявою подається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника.

Стаття 110. Підготовка справи до судового розгляду

1. Підготовку справи до судового розгляду здійснює суддя адміністративного суду, який відкрив провадження в адміністративній справі.

2. Суд до судового розгляду адміністративної справи вживає заходи для всебічного та об'єктивного розгляду і вирішення справи в одному судовому засіданні протягом розумного строку. З цією метою суд може:

1) прийняти рішення про витребування документів та інших матеріалів; навести необхідні довідки; провести огляд письмових та речових доказів на місці, якщо їх не можна доставити до суду; призначити експертизу, вирішити питання про необхідність залучення свідків, спеціаліста, перекладача;

2) прийняти рішення про обов'язковість особистої участі осіб, які беруть участь у справі, у судовому засіданні, про залучення третіх осіб до справи;

3) викликати на судовий розгляд адміністративної справи свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів;

4) прийняти рішення про проведення попереднього судового засідання.

3. За обґрунтованим клопотанням позивача суддя вживає заходи щодо невідкладного розгляду і вирішення справи. У такому разі виклик осіб, які беруть участь у справі, чи повідомлення про постановлені судом ухвали здійснюються за допомогою кур'єра, телефону, факсу, електронної пошти чи іншого технічного засобу.

Стаття 129. Наслідки неприбуття в судові засідання свідка, експерта, спеціаліста

1. Якщо в судові засідання не прибули свідок, експерт, спеціаліст, суд заслуховує думку осіб, які беруть участь у справі, про можливість продовження судового розгляду справи за відсутності свідка, експерта, спеціаліста, які не прибули, та постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про оголошення перерви. Одночасно суд може вирішити питання про привід свідка, експерта, спеціаліста, які не прибули.

Стаття 131. Роз'яснення прав і обов'язків експерта, присяга експерта

1. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює експерту його права та обов'язки, встановлені статтею 66 цього Кодексу, і попереджає його під розписку про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

2. Головуючий приводить експерта до такої присяги:

"Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості".

3. Присяга проголошується експертом усно, після чого він підписує текст присяги. Дія присяги поширюється і на ті випадки, коли висновок був складений до її проголошення. Підписаний експертом текст присяги та розписка приєднуються до справи.

4. Якщо експертиза призначається під час судового розгляду, права, обов'язки експерта та його відповідальність роз'яснюються головуючим одразу після залучення його до участі в адміністративному процесі.

5. Експертам, які працюють у державних експертних установах, роз'яснення прав і обов'язків експерта та приведення його до присяги здійснюються керівником експертної установи під час призначення особи на посаду та присвоєння кваліфікації судового експерта. Засвідчені печаткою експертної установи копії тексту присяги і розписки про ознайомлення з правами та обов'язками експерта і про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок, за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків подаються на вимогу суду.

Стаття 132. Роз'яснення спеціалісту його прав і обов'язків

1. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює спеціалісту його права та обов'язки, встановлені статтею 67 цього Кодексу.

Стаття 133. Вирішення судом клопотань осіб, які беруть участь у справі

1. Клопотання осіб, які беруть участь у справі, вирішуються судом негайно після того, як буде заслухана думка інших присутніх у судовому засіданні осіб, які беруть участь у справі, про що постановляється ухвала. Ухвала суду про відмову в задоволенні клопотання не перешкоджає повторному його заявленню протягом судового розгляду справи.

Стаття 138. Дослідження доказів

1. Предметом доказування є обставини, якими обґрунтовуються позовні вимоги чи заперечення або які мають інше значення для вирішення справи (причини пропущення строку для звернення до суду тощо) та які належить встановити при ухваленні судового рішення у справі.

2. Для встановлення обставин, зазначених у частині першій цієї статті, у судовому засіданні заслуховуються пояснення осіб, які беруть участь у справі, показання свідків, досліджуються письмові та речові докази, у тому числі носії інформації із записаною на них інформацією, висновки експертів.

Стаття 140. Встановлення порядку дослідження інших доказів

1. Суд, заслухавши пояснення сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, встановлює порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовують свої вимоги і заперечення.

2. Порядок дослідження доказів визначається судом залежно від характеру спірних правовідносин і в разі необхідності може бути змінений.

Стаття 143. Дослідження письмових доказів

1. Письмові докази, у тому числі протоколи їх огляду, складені за судовим дорученням або в порядку забезпечення доказів, оголошуються в судовому засіданні та пред'являються для ознайомлення особам, які беруть участь у справі, а в разі необхідності - також свідкам, експертам, спеціалістам чи перекладачам.

2. Особи, які беруть участь у справі, можуть задавати питання свідкам, експертам, спеціалістам з приводу письмових доказів.

3. Якщо доданий до справи або наданий суду особою, яка бере участь у справі, для ознайомлення документ викликає сумнів у його достовірності або є фальшивим, особа, яка бере участь у справі, може просити суд виключити його з числа доказів і вирішувати справу на підставі інших доказів або вимагати проведення експертизи.

Стаття 145. Дослідження речових доказів

1. Речові докази оглядаються судом, а також подаються для ознайомлення особам, які беруть участь у справі, а в разі необхідності - також експертам, спеціалістам і свідкам. Особи, яким подані для ознайомлення речові докази, можуть звернути увагу суду на ті чи інші обставини, пов'язані з доказом та його оглядом.

2. Протоколи огляду речових доказів, складені в порядку забезпечення доказів, виконання судового доручення або за результатами огляду доказів на місці, оголошуються в судовому засіданні. Особи, які беруть участь у справі, можуть дати свої пояснення з приводу цих протоколів.

3. Особи, які беруть участь у справі, можуть задавати питання з приводу речових доказів експертам, спеціалістам, свідкам, які їх оглядали.

Стаття 146. Дослідження звуко- і відеозаписів

1. Відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводяться в залі судового засідання або в іншому спеціально обладнаному для цього приміщенні з відображенням у журналі судового засідання основних технічних характеристик обладнання та носіїв інформації і зазначенням часу відтворення (демонстрації). Після цього суд заслуховує пояснення осіб, які беруть участь у справі.

2. У разі необхідності відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису можуть бути повторені повністю або у певній частині.

3. З метою з'ясування відомостей, що містяться у звуко- і відеозаписах, судом може бути залучено спеціаліста або призначено експертизу.

4. Заяву про фальшивість звуко- і відеозаписів суд розглядає в порядку, встановленому для розгляду заяв про фальшивість письмових доказів.

5. Під час дослідження звуко- чи відеозапису особистого характеру застосовуються правила цього Кодексу щодо дослідження змісту особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції.

Стаття 147. Огляд доказів на місці

1. Письмові та речові докази, які не можна доставити до суду, оглядаються за їхнім місцезнаходженням. Про проведення огляду доказів на місці суд постановляє ухвалу.

2. Огляд доказів на місці проводиться судом з повідомленням осіб, які беруть участь у справі, а в разі необхідності - з викликом експертів, спеціалістів, перекладачів і свідків.

3. При огляді доказів на місці складається протокол у порядку, встановленому статтями 45, 46 цього Кодексу.

Стаття 148. Дослідження висновку експерта

1. Висновок експерта оголошується в судовому засіданні.

2. Для роз'яснення і доповнення висновку експерта особи, які беруть участь у справі, а також суд можуть задати експерту питання. Першими задають питання експертові особа, за заявою якої призначено експертизу, та її представник, а потім інші особи, які беруть участь у справі. Якщо

експертизу призначено за клопотанням обох сторін, першими задають питання експертові позивач і його представник. Головуючий у судовому засіданні та інші судді можуть задавати експертові питання в будь-який час дослідження висновку експерта.

3. Викладені письмово і підписані пояснення експерта приєднуються до справи.

Стаття 149. Консультації та роз'яснення спеціаліста

1. Під час дослідження доказів суд може скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста.

2. Спеціалісту можуть бути задані питання щодо суті наданих усних консультацій чи письмових роз'яснень. Першими задають питання особа, за клопотанням якої залучено спеціаліста, та її представник, а потім інші особи, які беруть участь у справі. Якщо спеціаліста залучено за клопотанням обох сторін, першими задають питання спеціалісту позивач і його представник. Головуючий у судовому засіданні та інші судді можуть задавати спеціалістові питання в будь-який час дослідження доказів.

3. Викладені письмово і підписані спеціалістом роз'яснення приєднуються до справи.

Стаття 150. Відкладення розгляду справи або оголошення перерви в її розгляді

1. Суд відкладає розгляд справи у випадках, встановлених цим Кодексом, а також у разі неможливості розгляду справи у зв'язку з необхідністю заміни судді (в результаті задоволення заяви про відвід чи з інших причин) або залучення до участі у справі інших осіб.

2. Суд оголошує перерву у зв'язку з необхідністю одержання нових доказів або в інших необхідних випадках. Тривалість перерви встановлюється судом залежно від обставин розгляду справи.

3. Суд, відкладаючи розгляд справи або оголошуючи перерву в її розгляді, встановлює дату і час нового судового засідання, про що повідомляє під розписку осіб, які беруть участь у справі, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів, які були присутніми в судовому засіданні. Особи, які беруть участь у справі, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі, які не прибули або яких суд вперше залучає до участі в адміністративному процесі, викликаються в судові засідання повістками.

4. У разі відкладення розгляду справи суд повинен допитати свідків, які прибули. Тільки у виняткових випадках за ухвалою суду свідки не допитуються і викликаються знову.

5. Якщо розгляд справи було відкладено, новий її розгляд починається спочатку. Якщо сторони не наполягають на повторенні наданих раніше пояснень осіб, які беруть участь у справі, якщо склад суду не змінився і до

участі в справі не було залучено третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, суд продовжує провадження у справі зі стадії, на якій розгляд справи було відкладено.

6. Якщо в розгляді справи було оголошено перерву, провадження у справі після її закінчення продовжується зі стадії, на якій воно було перервано.

Стаття 151. Закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами

1. Після з'ясування всіх обставин у справі та перевірки їх доказами головуючий у судовому засіданні надає сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, можливість дати додаткові пояснення чи надати додаткові докази.

2. У зв'язку з додатковими поясненнями осіб, які беруть участь у справі, суд може задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам.

3. Вислухавши додаткові пояснення і дослідивши додаткові докази, суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами і переходить до судових дебатів.

Стаття 156. Зупинення та поновлення провадження у справі

1. Суд зупиняє провадження у справі в разі:

1) смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою особи, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво, а також ліквідації органу, злиття, приєднання, поділу, перетворення юридичної особи, які були стороною у справі, - до встановлення правонаступника;

2) необхідності призначення або заміни законного представника сторони чи третьої особи - до вступу у справу законного представника;

3) неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства, - до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі;

4) звернення обох сторін з клопотанням про надання їм часу для примирення - до закінчення строку, про який сторони заявили у клопотанні;

5) звернення із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави - до надходження відповіді на доручення. *{ Частина першу статті 156 доповнено пунктом 5 згідно із Законом N 1837-VI (1837-17) від 21.01.2010 }*

2. Суд має право зупинити провадження у справі в разі:

1) захворювання особи, яка бере участь у справі, підтвердженого медичною довідкою, що перешкоджає прибуттю до суду, якщо її особиста участь буде визнана судом обов'язковою, - до її одужання;

2) знаходження особи, яка бере участь у справі, у відрядженні, якщо її особиста участь буде визнана судом обов'язковою, - до повернення з відрядження;

3) призначення судом експертизи - до одержання її результатів;

4) наявності інших причин за обґрунтованим клопотанням сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, - до терміну, встановленого судом.

3. Суд не зупиняє провадження у справі у випадках, встановлених пунктами 1, 2 частини другої цієї статті, якщо відсутня сторона чи третя особа веде справу через свого представника.

4. Про зупинення провадження у справі суд постановляє ухвалу. Ухвала суду про зупинення провадження у справі може бути оскаржена.

5. Провадження у справі поновлюється за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або за ініціативою суду, якщо відпадуть обставини, які були підставою для зупинення провадження. Про поновлення провадження у справі суд постановляє ухвалу. З дня поновлення провадження у справі перебіг процесуальних строків продовжується. Провадження у справі продовжується зі стадії, на якій воно було зупинено.

Стаття 160. Порядок ухвалення судових рішень, їх форма

1. Суд приймає постанову іменем України негайно після закінчення судового розгляду.

2. Постанова приймається, складається і підписується в нарадчій кімнаті складом суду, який розглянув справу.

3. У виняткових випадках залежно від складності справи складення постанови у повному обсязі може бути відкладено на строк не більш як п'ять днів з дня закінчення розгляду справи, однак суд повинен проголосити у тому самому засіданні, в якому закінчився розгляд справи, вступну та резолютивну частини постанови. Постанова суду, яка містить вступну та резолютивну частини, перед оголошенням має бути підписана всім складом суду і приєднана до справи. { Частина третя статті 160 в редакції Закону N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 }

4. Окремим документом викладаються ухвали з питань:

- 1) залишення позовної заяви без руху;
- 2) повернення позовної заяви;
- 3) відкриття провадження в адміністративній справі;
- 4) об'єднання та роз'єднання справ;
- 5) забезпечення доказів;
- 6) визначення розміру судових витрат;
- 7) продовження та поновлення процесуальних строків;
- 8) передачі адміністративної справи до іншого адміністративного суду;
- 9) забезпечення адміністративного позову;
- 10) призначення експертизи;

- 11) виправлення описок і очевидних арифметичних помилок;
- 12) відмови в ухваленні додаткового судового рішення;
- 13) роз'яснення постанови;
- 14) зупинення провадження у справі;
- 15) закриття провадження у справі;
- 16) залишення позовної заяви без розгляду.

{ Пункт 17 частини четвертої статті 160 виключено на підставі Закону N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 }

Окремим документом можуть викладатися також ухвали з інших питань, які вирішуються під час судового розгляду.

5. Ухвали, які викладаються окремим документом, постановляються в нарадчій кімнаті та підписуються складом суду, який розглядає справу.

6. Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання у журнал судового засідання.

7. Ухвали, постановлені в судовому засіданні, проголошуються негайно після їх постановлення.

8. Виправлення в судовому рішенні мають бути застережені складом суду, який його ухвалив.

Стаття 161. Питання, які вирішує суд при прийнятті постанови

1. Під час прийняття постанови суд вирішує:

- 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги та заперечення, та якими доказами вони підтверджуються;
- 2) чи є інші фактичні дані, які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; *{ Пункт 2 частини першої статті 161 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 }*
- 3) яку правову норму належить застосувати до цих правовідносин;
- 4) чи належить задовольнити позовні вимоги або відмовити в їх задоволенні;
- 5) як розподілити між сторонами судові витрати;
- 6) чи є підстави допустити негайне виконання постанови;
- 7) чи є підстави для скасування заходів забезпечення адміністративного позову.

Стаття 163. Зміст постанови

1. Постанова складається з:

- 1) вступної частини із зазначенням:
 - дати, часу та місця її прийняття;
 - найменування адміністративного суду, прізвищ та ініціалів судді (суддів) і секретаря судового засідання;
 - імен (найменувань) сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;

предмета адміністративного позову;
2) описової частини із зазначенням:
короткого змісту позовних вимог і позиції відповідача;
пояснень осіб, які беруть участь у справі;
інших доказів, досліджених судом;
3) мотивувальної частини із зазначенням:
встановлених судом обставин із посиланням на докази, а також мотивів
неврахування окремих доказів;
мотивів, з яких суд виходив при прийнятті постанови, і положення закону,
яким він керувався;
4) резолютивної частини із зазначенням:
висновку суду про задоволення адміністративного позову або про відмову
в його задоволенні повністю чи частково;
висновку суду по суті вимог;
розподілу судових витрат;
інших правових наслідків ухваленого рішення;
строку і порядку набрання постановою законної сили та її оскарження;
встановленого судом строку для подання суб'єктом владних повноважень -
відповідачем до суду звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає
вчинення певних дій (перебіг цього строку починається з дня набрання
постановою законної сили або після одержання її копії, якщо постанова
виконується негайно). *{ Пункт 4 частини першої статті 163 доповнено
абзацом сьомим згідно із Законом N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 }*

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Кодекс набирає чинності з 1 вересня 2005 року за винятком,
встановленим пунктом 2 цього розділу.

2. Положення цього Кодексу щодо звільнення особи від оплати правової
допомоги та забезпечення надання правової допомоги, а також частина третя
статті 90 цього Кодексу набирають чинності з моменту набрання чинності
відповідним законом. До цього часу граничний розмір компенсації витрат на
правову допомогу (590-2006-п) встановлюється Кабінетом Міністрів
України.

2-1. До 1 січня 2008 року повне фіксування судового засідання за
допомогою звукозаписувального технічного засобу здійснюється судом
тільки за вимогою особи, яка бере участь у справі, або за ініціативою суду. В
усіх інших випадках хід судового засідання фіксується у протоколі судового
засідання, у якому зазначаються:

- 1) рік, місяць, число і місце проведення судового засідання;
- 2) час початку судового засідання;
- 3) найменування адміністративного суду, який розглядає справу, прізвище та ініціали судді (суддів), секретаря судового засідання;
- 4) справа, що розглядається, імена (найменування) сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;
- 5) відомості про присутність осіб, які беруть участь у справі, експертів, спеціалістів, перекладачів, свідків або про їх відсутність, причини відсутності та про вручення їм повісток;
- 6) відомості про роз'яснення сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, їхніх процесуальних прав та обов'язків;
- 7) усі розпорядження головуєчого та ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, а також відомості про проголошення ухвал, постановлених у нарадчій кімнаті;
- 8) основний зміст заяв і клопотань сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, та ходу їх обговорення;
- 9) основний зміст пояснень осіб, які беруть участь у справі, а також показання свідків, усні роз'яснення та доповнення експертами своїх висновків; усні роз'яснення спеціалістів;
- 10) подані в судовому засіданні докази, хід дослідження доказів, а у разі, якщо докази не додаються до справи, - номер, дата та зміст письмових доказів, а також ознаки і властивості речових доказів;
- 11) зміст судових дебатів;
- 12) відомості про проголошення постанови, ухвали за результатами розгляду справи та роз'яснення особам, які беруть участь у справі, змісту постанови, ухвали, порядку і строку їх оскарження, а також права та строк на ознайомлення з протоколом судового засідання, подання на нього зауважень;
- 13) час закінчення судового засідання у справі.

У протоколі судового засідання відображаються всі істотні моменти розгляду справи в тій послідовності, в якій вони мали місце в судовому засіданні.

Протокол складається секретарем судового засідання. Протокол повинен бути оформлений та підписаний головуєчим і секретарем судового засідання не пізніше трьох днів з дня закінчення судового засідання. У разі необхідності строк для оформлення та підписання протоколу може бути продовжено головуєчим, але не більше ніж на десять днів після закінчення судового засідання. Про підписання протоколу повідомляються особи, які беруть участь у справі.

Особи, які беруть участь у справі, мають право знайомитися з протоколом судового засідання і протягом трьох днів після їх повідомлення про підписання протоколу або після закінчення строку на підписання протоколу подавати свої письмові зауваження щодо неповноти або неправильності протоколу.

Головуючий розглядає зауваження до протоколу і в разі згоди з ними посвідчує їх правильність. У разі незгоди головуєчого із поданими зауваженнями вони розглядаються судом з повідомленням осіб, які брали участь у справі, про дату, час і місце проведення судового засідання.

Розглянувши зауваження, суд постановляє ухвалу, якою посвідчує правильність зауважень або відхиляє їх. У разі пропуску строку подання зауважень і відсутності підстав для його поновлення суд залишає їх без розгляду.

Зауваження повинні бути розглянуті не пізніше п'яти днів з дня їх надходження до суду.

Зауваження приєднуються до справи, в тому числі, якщо їх не було розглянуто у зв'язку з вибуттям головуєчого. (Розділ VII доповнено пунктом 2-1 згідно із Законом N 2875-IV (2875-15) від 08.09.2005)

3. До набрання чинності законом, який регулює порядок сплати і розміри судового збору:

1) судовий збір при зверненні до адміністративного суду сплачується у порядку, встановленому законодавством для державного мита;

2) розмір судового збору визначається відповідно до підпункту "б" пункту 1 статті 3 Декрету Кабінету Міністрів України "Про державне мито" (7-93), крім випадків, встановлених підпунктом 3 цього пункту;

3) розмір судового збору щодо майнових вимог про стягнення грошових коштів становить один відсоток від розміру таких вимог, але не більше 1700 гривень.

4. Окружний адміністративний суд починає свою діяльність після призначення (обрання) до його складу не менше трьох суддів і за наявності облаштованого приміщення.

Апеляційний адміністративний суд починає свою діяльність після призначення (обрання) до його складу не менше семи суддів і за наявності облаштованого приміщення, але не пізніше 1 липня 2007 року. { *Абзац другий пункту 4 розділу VII із змінами, внесеними згідно із Законом N 160-V (160-16) від 20.09.2006* }

Про початок діяльності кожного окружного та апеляційного адміністративних судів Державна судова адміністрація України повідомляє через загальнодержавні та відповідні місцеві офіційні друковані видання. (*Пункт 4 розділу VII в редакції Закону N 2953-IV (2953-15) від 06.10.2005*)

5. До початку діяльності окружних та апеляційних адміністративних судів підсудні їм справи вирішують у першій та апеляційній інстанціях відповідні місцеві та апеляційні загальні суди за правилами Кодексу адміністративного судочинства України. У місцевих та апеляційних загальних судах запроваджується спеціалізація суддів з розгляду адміністративних справ.

Після початку діяльності окружного адміністративного суду адміністративні позови, подані до відповідних місцевих загальних судів у справах, що підсудні окружному адміністративному суду, передаються цими

судами до окружного адміністративного суду, якщо провадження у справі ще не відкрито.

Після початку діяльності апеляційного адміністративного суду апеляційні скарги в адміністративних справах, подані до відповідних апеляційних загальних судів, передаються цими судами до апеляційного адміністративного суду, якщо апеляційне провадження у справі ще не відкрито.

Адміністративні справи, провадження в яких було відкрито місцевими та апеляційними загальними судами до початку діяльності відповідного адміністративного суду, розглядаються і вирішуються цими судами. (*Пункт 5 розділу VII в редакції Закону N 2953-IV (2953-15) від 06.10.2005*)

6. До початку діяльності окружних та апеляційних адміністративних судів адміністративні справи, підвідомчі господарським судам відповідно до Господарського процесуального кодексу України 1991 року (1798-12), вирішують у першій та апеляційній інстанціях відповідні місцеві та апеляційні господарські суди за правилами Кодексу адміністративного судочинства України.

Касаційний перегляд рішень за такими справами здійснює Вищий адміністративний суд України за правилами Кодексу адміністративного судочинства України.

Після початку діяльності окружного адміністративного суду адміністративні позови, подані до відповідних місцевих господарських судів у справах, що підсудні окружному адміністративному суду, передаються цими судами до окружного адміністративного суду, якщо провадження у справі ще не відкрито.

Після початку діяльності апеляційного адміністративного суду апеляційні скарги в адміністративних справах, подані до відповідних апеляційних господарських судів, передаються цими судами до апеляційного адміністративного суду, якщо апеляційне провадження у справі ще не відкрито.

Адміністративні справи, провадження в яких було відкрито місцевими та апеляційними господарськими судами до початку діяльності відповідного адміністративного суду, розглядаються і вирішуються цими судами відповідно до абзацу першого цього пункту.

Перегляд судових рішень, зазначених в абзаці першому цього пункту, за винятковими обставинами здійснюється за правилами Кодексу адміністративного судочинства України. (*Пункт 6 розділу VII в редакції Закону N 2953-IV (2953-15) від 06.10.2005*)

7. Після набрання чинності цим Кодексом заяви і скарги у справах, що виникають з адміністративно-правових відносин, заяви у справах щодо відмови органу державної реєстрації актів цивільного стану внести виправлення в актовий запис цивільного стану (глави 29-32 і 36 Цивільного процесуального кодексу України 1963 року (1502-06), позовні заяви у господарських справах, що віднесені цим Кодексом до адміністративної

юрисдикції, а також апеляційні, касаційні скарги (подання), заяви (подання) про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими та винятковими обставинами у таких справах, подані і не розглянуті до набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України, розглядаються в порядку, встановленому цим Кодексом. *(Абзац перший пункту 7 розділу VII в редакції Закону N 2953-IV (2953-15) від 06.10.2005)*

Такі заяви чи скарги (подання) не можуть бути залишені без руху або повернуті у порядку, встановленому цим Кодексом, якщо вони подані з додержанням відповідних вимог і правил підсудності, встановлених Цивільним процесуальним кодексом України 1963 року (1501-06, 1502-06, 1503-06) або Господарським процесуальним кодексом України 1991 року (1798-12).

Підставою для скасування чи зміни судових рішень за заявами про перегляд судових рішень у зв'язку з винятковими обставинами, поданими до набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України, крім підстав, встановлених цим Кодексом, може бути також виявлене після касаційного розгляду справи застосування положення закону всупереч нормам Конституції України (254к/96-ВР).

Підставою для скасування чи зміни постанов або ухвал Вищого господарського суду України, оскаржених у касаційному порядку до Верховного Суду України до набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України, крім підстав, встановлених цим Кодексом, можуть бути також застосування Вищим господарським судом України закону чи іншого нормативно-правового акта, що суперечить Конституції України (254к/96-ВР); невідповідність постанов та ухвал Вищого господарського суду України рішенням Верховного Суду України; невідповідність постанов та ухвал Вищого господарського суду України міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

8. Після набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України військові суди завершують розгляд заяв і скарг, які подані і не розглянуті до набрання чинності цим Кодексом у справах, що визначені статтею 17 цього Кодексу.

9. Після набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України судові рішення, що ухвалені в першій інстанції до набрання чинності цим Кодексом і не набрали законної сили, можуть бути оскаржені в апеляційному порядку за правилами цього Кодексу без подання заяви про апеляційне оскарження, якщо строк апеляційного оскарження відповідно до Цивільного процесуального кодексу України 1963 року (1501-06, 1502-06, 1503-06) або Господарського процесуального кодексу України 1991 року (1798-12) не закінчився.

Неоскаржені судові рішення, ухвалені в першій інстанції до набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України, набирають законної сили в порядку, встановленому Цивільним процесуальним кодексом

України 1963 року (1501-06, 1502-06, 1503-06) або Господарським процесуальним кодексом України 1991 року (1798-12).

10. Касаційні скарги (подання) на рішення загальних судів у справах, визначених пунктом 7 цього розділу, що подані до набрання чинності цим Кодексом і не розглянуті Верховним Судом України, передаються для вирішення до Вищого адміністративного суду України.

Касаційні скарги (подання) на рішення господарських судів, у справах, визначених пунктом 7 цього розділу, що подані до набрання чинності цим Кодексом і не розглянуті Вищим господарським судом України, передаються для вирішення до Вищого адміністративного суду України. (Пункт 10 розділу VII доповнено абзацом згідно із Законом N 2953-IV (2953-15) від 06.10.2005)

11. Після набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України розгляд справ щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, здійснюється в порядку, встановленому цим Кодексом.

12. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у пунктах 1 і 9 розділу XI "Прикінцеві та перехідні положення" Цивільного процесуального кодексу України (1618-15) (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., NN 40-42, ст. 492) слова "Адміністративним процесуальним кодексом України" замінити словами "Кодексом адміністративного судочинства України";

2) частину п'яту статті 32 Закону України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" (3929-12) (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., N 23, ст. 161; 2001 р., N 13, ст. 66; 2003 р., N 16, ст. 117) викласти у такій редакції:

"Орган внутрішніх справ чи орган охорони державного кордону можуть затримати і примусово видворити з України іноземця або особу без громадянства тільки на підставі постанови адміністративного суду. Така постанова приймається судом за зверненням органу внутрішніх справ, органу охорони державного кордону або Служби безпеки України, якщо іноземець або особа без громадянства ухиляються від виїзду після прийняття рішення про видворення або є обґрунтовані підстави вважати, що вони будуть ухилятися від виїзду";

{ Підпункт 3 пункту 12 втратив чинність на підставі Закону N 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 }

4) пункт 3 розділу XIII "Прикінцеві положення" Закону України "Про вибори народних депутатів України" (1665-15) (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., N 27-28, ст. 366) викласти у такій редакції:

"3. З дня набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України оскарження до судів рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються виборів, і розгляд судом відповідних справ здійснюється в порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України";

{ Підпункт 5 пункту 12 розділу VII втратив чинність на підставі Закону N 2487-VI (2487-17) від 10.07.2010 }

б) у Законі України "Про Центральну виборчу комісію" (1932-15) (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., N 36, ст. 448):

а) у пункті 13 статті 18 слова "Верховного Суду України" замінити словами "Вищого адміністративного суду України";

б) пункт 4 Розділу VII "Прикінцеві та перехідні положення" виключити.

13. Закони України та інші нормативно-правові акти до приведення їх у відповідність із цим Кодексом діють у частині, що не суперечить цьому Кодексу.

14. Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня опублікування цього Кодексу:

підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів України у відповідність із цим Кодексом;

прийняти акти, що впливають із цього Кодексу, привести у відповідність із цим Кодексом свої нормативно-правові акти.

Президент України

В.ЮЩЕНКО

м. Київ, 6 липня 2005 року

N 2747-IV

Частина IV

**ЕКСПЕРТИЗА
В ЦИВІЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ**

4.1. Зміст цивільного процесуального кодексу України

Назва розділів, глав, параграфів.	№, № статей закону	№, № статей включених до глав 4.2
1	2	3
Розділ І. Загальні положення.		
Глава 1. Основні положення.	1 – 14	1 – 5, 10
Глава 2. Цивільна юрисдикція.	15 – 17	
Глава 3. Склад суду. Відводи.	18 – 25	20, 22 – 24
Глава 4. Учасники цивільного процесу.	26 – 56	
§ 1. Особи, які беруть участь у справі.	26 – 46	41
§ 2. Інші учасники цивільного процесу.	47 – 56	47, 53, 54
Глава 5. Докази.	57 – 66	57 – 60, 65, 66
Глава 6. Процесуальні стоки.	67 – 73	
Глава 7. Судові виклики і повідомлення.	74 – 78	74
Глава 8. Судові витрати.	79 – 89	79, 86, 87
Глава 9. Заходи процесуального примусу.	90 – 94	
Розділ ІІ. Наказне провадження.	95–106	
Розділ ІІІ. Позовне провадження.		
Глава 1. Підсудність.	107–117	
Глава 2. Пред’явлення позову. Відкриття провадження у справі.	118–126	
Глава 3. Провадження у справі до судового розгляду.	127–156	131 – 132, 137 – 150
Глава 4. Судовий розгляд.	157–196	161, 162, 166, 170 – 172, 179, 185, 187, 189, 190
Глава 5. Фіксування цивільного процесу.	197–200	200
Глава 6. Зупинення і закриття провадження у справі. Залишення заяви без розгляду.	201–207	
Глава 7. Судові рішення.	208–223	212
Глава 8. Заочний розгляд справи.	224–233	
Розділ ІV. Окреме провадження.		
Глава 1. Загальні положення.	234–235	
Глава 2. Розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.	236–241	239
Глава 3. Розгляд судом справ про надання	242–245	

неповнолітній особі повної цивільної дієздатності. Глава 4. Розгляд судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.	246–250	
Глава 5. Розгляд судом справ про усиновлення.	251–255	
Глава 6. Розгляд судом справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення.	256–259	
Глава 7. Розгляд судом справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі.	260–268	
Глава 8. Розгляд судом справ про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність.	269–273	
Глава 9. Розгляд судом справ про визнання спадщини відумерлою.	274–278	
Глава 10. Розгляд заяви про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку.	279–282	
Глава 11. Розгляд судом справ про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу.	283–286	
Глава 12. Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичних та фізичних осіб.	287–290	
Розділ V. Перегляд судових рішень. Глава 1. Апеляційне провадження. Глава 2. Касаційне провадження. Глава 3. Провадження у зв'язку з винятковими обставинами. Глава 4. Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами.	291–322 323–352 353–360 361–366	301
Розділ VI. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб).	367–382	
Розділ VII. Судовий контроль за виконанням судових рішень.	383–389	
Розділ VIII. Про визнання та виконання судових рішень іноземних судів в Україні. Глава 1. Визнання та звернення до виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню. Глава 2. Визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.	390–398 399–401	
Розділ IX. Відновлення втраченого судового провадження.	402–409	
Розділ X. Провадження у справах за участю іноземних осіб.	410–415	
Розділ XI. Прикінцеві та перехідні положення.		

4.2. Витяг із Цивільного процесуального кодексу України

Стаття 1. Завдання цивільного судочинства

1. Завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Стаття 2. Законодавство про цивільне судочинство

1. Цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу та Закону України "Про міжнародне приватне право".
2. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачено інші правила, ніж встановлені цим Кодексом, застосовуються правила міжнародного договору.
3. Провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.
4. Закон, який встановлює нові обов'язки, скасовує чи звужує права, належні учасникам цивільного процесу, чи обмежує їх використання, не має зворотної дії в часі.

*(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 23.06.2005 р. N 2709-IV)*

Стаття 3. Право на звернення до суду за захистом

1. Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.
2. У випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, або державні чи суспільні інтереси.
3. Відмова від права на звернення до суду за захистом є недійсною.

Стаття 4. Способи захисту, які застосовуються судом

1. Здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законами України.

Стаття 5. Здійснення правосуддя на засадах поваги до честі і гідності, рівності перед законом і судом

1. Суд зобов'язаний поважати честь і гідність усіх учасників цивільного процесу і здійснювати правосуддя на засадах їх рівності перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Стаття 10. Змагальність сторін

1. Цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін.
2. Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, мають рівні права щодо подання доказів, їх дослідження та доведення перед судом їх переконливості.
3. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.
4. Суд сприяє всебічному і повному з'ясуванню обставин справи: роз'яснює особам, які беруть участь у справі, їх права та обов'язки, попереджує про наслідки вчинення або невчинення процесуальних дій і сприяє здійсненню їхніх прав у випадках, встановлених цим Кодексом.

Стаття 20. Підстави для відводу судді

1. Суддя не може брати участі в розгляді справи і підлягає відводу (самовідводу), якщо:
 - 1) під час попереднього вирішення цієї справи він брав участь у процесі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, секретар судового засідання;
 - 2) він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи;
 - 3) він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших осіб, які беруть участь у справі;
 - 4) якщо є інші обставини, які викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості судді.
2. До складу суду не можуть входити особи, які є членами сім'ї або близькими родичами між собою.

Стаття 22. Підстави для відводу секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача

1. Секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач не можуть брати участі у розгляді справи та підлягають відводу з підстав, зазначених у статті 20 цього Кодексу.
2. Експерт або спеціаліст, крім того, не може брати участі у розгляді справи, якщо:
 - 1) він перебував або перебуває в службовій або іншій залежності від осіб, які беруть участь у справі;
 - 2) з'ясування обставин, які мають значення для справи, виходить за межі сфери його спеціальних знань.
3. Участь секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача у судовому засіданні при попередньому розгляді даної справи відповідно як секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача не є підставою для їх відводу.

Стаття 23. Заяви про самовідводи та відводи

1. За наявності підстав, зазначених у статтях 20, 21 і 22 цього Кодексу, суддя, секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач зобов'язані заявити самовідвід.
2. На підставах, зазначених у статтях 20, 21 і 22 цього Кодексу, судді, секретарю судового засідання, експерту, спеціалісту, перекладачу може бути заявлено відвід особами, які беруть участь у справі.
3. Відвід (самовідвід) повинен бути вмотивованим і заявленим до початку з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами. Заявляти відвід (самовідвід) після цього дозволяється лише у випадках, коли про підставу відводу (самовідводу) стало відомо після початку з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами.

Стаття 24. Порядок вирішення заяви про відвід

1. У разі заявлення відводу суд повинен вислухати особу, якій заявлено відвід, якщо вона бажає дати пояснення, а також думку осіб, які беруть участь у справі.
2. Заява про відвід вирішується в нарадчій кімнаті ухвалою суду, що розглядає справу. Заява про відвід кільком суддям або всьому складу суду вирішується простою більшістю голосів.

Стаття 41. Особи, які не можуть бути представниками

1. Не можуть бути представниками в суді особи, які діють у цьому процесі як секретар судового засідання, перекладач, експерт, спеціаліст, свідок.
2. Судді, слідчі, прокурори не можуть бути представниками в суді, крім випадків, коли вони діють як представники відповідного органу, що є стороною або третьою особою в справі, чи як законні представники.

Стаття 47. Особи, які є іншими учасниками цивільного процесу

1. Учасниками цивільного процесу, крім осіб, які беруть участь у справі, є секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, перекладач, спеціаліст, особа, яка надає правову допомогу.

Стаття 53. Експерт

1. Експертом є особа, якій доручено провести дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи, і дати висновок з питань, які виникають під час розгляду справи і стосуються сфери її спеціальних знань.
2. Як експерт може залучатися особа, яка відповідає вимогам, встановленим Законом України "Про судову експертизу", і внесена до Державного реєстру атестованих судових експертів.
3. Експерт зобов'язаний з'явитися за викликом суду, провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на задані йому питання, а у разі необхідності - роз'яснити його.
4. Під час проведення дослідження експерт повинен забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт має одержати на це відповідний дозвіл суду, який оформляється ухвалою.
5. Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи; спілкуватися з особами, які беруть участь у справі, а також іншими учасниками цивільного процесу, за винятком дій, пов'язаних з проведенням експертизи; розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з проведенням експертизи, або повідомляти будь-кому, крім суду, про результати експертизи.
6. Експерт невідкладно повинен повідомити суд про неможливість проведення ним експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів.
7. У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення експерт невідкладно заявляє суду клопотання щодо його уточнення або повідомляє суд про неможливість проведення ним експертизи за заданими питаннями.
8. Експерт не має права передоручати проведення експертизи іншій особі.
9. У разі постановлення ухвали суду про припинення проведення експертизи, експерт зобов'язаний негайно подати матеріали справи та інші документи, що використовувалися для проведення експертизи.
10. Експерт має право:
 - 1) знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета дослідження;
 - 2) заявляти клопотання про подання йому додаткових матеріалів і зразків;

- 3) викладати у висновку судової експертизи виявлені в ході її проведення факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були задані питання;
- 4) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета і об'єктів дослідження;
- 5) задавати питання особам, які беруть участь у справі, та свідкам;
- 6) користуватися іншими правами, встановленими Законом України "Про судову експертизу".

11. Експерт має право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи і викликом до суду.

12. Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо подані йому матеріали недостатні для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову повинна бути вмотивованою.

13. За завідомо неправдивий висновок або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків експерт несе кримінальну відповідальність, а за невиконання інших обов'язків - відповідальність, встановлену законом.

Стаття 54. Спеціаліст

1. Спеціалістом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних засобів і може надавати консультації під час вчинення процесуальних дій з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

2. Спеціаліст може бути залучений до участі у цивільному процесі за ухвалою суду для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбору зразків для проведення експертизи тощо) під час вчинення процесуальних дій. Допомога спеціаліста технічного характеру під час вчинення процесуальних дій не замінює висновку експерта.

3. Спеціаліст зобов'язаний з'явитися за викликом суду, відповідати на задані судом питання, давати усні консультації та письмові роз'яснення, звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів, у разі потреби надавати суду технічну допомогу.

4. Допомога спеціаліста не може стосуватися правових питань.

5. Спеціаліст має право знати мету свого виклику до суду, відмовитися від участі у цивільному процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями та навичками, з дозволу суду задавати питання особам, які беруть участь у справі, та свідкам, звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів, на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

Стаття 57. Докази

1. Доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.
2. Ці дані встановлюються на підставі пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, письмових доказів, речових доказів, зокрема звуко- і відеозаписів, висновків експертів.

Стаття 58. Належність доказів

1. Належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування.
2. Сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень.
3. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування.

Стаття 59. Допустимість доказів

1. Суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом.
2. Обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування.

Стаття 60. Обов'язки доказування і подання доказів

1. Кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених статтею 61 цього Кодексу.
2. Докази подаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі.
3. Доказуванню підлягають обставини, які мають значення для ухвалення рішення у справі і щодо яких у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, виникає спір.
4. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Стаття 65. Речові докази

1. Речовими доказами є предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи.
2. Речовими доказами є також магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи.

Стаття 66. Висновок експерта

1. Висновок експерта - докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, задані судом.

Стаття 74. Судові повістки

1. Судові виклики здійснюються судовими повістками про виклик.
2. Судові повідомлення здійснюються судовими повістками-повідомленнями.
3. Судові повістки про виклик у суд надсилаються особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам, а судові повістки-повідомлення - особам, які беруть участь у справі з приводу вчинення процесуальних дій, у яких участь цих осіб не є обов'язковою.
4. Судова повістка про виклик повинна бути вручена з таким розрахунком, щоб особи, які викликаються, мали достатньо часу для явки в суд і підготовки до участі в судовому розгляді справи, але не пізніше ніж за сім днів до судового засідання, а судова повістка-повідомлення - завчасно.
5. Судова повістка разом із розпискою, а у випадках, встановлених цим Кодексом, разом з копіями відповідних документів надсилається поштою рекомендованим листом із повідомленням або через кур'єрів за адресою, зазначеною стороною чи іншою особою, яка бере участь у справі. Стороні чи її представникові за їх згодою можуть бути видані судові повістки для вручення відповідним учасникам цивільного процесу. Судова повістка може бути вручена безпосередньо в суді, а у разі відкладення розгляду справи про час і місце наступного засідання може бути повідомлено під розписку.
6. Особи, які беруть участь у справі, а також свідки, експерти, спеціалісти і перекладачі можуть бути повідомлені або викликані в суд телеграмою, факсом чи за допомогою інших засобів зв'язку, які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику.
7. Якщо насправді особа не проживає за адресою, повідомленою суду, судова повістка може бути надіслана за місцем її роботи.
8. Судова повістка юридичній особі направляється за її місцезнаходженням або за місцезнаходженням її представництва, філії, якщо позов виник у зв'язку з їх діяльністю.
9. Відповідач, місце проживання (перебування чи роботи) або місцезнаходження якого позивачеві невідоме, навіть після його звернення до адресного бюро і органів внутрішніх справ, викликається в суд через оголошення у пресі. З опублікуванням оголошення про виклик відповідач вважається повідомленим про час і місце розгляду справи. На ці випадки поширюється правило частини четвертої цієї статті.
10. Друкований орган, у якому розміщуються оголошення про виклик відповідача протягом наступного року, визначається не пізніше 1 грудня поточного року в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 79. Види судових витрат

1. Судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.
2. Розмір судового збору, порядок його сплати і звільнення від сплати встановлюються законом.
3. До витрат, пов'язаних з розглядом судової справи, належать:
 - 1) витрати на інформаційно-технічне забезпечення;
 - 2) витрати на правову допомогу;
 - 3) витрати сторін та їх представників, що пов'язані з явкою до суду;
 - 4) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз;
 - 5) витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи.

Стаття 86. Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз

1. Витрати, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів, найманням ними житла, а також проведенням судових експертиз, несе сторона, яка заявила клопотання про виклик свідків, залучення спеціаліста, перекладача та проведення судової експертизи.
2. Кошти на оплату судової експертизи вносяться стороною, яка заявила клопотання про проведення експертизи. Якщо клопотання про проведення експертизи заявлено обома сторонами, витрати на її оплату несуть обидві сторони порівну. У разі неоплати судової експертизи у встановлений судом строк суд скасовує ухвалу про призначення судової експертизи.
3. Добові (у разі переїзду до іншого населеного пункту), а також компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять свідкам, спеціалістам, перекладачам, експертам сплачуються стороною, не на користь якої ухвалено судові рішення. Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять - пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати. У такому самому порядку компенсуються витрати на оплату послуг експерта, спеціаліста, перекладача.
4. Якщо у справах окремого провадження виклик свідків, призначення експертизи, залучення спеціалістів здійснюються за ініціативою суду, а також у випадках звільнення від сплати судових витрат або зменшення їх розміру, відповідні витрати відшкодовуються за рахунок Державного бюджету України.
5. Граничний розмір компенсації витрат, пов'язаних із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 87. Витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи

1. Витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи, несе сторона, яка заявила клопотання про вчинення цих дій. Якщо клопотання про вчинення відповідних дій заявлено обома сторонами, витрати на них несуть обидві сторони порівну.
2. Граничний розмір компенсації витрат, пов'язаних з проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 131. Подання доказів

1. Сторони зобов'язані подати свої докази чи повідомити про них суд до або під час попереднього судового засідання у справі. Докази подаються у строк, встановлений судом з урахуванням часу, необхідного для подання доказів.
2. Докази, подані з порушенням вимог, встановлених частиною першою цієї статті, не приймаються, якщо сторона не доведе, що докази подано несвоєчасно з поважних причин.

Стаття 132. Судові доручення щодо збирання доказів

1. Суд, який розглядає справу, в разі необхідності збирання доказів за межами його територіальної підсудності доручає відповідному суду провести певні процесуальні дії.
2. В ухвалі про судові доручення коротко викладається суть справи, що розглядається, зазначаються особи, які беруть у ній участь, обставини, що підлягають з'ясуванню, докази, які повинен зібрати суд, що виконує доручення, перелік питань, поставлених особам, які беруть участь у справі, та судом свідку. Ця ухвала обов'язкова для суду, якому вона адресована.
3. Судові доручення виконуються у судовому засіданні за правилами, встановленими цим Кодексом. Суд повідомляє осіб, які беруть участь у справі, про час і місце засідання. Їхня присутність не є обов'язковою.
4. Протоколи і всі зібрані при виконанні доручення матеріали негайно пересилаються до суду, який розглядає справу.
5. Якщо свідки, які дали показання суду, що виконував доручення, прибудуть у суд, який розглядає справу, вони дають показання у загальному порядку.

Стаття 133. Забезпечення доказів

1. Особи, які беруть участь у справі і вважають, що подання потрібних доказів є неможливим або у них є складнощі в поданні цих доказів, мають право заявити клопотання про забезпечення цих доказів.

2. Способами забезпечення судом доказів є допит свідків, призначення експертизи, витребування та (або) огляд доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням. У необхідних випадках судом можуть бути застосовані інші способи забезпечення доказів.
3. За заявою заінтересованої особи суд може забезпечити докази до пред'явлення нею позову.
4. У разі подання заяви про забезпечення доказів до подання позовної заяви заявник повинен подати позовну заяву протягом десяти днів з дня постановлення ухвали про забезпечення доказів. У разі неподання позовної заяви у зазначений строк особа, яка подала заяву про забезпечення доказів, зобов'язана відшкодувати судові витрати, а також збитки, заподіяні у зв'язку із забезпеченням доказів.

Стаття 134. Заява про забезпечення доказів

1. У заяві про забезпечення доказів повинні бути зазначені: докази, які необхідно забезпечити; обставини, що можуть бути підтверджені цими доказами; обставини, які свідчать про те, що подання потрібних доказів може стати неможливим або ускладненим, а також справа, для якої потрібні ці докази або з якою метою потрібно їх забезпечити.
2. До заяви про забезпечення доказів, яка не відповідає вимогам цієї статті, застосовуються наслідки, встановлені статтею 121 цього Кодексу.

Стаття 135. Розгляд заяви про забезпечення доказів

1. Заява про забезпечення доказів розглядається судом, який розглядає справу, а якщо позов ще не пред'явлено, - місцевим загальним судом, у межах територіальної підсудності якого можуть бути вчинені процесуальні дії щодо забезпечення доказів.
2. Заява про забезпечення доказів розглядається протягом п'яти днів з дня її надходження з повідомленням сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. Присутність цих осіб не є обов'язковою.
3. У разі обґрунтованої вимоги заявника, а також якщо не можна встановити, до кого може бути згодом пред'явлено позов, заява про забезпечення доказів розглядається судом невідкладно лише за участю заявника.
4. Питання про забезпечення доказів вирішується ухвалою. Оскарження ухвали про забезпечення доказів не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає розгляду справи.
5. Якщо після вчинення процесуальних дій щодо забезпечення доказів позовну заяву подано до іншого суду, протоколи та інші матеріали щодо забезпечення доказів надсилаються до суду, який розглядає справу.

Стаття 137. Витребування доказів

1. У випадках, коли щодо отримання доказів у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, є складнощі, суд за їх клопотанням зобов'язаний витребувати такі докази.
2. У заяві про витребування доказів має бути зазначено, який доказ вимагається, підстави, за яких особа вважає, що доказ знаходиться в іншій особи, обставини, які може підтвердити цей доказ.
3. Докази, які вимагає суд, направляються до суду безпосередньо. Суд може також уповноважити заінтересовану особу, яка бере участь у справі, одержати доказ для представлення його суду.
4. Особи, які не мають можливості подати доказ, який вимагає суд, взагалі або у встановлені судом строки, зобов'язані повідомити про це суд із зазначенням причин протягом п'яти днів з дня отримання ухвали.
5. За неповідомлення суду про неможливість подати докази, а також за неподання доказів, у тому числі і з причин, визнаних судом неповажними, винні особи несуть відповідальність, встановлену законом.
6. Притягнення винних осіб до відповідальності не звільняє їх від обов'язку подати суду докази.
7. За клопотанням сторони суд інформує в судовому засіданні про виконання його вимог щодо витребування доказів.

Стаття 138. Повернення оригіналів письмових доказів

1. Оригінали письмових доказів до набрання судовим рішенням законної сили повертаються судом за клопотанням осіб, які їх подали, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи. У справі залишається засвідчена суддею копія письмового доказу.

Стаття 139. Зберігання речових доказів

1. Речові докази до набрання рішенням законної сили зберігаються у справі або за окремим описом здаються до камери схову речових доказів суду.
2. Речові докази, що не можуть бути доставлені до суду, зберігаються за їх місцезнаходженням за ухвалою суду; вони повинні бути докладно описані та опечатані, а в разі необхідності - сфотографовані.
3. Суд вживає заходів для забезпечення зберігання речових доказів у незмінному стані.

Стаття 140. Огляд доказів за їх місцезнаходженням

1. Речові та письмові докази, які не можна доставити в суд, оглядаються за їх місцезнаходженням.
2. Про час і місце огляду доказів за їх місцезнаходженням повідомляються особи, які беруть участь у справі. Неявка цих осіб не є перешкодою для проведення огляду.

3. У разі необхідності, в тому числі за клопотанням особи, яка бере участь у справі, для участі в огляді доказів за їх місцезнаходженням можуть бути залучені свідки, перекладачі, експерти, спеціалісти, а також здійснено фотографування, звуко- і відеозапис.
4. Про огляд доказів за їх місцезнаходженням складається протокол, що підписується всіма особами, які беруть участь в огляді. До протоколу додаються разом з описом усі складені або звірені під час огляду на місці плани, креслення, копії документів, а також зроблені під час огляду фотознімки письмових і речових доказів, відеозаписи тощо.
5. Особи, які беруть участь в огляді доказів за їх місцезнаходженням, мають право робити свої зауваження щодо протоколу огляду.

Стаття 141. Огляд речових доказів, що швидко псуються

1. Продукти та інші речові докази, що швидко псуються, негайно оглядаються судом з повідомленням про призначений огляд осіб, які беруть участь у справі. Неявка цих осіб не перешкоджає огляду речових доказів.
2. У разі необхідності, в тому числі за клопотанням особи, яка бере участь у справі, для участі в огляді продуктів та інших речових доказів, що швидко псуються, може бути залучено свідків, перекладачів, експертів, спеціалістів, а також здійснено фотографування і відеозапис.
3. Огляд продуктів та інших речових доказів, що швидко псуються, за їх місцезнаходженням здійснюється у порядку, встановленому статтею 140 цього Кодексу.
4. Після огляду ці речові докази повертаються особам, від яких вони були одержані.

Стаття 142. Повернення речових доказів

1. Речові докази після огляду та дослідження їх судом повертаються особам, від яких вони були одержані, якщо останні заявили про це клопотання і якщо його задоволення можливе без шкоди для розгляду справи.
2. Речові докази, що є об'єктами, які вилучені з цивільного обороту або обмежено оборотоздатні, передаються відповідним підприємствам, установам або організаціям. За клопотанням державних експертних установ такі речові докази можуть бути передані їм для використання в експертній та науковій роботі у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.
3. Речові докази повертаються особам, від яких вони були одержані, або передаються особам, за якими суд визнав право на ці речі після набрання рішенням суду законної сили.

Стаття 143. Порядок призначення експертизи

1. Для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд призначає експертизу за заявою осіб, які беруть участь у справі.
2. Якщо сторони домовилися про залучення експертами певних осіб, суд повинен призначити їх відповідно до цієї домовленості.
3. Особи, які беруть участь у справі, мають право подати суду питання, на які потрібна відповідь експерта. Кількість і зміст питань, за якими має бути проведена експертиза, визначається судом. При цьому суд має мотивувати відхилення питань осіб, які беруть участь у справі.
4. Особи, які беруть участь у справі, мають право просити суд провести експертизу у відповідній судово-експертній установі, доручити її конкретному експерту, заявляти відвід експерту, давати пояснення експерту, знайомитися з висновком експерта, просити суд призначити повторну, додаткову, комісійну або комплексну експертизу.
5. Якщо проведення експертизи доручено спеціалізованій експертній установі, її керівник має право доручити проведення експертизи одному або кільком експертам, створювати комісії з експертів керованої ним установи, якщо судом не визначено конкретних експертів, у разі потреби замінювати виконавців експертизи, заявити клопотання щодо організації проведення досліджень поза межами експертної установи.

Стаття 144. Ухвала суду про призначення експертизи

1. Експертиза призначається ухвалою суду, де зазначаються: підстави та строк для проведення експертизи; з яких питань потрібні висновки експертів, ім'я експерта або найменування експертної установи, експертам якої доручається проведення експертизи; об'єкти, які мають бути досліджені; перелік матеріалів, що передаються для дослідження, а також попередження про відповідальність експерта за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.
2. Якщо експертизу призначено експертам кількох установ, в ухвалі про її призначення зазначається найменування провідної установи, на яку покладається проведення експертизи. Якщо проведення експертизи доручається експертній установі та особі, яка не є працівником цієї установи, провідною визнається експертна установа. Ухвала про призначення експертизи направляється в кожну установу - виконавцям, а також особі, яка не є працівником експертної установи. Об'єкти дослідження та матеріали справи направляються провідній установі.
3. При визначенні об'єктів та матеріалів, що підлягають направленню на експертизу, суд у необхідних випадках вирішує питання щодо відібрання відповідних зразків.
4. Якщо цього вимагають особливі обставини справи, суд може заслухати експерта щодо формулювання питання, яке потребує з'ясування, проінструктувати його про доручене завдання і за його клопотанням дати відповідні роз'яснення щодо сформульованих питань. Про вчинення цих дій

повідомляються особи, які беруть участь у справі і які мають право брати участь у їх вчиненні.

Стаття 145. Обов'язкове призначення експертизи

1. Призначення експертизи є обов'язковим у разі заявлення клопотання про призначення експертизи обома сторонами. Призначення експертизи є обов'язковим також за клопотанням хоча б однієї із сторін, якщо у справі необхідно встановити:

- 1) характер і ступінь ушкодження здоров'я;
- 2) психічний стан особи;
- 3) вік особи, якщо про це немає відповідних документів і неможливо їх одержати.

Стаття 146. Наслідки ухилення від участі в експертизі

1. У разі ухилення особи, яка бере участь у справі, від подання експертам необхідних матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, якщо без цього провести експертизу неможливо, суд залежно від того, хто із цих осіб ухиляється, а також яке для них ця експертиза має значення, може визнати факт, для з'ясування якого експертиза була призначена, або відмовити у його визнанні.

2. У разі ухилення відповідача від проведення судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи у справах про визнання батьківства, материнства суд має право постановити ухвалу про примусовий привід на проведення такої експертизи.

Стаття 147. Проведення експертизи та висновок експерта

1. Експертиза проводиться в суді або поза судом, якщо це потрібно у зв'язку з характером досліджень або якщо об'єкт досліджень неможливо доставити до суду.

2. Експерт дає у письмовій формі свій мотивований висновок, який приєднується до справи. Суд має право за заявою осіб, які беруть участь у справі, або з власної ініціативи запропонувати експерту дати усне пояснення свого висновку. Усне пояснення заноситься до журналу судового засідання.

3. У висновку експерта повинно бути зазначено: коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта), на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній при проведенні експертизи, питання, що були поставлені експертові, які матеріали експерт використав, докладний опис проведених досліджень, зроблені в результаті їх висновки і обґрунтовані відповіді на поставлені судом питання.

4. У висновку експерта обов'язково повинно бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.
5. Якщо експерт під час проведення експертизи встановить обставини, що мають значення для справи, з приводу яких йому не були поставлені питання, він має право свої міркування про ці обставини включити до свого висновку.
6. Висновок експерта для суду не є обов'язковим і оцінюється судом за правилами, встановленими статтею 212 цього Кодексу.
7. Незгода суду з висновком експерта повинна бути мотивована в рішенні або ухвалі.

Стаття 148. Комісійна експертиза

1. Комісійна експертиза проводиться не менш як двома експертами одного напрямку знань.
2. Якщо за результатами проведених досліджень думки експертів збігаються, вони підписують єдиний висновок. Експерт, не згодний з висновком іншого експерта (експертів), дає окремий висновок з усіх питань або з питань, які викликали розбіжності.

Стаття 149. Комплексна експертиза

1. Комплексна експертиза проводиться не менш як двома експертами різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань.
2. У висновку експертів зазначається, які дослідження і в якому обсязі провів кожний експерт, які факти він встановив і яких висновків дійшов. Кожен експерт підписує ту частину висновку, яка містить опис здійснених ним досліджень, і несе за неї відповідальність.
3. Загальний висновок роблять експерти, компетентні в оцінці отриманих результатів і формулюванні єдиного висновку. У разі виникнення розбіжностей між експертами висновки оформлюються відповідно до частини другої статті 148 цього Кодексу.

Стаття 150. Додаткова і повторна експертиза

1. Якщо висновок експерта буде визнано неповним або неясним, судом може бути призначена додаткова експертиза, яка доручається тому самому або іншому експерту (експертам).
2. Якщо висновок експерта буде визнано необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає сумніви в його правильності, судом може бути призначена повторна експертиза, яка доручається іншому експертові (експертам).

Стаття 161. Звертання до суду у судовому засіданні

1. Особи, які беруть участь у справі, свідки, перекладачі, експерти, спеціалісти звертаються до суду словами "Ваша честь".

Стаття 162. Обов'язки осіб, присутніх у залі судового засідання

1. Особи, присутні в залі судового засідання, повинні встати, коли входить і виходить суд. Рішення суду особи, присутні в залі, заслуховують стоячи.

Особи, які беруть участь у справі, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі дають пояснення, показання, висновки, консультації тощо стоячи.

2. Відступ від вимог, встановлених частиною першою цієї статті, допускається з дозволу головуєчого.

3. Учасники цивільного процесу, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані додержуватися в судовому засіданні встановленого порядку і беззаперечно підкорятися розпорядженням головуєчого.

4. Особи, які беруть участь у справі, передають документи та інші матеріали головуєчому через судового розпорядника.

Стаття 166. Оголошення складу суду і роз'яснення права відводу

1. Головуючий оголошує склад суду, а також прізвища експерта, перекладача, спеціаліста, секретаря судового засідання і роз'яснює особам, які беруть участь у справі, право заявляти відводи.

2. Підстави для відводу, порядок розгляду заяви про відвід та наслідки її задоволення визначаються главою 3 розділу I цього Кодексу.

Стаття 170. Наслідки неявки в судове засідання свідка, експерта, спеціаліста, перекладача

1. У разі неявки в судове засідання свідка, експерта, спеціаліста, перекладача суд заслуховує думку осіб, які беруть участь у справі, про можливість розгляду справи за відсутності свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, які не з'явилися, та постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про відкладення розгляду справи на певний строк. Одночасно суд вирішує питання про відповідальність свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, які не з'явилися.

Стаття 171. Роз'яснення прав та обов'язків експерта. Присяга експерта

1. Головуючий роз'яснює експертові його права та обов'язки, встановлені цим Кодексом, і попереджає експерта під розписку про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок і за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

2. Головуючий приводить експерта до присяги: "Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості".

3. Текст присяги підписується експертом. Дія присяги поширюється і на ті випадки, коли висновок був складений до її проголошення. Підписаний експертом текст присяги та розписка приєднуються до справи.
4. Якщо експертиза призначається під час судового розгляду, права, обов'язки експертів і їх відповідальність роз'яснюються головуючим відразу після залучення їх до участі в цивільному процесі.
5. Експертам, які працюють у державних експертних установах, роз'яснення прав і обов'язків експерта та приведення його до присяги здійснюються керівником експертної установи під час призначення особи на посаду та присвоєння кваліфікації судового експерта. Підписаний текст присяги та розписка про ознайомлення з правами і обов'язками експерта та про кримінальну відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, за завідомо неправдивий висновок приєднується до особової справи. Засвідчені печаткою експертної установи копії цих документів подаються на вимогу суду.

Стаття 172. Роз'яснення спеціалістові його прав та обов'язків

1. Головуючий роз'яснює спеціалістові його права та обов'язки, встановлені цим Кодексом.

Стаття 179. Дослідження доказів

1. Предметом доказування під час судового розгляду є факти, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи (причини пропуску строку позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.
2. Для встановлення у судовому засіданні фактів, зазначених у частині першій цієї статті, досліджуються показання свідків, письмові та речові докази, висновки експертів.

Стаття 185. Дослідження письмових доказів

1. Письмові докази або протоколи їх огляду оголошуються в судовому засіданні та надаються для ознайомлення особам, які беруть участь у справі, а в необхідних випадках - також експертам, спеціалістам і свідкам. Особи, які беруть участь у справі, можуть давати свої пояснення з приводу цих доказів або протоколу їх огляду. Особами, які беруть участь у справі, з приводу зазначених доказів можуть ставитися питання свідкам, а також експертам, спеціалістам.
2. У разі подання заяви про те, що доданий до справи або поданий до суду особою, яка бере участь у справі, для ознайомлення документ викликає

сумнів з приводу його достовірності або є фальшивим, особа, яка подала цей документ, може просити суд виключити його з числа доказів і розглядати справу на підставі інших доказів.

Стаття 187. Дослідження речових доказів

1. Речові докази оглядаються судом або досліджуються ним іншим способом, а також пред'являються для ознайомлення особам, які беруть участь у справі, а в необхідних випадках - також експертам, спеціалістам і свідкам. Особи, яким пред'явлено для ознайомлення речові докази, можуть звернути увагу суду на ті чи інші обставини, пов'язані з оглядом. Ці заяви заносяться до журналу судового засідання.

2. Протоколи огляду речових доказів оголошуються в судовому засіданні. Особи, які беруть участь у справі, можуть дати свої пояснення з приводу цих протоколів.

3. Особи, які беруть участь у справі, можуть ставити питання з приводу речових доказів свідкам, а також експертам, спеціалістам, які їх оглядали.

Стаття 189. Дослідження висновку експерта

1. Висновок експерта оголошується в судовому засіданні.

2. Для роз'яснення і доповнення висновку експерту можуть бути поставлені питання. Першою ставить питання експертові особа, за заявою якої призначено експертизу, та її представник, а потім інші особи, які беруть участь у справі. Якщо експертизу призначено за клопотанням обох сторін, першим ставить питання експертові позивач і його представник.

3. Суд має право з'ясовувати суть відповіді експерта на питання осіб, які беруть участь у справі, а також ставити питання експерту після закінчення його допиту особами, які беруть участь у справі.

4. Викладені письмово і підписані експертом роз'яснення і доповнення висновку приєднуються до справи.

Стаття 190. Консультації та роз'яснення спеціаліста

1. Під час дослідження доказів суд може скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями (висновками) спеціалістів.

2. Спеціалісту можуть бути поставлені питання по суті наданих усних консультацій чи письмових роз'яснень. Першою ставить питання особа, за клопотанням якої залучено спеціаліста, та її представник, а потім інші особи, які беруть участь у справі. Якщо спеціаліста залучено за клопотанням обох

сторін або за ініціативою суду, першим ставить питання спеціалістові позивач і (або) його представник.

3. Суд має право з'ясовувати суть відповіді спеціаліста на питання осіб, які беруть участь у справі, а також ставити питання спеціалісту після закінчення його опитування особами, які беруть участь у справі.

4. Викладені письмово і підписані спеціалістом роз'яснення приєднуються до справи.

Стаття 239. Призначення експертизи

1. Суд за наявності достатніх даних про психічний розлад здоров'я фізичної особи призначає для встановлення її психічного стану судово-психіатричну експертизу.

2. У виняткових випадках, коли особа, щодо якої відкрито провадження у справі про обмеження її у цивільній дієздатності чи визнання її недієздатною, явно ухиляється від проходження експертизи, суд у судовому засіданні за участю лікаря-психіатра може постановити ухвалу про примусове направлення фізичної особи на судово-психіатричну експертизу.

Стаття 301. Підготовка розгляду справи апеляційним судом

1. Протягом десяти днів з дня отримання справи суддя-доповідач вчиняє такі дії:

- 1) з'ясовує питання про склад осіб, які беруть участь у справі;
- 2) визначає характер спірних правовідносин та закон, який їх регулює;
- 3) з'ясовує обставини, на які посилаються сторони та інші особи, які беруть участь у справі, як на підставу своїх вимог і заперечень;
- 4) з'ясовує, які обставини визнаються чи заперечуються сторонами та іншими особами;
- 5) вирішує питання щодо поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції;
- 6) за клопотанням сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, вирішує питання про виклик свідків, призначення експертизи, витребування доказів, судових доручень щодо збирання доказів, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача;

7) за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, вирішує питання щодо вжиття заходів забезпечення позову;

8) вчиняє інші дії, пов'язані із забезпеченням апеляційного розгляду справи.

2. Підготовчі дії, визначені пунктами 6 - 8 частини першої цієї статті, здійснюються за правилами, встановленими главою 3 розділу III цього Кодексу.

Розділ XI. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Кодекс набирає чинності 1 січня 2005 року, але не раніше набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України.

(пункт 1 розділу XI із змінами, внесеними згідно з Кодексом адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. N 2747-IV)

Президент України
м. Київ
18 березня 2004 року
N 1618-IV

Л. КУЧМА

Частина V

**ЕКСПЕРТИЗА
В ПОДАТКОВОМУ
ПРОЦЕСІ**

5.1. Зміст податкового кодексу України

Назва розділів, глав	№, № статей закону	№, № статей включених до розділів 5.2
1	2	3
Розділ I. Загальні положення.	1 – 39	4, 19, 20
Розділ II. Адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів).		
Глава 1. Загальні положення.	40 – 45	
Глава 2. Податкова звітність.	46 – 51	
Глава 3. Податкові консультації.	52 – 53	
Глава 4. Визначення суми податкових та/або грошових зобов'язань платника податків, порядок їх сплати та оскарження рішень контролюючих органів.	54 – 60	
Глава 5. Податковий контроль.	61 – 62	61, 62
Глава 6. Облік платників податків.	63 – 70	
Глава 7. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної податкової служби.	71 – 74	
Глава 8. Перевірки.	75 – 86	82, 83, 84
Глава 9. Погашення податкового боргу платників податків.	87 – 102	95
Глава 10. Застосування міжнародних договорів та погашення податкового боргу за запитами компетентних органів іноземних держав.	102–108	
Глава 11. Відповідальність.	109–128	
Глава 12. Пеня.	129–132	
Розділ III. Податок на прибуток підприємств.	133–161	138, 156
Розділ IV. Податок на доходи фізичних осіб.	162–179	
Розділ V. Податок на додану вартість.	180–211	186, 197
Розділ VI. Акцизний податок.	212–230	
Розділ VII. Збір за першу реєстрацію транспортного засобу.	231–239	
Розділ VIII. Екологічний податок.	240–250	
Розділ IX. Рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України.	251–255	
Розділ X. Рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні.	256–261	
Розділ XI. Плата за користування надрами.	262–264	263

Розділ XII. Місцеві податки і збори.	265–268	
Розділ XIII. Плата за землю.	269–290	
Розділ XIV. Спеціальні податкові режими.		
Глава 1. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності.	291–300	
Глава 2. Фіксований сільськогосподарський податок.	301–309	
Глава 3. Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками.	310–313	
Глава 4. Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності.	314–317	
Розділ XV. Збір за користування радіочастотним ресурсом України.	318–322	
Розділ XVI. Збір за спеціальне використання води.	323–328	
Розділ XVII. Збір за спеціальне використання лісових ресурсів.	329–334	
Розділ XVIII. Особливості оподаткування платників податків в умовах дії угоди про розподіл продукції.	335–340	
Розділ XIX. Прикінцеві положення.		
Розділ XX. Перехідні положення.		

5.2. Витяг із Податкового кодексу України

Стаття 4. Основні засади податкового законодавства України

4.1. Податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах:

4.1.1. загальність оподаткування - кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені цим Кодексом, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями цього Кодексу;

4.1.2. рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації - забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

4.1.3. невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;

4.1.4. презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;

4.1.5. фіскальна достатність - встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;

4.1.6. соціальна справедливість - установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;

4.1.7. економічність оподаткування - установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

4.1.8. нейтральність оподаткування - установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків;

4.1.9. стабільність - зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

4.1.10. рівномірність та зручність сплати - установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

4.1.11. єдиний підхід до встановлення податків та зборів - визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку.

- 4.2. Загальнодержавні, місцеві податки та збори, справляння яких не передбачено цим Кодексом, сплаті не підлягають.
- 4.3. Податкові періоди та строки сплати податків та зборів встановлюються, виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів, з урахуванням зручності виконання платником податкового обов'язку та зменшення витрат на адміністрування податків та зборів.
- 4.4. Установлення і скасування податків та зборів, а також пільг їх платникам здійснюються відповідно до цього Кодексу Верховною Радою України, а також Верховною Радою Автономної Республіки Крим, сільськими, селищними, міськими радами у межах їх повноважень, визначених Конституцією України та законами України.

Стаття 19. Представники платника податків

- 19.1. Платник податків веде справи, пов'язані зі сплатою податків, особисто або через свого представника. Особиста участь платника податків в податкових відносинах не позбавляє його права мати свого представника, як і участь податкового представника не позбавляє платника податків права на особисту участь у таких відносинах.
- 19.2. Представниками платника податків визнаються особи, які можуть здійснювати представництво його законних інтересів та ведення справ, пов'язаних із сплатою податків, на підставі закону або довіреності. Довіреність, видана платником податків - фізичною особою на представництво його інтересів та ведення справ, пов'язаних із сплатою податків, має бути засвідчена відповідно до чинного законодавства.
- 19.3. Представник платника податків користується правами, встановленими цим Кодексом для платників податків.

Стаття 20. Права органів державної податкової служби

- 20.1. Органи державної податкової служби мають право:
- 20.1.1. запрошувати платників податків або їх представників для перевірки правильності нарахування та своєчасності сплати податків та зборів, дотримання вимог іншого законодавства, здійснення контролю за дотриманням якого покладено на органи державної податкової служби. Письмові повідомлення про такі запрошення надсилаються в порядку, встановленому статтею 42 цього Кодексу, не пізніше ніж за 10 календарних днів до дня запрошення рекомендованими листами, в яких зазначаються підстави запрошення, дата і час, на які запрошується платник податків (представник платника податків);
- 20.1.2. під час проведення перевірок вимагати виготовлення платником податків (уповноваженим представником платника податків) і безоплатно отримувати від них засвідчені підписом платника податків або його посадовою особою та скріплені печаткою (за її наявності) копії документів, що свідчать про порушення вимог податкового законодавства або іншого

законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на органи державної податкової служби; перевіряти під час проведення перевірок у платників податків - фізичних осіб, а також у посадових осіб та інших працівників платників податків - юридичних осіб документи, що посвідчують особу;

20.1.3. одержувати безоплатно від платників податків, а також від установ Національного банку України, банків та інших фінансових установ довідки, у порядку встановленому Законом України "Про банки і банківську діяльність" та цим Кодексом, довідки та/або копії документів про наявність банківських рахунків, а на підставі рішення суду - інформацію про обсяг та обіг коштів на рахунках, у тому числі про ненадходження у встановлені терміни валютної виручки від суб'єктів підприємницької діяльності;

20.1.4. проводити перевірки платників податків (крім Національного банку України) в порядку, встановленому цим Кодексом;

20.1.5. вимагати від платників податків, що перевіряються в ході перевірок, проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, у тому числі зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки.

У разі відмови платника податків (його посадових осіб або осіб, які здійснюють готівкові розрахунки та/або проводять діяльність, що підлягає ліцензуванню та/або патентуванню) від проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів (зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки), передбаченої абзацом першим цього пункту, або ненадання для перевірки документів, їх копій (за умови наявності таких документів) застосовуються заходи, передбачені статтею 94 цього Кодексу;

20.1.6. для здійснення функцій, визначених податковим законодавством, отримувати безоплатно від платників податків, у тому числі благодійних та інших неприбуткових організацій, у порядку, визначеному цим Кодексом, інформацію, довідки, копії документів (засвідчені підписом платника податків або його посадовою особою та скріплені печаткою (за наявності) про фінансово-господарську діяльність, отримувані доходи, видатки платників податків та іншу інформацію, пов'язану з обчисленням та сплатою податків, дотриманням вимог іншого законодавства, здійснення контролю за яким покладено на органи державної податкової служби, а також фінансову та статистичну звітність, в порядку та на підставах, визначених цим Кодексом;

20.1.7. виключено;

20.1.8. під час проведення перевірок вивчати та перевіряти первинні документи, які використовуються в бухгалтерському та податковому обліку, інші реєстри, фінансову, статистичну звітність, пов'язані з обчисленням і сплатою податків та зборів, виконанням вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на органи державної податкової служби;

20.1.9. проводити контрольні розрахункові операції до початку перевірки платника податків щодо дотримання ним порядку проведення готівкових розрахунків та застосування реєстраторів розрахункових операцій. Товари, які було отримано службовими (посадовими) особами органів державної податкової служби під час проведення контрольної розрахункової операції, підлягають поверненню платнику податків у непошкодженому вигляді. У разі неможливості повернення такого товару відшкодування витрат здійснюється відповідно до законодавства з питань захисту прав споживачів;

20.1.10. під час проведення перевірок вимагати від посадових або службових осіб платника податків надання повноважних осіб для спільного з представниками органів державної податкової служби зняття показань внутрішніх та зовнішніх лічильників, якими обладнані технічні пристрої, що використовуються у процесі провадження ним діяльності, що перевіряється;

20.1.11. доступу під час проведення перевірок до територій, приміщень (крім житла громадян) та іншого майна, що використовується для провадження господарської діяльності, та/або є об'єктами оподаткування або використовується для отримання доходів (прибутку) чи пов'язані з іншими об'єктами оподаткування та/або можуть бути джерелом погашення податкового боргу;

20.1.12. у випадках, встановлених законом, звертатися до суду щодо припинення юридичної особи та припинення підприємницької діяльності фізичною особою - підприємцем та/або про визнання недійсними установчих (засновницьких) документів суб'єктів господарювання;

20.1.13. виключено;

20.1.14. виключено;

20.1.15. звертатися до суду щодо зупинення видаткових операцій платника податків на рахунках такого платника податків у банках та інших фінансових установах (крім операцій з видачі заробітної плати та сплати податків, зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також визначених контролюючим органом грошових зобов'язань платника податків) за наявності хоча б однієї з таких підстав:

20.1.15.1. виключено;

20.1.15.2. недопущення посадових осіб органів державної податкової служби до обстеження територій та приміщень, визначених у підпункті 20.1.11 цієї статті;

20.1.16. звертатися до суду, у разі якщо платник податків перешкоджає виконанню податковим керуючим повноважень, визначених цим Кодексом, щодо зупинення видаткових операцій на рахунках платника податків шляхом накладення арешту на кошти та інші цінності такого платника податків, що знаходяться в банку, та зобов'язання такого платника податків виконати законні вимоги податкового керуючого, передбачені цим Кодексом;

20.1.17. звертатися до суду щодо накладення арешту на кошти та інші цінності такого платника податків, що знаходяться в банку, у разі, якщо у платника податків, який має податковий борг, відсутнє майно та/або його

балансова вартість менша суми податкового боргу, та/або таке майно не може бути джерелом погашення податкового боргу;

20.1.18. звертатися до суду щодо стягнення коштів платника податків, який має податковий борг, з рахунків у банках, обслуговуючих такого платника, на суму податкового боргу або його частини;

20.1.19. звертатися до суду щодо стягнення з дебіторів платника податків, що має податковий борг, сум дебіторської заборгованості, строк погашення якої настав та право вимоги якої переведено на органи державної податкової служби, у рахунок погашення податкового боргу такого платника податків;

20.1.20. виключено;

20.1.21. складати стосовно платників податків - фізичних осіб та посадових осіб платників податків - юридичних осіб протоколи про адміністративні правопорушення в порядку, визначеному законом;

20.1.22. виносити постанови у справах про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

20.1.23. у випадках виявлення порушення вимог податкового та іншого законодавства України, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, надсилати платникам податків письмові запити щодо надання засвідчених належним чином копій документів;

20.1.24. вимагати від платників податків, діяльність яких перевіряється, припинення дій, які перешкоджають здійсненню законних повноважень службовими (посадовими) особами органів державної податкової служби, усунення виявлених порушень податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на органи державної податкової служби та контролювати виконання законних вимог службових (посадових) осіб органів державної податкової служби;

20.1.25. користуватися у службових справах засобами зв'язку, які належать платникам податків, з їх дозволу або дозволу посадових осіб таких платників;

20.1.26. залучати, у разі необхідності, фахівців, експертів та перекладачів;

20.1.27. визначати у визначених цим Кодексом випадках суми податкових та грошових зобов'язань платників податків;

20.1.28. застосовувати до платників податків фінансові (штрафні) санкції, стягувати до бюджетів та державних цільових фондів суми грошових зобов'язань та/або податкового боргу у випадках, порядку та розмірі, встановлених цим Кодексом, стягувати суми простроченої заборгованості суб'єкта господарювання перед державою (Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста) за кредитом (позикою), залученим державою (Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста) або під державну (місцеву) гарантію, а також за кредитом з бюджету в порядку, визначеному цим Кодексом;

20.1.29. здійснювати контроль за додержанням норм законодавства з питань регулювання обігу готівки (крім банків) та порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), за наявністю документа, що підтверджує державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців

відповідно до закону, ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, з наступною передачею матеріалів про виявлені порушення органам, які видали ці документи, наявністю торгових патентів;

20.1.30. одержувати безоплатно необхідні відомості для ведення Єдиного реєстру податкових накладних, формування інформаційного фонду Державного реєстру фізичних осіб - платників податків від платників податків, а також Національного банку України та його установ - про суми доходів, виплачених фізичним особам, і утриманих з них податків та зборів (обов'язкових платежів), від органів, уповноважених проводити державну реєстрацію суб'єктів, а також видавати ліцензії на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, - про державну реєстрацію та видачу ліцензій суб'єктам господарської діяльності, від органів внутрішніх справ - про громадян, які прибули на проживання до відповідного населеного пункту чи вибули з нього, від відділів державної реєстрації актів цивільного стану - про фізичних осіб, які померли;

20.1.31. одержувати безоплатно від митних органів щомісяця звітні дані про ввезення на митну територію України імпорتنих товарів і справляння при цьому податків та зборів та інформацію про експортно-імпортні операції, що здійснюють резиденти і нерезиденти, за формою, погодженою з Державною податковою адміністрацією України, та від органів статистики - дані, необхідні для використання їх у проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій усіх форм власності;

20.1.32. надавати відстрочення та розстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу, а також приймати рішення про списання безнадійного боргу в порядку, передбаченому законом;

20.1.33. застосовувати до фінансових установ, які не подали відповідним органам державної податкової служби в установлений законом строк повідомлень про відкриття або закриття рахунків платників податків або розпочали здійснення видаткових операцій за рахунком платника податків до отримання повідомлення відповідного органу державної податкової служби про взяття рахунку на облік в органах державної податкової служби, фінансові (штрафні) санкції у встановленому цим Кодексом розмірі;

20.1.34. за несвоєчасне виконання установами банків та іншими фінансово-кредитними установами рішень суду та доручень платників податків про сплату податків та зборів стягувати з установ банків та інших фінансово-кредитних установ пеню за кожний день прострочення (включаючи день сплати) у порядку та розмірах, встановлених законами України щодо таких видів платежів;

20.1.35. надавати інформацію з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків іншим органам державної влади та органам фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до закону;

20.1.36. звертатися у випадках, передбачених законом до суду щодо застосування санкцій, пов'язаних із заборобою організації і проведення азартних ігор на території України;

20.1.37. приймати рішення про зміну основного місця обліку та переведення великих платників податків на облік у спеціалізовані органи державної податкової служби та знімати їх з обліку і переводити до інших органів державної податкової служби;

20.1.38. звертатися до суду щодо нарахування та сплати податкових зобов'язань, коригування від'ємного значення об'єкта оподаткування або інших показників податкової звітності у результаті застосування звичайних цін;

20.1.39. отримувати від нотаріусів на письмові запити інформацію про вступ фізичної особи у вправа спадкоємця із обов'язковим зазначенням повних даних про таку особу (прізвище, ім'я, по батькові, номер та серія паспорта, рік народження, місце проживання тощо) та відомості про майно (нерухоме, рухоме, кошти тощо), отримане за спадком;

20.1.40. звертатися до суду з заявою про вилучення оригіналів первинних фінансово-господарських та бухгалтерських документів у випадках, передбачених цим Кодексом;

20.1.41. отримувати безоплатно від органів, які забезпечують ведення відповідних державних реєстрів (кадастрів), інформацію, необхідну для здійснення повноважень органів державної податкової служби щодо забезпечення погашення податкового боргу платника податків.

Строк надання інформаційних довідок цими органами на письмові запити органів державної податкової служби не може перевищувати п'яти робочих днів з дня отримання таких запитів.

20.2. Права, передбачені підпунктами 20.1.1 - 20.1.11, 20.1.21, 20.1.23 - 20.1.26, 20.1.29 - 20.1.31, 20.1.41, надаються посадовим особам органів державної податкової служби, а права, передбачені підпунктами 20.1.12 - 20.1.20, 20.1.22, 20.1.27 - 20.1.28, 20.1.32 - 20.1.39 цієї статті, надаються головам державних податкових служб і начальникам державних податкових інспекцій та їх заступникам.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 07.04.2011 р. N 3205-VI, від 07.07.2011 р. N 3609-VI)

(положення підпункту 20.1.11 пункту 20.1 статті 20, відповідно до якого органи державної податкової служби мають право доступу під час проведення перевірок до територій, приміщень (крім житла громадян) та іншого майна, що використовується для провадження господарської діяльності, та/або є об'єктами оподаткування або використовується для отримання доходів (прибутку) чи пов'язані з іншими об'єктами оподаткування та/або можуть бути джерелом погашення податкового боргу, визнано такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 12.06.2012 р. N 13-рп/2012)

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законом України від 24.05.2012 р. N 4834-VI)

Стаття 61. Визначення податкового контролю та повноваження органів державної влади щодо його здійснення

61.1. Податковий контроль - система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.

Податковий контроль у частині здійснення заходів, що вживаються митними органами з метою перевірки правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, є складовою частиною митного контролю.

61.2. Податковий контроль здійснюється органами, зазначеними у статті 41 цього Кодексу, в межах їх повноважень, встановлених цим Кодексом.

61.3. Органи Служби безпеки України, внутрішніх справ, податкової міліції, прокуратури та їх службові (посадові) особи не можуть брати безпосередньої участі у проведенні перевірок, що здійснюються контролюючими органами, та проводити перевірки суб'єктів підприємницької діяльності з питань оподаткування.

*(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 07.07.2011 р. N 3609-VI)*

Стаття 62. Способи здійснення податкового контролю

62.1. Податковий контроль здійснюється шляхом:

62.1.1. ведення обліку платників податків;

62.1.2. інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної податкової служби;

62.1.3. перевірок та звірок відповідно до вимог цього Кодексу, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин.

Стаття 82. Строки проведення виїзних перевірок

82.1. Тривалість перевірок, визначених у статті 77 цього Кодексу, не повинна перевищувати 30 робочих днів для великих платників податків, щодо суб'єктів малого підприємництва - 10 робочих днів, інших платників податків - 20 робочих днів.

Продовження строків проведення перевірок, визначених у статті 77 цього Кодексу, можливе за рішенням керівника органу державної податкової служби не більш як на 15 робочих днів для великих платників податків, щодо

суб'єктів малого підприємництва - не більш як на 5 робочих днів, інших платників податків - не більш як на 10 робочих днів.

82.2. Тривалість перевірок, визначених у статті 78 цього Кодексу (крім перевірок, що проводяться за наявності обставин, визначених у підпункті 78.1.8 пункту 78.1 статті 78 цього Кодексу, тривалість яких встановлена у статті 200 цього Кодексу), не повинна перевищувати 15 робочих днів для великих платників податків, щодо суб'єктів малого підприємництва - 5 робочих днів, інших платників податків - 10 робочих днів.

Продовження строків проведення перевірок, визначених у статті 78 цього Кодексу, можливе за рішенням керівника органу державної податкової служби не більш як на 10 робочих днів для великих платників податків, щодо суб'єктів малого підприємництва - не більш як на 2 робочих дні, інших платників податків - не більш як на 5 робочих днів.

82.3. Тривалість перевірок, визначених статтею 80 цього Кодексу, не повинна перевищувати 10 діб.

Продовження строку таких перевірок здійснюється за рішенням керівника органу державної податкової служби не більш як на 5 діб.

Підставами для продовження строку перевірки є:

82.3.1. заява суб'єкта господарювання (у разі необхідності подання ним документів, які стосуються питань перевірки);

82.3.2. змінний режим роботи або підсумований облік робочого часу суб'єкта господарювання та/або його господарських об'єктів.

82.4. Проведення документальної виїзної планової та позапланової перевірки великого платника податків може бути зупинено за рішенням керівника податкового органу, що оформляється наказом, копія якого не пізніше наступного робочого дня вручається платнику податків або його уповноваженому представнику під розписку, з подальшим поновленням її проведення на невикористаний строк.

Зупинення документальної виїзної планової, позапланової перевірки перериває перебіг строку проведення перевірки в разі вручення платнику податків або його уповноваженому представнику під розписку копії наказу про зупинення документальної виїзної планової, позапланової перевірки.

При цьому перевірка може бути зупинена на загальний строк, що не перевищує 30 робочих днів, а в разі необхідності проведення експертизи, отримання інформації від іноземних державних органів щодо діяльності платника податків, завершення розгляду судом позовів з питань, пов'язаних з предметом перевірки, відновлення платником податків втрачених документів перевірка може бути зупинена на строк, необхідний для завершення таких процедур.

Загальний термін проведення перевірок, визначених у пунктах 200.10 та 200.11 статті 200 цього Кодексу, з урахуванням установлених цим пунктом строків зупинення не може перевищувати 60 календарних днів.

Стаття 84. Проведення експертизи під час здійснення податкового контролю органами державної податкової служби

84.1. Експертиза проводиться у разі, коли для вирішення питань, що мають значення для здійснення податкового контролю, необхідні спеціальні знання у галузі науки, мистецтва, техніки, економіки та в інших галузях. Залучення експерта здійснюється на договірних засадах та за рахунок коштів сторони, що є ініціатором залучення експерта.

84.2. Експертиза призначається за заявою платника податків або за рішенням керівника (або його заступника) органу державної податкової служби, в яких зазначаються:

84.2.1. підстави для залучення експерта;

84.2.2. прізвище, ім'я та по батькові експерта;

84.2.3. реквізити платника податків, стосовно якого здійснюється податковий контроль;

84.2.4. питання, поставлені до експерта;

84.2.5. документи, предмети та інші матеріали, які подаються на розгляд експерта.

84.3. Орган державної податкової служби, керівник (або заступник) якого призначив проведення експертизи, зобов'язаний ознайомити платника податків (його представника) з рішенням про проведення експертизи, а після закінчення експертизи - з висновком експерта.

84.4. виключено.

84.5. Експерт має право ознайомлюватися з поданими йому матеріалами, які стосуються предмета експертизи, та просити надання додаткових матеріалів. Експерт має право відмовитися від надання висновку, якщо поданих матеріалів недостатньо або такий експерт не володіє необхідними знаннями для проведення зазначеної експертизи.

84.6. За надання завідомо неправдивого висновку експерт несе відповідальність відповідно до закону.

Стаття 95. Продаж майна, що перебуває у податковій заставі

95.1. Орган державної податкової служби здійснює за платника податків і на користь держави заходи щодо погашення податкового боргу такого платника податків шляхом стягнення коштів, які перебувають у його власності, а в разі їх недостатності - шляхом продажу майна такого платника податків, яке перебуває у податковій заставі.

95.2. Стягнення коштів та продаж майна платника податків провадяться не раніше ніж через 60 календарних днів з дня надіслання (вручення) такому платнику податкової вимоги.

95.3. Стягнення коштів з рахунків платника податків у банках, обслуговуючих такого платника податків, здійснюється за рішенням суду,

яке направляється до виконання органам державної податкової служби, у розмірі суми податкового боргу або його частини.

Орган державної податкової служби звертається до суду щодо надання дозволу на погашення усієї суми податкового боргу за рахунок майна платника податків, що перебуває у податковій заставі.

Рішення суду щодо надання вказаного дозволу є підставою для прийняття органом державної податкової служби рішення про погашення усієї суми податкового боргу. Рішення органу державної податкової служби підписується його керівником та скріплюється гербовою печаткою органу державної податкової служби. Перелік відомостей, які зазначаються у такому рішенні, встановлюється центральним органом державної податкової служби.

95.4. Орган державної податкової служби на підставі рішення суду здійснює стягнення коштів у рахунок погашення податкового боргу за рахунок готівки, що належить такому платнику податків. Стягнення готівкових коштів здійснюється у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

95.5. Вилучені відповідно до цієї статті готівкові кошти вносяться посадовою особою органу державної податкової служби до банку в день їх стягнення для перерахування до відповідного бюджету чи державного цільового фонду в рахунок погашення податкового боргу платника податків. У разі неможливості внесення зазначених коштів протягом того самого дня їх необхідно внести в банк наступного робочого дня. Забезпечення збереження зазначених коштів до моменту їх внесення в банк здійснюється відповідним органом державної податкової служби.

95.6. У разі якщо сума коштів, отримана у результаті продажу майна платника податків, перевищує суму його грошового зобов'язання та податкового боргу, різниця перераховується на рахунки такого платника податків або його правонаступників.

95.7. Продаж майна платника податків здійснюється на публічних торгах та/або через торгівельні організації.

Продаж майна платника податків на публічних торгах здійснюється у такому порядку:

95.7.1. майно, яке може бути згруповано та стандартизовано, підлягає продажу за кошти виключно на біржових торгах, які проводяться біржами, що створені відповідно до закону і визначені органом державної податкової служби на конкурсних засадах;

95.7.2. цінні папери - на фондових біржах у порядку, встановленому Законом України "Про цінні папери та фондовий ринок";

95.7.3. інше майно, об'єкти рухомого чи нерухомого майна, а також цілісні майнові комплекси підприємств підлягають продажу за кошти виключно на цільових аукціонах, які організовуються за поданням відповідного органу державної податкової служби на зазначених біржах.

95.8. Майно, що швидко псується, а також інше майно, обсяги якого не є достатніми для організації прилюдних торгів, підлягають продажу за кошти

на комісійних умовах через організації торгівлі, визначені органом державної податкової служби на конкурсних засадах.

Майно боржника, щодо обігу якого встановлено обмеження законом, продається на закритих торгах, які проводяться на умовах змагальності. У таких закритих торгах беруть участь особи, які відповідно до законодавства можуть мати зазначене майно у власності чи на підставі іншого речового права.

95.9. У разі якщо продажу підлягає цілісний майновий комплекс підприємства, майно якого перебуває у державній або комунальній власності, чи якщо згідно із законодавством з питань приватизації для відчуження майна підприємства необхідна попередня згода органу приватизації або іншого державного органу, уповноваженого здійснювати управління корпоративними правами, продаж майна такого підприємства організовується державним органом приватизації за поданням відповідного органу державної податкової служби із дотриманням законодавства з питань приватизації. При цьому інші способи приватизації, крім грошової, не дозволяються.

Державний орган приватизації зобов'язаний організувати продаж цілісного майнового комплексу протягом 60 календарних днів з дня надходження подання органу державної податкової служби.

95.10. З метою реалізації майна, яке перебуває у податковій заставі, проводиться експертна оцінка вартості такого майна для визначення початкової ціни його продажу. Така оцінка проводиться у порядку, визначеному Законом України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні".

95.11. Не проводиться оцінка майна, яке може бути згруповано або стандартизовано чи має курсову (поточну) біржову вартість та/або перебуває у лістингу товарних бірж.

95.12. Платник податків має право самостійно здійснити оцінку шляхом укладення договору з оцінювачем. Якщо платник податків самостійно не здійснює оцінку протягом двох місяців з дня прийняття рішення про реалізацію майна, орган державної податкової служби самостійно укладає договір про проведення оцінки майна.

95.13. Під час продажу майна на товарних біржах орган державної податкової служби укладає відповідний договір з брокером (брокерською конторою), яка вчиняє дії з продажу такого майна за дорученням органу державної податкової служби на умовах найкращої цінової пропозиції.

95.14. Покупець майна, яке перебуває у податковій заставі, набуває права власності на таке майно відповідно до умов, визначених у договорі (контракті), що укладається за результатами проведених торгів.

95.15. Порядок збільшення або зменшення початкової ціни продажу майна платника податків визначається Кабінетом Міністрів України, крім випадків, визначених пунктом 95.9 цієї статті, які регулюються законодавством про приватизацію.

95.16. Інформація про склад майна платників податків, призначеного для продажу, оприлюднюється відповідною біржею. Компенсація витрат, пов'язаних з організацією і проведенням торгів з продажу майна платника податків, що перебуває у податковій заставі, та оплата банківських послуг за перерахування коштів до відповідного бюджету здійснюються у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, за рахунок коштів, отриманих від реалізації такого майна, та за рахунок стягнутих коштів.

95.17. Інформація про час та умови проведення прилюдних торгів майном платників податків оприлюднюється відповідною біржею.

95.18. Інформація, зазначена у пункті 95.17 цієї статті, та порядок її оприлюднення визначаються Кабінетом Міністрів України.

95.19. Платник податків або будь-яка інша особа, яка здійснює управління майном платника податків або контроль за їх використанням, зобов'язані забезпечити за першою вимогою безперешкодний доступ податкового керуючого та учасників публічних торгів до огляду та оцінки майна, що пропонується для продажу, а також безперешкодне набуття прав власності на таке майно особою, яка придбала їх на публічних торгах.

95.20. Якщо платник податків у будь-який момент до укладення договору купівлі-продажу його майна повністю погашає суму податкового боргу, орган державної податкової служби скасовує рішення про проведення його продажу та вживає заходів щодо зупинення торгів.

95.21. Операції з продажу визначеного у цій статті майна на біржових торгах, аукціонах не підлягають нотаріальному посвідченню.

95.22. Орган державної податкової служби звертається до суду щодо стягнення з дебіторів платника податку, що має податковий борг, сум дебіторської заборгованості, строк погашення якої настав та право вимоги якої переведено на органи державної податкової служби, у рахунок погашення податкового боргу такого платника податків. Сума коштів, що надходить у результаті стягнення дебіторської заборгованості, в повному обсязі (але в межах суми податкового боргу) зараховується до відповідного бюджету чи державного цільового фонду в рахунок погашення податкового боргу платника податків. Сума дебіторської заборгованості, що стягнута понад суму податкового боргу, передається у розпорядження платника податку.

95.23. Платник податків має право самостійно здійснити відчуження майна, що перебуває у податковій заставі, за умови наявності відповідної згоди органу державної податкової служби та спрямування коштів, отриманих від такого продажу, в рахунок погашення податкового боргу такого платника податків.

Для узгодження окремої операції з відчуження майна на підставі відповідної цивільно-правової угоди платник податків надає податковому керуючому звернення, в якому визначаються зміст такої операції та фінансово-економічні наслідки її проведення. Податковий керуючий має право не надати згоду на здійснення такої операції, якщо, за його висновками, цінові

умови та/або форми розрахунку за такою операцією призведуть до зменшення спроможності платника податків вчасно або в повному обсязі погасити податковий борг. Зазначена згода надається відповідно до статті 92 цього Кодексу.

95.24. У разі якщо сума коштів, отримана в результаті продажу майна платника податків, є недостатньою для погашення податкового боргу платника податків, податковий керуючий здійснює додатковий опис майна у податкову заставу в порядку, визначеному статтею 89 цього Кодексу.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 07.07.2011 р. N 3609-VI, від 24.05.2012 р. N 4834-VI)

Стаття 138. Склад витрат та порядок їх визнання

Експертний коментар

138.1. Витрати, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування, складаються із:

витрат операційної діяльності, які визначаються згідно з пунктами 138.4, 138.6 - 138.9, підпунктами 138.10.2 - 138.10.4 пункту 138.10, пунктом 138.11 цієї статті:

інших витрат, визначених згідно з пунктом 138.5, підпунктами 138.10.5, 138.10.6 пункту 138.10, пунктами 138.11, 138.12 цієї статті, пунктом 140.1 статті 140 і статтею 141 цього Кодексу;

крім витрат, визначених у пунктах 138.3 цієї статті та у статті 139 цього Кодексу.

138.1.1. Витрати операційної діяльності включають:

собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та інші витрати беруться для визначення об'єкта оподаткування з урахуванням пунктів 138.2, 138.11 цієї статті, пунктів 140.2 - 140.5 статті 140, статей 142 і 143 та інших статей цього Кодексу, які прямо визначають особливості формування витрат платника податку;

витрати банківських установ, до яких відносяться:

а) процентні витрати за кредитно-депозитними операціями, в тому числі за кореспондентськими рахунками та коштами до запитання, цінними паперами власного обігу;

б) комісійні витрати, в тому числі за кредитно-депозитними операціями, розрахунково-касове обслуговування, інкасацію та перевезення цінностей, операціями з цінними паперами, операціями на валютному ринку, операціями з довірчого управління;

в) від'ємний результат (збиток) від операцій з купівлі/продажу іноземної валюти та банківських металів;

г) від'ємне значення курсових різниць від переоцінки активів та зобов'язань у зв'язку зі зміною офіційного курсу національної валюти до іноземної валюти відповідно до підпункту 153.1.3 пункту 153.1 статті 153 цього Кодексу;

- г) суми страхових резервів, сформованих у порядку, передбаченому статтею 159 цього Кодексу;
- д) суми коштів (зборів), внесені до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
- е) витрати з придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги (факторинг);
- є) витрати, пов'язані з реалізацією заставленого майна;
- ж) інші витрати, прямо пов'язані зі здійсненням банківських операцій та наданням банківських послуг;
- з) інші витрати, передбачені цим розділом.

138.2. Витрати, які враховуються для визначення об'єкта оподаткування, визнаються на підставі первинних документів, що підтверджують здійснення платником податку витрат, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачено правилами ведення бухгалтерського обліку, та інших документів, встановлених розділом II цього Кодексу.

У разі якщо платник податку здійснює виробництво товарів, виконання робіт, надання послуг з довготривалим (більше одного року) технологічним циклом виробництва за умови, що договорами, укладеними на виробництво таких товарів, виконання робіт, надання послуг, не передбачено поетапної їх здачі, до витрат звітного податкового періоду включаються витрати, пов'язані з виробництвом таких товарів, виконанням робіт, наданням послуг у цьому періоді.

Платник податку для визначення об'єкта оподаткування має право на врахування витрат, підтверджених документами, що складені нерезидентами відповідно до правил інших країн.

138.3. У цілях цього розділу суми, відображені у складі витрат платника податку, у тому числі в частині амортизації необоротних активів, не підлягають повторному включенню до складу його витрат.

138.4. Витрати, що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, крім нерозподільних постійних загальновиробничих витрат, які включаються до складу собівартості реалізованої продукції в періоді їх виникнення, визнаються витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації таких товарів, виконаних робіт, наданих послуг.

138.5. Інші витрати визнаються витратами того звітного періоду, в якому вони були здійснені, згідно з правилами ведення бухгалтерського обліку, з урахуванням наступного:

138.5.1. датою здійснення витрат, нарахованих платником податку у вигляді сум податків та зборів, вважається останній день звітного податкового періоду, за який проводиться нарахування податкового зобов'язання з податку та збору;

138.5.2. датою збільшення витрат платника податку від здійснення кредитно-депозитних операцій, у тому числі субординованого боргу, є дата визнання процентів (комісійних та інших платежів, пов'язаних зі створенням або

придбанням кредитів, вкладів (депозитів), визначена згідно з правилами бухгалтерського обліку.

Для цілей цієї статті під субординованим боргом розуміються звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів;

138.5.3. витрати, понесені платником податку, у вигляді благодійних чи інших внесків та/або вартості товарів (робіт, послуг) до неприбуткових організацій, які згідно з нормами цього розділу враховуються для визначення об'єкта оподаткування платника податку, включаються до складу витрат за датою фактичного перерахування таких внесків та/або вартості товарів (робіт, послуг).

138.6. Собівартість придбаних та реалізованих товарів формується відповідно до ціни їх придбання з урахуванням ввізного мита і витрат на доставку та доведення до стану, придатного для продажу.

138.7. Фактична вартість остаточно забракованої продукції не включається до складу витрат платника податку, крім втрат від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції (виробів, вузлів, напівфабрикатів) та витрат на виправлення такого технічно неминучого браку, в разі реалізації такої продукції.

Платник податку має право самостійно визначати допустимі норми технічно неминучого браку в наказі по підприємству за умови обґрунтування його розміру. Такі самостійно встановлені платником податку норми діють до встановлення таких норм центральними органами виконавчої влади у відповідній сфері.

138.8. Собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг складається з витрат, прямо пов'язаних з виробництвом таких товарів, виконанням робіт, наданням послуг, а саме:

прямих матеріальних витрат;

прямих витрат на оплату праці;

амортизації виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;

загальновиробничі витрати, які відносяться на собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку;

вартості придбаних послуг, прямо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;

інших прямих витрат, у тому числі витрат з придбання електричної енергії (включаючи реактивну);

138.8.1. до складу прямих матеріальних витрат включається вартість сировини та основних матеріалів, що утворюють основу виготовленого товару, виконаної роботи, наданої послуги, придбаних напівфабрикатів та

комплектувальних виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат. Прямі матеріальні витрати зменшуються на вартість зворотних відходів, отриманих у процесі виробництва, які оцінюються у порядку, визначеному в положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку;

138.8.2. до складу прямих витрат на оплату праці включаються заробітна плата та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві товарів (виконанні робіт, наданні послуг), які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат;

138.8.3. платники податку - ліцензіати з виробництва електричної та/або теплової енергії, які використовують для виробництва електричної та/або теплової енергії вугілля та/або мазут, до собівартості реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг протягом року до прямих матеріальних витрат замість вартості витраченого в технологічному процесі вугілля та/або мазуту, включають суму резерву запасу палива (вугілля та/або мазуту), який створюється для безперебійного постачання електричної енергії споживачам. Сума резерву запасу палива визначається самостійно платником податку щомісяця на основі середньомісячної вартості придбаного палива (вугілля, мазуту) за попередній рік, але не менше фактичної вартості придбаного протягом поточного місяця палива (вугілля, мазуту). В кінці звітного року створений резерв корегується на вартість витраченого в технологічному процесі палива (вугілля, мазуту), а саме:

якщо фактична вартість витраченого в технологічному процесі палива (вугілля, мазуту) протягом звітного року більша, ніж сума нарахованого за звітний рік резерву, то собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг збільшується на суму різниці між вартістю витраченого в технологічному процесі палива та нарахованого резерву за результатами звітного року;

якщо фактична вартість витраченого в технологічному процесі палива (вугілля, мазуту) протягом звітного року менша, ніж сума нарахованого за звітний рік резерву, то собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг зменшується на суму різниці між вартістю витраченого в технологічному процесі палива та нарахованого резерву за результатами звітного року;

138.8.4. платники податків - ліцензіати з передачі та/або постачання електричної та/або теплової енергії у звітному податковому періоді до собівартості реалізації електричної та/або теплової енергії, надання послуг з передачі та/або постачання електричної та/або теплової енергії також включають фактично понесені в такому звітному періоді витрати з придбання електричної та/або теплової енергії;

138.8.5. До складу загальновиробничих витрат включаються:

а) витрати на управління виробництвом (оплата праці працівників апарату управління цехами, дільницями відповідно до законодавства тощо; внески на соціальні заходи, визначені статтею 143 цього розділу; медичне страхування,

страхування відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення", страхування за довгостроковими договорами страхування життя в межах, визначених абзацами другим і третім пункту 142.2 статті 142 цього Кодексу, працівників апарату управління цехами, дільницями; витрати на оплату службових відряджень персоналу цехів, дільниць тощо);

б) амортизація основних засобів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення;

в) амортизація нематеріальних активів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення;

г) витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, оперативну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення;

г) витрати на вдосконалення технології та організації виробництва (оплата праці та внески на соціальні заходи, визначені статтею 143 цього розділу, працівників, зайнятих удосконаленням технології та організації виробництва, поліпшенням якості продукції, підвищенням її надійності, довговічності, інших експлуатаційних характеристик у виробничому процесі; витрати матеріалів, придбаних комплектувальних виробів і напівфабрикатів, оплата послуг сторонніх організацій);

д) витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інші послуги з утримання виробничих приміщень;

е) витрати на обслуговування виробничого процесу (оплата праці загальновиробничого персоналу; внески на соціальні заходи, визначені статтею 143 цього Кодексу; медичне страхування, страхування відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" та страхування за довгостроковими договорами страхування життя в межах, визначених абзацами другим і третім пункту 142.2 статті 142 цього Кодексу, робітників та працівників апарату управління виробництвом; витрати на здійснення технологічного контролю за виробничими процесами та якістю продукції, робіт, послуг);

є) витрати на охорону праці, техніку безпеки, понесені відповідно до законодавства;

ж) суми витрат, пов'язаних із підтвердженням відповідності продукції, систем якості, систем управління якістю, систем екологічного управління, персоналу, встановленим вимогам відповідно до Закону України "Про підтвердження відповідності";

з) суми витрат, пов'язаних з розвідкою/дорозвідкою та облаштуванням нафтових та газових родовищ (за винятком витрат на спорудження будь-яких свердловин, що використовуються для розробки нафтових та газових родовищ, понесених з моменту зарахування таких свердловин до експлуатаційного фонду, а також інших витрат, пов'язаних з придбанням/виготовленням основних засобів, які підлягають амортизації згідно із статтею 148 цього Кодексу);

и) інші загальновиробничі витрати (внутрішньозаводське переміщення матеріалів, деталей, напівфабрикатів, інструментів із складів до цехів і готової продукції на склади); нестачі незавершеного виробництва, нестачі і втрати від псування матеріальних цінностей у цехах у межах норм природного убутку згідно із затвердженими центральними органами виконавчої влади та погодженими Міністерством фінансів України нормативами;

138.8.6. витрати з придбання природного газу, що формують собівартість послуг гарантованого постачальника з постачання природного газу споживачам за регульованим тарифом у звітному податковому періоді, визначаються в розмірі суми коштів, що перераховані власнику природного газу з відкритого у банку відповідно до закону гарантованим постачальником поточного рахунку із спеціальним режимом використання для зарахування коштів, що надходять за спожитий природний газ від усіх категорій споживачів.

Після оформлення акта приймання-передачі природного газу між власником природного газу та гарантованим постачальником витрати, включені до собівартості постачання природного газу, підлягають коригуванню (у сторону збільшення чи зменшення) відповідно до суми вартості придбаного природного газу гарантованим постачальником, визначеної в акті приймання-передачі природного газу за звітний податковий період.

138.9. До складу інших прямих витрат включаються всі інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені на конкретний об'єкт витрат, у тому числі внески на соціальні заходи, визначені статтею 143 цього Кодексу, плата за оренду земельних і майнових паїв.

138.10. До складу інших витрат включаються:

138.10.1. виключено;

138.10.2. адміністративні витрати, спрямовані на обслуговування та управління підприємством:

а) загальні корпоративні витрати, в тому числі організаційні витрати, витрати на проведення річних та інших зборів органів управління, представницькі витрати;

б) витрати на службові відрядження й утримання апарату управління підприємством (у тому числі витрати на оплату праці адміністративного апарату) та іншого загальногосподарського персоналу;

в) витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів загальногосподарського використання (оперативна оренда (у тому числі оренда легкових автомобілів), придбання пально-мастильних матеріалів, стоянка, паркування легкових автомобілів, страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорона);

г) винагороди за консультаційні, інформаційні, аудиторські та інші послуги, що отримує платник податку для забезпечення господарської діяльності;

г) витрати на оплату послуг зв'язку (пошта, телеграф, телефон, телекс, телефакс, стільниковий зв'язок та інші подібні витрати);

д) амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання;

е) витрати на врегулювання спорів у судах;

є) плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків;

ж) інші витрати загальногосподарського призначення;

138.10.3. витрати на збут, які включають витрати, пов'язані з реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг:

а) витрати на пакувальні матеріали для затарювання товарів на складах готової продукції;

б) витрати на ремонт тари;

в) оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут;

г) витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг), на передпродажну підготовку товарів;

г) витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;

д) витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, пов'язаних зі збутом товарів, виконанням робіт, наданням послуг (оперативна оренда, страхування, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, охорона);

е) витрати на транспортування, перевалку і страхування товарів, транспортно-експедиційні та інші послуги, пов'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору (базису) поставки;

є) витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;

ж) витрати на транспортування готової продукції (товарів) між складами підрозділів підприємства;

з) інші витрати, пов'язані зі збутом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;

138.10.4. інші операційні витрати, що включають, зокрема:

а) витрати за операціями в іноземній валюті, втрати від курсової різниці, визначені згідно зі статтею 153 цього Кодексу;

б) амортизацію наданих в оперативну оренду необоротних активів; амортизацію необоротних та нематеріальних активів у складі об'єктів, отриманих у концесію відповідно до Закону України "Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності";

в) інші витрати операційної діяльності, пов'язані з господарською діяльністю, у тому числі, але не виключно:

суми коштів, внесені до страхових резервів у порядку, передбаченому статтею 159 цього Кодексу;

суми нарахованих податків та зборів, установлених цим Кодексом (крім тих, що не визначені в переліку податків та зборів, встановлених цим Кодексом),

єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, відшкодування Пенсійному фонду України сум фактичних витрат на виплату і доставку пенсій, призначених відповідно до пункту "а" статті 13 Закону України "Про пенсійне забезпечення", сум фактичних витрат на виплату і доставку пенсій, призначених відповідно до пунктів "б" - "з" статті 13 Закону України "Про пенсійне забезпечення", різниці між сумою пенсії, призначеної за Законом України "Про наукову і науково-технічну діяльність", та сумою пенсії, обчисленої відповідно до інших законодавчих актів, на яку має право особа, які згідно із законодавством фінансуються за рахунок коштів підприємств, установ, організацій в обов'язковому порядку, а також інших обов'язкових платежів, встановлених законодавчими актами, за винятком податків та зборів, передбачених підпунктами 139.1.6 і 139.1.10 статті 139 цього Кодексу, та пені, штрафів, неустойки, передбачених підпунктом 139.1.11 статті 139 цього Кодексу.

Для платників податку, основною діяльністю яких є виробництво сільськогосподарської продукції, до складу витрат включається плата за землю, що не використовується в сільськогосподарському виробничому обороті;

витрати на інформаційне забезпечення господарської діяльності платника податку, в тому числі з питань законодавства, на придбання літератури, оплату Інтернет-послуг і передплату спеціалізованих періодичних видань; суми коштів, спрямовані уповноваженими банками до додаткового спеціального резерву страхування пенсійних вкладів та додаткових спеціальних резервів страхування коштів фондів банківського управління відповідно до закону, що регулює питання створення та функціонування фондів банківського управління;

138.10.5. фінансові витрати, до яких належать витрати на нарахування процентів (за користування кредитами та позиками, за випущеними облігаціями та фінансовою орендою) та інші витрати підприємства в межах норм, встановлених цим Кодексом, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включені до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку);

138.10.6. інші витрати звичайної діяльності (крім фінансових витрат), не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, зокрема:

а) суми коштів або вартість товарів, виконаних робіт, наданих послуг, добровільно перераховані (передані) протягом звітного року до Державного бюджету України або бюджетів місцевого самоврядування, до неприбуткових організацій, визначених у статті 157 цього розділу в розмірі, що не перевищує чотирьох відсотків оподаткованого прибутку попереднього звітного року;

б) суми коштів, перераховані роботодавцями первинним профспілковим організаціям на культурно-масову, фізкультурну та оздоровчу роботу, передбачені колективними договорами (угодами) відповідно до Закону

України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", в межах чотирьох відсотків оподатковуваного прибутку за попередній звітний рік з урахуванням положень абзацу "а" підпункту 138.10.6 пункту 138.10 цієї статті.

При цьому в разі якщо за результатами попереднього звітного року платником податку отримано від'ємний результат об'єкта оподаткування, то сума коштів, що перераховується, визначається з урахуванням оподатковуваного прибутку, отриманого в році, що передує року декларування такого річного від'ємного значення, але не раніш як за чотири попередні звітні роки;

в) суми коштів, перераховані підприємствами всеукраїнських об'єднань осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на яких працює за основним місцем роботи не менш як 75 відсотків таких осіб, цим об'єднанням для ведення благодійної діяльності, але не більше 10 відсотків оподатковуваного прибутку попереднього звітного року;

г) витрати на створення резерву сумнівної заборгованості визнаються витратами з метою оподаткування в сумі безнадійної дебіторської заборгованості з урахуванням підпункту 14.1.11 пункту 14.1 статті 14 цього Кодексу. Для банків та небанківських фінансових установ норми цього пункту діють з урахуванням норм статті 159 цього Кодексу;

г) вартість вугілля та вугільних брикетів, безоплатно наданих в обсягах та за переліком професій, що встановлюються Кабінетом Міністрів України, в тому числі компенсації вартості такого вугілля та вугільних брикетів: працівникам з видобутку (переробки) вугілля та вуглебудівних підприємств; пенсіонерам, які пропрацювали на підприємствах з видобутку (переробки) вугілля, вуглебудівних підприємствах: на підземних роботах - не менше ніж 10 років для чоловіків і не менше ніж 7 років 6 місяців - для жінок; на роботах, пов'язаних із підземними умовами, - не менше ніж 15 років для чоловіків і не менше ніж 12 років 6 місяців - для жінок; на роботах технологічної лінії на поверхні діючих шахт чи на шахтах, що будуються, розрізах, збагачувальних та брикетних фабриках - не менше ніж 20 років для чоловіків і не менше ніж 15 років - для жінок;

інвалідам і ветеранам війни та праці, особам, нагородженим знаками "Шахтарська слава" або "Шахтарська доблесть" I, II, III ступенів, особам, інвалідність яких настала внаслідок загального захворювання, у разі якщо вони користувалися цим правом до настання інвалідності;

сім'ям працівників, які загинули (померли) на підприємствах з видобутку (переробки) вугілля, що отримують пенсії у зв'язку із втратою годувальника;

д) суми коштів або вартість майна, добровільно перераховані/передані для цільового використання з метою охорони культурної спадщини установам науки, освіти, культури, заповідникам, музеям, музеям-заповідникам у розмірі, що не перевищує 10 відсотків оподатковуваного прибутку за попередній звітний рік;

е) суми коштів або вартість майна, добровільно перераховані/передані на користь резидентів для цільового використання з метою виробництва національних фільмів (у тому числі анімаційних) та аудіовізуальних творів, але не більше 10 відсотків оподатковуваного прибутку за попередній податковий рік;

є) витрати платника податку, пов'язані з утриманням та експлуатацією фондів природоохоронного призначення (крім витрат, що підлягають амортизації або відшкодуванню згідно з нормами статей 144 - 148 цього Кодексу), які перебувають у його власності; витрати на самостійне зберігання, переробку, захоронення або придбання послуг із збирання, зберігання, перевезення, знешкодження, видалення і захоронення відходів від виробничої діяльності платника податку, що надаються сторонніми організаціями, з очищення стічних вод; інші витрати на збереження екологічних систем, які перебувають під негативним впливом господарської діяльності платника податку. У разі виникнення розбіжностей між органом державної податкової служби та платником податку стосовно зв'язку проведених витрат на природоохоронні заходи з діяльністю платника податку орган державної податкової служби зобов'язаний звернутися до органу, уповноваженого Кабінетом Міністрів України, чий експертний висновок є підставою для прийняття рішення органом державної податкової служби;

ж) витрати на придбання ліцензій та інших спеціальних дозволів (крім тих, вартість та строк використання яких відповідають ознакам, встановленим для основних засобів розділом I цього Кодексу, та підлягають амортизації у складі нематеріальних активів), виданих державними органами для провадження господарської діяльності, в тому числі витрати на плату за реєстрацію підприємства в органах державної реєстрації, зокрема в органах місцевого самоврядування, їх виконавчих органах, у тому числі витрати на придбання ліцензій та інших спеціальних дозволів на право здійснення за межами України вилову риби та морепродуктів, а також надання транспортних послуг.

138.11. Суми витрат, не віднесені до складу витрат минулих звітних податкових періодів у зв'язку з втратою, знищенням або зіпсуттям документів, що підтверджують здійснення витрат, установлених цим розділом, та підтверджених такими документами у звітному податковому періоді.

Суми витрат, не враховані в минулих податкових періодах у зв'язку з допущенням помилок та виявлені у звітному податковому періоді в розрахунку податкового зобов'язання.

Зазначені в цьому пункті витрати, здійснені в минулі звітні роки, відображаються у складі інших витрат, а ті, які здійснені у звітному податковому році, - у складі витрат відповідної групи (собівартості реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, загальновиробничих витрат, адміністративних витрат тощо).

138.12. До складу інших витрат, у тому числі включаються:

138.12.1. витрати, визначені відповідно до статей 144 - 148, 150, 153, 155 - 161 цього Кодексу, які не включені до собівартості реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг згідно із цією статтею;

138.12.2. інші витрати господарської діяльності, до яких цим розділом прямо не встановлено обмежень щодо віднесення до складу витрат;

138.12.3. сума коштів або вартість майна, добровільно перераховані (передані) організаціям роботодавців та їх об'єднанням, створеним відповідно до закону з цього питання, у вигляді вступних, членських та цільових внесків, але не більше 0,2 відсотка фонду оплати праці платника податку в розрахунку за звітний податковий рік;

138.12.4. суми коштів у розмірі, що дорівнює щорічному зменшенню банком на 0,5 відсотка від суми основного непогашеного боргу протягом наступних п'яти років, що слідує за трирічним строком повного та своєчасного виконання позичальником реструктуризованих зобов'язань за кредитним договором.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 07.07.2011 р. N 3609-VI, зміни, внесені до статті 138 Законом України від 07.07.2011 р. N 3609-VI, застосовуються з 01.08.2011 р., від 24.05.2012 р. N 4834-VI)

Стаття 186. Місце постачання товарів та послуг

186.1. Місцем постачання товарів є:

- а) фактичне місцезнаходження товарів на момент їх постачання (крім випадків, передбачених у підпунктах "б" і "в" цього пункту);
- б) місце, де товари перебувають на час початку їх перевезення або пересилання, у разі якщо товари перевозяться або пересилаються продавцем, покупцем чи третьою особою;
- в) місце, де провадиться складання, монтаж чи встановлення, у разі якщо товари складаються, монтуються або встановлюються (з випробуванням чи без нього) продавцем або від його імені.

186.1.1. Якщо постачання товарів здійснюється для споживання на борту морських та повітряних суден або у поїздах на ділянці пасажирського перевезення, що здійснюється в межах митної території України, місцем постачання вважається пункт відправлення пасажирського транспортного засобу.

Ділянкою пасажирського перевезення, що здійснюється в межах митної території України, вважається ділянка, на якій відбувається таке перевезення без зупинок за межами митної території України між пунктом відправлення та пунктом прибуття пасажирського транспортного засобу.

Пункт відправлення пасажирського транспортного засобу - перший пункт посадки пасажирів у межах митної території України, у разі потреби - після зупинки за межами митної території України.

Пункт прибуття транспортного засобу на митній території України - останній пункт на митній території України для посадки/висадки пасажирів на митній території України.

186.2. Місцем постачання послуг є:

186.2.1. місце фактичного постачання послуг, пов'язаних з рухомим майном, а саме:

- а) послуг, що є допоміжними у транспортній діяльності: навантаження, розвантаження, перевантаження, складська обробка товарів та інші аналогічні види послуг;
- б) послуг із проведення експертизи та оцінки рухомого майна;
- в) послуг, пов'язаних із перевезенням пасажирів та вантажів, у тому числі з постачанням продовольчих продуктів і напоїв, призначених для споживання;
- г) послуг із виконання ремонтних робіт і послуг із переробки сировини, а також інших робіт і послуг, що пов'язані з рухомим майном;

186.2.2. фактичне місцезнаходження нерухомого майна, у тому числі що будується, для тих послуг, які пов'язані з нерухомим майном:

- а) послуг агентств нерухомості;
- б) послуг з підготовки та проведення будівельних робіт;
- в) інших послуг за місцезнаходженням нерухомого майна, у тому числі що будується;

186.2.3. місце фактичного надання послуг у сфері культури, мистецтва, освіти, науки, спорту, розваг або інших подібних послуг, включаючи послуги організаторів діяльності в зазначених сферах та послуги, що надаються для влаштування платних виставок, конференцій, навчальних семінарів та інших подібних заходів.

186.3. Місцем постачання зазначених у цьому пункті послуг вважається місце, в якому отримувач послуг зареєстрований як суб'єкт господарювання або - у разі відсутності такого місця - місце постійного чи переважного його проживання. До таких послуг належать:

- а) надання майнових прав інтелектуальної власності, створення за замовленням та використання об'єктів права інтелектуальної власності, у тому числі за ліцензійними договорами, а також надання (передача) права на скорочення викидів парникових газів (вуглецевих одиниць);
- б) рекламні послуги;
- в) консультаційні, інжинірингові, інженерні, юридичні (у тому числі адвокатські), бухгалтерські, аудиторські, актуарні, а також послуги з розроблення, постачання та тестування програмного забезпечення, з оброблення даних та надання консультацій з питань інформатизації, надання інформації та інших послуг у сфері інформатизації, у тому числі з використанням комп'ютерних систем;
- г) надання персоналу, у тому числі якщо персонал працює за місцем здійснення діяльності покупця;
- г) надання в оренду (лізинг) рухомого майна, крім транспортних засобів та банківських сейфів;

- д) телекомунікаційні послуги, а саме: послуги, пов'язані з передаванням, поширенням або прийманням сигналів, слів, зображень та звуків або інформації будь-якого характеру за допомогою дротових, супутникових, стільникових, радіотехнічних, оптичних або інших електромагнітних систем зв'язку, включаючи відповідне надання або передання права на використання можливостей такого передавання, поширення або приймання, у тому числі надання доступу до глобальних інформаційних мереж;
- е) послуги радіомовлення та телевізійного мовлення;
- є) надання посередницьких послуг від імені та за рахунок іншої особи або від свого імені, але за рахунок іншої особи, якщо забезпечується надання покупцю послуг, перерахованих у цьому підпункті;
- ж) надання транспортно-експедиторських послуг.

186.4. Місцем постачання послуг є місце реєстрації постачальника, крім операцій, зазначених у пунктах 186.2 і 186.3 цієї статті.

(Із змінами, внесеними згідно із

Законом України від 07.07.2011 р. N 3609-VI)

Стаття 263. Плата за користування надрами для видобування корисних копалин

263.1. Платники плати за користування надрами для видобування корисних копалин (далі - платники)

263.1.1. Платниками плати за користування надрами для видобування корисних копалин є суб'єкти господарювання, у тому числі громадяни України, іноземці та особи без громадянства, зареєстровані відповідно до закону як підприємці, які набули права користування об'єктом (ділянкою) надр на підставі отриманих спеціальних дозволів на користування надрами (далі - спеціальний дозвіл) в межах конкретних ділянок надр з метою провадження господарської діяльності з видобування корисних копалин, у тому числі під час геологічного вивчення (або геологічного вивчення з подальшою дослідно-промисловою розробкою) в межах зазначених у таких спеціальних дозволах об'єктах (ділянках) надр.

263.1.2. У разі укладення власниками спеціальних дозволів на користування надрами з третіми особами договорів на виконання робіт (послуг), пов'язаних з використанням надр, у тому числі (але не виключно) за операціями з давальницькою сировиною, платниками плати за користування надрами для видобування корисних копалин є власники таких спеціальних дозволів на користування надрами.

263.1.3. Для цілей оподаткування платники плати за користування надрами для видобування корисних копалин здійснюють окремий (від інших видів операційної діяльності) бухгалтерський та податковий облік витрат та доходів за кожним видом мінеральної сировини за кожним об'єктом надр, на який надано спеціальний дозвіл.

263.1.4. Платником плати за користування надрами для видобування корисних копалин під час виконання договорів про спільну діяльність без утворення юридичної особи є уповноважена особа - один з учасників такого

договору про спільну діяльність без утворення юридичної особи, на якого згідно з умовами договору про спільну діяльність без утворення юридичної особи покладено обов'язок нарахування, утримання та внесення податків і зборів до бюджету з єдиного поточного рахунку спільної діяльності (далі - уповноважена особа), та за умови, що один з учасників договору про спільну діяльність без утворення юридичної особи має відповідний спеціальний дозвіл.

263.2. Об'єкт оподаткування

263.2.1. Об'єктом оподаткування плати за користування надрами для видобування корисних копалин по кожній наданій в користування ділянці надр, що визначена у відповідному спеціальному дозволі, є обсяг видобутої у податковому (звітному) періоді корисної копалини (мінеральної сировини) або обсяг погашених у податковому (звітному) періоді запасів корисних копалин.

263.2.2. До об'єкта оподаткування належать:

- а) обсяг корисної копалини (мінеральної сировини), видобутої з надр на території України, її континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони, у тому числі обсяг мінеральної сировини, що утворюється в результаті виконання первинної переробки, що провадиться іншими ніж платник суб'єктами господарювання на умовах господарських договорів про послуги з давальницькою сировиною;
- б) обсяг корисної копалини (мінеральної сировини), видобутої (вилученої) з відходів (втрат, хвостів тощо) гірничодобувного виробництва, у тому числі обсяг мінеральної сировини, що утворюється в результаті виконання первинної переробки, що провадиться іншими ніж платник суб'єктами господарювання на умовах господарських договорів про послуги з давальницькою сировиною, якщо для її видобутку відповідно до законодавства необхідно отримати спеціальний дозвіл;
- в) обсяг погашених запасів корисних копалин.

263.2.3. До об'єкта оподаткування не належать:

- а) не включені до державного балансу запасів корисних копалин корисні копалини місцевого значення і торф, видобуті землевласниками та землекористувачами для власного споживання, якщо їх використання не передбачає отримання економічної вигоди з передачею чи без передачі права власності на них, загальною глибиною розробки до двох метрів, і прісні підземні води до 20 метрів;
- б) видобуті (зібрані) мінералогічні, палеонтологічні та інші геологічні колекційні зразки, якщо їх використання не передбачає отримання економічної вигоди з передачею чи без передачі права власності на них;
- в) корисні копалини, видобуті з надр при створенні, використанні, реконструкції геологічних об'єктів природно-заповідного фонду, якщо використання цих корисних копалин не передбачає отримання економічної вигоди з передачею чи без передачі права власності на них;

г) дренажні та супутньо-пластові підземні води, які не враховуються в державному балансі запасів корисних копалин, що видобуваються при розробці родовищ корисних копалин або при будівництві та експлуатації підземних споруд, і використання яких не передбачає отримання економічної вигоди з передачею чи без передачі права власності на них, у тому числі від використання для власних технологічних потреб, за винятком обсягів, які використовуються для власних технологічних потреб, пов'язаних з видобуванням корисних копалин;

г) видобуті корисні копалини, які без набуття та/або збереження платником права власності на такі корисні копалини відповідно до затвердженого в установленому законодавством порядку технологічного проекту розробки запасів корисних копалин відповідної ділянки надр спрямовуються на формування запасів корисних копалин техногенного родовища;

д) обсяг природного газу, визнаного рециркулюючим відповідно до розділу І, який визначається платником за показниками вимірювальних пристроїв, що зазначені у журналі обліку видобутих корисних копалин із дотриманням самостійно затверджених платником відповідно до вимог ліцензійних умов схем руху видобутої вуглеводневої сировини на виробничих ділянках та місцях зберігання з урахуванням складу вихідної сировини, умов конкретного виробництва, особливостей технологічного процесу;

е) обсяги мінеральних вод, що видобуті державними дитячими спеціалізованими санаторно-курортними закладами, в частині обсягів, що використовуються для лікування на їх території;

є) обсяги запасів корисних копалин, що згідно із затвердженими в установленому законодавством порядку технічними проектами (планами) їх розробки залишені у звітному (податковому) періоді в охоронних і бар'єрних ціликах (між шахтами), у тому числі у ціликах загальношахтного призначення, для запобігання обрушенню земної поверхні, прориву води у гірничі виробки та збереження наземних або підземних об'єктів.

263.3. Види видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) визначаються платником відповідно до затверджених законодавством переліків видів корисних копалин, а також кодифікації товарів та послуг з урахуванням затверджених платником схем руху видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) на виробничих ділянках та місцях зберігання з урахуванням складу вихідної сировини, умов конкретного виробництва, особливостей технологічного процесу та вимог до кінцевої продукції.

263.4. Види погашених запасів корисних копалин визначаються платником на підставі висновків державної експертизи запасів корисних копалин відповідної ділянки надр, що виконана не раніше ніж за десять років до дати списання запасів корисних копалин з балансу гірничодобувного підприємства.

263.5. База оподаткування

263.5.1. Базою оподаткування є вартість обсягів видобутих у податковому (звітному) періоді корисних копалин (мінеральної сировини), яка окремо обчислюється для кожного виду корисної копалини (мінеральної сировини) для кожної ділянки надр на базових умовах поставки (склад готової продукції гірничодобувного підприємства).

263.5.2. Порядок визначення вартості одиниці відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) встановлено пунктом 263.6 цієї статті.

263.5.3. Для видів корисних копалин, для яких у таблиці пункту 263.9 цієї статті затверджено абсолютні ставки плати (Сазн) у вартісному (грошовому) вираженні, база оподаткування тотожна об'єкту оподаткування.

263.6. Визначення вартості одиниці видобутої корисної копалини (мінеральної сировини)

263.6.1. Вартість відповідного виду видобутої у податковому (звітному) періоді корисної копалини (мінеральної сировини) обчислюється платником для кожної ділянки надр на базових умовах поставки (склад готової продукції гірничодобувного підприємства) за більшою з таких її величин: за фактичними цінами реалізації відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини);

за розрахунковою вартістю відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини).

(з 01.01.2013 р. до абзацу третього підпункту 263.6.1 пункту 263.6 статті 263 будуть внесені зміни, передбачені абзацом четвертим пункту 77 розділу I Закону України від 24.05.2012 р. N 4834-VI)

263.6.2. У разі обчислення вартості видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) за фактичними цінами реалізації вартість одиниці відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) встановлюється платником за величиною суми доходу, отриманого (нарахованого) від виконаних у податковому (звітному) періоді господарських зобов'язань з реалізації відповідного обсягу (кількості) такого виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини).

(з 01.01.2013 р. до абзацу першого підпункту 263.6.2 пункту 263.6 статті 263 будуть внесені зміни, передбачені абзацом п'ятим пункту 77 розділу I Закону України від 24.05.2012 р. N 4834-VI)

Сума доходу, отриманого (нарахованого) від реалізації відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) за податковий (звітний) період зменшується на суму витрат платника, пов'язаних з доставкою (перевезенням, транспортуванням) обсягу (кількості) відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) споживачу в розмірах, установлених у договорі купівлі-продажу згідно з умовами постачання. Суми попередньої оплати вартості обсягу (кількості) відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини), що надійшли до моменту фактичного виконання господарських зобов'язань (фактичної

поставки) або до моменту настання строку виконання господарських зобов'язань (поставки) за відповідним договором, включаються до суми доходу для обчислення вартості одиниці відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) у податковому (звітному) періоді, якщо такі господарські зобов'язання (поставки) виконані або мали бути виконаними за відповідним договором.

Сума доходу, отримана від реалізації обсягу (кількості) відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) в іноземній валюті, обраховується в національній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, встановленим Національним банком України на дату реалізації таких корисних копалин.

263.6.3. До витрат платника, пов'язаних з доставкою (перевезенням, транспортуванням) видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) споживачу, належать:

а) витрати, пов'язані з доставкою (перевезенням, транспортуванням) видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) із складу готової продукції платника (вузла обліку, входу до магістрального трубопроводу, пункту відвантаження споживачу або на переробку, межі розділу мереж із споживачем) споживачу, а саме:

з доставкою (перевезенням, транспортуванням) магістральними трубопроводами, залізничним, водним та іншим транспортом;
із зливанням, наливанням, навантаженням, розвантаженням та перевантаженням;

з оплатою послуг портів, зокрема портових зборів;

з оплатою транспортно-експедиторських послуг;

б) витрати з обов'язкового страхування вантажів, обчислені відповідно до законодавства;

в) митні податки та збори у разі реалізації за межі митної території України.

263.6.4. Вартість одиниці кожного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) обчислюється як співвідношення суми доходу, отриманого платником від реалізації відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини), визначеної відповідно до підпункту 263.6.2 пункту 263.6 цієї статті, та обсягу (кількості) відповідного виду реалізованої видобутої корисної копалини (мінеральної сировини), що визначається за даними бухгалтерського обліку запасів готової продукції платника.

263.6.5. У разі обчислення вартості відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) за розрахунковою вартістю до витрат платника за податковий (звітний) період включаються:

а) матеріальні витрати, що належать до витрат згідно з розділом III цього Кодексу, у тому числі витрати, пов'язані з виконанням господарських договорів із давальницькою сировиною, за винятком матеріальних витрат, пов'язаних із:

зберіганням;

транспортуванням;

пакуванням;

проведенням іншого виду підготовки (включаючи передпродажну підготовку), крім операцій, що віднесені до операцій первинної переробки (збагачення) у значенні, наведеному у розділі I цього Кодексу, для реалізації відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини); виробництвом і реалізацією інших видів продукції, товарів (робіт, послуг);

б) витрати з оплати праці, що належать до витрат згідно з розділом III цього Кодексу, крім витрат з оплати праці працівників, які не зайняті в господарській діяльності з видобування відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини);

в) витрати з ремонту основних засобів, що належать до складу витрат згідно з розділом III цього Кодексу, крім витрат на ремонт основних засобів, не пов'язаних технічно та технологічно з господарською діяльністю з видобування відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини);

г) інші витрати, що належать до складу витрат, у тому числі витрати, розподілені згідно з принципами облікової політики платника, понесені ним в періоди, коли господарська діяльність з видобування корисних копалин не провадилась у зв'язку із сезонними умовами провадження видобувних робіт згідно з розділом III цього Кодексу, крім витрат, не пов'язаних з господарською діяльністю з видобування відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини), у тому числі:

які виникають в результаті формування фінансових резервів;

на сплату процентів боргових зобов'язань платника;

на плату за користування надрами для видобування корисних копалин;

на сплату штрафів та/або неустойки чи пені за рішенням сторін договору або за рішенням відповідних державних органів, суду.

Під час обчислення розрахункової вартості відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) також враховуються:

а) сума нарахованої амортизації, що визначається згідно з розділом III цього Кодексу, крім суми нарахованої амортизації на основні фонди і нематеріальні активи, що підлягають амортизації, але не пов'язані технічно та технологічно з господарською діяльністю з видобування відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини);

б) сума амортизації витрат, пов'язаних з господарською діяльністю з видобування відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) згідно з розділом III цього Кодексу.

263.6.6. У разі якщо мають місце державні субвенції для гірничодобувних підприємств, визначення вартості видобутої мінеральної сировини (корисної копалини) здійснюється без урахування субвенції, розміри якої для кожної ділянки надр обчислюються на підставі калькулювання собівартості видобутої корисної копалини за матеріалами бухгалтерського обліку провадження господарської діяльності в межах такої ділянки надр.

263.6.7. Сума витрат, понесених на провадження господарської діяльності з видобування корисних копалин, щодо яких у податковому (звітному) періоді завершено комплекс технологічних операцій (процесів) з видобування, повністю включається до розрахункової вартості видобутих корисних копалин за відповідний податковий (звітний) період.

У разі якщо після виникнення податкових зобов'язань з плати за користування надрами для видобування корисних копалин за обсяг (кількість) відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини), платник у будь-якому наступному податковому (звітному) періоді прийняв рішення про застосування до неї (відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) або її частини інших операцій первинної переробки, в результаті чого виник новий вид товарної продукції гірничодобувного підприємства, що відрізняється від продукції, за якою платником визнані та виконані відповідні зобов'язання з плати за користування надрами для видобування корисних копалин, платник у такому податковому (звітному) періоді визначає розмір податкових зобов'язань з плати для нового відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) з урахуванням виконаних податкових зобов'язань за обсяг (кількість) відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини), що був використаний на створення нової товарної продукції гірничодобувного підприємства, за вирахуванням сум податкових зобов'язань, які виникали за попередніми операціями з даним видом корисної копалини.

263.6.8. Сума витрат, понесених на провадження господарської діяльності з видобування корисних копалин, щодо яких у податковому (звітному) періоді не завершено комплекс технологічних операцій (процесів) з видобування, включається до розрахункової вартості відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) у податковому (звітному) періоді, в якому завершується такий комплекс технологічних операцій (процесів).

263.6.9. Розрахункова вартість одиниці відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) (Цр) обчислюється за такою формулою:

де $V_{мп}$ - витрати, обчислені згідно з підпунктами 263.6.5 - 263.6.8 цього пункту (у гривнях);

$K_{рмпе}$ - коефіцієнт рентабельності гірничодобувного підприємства, обчислений у матеріалах геолого-економічної оцінки запасів корисних копалин ділянки надр, затверджених Державною комісією України по запасах корисних копалин (десятковий дріб);

$V_{мп}$ - обсяг (кількість) корисних копалин, видобутих за податковий (звітний) період.

263.6.10. Вартість руд урану та золота, видобутих з корінних родовищ, обчислюється з урахуванням ціни реалізації за податковий (звітний) період (у разі відсутності реалізації у цей період - за найближчі попередні податкові періоди) хімічно чистого металу без урахування податку на додану вартість, зменшеної на суму витрат платника на збагачення (афінаж) та доставку

(перевезення, транспортування) споживачу. Вартість одиниці видобутих корисних копалин визначається з урахуванням частки (в натуральному вимірі) вмісту хімічно чистого металу в одиниці видобутих корисних копалин.

263.7. Порядок обчислення податкових зобов'язань з плати за користування надрами для видобування корисних копалин

263.7.1. Для видів корисних копалин, для яких у таблиці пункту 263.9 цієї статті ставки плати (Свнз) встановлено у відносних показниках (відсотках), податкові зобов'язання з плати за користування надрами для видобування корисних копалин (Пзн) для відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) в межах однієї ділянки надр за податковий (звітний) період обчислюються за такою формулою:

$$\text{Пзн} = V_{\text{ф}} \times V_{\text{кк}} \times \text{Свнз} \times K_{\text{пп}},$$

де $V_{\text{ф}}$ - обсяг (кількість) відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) у податковому (звітному) періоді (в одиницях маси або об'єму);

$V_{\text{кк}}$ - вартість одиниці відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини), обчислена згідно з пунктом 263.6 цієї статті;

Свнз - величина ставки плати за користування надрами для видобування корисних копалин (у відсотках), встановлена у пункті 263.9 цієї статті;

$K_{\text{пп}}$ - коригуючий коефіцієнт, встановлений у пункті 263.10 цієї статті.

263.7.2. Для видів корисних копалин, для яких у таблиці пункту 263.9 цієї статті встановлено абсолютні ставки плати за користування надрами для видобування корисних копалин (Сазн) у вартісному (грошовому) вираженні, податкові зобов'язання з плати (Пзн) для відповідного виду видобутих корисних копалин (мінеральної сировини) або погашених запасів корисних копалин в межах однієї ділянки надр за податковий (звітний) період обчислюються за такою формулою:

$$\text{Пзн} = V_{\text{ф}} \times \text{Сазн} \times K_{\text{пп}},$$

де $V_{\text{ф}}$ - обсяг (кількість) відповідного виду видобутих корисних копалин (мінеральної сировини) або погашених запасів корисних копалин у межах однієї ділянки надр у податковому (звітному) періоді (в одиницях маси або об'єму);

Сазн - величина визначеної в абсолютних значеннях ставки плати за користування надрами для видобування корисних копалин, встановлена у пункті 263.9 цієї статті;

$K_{\text{пп}}$ - коригуючий коефіцієнт, встановлений у пункті 263.10 цієї статті.

263.8. Порядок визначення обсягу (кількості) видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) та обсягу (кількості) погашених запасів корисних копалин

263.8.1. Обсяг (кількість) відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) визначається платником плати у журналі обліку видобутих корисних копалин самостійно відповідно до вимог затверджених платником схем руху видобутої корисної копалини (мінеральної сировини)

на виробничих дільницях та місцях зберігання з урахуванням складу вихідної сировини, умов конкретного виробництва, особливостей технологічного процесу та вимог до кінцевої продукції та нормативних актів, що регламентують вимоги до відповідного виду товарної продукції гірничодобувних підприємств стосовно визначення якості сировини та кінцевого продукту, визначення вмісту основної та супутньої корисної копалини в лабораторіях, атестованих згідно з правилами уповноваження та атестації у державній метрологічній системі.

Залежно від відповідного виду видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) її кількість визначається в одиницях маси або об'єму.

263.8.2. Обсяг (кількість) погашених запасів корисних копалин визначається платником самостійно з дотриманням вимог актів законодавства з питань гірничого нагляду за раціональним використанням надр.

Залежно від відповідного виду погашених запасів корисних копалин їх кількість визначається в одиницях маси або об'єму.

263.9. Ставки плати за користування надрами для видобування корисних копалин

263.9.1. Ставки плати за користування надрами для видобування корисних копалин установлюються у таких розмірах:

Назва корисної копалини	Одиниця виміру	За одиницю видобутих корисних копалин, гривень	Від вартості видобутих корисних копалин	
			відсотків	але не менше ніж гривень за одиницю видобутих корисних копалин
1	2	3	4	5
Корисні копалини загальнодержавного значення				
Антрацит	тонн		0,5	5,33
Вугілля буре	- " -		1	0,57
Вугілля кам'яне:				
вугілля енергетичне, окиснене;	- " -		0,4	3,51
вугілля коксівне	- " -		0,4	3,51
Торф, сапропель	- " -		1	0,59
Металічні руди:				

залізна руда для збагачення	- " -		2,7	3,64
залізна руда для збагачення з вмістом магнетитового заліза менше 20 відсотків	- " -		1,5	0,89
залізна багата	- " -		3,5	11,45
марганцева	- " -		5	21,70
титанова (розсипних родовищ)	- " -		5	3,99
титано-цирконієва (розсипних родовищ)	- " -		5	7,40
нікелева (силікатна)	- " -		3,5	9,72
хромова	- " -		3,5	10,98
ртутна	- " -		3,5	0,59
уранова	- " -		3,5	3,19
золота	- " -		5	15,98
ванадію	- " -		3,5	6,12
гафнію	- " -		3,5	9,46
бариту	- " -		3,5	6,45
Горючі корисні копалини:				
нафта, конденсат:				
- з покладів, які повністю або частково залягають на глибині до 5000 метрів	тонн		39*	
- з покладів, які повністю залягають на глибині понад 5000 метрів	- " -		17*	
Газ горючий природний:				
газ природний, у тому числі газ, розчинений у нафті (нафтовий (попутний) газ), етан, пропан, бутан, газ (метан) вугільних родовищ, газ сланцевих товщ, газ центрально-басейнового типу, газ колекторів щільних порід:				
- з покладів, які повністю або частково залягають на глибині до 5000 метрів	тис. куб. метрів		17**	594,64**
- природний газ, що відповідає умові,	- " -		28	101,30

визначеній у підпункті 263.11.5, видобутий з покладів до 5000 метрів				
- з покладів, які повністю залягають на глибині понад 5000 метрів	- " -		9**	318,34**
- природний газ, що відповідає умові, визначеній у підпункті 263.11.5, видобутий з покладів понад 5000 метрів	- " -		25	89,45
- з покладів на ділянках надр (родовищах) в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України	- " -		15**	53,90**
Глинисті породи:				
глина тугоплавка	тонн		5	
каолін первинний	- " -		5	
глина вогнетривка	- " -		5	
каолін вторинний	- " -		5	
сировина керамзитова	- " -		5	
Сировина формувальна та для огрудкування залізрудних концентратів - глина бентонітова	- " -		5	3,59
Сировина вогнетривка:				
доломіт	- " -		7,5	11,30
кварцит та пісок кварцовий для металургії	- " -		7,5	
пісок формувальний	- " -		7,5	25,24
кварцит для виробництва кремнію	- " -		2	2,64
сировина високоглиноземна, крім глин (кіаніт (дистен), силіманіт, ставроліт)	куб. метрів		3,5	1,23

Сировина флюсова - вапняк (флюсовий)	тонн		5	11,30
Сировина хімічна:				
сірчана руда	- " -		3	6,50
сіль кам'яна (галіт)	- " -		2,5	5,85
сіль кам'яна (галіт) для харчової промисловості	- " -		2,5	5,85
сіль калійно-магнієва	- " -		3	
крейда для виробництва соди	- " -		7,5	25,78
вапняк для цукрової промисловості	- " -		7,5	25,51
крейда для хімічної промисловості	- " -		7,5	25,67
Сировина агрохімічна - фосфорити (агроруди)	- " -		2	2,30
Сировина для мінеральних пігментів	- " -		5,5	6,07
Електро- та радіотехнічна сировина:				
графітова руда	тонн		5	3,87
пірофіліт	- " -		5	34,08
озокерит	- " -		5	34,51
Сировина оптична та п'єзооптична	кілограмів		5	13,62
Сировина адсорбційна - бентоніт, палигорскіт, цеоліт, сапоніт	тонн		5	3,66
Сировина абразивна	- " -		5	2,09
Сировина ювелірна (дорогоцінне каміння) - бурштин, топаз, моріон, берил тощо	кілограмів, грамів, каратів		5	
Сировина ювелірно-виробна (напівдорогоцінне каміння)	кілограмів		4	
Сировина виробна	тонн, куб. метрів		4	

Сировина для облицювальних матеріалів (декоративне каміння)	куб. метрів		3	
Сировина скляна та фарфоро-фаянсова:				
польовий шпат (пегматит)	тонн		5	
пісок для виробництва скла	- " -		7,5	
Сировина цементна	- " -		5	16,99
Сировина для пиляних стінових матеріалів	куб. метрів		3	
Сировина петрургійна та для легких заповнювачів бетону:				
перліт	тонн		5,5	3,53
сировина для виробництва мінеральної вати (андезит, андезито-базальт, базальт)	- " -		7,5	
Сировина для покриття доріг - бітуми	- " -		5	8,44
Підземні води:				
мінеральні для промислового розливу	куб. метрів	39,30		
мінеральні (лікувальні та лікувально-столові питні) для внутрішнього використання лікувальними закладами	- " -	14,18		
мінеральні (лікувальні) для зовнішнього використання лікувальними закладами	- " -	9,47		
промислові (розсіл)	- " -	0,92		
теплоенергетичні (термальні)	- " -	0,77		
прісні підземні води	100 куб. метрів	8,95		
Поверхневі води - ропа (лікувальна, промислова)	куб. метрів	0,86		
Грязі лікувальні	- " -	10,24		
Корисні копалини місцевого значення				

Сировина для будівельного вапна та гіпсу:				
крейда і вапняк на вапно, крейда будівельна	тонн		7,5	25,24
гіпс	- " -		7,5	25,73
Сировина для хімічних меліорантів ґрунтів - вапняк	- " -		7,5	16,73
Сировина для бутового (будівельного) каменю (всі види гірських порід, придатність яких визначається державними стандартами, в тому числі для щебеневої продукції)	- " -		7,5	
Сировина піщано-гравійна:				
сировина піщано-гравійна	тонн		5	
сировина піщано-глиниста для закладки вироблених просторів, будівництва дорожніх насипів, дамб тощо	куб. метрів		5	1,37
Сировина цегельно-черепична	тонн		5	

* В умовах дії угоди про розподіл продукції для нафти та конденсату, видобутих в межах території України, континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони України, плата за користування надрами для видобування корисних копалин справляється із застосуванням ставки у розмірі 2 відсотки від вартості видобутих корисних копалин, решта плати за користування надрами враховується при визначенні частин розподілу продукції між інвестором і державою.

** В умовах дії угоди про розподіл продукції для газу природного, у тому числі газу, розчиненого у нафті (нафтового (попутного) газу), етану, пропану, бутану, газу (метану) вугільних родовищ, газу сланцевих товщ, газу центрально-басейнового типу, газу колекторів цільних порід, видобутих в межах території України, континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони України, плата за користування надрами для видобування корисних копалин справляється із застосуванням ставки у розмірі 1,25 відсотка від вартості видобутих відповідних корисних копалин, решта плати за користування надрами враховується при визначенні частин розподілу продукції між інвестором і державою.

263.9.2. Додаткові обсяги вуглеводневої сировини, видобуті внаслідок виконання діючих або нових інвестиційних проектів (програм, договорів), якими передбачено нарощування видобутку вуглеводневої сировини, на ділянках надр (родовищах, покладах), що характеризуються погіршеними гірничо-геологічними умовами (важковидобувні) або виснаженістю в процесі

розробки в попередніх періодах, на окремих діючих свердловинах після капітального ремонту, свердловинах, що відновлюються з числа ліквідованих, нових свердловинах чи групах свердловин, що розташовані на таких ділянках надр, оподатковуються за ставкою 2 відсотки від вартості додаткового видобутку відповідної вуглеводневої сировини.

Порядок відбору та затвердження нових інвестиційних проектів (програм, договорів), якими передбачено нарощування видобутку вуглеводневої сировини, порядок визначення додаткових обсягів вуглеводневої сировини, а також порядок контролю за виконанням таких інвестиційних проектів (програм), визначаються Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику економічного розвитку.

Перелік ділянок надр та/або об'єктів ділянок надр, на яких реалізуються нові інвестиційні проекти (програми, договори), визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у нафтогазовому комплексі.

Норми цього підпункту поширюються на:

підприємства, частка держави у статутному капіталі яких 25 відсотків та більше;

господарські товариства, 25 відсотків та більше акцій (часток, паїв) яких знаходяться у статутних капіталах інших господарських товариств,

контрольним пакетом акцій яких володіє держава;

дочірні підприємства, представництва та філії таких підприємств і товариств;

учасників договорів про спільну діяльність, відповідно до яких вартість

вкладу підприємств, частка держави у статутному капіталі яких 25 відсотків

та більше, господарських товариств, 25 відсотків та більше акцій (часток, паїв) яких знаходяться у статутних капіталах інших господарських товариств,

контрольним пакетом акцій яких володіє держава, а також дочірніх

підприємств, представництв та філій таких підприємств і товариств

становить 25 відсотків та більше загальної вартості вкладів учасників

договорів про спільну діяльність.

(зміни, внесені пунктом 77 розділу I Закону України від 24.05.2012 р. N 4834-VI до підпункту 263.9.2 пункту 263.9, а також рядків таблиці до підпункту 263.9.1 пункту 263.9 щодо ставок плати за нафту, конденсат, газ горючий природний (за винятком газу (метану) вугільних родовищ, газу сланцевих товщ, газу центрально-басейнового типу, газу колекторів цільних порід), примітки до таблиці щодо встановлення ставок в умовах дії угоди про розподіл продукції (за винятком газу (метану) вугільних родовищ, газу сланцевих товщ, газу центрально-басейнового типу, газу колекторів цільних порід), набирають чинності з 01.01.2013 р.)

263.10. Корируючі коефіцієнти

До ставок плати за користування надрами для видобування корисних

копалин застосовуються корируючі коефіцієнти, які визначаються залежно від виду корисної копалини (мінеральної сировини) та умов її видобування:

(з 01.01.2013 р. до абзацу першого пункту 263.10 статті 263 будуть внесені зміни, передбачені пунктом 77 розділу I Закону України від 24.05.2012 р. N 4834-VI)

Критерії застосування коефіцієнта	Величина коефіцієнта
Видобування позабалансових запасів корисних копалин*	0,5
Видобування запасів (ресурсів) корисних копалин з техногенних родовищ	0,5
Видобування піщано-гравійної сировини в межах акваторії морів, водосховищ, у річках та їх заплавах (крім видобування, пов'язаного з плановими роботами з очищення фарватерів річок)	2
Видобування вуглекислих мінеральних підземних вод (гідрокарбонатних) із свердловин, що не обладнані стаціонарними газовідділювачами	0,85
Видобування запасів з родовищ, які в порядку, визначеному законодавством, визнані як дотаційні запаси	0,01
Видобування платником запасів корисних копалин ділянки надр, затверджених державною експертизою на підставі звітів з геологічного вивчення, яке виконане ним за власні кошти	0,7

* За умови, що запаси корисних копалин віднесено до такої категорії на підставі річного плану гірничих робіт або за результатами геолого-економічної оцінки, проведеної не раніш як за 10 років до виникнення податкових зобов'язань.

263.11. Порядок подання податкових розрахунків

263.11.1. Платник плати за користування надрами для видобування корисних копалин та уповноважена особа, визначена відповідно до підпункту 263.1.4 пункту 263.1 статті 263 цього Кодексу, до закінчення граничного строку подання податкових розрахунків, визначеного розділом II цього Кодексу, та за формою, встановленою відповідно до статті 46 цього Кодексу, подають за податковий (звітний) період, що дорівнює календарному кварталу, податкові розрахунки з плати за користування надрами для видобування корисних копалин до органу державної податкової служби:

за місцезнаходженням ділянки надр, з якої видобуті корисні копалини, у разі розміщення такої ділянки надр у межах території України;

за місцем обліку платника у разі розміщення ділянки надр, з якої видобуто корисні копалини, в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України.

263.11.2. У разі якщо місце обліку платника плати за користування надрами для видобування корисних копалин та уповноваженої особи, визначеної відповідно до підпункту 263.1.4 пункту 263.1 статті 263 цього Кодексу, не збігається з місцезнаходженням у межах території України ділянки надр, з якої видобуто корисні копалини, таким платником та уповноваженою особою

подається копія податкового розрахунку до органу державної податкової служби за місцем обліку такого платника та уповноваженої особи.

263.11.3. Податкові розрахунки з плати за користування надрами для видобування корисних копалин подаються платником, починаючи з календарного кварталу, що настає за кварталом, у якому такий платник отримав спеціальний дозвіл.

263.11.4. Податкові розрахунки з плати за користування надрами для видобування корисних копалин під час виконання договорів про спільну діяльність без утворення юридичної особи подаються уповноваженою особою, визначеною відповідно до підпункту 263.1.4 пункту 263.1 статті 263 цього Кодексу, починаючи з календарного кварталу, що настає за кварталом, у якому такий договір про спільну діяльність зареєстровано в органах державної податкової служби.

263.11.5. Платник плати за користування надрами для видобування корисних копалин або уповноважена особа, визначена відповідно до підпункту 263.1.4 пункту 263.1 статті 263 цього Кодексу, які у податковому (звітному) періоді видобули природний газ (у тому числі нафтовий (попутний) газ) та реалізували суб'єкту, уповноваженому Кабінетом Міністрів України, для формування ресурсу природного газу (у тому числі нафтового (попутного) газу), що використовується для потреб населення, у податковому розрахунку визначають податкові зобов'язання з урахуванням обсягів, визначених в актах приймання-передачі, та обсягів виробничо-технологічних витрат природного газу. Акти приймання-передачі оформляються відповідно до типових договорів, затверджених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у нафтогазовому комплексі, про реалізацію природного газу у податковому (звітному) періоді, коли такий газ був видобутий, та не пізніше 8 числа місяця, що настає за податковим (звітним) періодом, підписуються платником або уповноваженою особою та уповноваженим суб'єктом на підставі укладених ними господарських договорів.

Обсяги виробничо-технологічних витрат природного газу (у тому числі нафтового (попутного) газу), зазначеного в абзаці першому цього підпункту, визначаються пропорційно до питомої ваги обсягів такого природного газу, реалізованого уповноваженому суб'єкту, в загальному обсязі природного газу (у тому числі нафтового (попутного) газу), що підлягає оподаткуванню, зменшеному на обсяг виробничо-технологічних витрат такого природного газу.

(зміни, внесені пунктом 77 розділу I Закону України від 24.05.2012 р. № 4834-VI до підпункту 263.11.5 пункту 263.11, набирають чинності з 01.01.2013 р.)

263.12. Порядок сплати податкових зобов'язань

263.12.1. Платник плати за користування надрами для видобування корисних копалин та уповноважена особа, визначена відповідно до підпункту 263.1.4 пункту 263.1 статті 263 цього Кодексу, протягом десяти календарних днів після закінчення граничного строку подання податкового розрахунку за податковий (звітний) період сплачують податкові зобов'язання у сумі,

визначеній в розрахунку з плати, з урахуванням фактично сплачених авансових внесків, поданому ними органу державної податкової служби: за місцезнаходженням ділянки надр, з якої видобуті корисні копалини, у разі розміщення такої ділянки надр у межах території України; за місцем обліку платника у разі розміщення ділянки надр, з якої видобуто корисні копалини, в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України.

263.12.2. Платник плати та уповноважена особа, визначена відповідно до підпункту 263.1.4 пункту 263.1 статті 263 цього Кодексу, які здійснюють видобування нафти, конденсату, газу природного, у тому числі газу, розчиненого у нафті (нафтового (попутного) газу), етану, пропану, бутану, сплачують авансові внески з плати за користування надрами у податковому (звітному) періоді до 30 числа кожного місяця (у лютому - до 28 або 29 числа) поточного кварталу. Розмір таких авансових внесків складається з однієї третини суми податкових зобов'язань з плати за користування надрами для видобування корисних копалин, визначеної у податковому розрахунку з плати за попередній податковий (звітний) період.

(зміни, внесені пунктом 77 розділу I Закону України від 24.05.2012 р. N 4834-VI до підпункту 263.12.2 пункту 263.12, набирають чинності з 01.01.2013 р.)

263.13. Контроль та відповідальність платників

263.13.1. Платник несе відповідальність за правильність обчислення суми плати за користування надрами для видобування корисних копалин, повноту і своєчасність її внесення до бюджету, а також за своєчасність подання органам державної податкової служби відповідних розрахунків згідно з нормами цього Кодексу та інших законів України.

Контроль за правильністю обчислення, своєчасністю і повнотою справляння плати за користування надрами для видобування корисних копалин до бюджету здійснюють органи державної податкової служби.

Органи державної податкової служби для забезпечення контролю за правильністю обчислення платником суми плати за користування надрами для видобування корисних копалин в частині визначення обсягу (кількості) видобутих корисних копалин у межах наданої йому ділянки надр, а також коригуючих коефіцієнтів згідно з пунктом 263.10 цієї статті у встановленому законодавством порядку можуть залучати органи державного геологічного контролю і державного гірничого нагляду.

263.13.2. За фактами, які відбуваються протягом шести місяців, щодо невнесення, несвоєчасного внесення платником сум податкових зобов'язань з плати за користування надрами для видобування корисних копалин або невиконання платником податкових зобов'язань з цієї плати, центральний орган державної податкової служби порушує перед відповідним спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади питання зупинення терміну дії відповідного спеціального дозволу.

263.13.3. До доходів, що виникли у платника в результаті реалізації таким платником прав користування ділянкою надр у період невнесення, несвоєчасного внесення платником сум податкових зобов'язань з плати за

користування надрами для видобування корисних копалин (за виключенням випадків донарахувань та штрафних санкцій за результатами перевірок контролюючих органів) протягом шести місяців, а також на період зупинення терміну дії відповідного спеціального дозволу, застосовується адміністративно-господарська санкція у вигляді вилучення отриманого (нарахованого) платником або відповідним контролюючим органом прибутку (доходу) від господарської діяльності з видобування корисних копалин.

263.13.4. Органи державного гірничого нагляду у місячний термін після прийняття відповідного рішення надсилають до органу державної податкової служби за місцем податкової реєстрації платника, який буде здійснювати видобуток корисних копалин, у тому числі під час геологічного вивчення, повідомлення про надання такому платнику дозволу на початок ведення видобувних робіт або погодження на проведення дослідно-промислової розробки.

263.13.5. Органи центрального органу виконавчої влади з питань геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр у місячний термін після прийняття відповідного рішення надсилають до органу державної податкової служби за місцем податкової реєстрації платника, який буде здійснювати видобуток корисних копалин, у тому числі під час геологічного вивчення, копію затверджених платником схем руху видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) на виробничих ділянках та місцях зберігання з урахуванням складу вихідної сировини, умов конкретного виробництва, особливостей технологічного процесу та вимог до кінцевої продукції з конкретизацією порядку визначення якості сировини та кінцевого продукту, визначення вмісту основної та супутньої корисної копалини в лабораторіях, атестованих згідно з правилами уповноваження та атестації у державній метрологічній системі.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 19.05.2011 р. N 3387-VI, від 07.07.2011 р. N 3609-VI, від 22.12.2011 р. N 4235-VI, від 24.05.2012 р. N 4834-VI)

Президент України

В. ЯНУКОВИЧ

м. Київ

2 грудня 2010 року

N 2755-VI

Частина VI

**ЕКСПЕРТИЗА
В ГОСПОДАРСЬКОМУ
ПРОЦЕСІ**

6.1. Зміст Господарського процесуального кодексу України

Назва розділів.	№, № статей закону	№, № статей включених до розділів 6.2.
1	2	3
Розділ I. Загальні положення.	1 – 4	1, 2,3,4 ₁ -47
Розділ II. Досудове врегулювання господарських спорів.	5 – 11	7
Розділ III. Підвідомчість справ господарським судам. Підсудність справ.	12 – 17	
Розділ VI. Учасники судового процесу.	18 – 31	31
Розділ V. Докази.	32 – 43	32,33,38, 39,41,42
Розділ V – 1. Запобіжні заходи.	43-1 – 43-10	43 ₂ , 43 ₃
Розділ VI. Судові витрати.	44 – 49	44, 48
Розділ VII. Процесуальні строки.	50 – 53	
Розділ VIII. Подання позову.	54 – 60	
Розділ XI. Порушення провадження у справі та підготовка матеріалів до розгляду у першій інстанції.	61 – 65	
Розділ X. Забезпечення позову.	66 – 68	
Розділ XI. Вирішення господарських спорів у першій інстанції.	69 – 90	77, 79, 81 ₁
Розділ XII. Перегляд судових рішень в апеляційному порядку.	91 – 106	
Розділ XII – 1. Перегляд судових рішень у касаційному порядку.	107 – 111-13	
Розділ XII – 2. Перегляд судових рішень Верховним Судом України.	111-14 – 111-28	
Розділ XIII. Перегляд рішення, ухвали, постанови господарського суду за ново виявленими обставинами.	112–114	
Розділ XIV. Виконання рішення, ухвали, постанови.	115–122	
Розділ XIV – 1. Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих документів на примусове виконання рішень третейських судів.	122-1 – 122-11	
Розділ XV. Провадження у справах за участю іноземних суб'єктів господарювання.	123–129	

6.2. Витяг із Господарського процесуального кодексу України

Стаття 1. Право на звернення до господарського суду

Підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності (далі - підприємства та організації), мають право звертатися до господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених цим Кодексом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

У випадках, передбачених законодавчими актами України, до господарського суду мають право також звертатися державні та інші органи, фізичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності.

Угода про відмову від права на звернення до господарського суду є недійсною.

{ Стаття 1 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 850-IV від 22.05.2003, N 483-V від 15.12.2006 }

Стаття 2. Порушення справ у господарському суді

Господарський суд порушує справи за позовними заявами: підприємств та організацій, які звертаються до господарського суду за захистом своїх прав та охоронюваних законом інтересів; державних та інших органів, які звертаються до господарського суду у випадках, передбачених законодавчими актами України; прокурорів та їх заступників, які звертаються до господарського суду в інтересах держави;

Рахункової палати, яка звертається до господарського суду в інтересах держави в межах повноважень, що передбачені Конституцією та законами України.

Прокурор, який звертається до господарського суду в інтересах держави, в позовній заяві самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави, та обґрунтовує необхідність їх захисту, а також вказує орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах.

Господарський суд порушує справи про банкрутство за письмовою заявою будь-кого з кредиторів, боржника.

(Стаття 2 в редакції Закону N 251/97-ВР від 13.05.97; із змінами, внесеними згідно із Законами N 784-XIV від 30.06.99,

*N 2249-III від 18.01.2001, N 2539-III від 21.06.2001)
(Офіційне тлумачення положень статті 2 див. в Рішенні
Конституційного Суду N 3-рп/99 від 08.04.99)*

Стаття 3. Мова судочинства

Мова судочинства визначається статтею 21 Закону України "Про мови в Українській РСР" .
(*Стаття 3 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III від 21.06.2001)*

Стаття 4. Законодавство, яке застосовується при вирішенні господарських спорів

Господарський суд вирішує господарські спори на підставі Конституції України , Закону України "Про господарські суди" , цього Кодексу, інших законодавчих актів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Господарський суд не застосовує акти державних та інших органів, якщо ці акти не відповідають законодавству України.

Якщо в міжнародних договорах України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Господарський суд у випадках, передбачених законом або міжнародним договором, застосовує норми права інших держав.

Господарський суд вирішує господарські спори у сфері державних закупівель з урахуванням особливостей, визначених Законом України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти" .

У разі відсутності законодавства, що регулює спірні відносини за участю іноземного суб'єкта підприємницької діяльності, господарський суд може застосовувати міжнародні торгові звичаї.

Забороняється відмова у розгляді справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

{ Стаття 4 в редакції Закону N 251/97-ВР від 13.05.97; із змінами, внесеними згідно із Законом N 424-V від 01.12.2006 }

Стаття 4-1. Форми судового процесу

Господарські суди вирішують господарські спори у порядку позовного провадження, передбаченому цим Кодексом.

Господарські суди розглядають справи про банкрутство у порядку провадження, передбаченому цим Кодексом, з урахуванням особливостей, встановлених Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" *.(Кодекс доповнено статтею 4-1 згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97; із змінами, внесеними згідно із Законом N 784-XIV від 30.06.99)*

Стаття 4-2. Рівність перед законом і судом

Правосуддя у господарських судах здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом. *(Кодекс доповнено статтею 4-2 згідно із Законом N 2539-III від 21.06.2001)*

Стаття 4-3. Змагальність

Судочинство у господарських судах здійснюється на засадах змагальності.

Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, обґрунтовують свої вимоги і заперечення поданими судом доказами.

Господарський суд створює сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, необхідні умови для встановлення фактичних обставин справи і правильного застосування законодавства.

(Кодекс доповнено статтею 4-3 згідно із Законом N 2539-III від 21.06.2001)

Стаття 4-4. Гласність розгляду справ

Розгляд справ у господарських судах відкритий, за винятком випадків, коли це суперечить вимогам щодо охорони державної, комерційної або банківської таємниці, або коли сторони чи одна з сторін обґрунтовано вимагають конфіденційного розгляду справи і подають відповідне клопотання до початку розгляду справи по суті.

Про розгляд справи у закритому засіданні або про відхилення клопотання з цього приводу виноситься ухвала.

Судовий процес фіксується технічними засобами та відображається у протоколі судового засідання у порядку, встановленому цим Кодексом.

(Кодекс доповнено статтею 4-4 згідно із Законом N 2539-III від 21.06.2001)

Стаття 4-5. Судові рішення

Господарські суди здійснюють правосуддя шляхом прийняття обов'язкових до виконання на усій території України рішень, ухвал, постанов. Рішення і постанови господарських судів приймаються іменем України.

Невиконання вимог рішень, ухвал, постанов господарських судів тягне відповідальність, встановлену цим Кодексом та іншими законами України.

Усі судові рішення викладаються у письмовій формі.
(Кодекс доповнено статтею 4-5 згідно із Законом N 2539-III від 21.06.2001)

Стаття 4-6. Склад господарського суду

Справи у місцевих господарських судах розглядаються суддею одноособово. Будь-яку справу, що відноситься до підсудності цього суду, залежно від категорії і складності справи, може бути розглянуто колегіально у складі трьох суддів.

Перегляд в апеляційному порядку рішень місцевих господарських судів здійснюється апеляційними господарськими судами колегією суддів у складі трьох суддів.

Перегляд у касаційному порядку рішень місцевих і апеляційних господарських судів здійснюється Вищим господарським судом України колегією суддів у складі трьох або більшої непарної кількості суддів.

(Кодекс доповнено статтею 4-6 згідно із Законом N 2539-III від 21.06.2001)

Стаття 4-7. Порядок прийняття судових рішень і вирішення питань щодо розгляду справи

Судове рішення приймається суддею за результатами обговорення усіх обставин справи, а якщо спір вирішується колегіально - більшістю голосів суддів. У такому ж порядку вирішуються питання, що виникають у процесі розгляду справи.

Жодний із суддів не має права утримуватися від голосування. Головуючий суддя голосує останнім.

Суддя, не згодний з рішенням більшості складу колегії суддів, зобов'язаний підписати процесуальний документ і має право викласти

письмово свою окрему думку, яка долучається до справи, але не оголошується.

Підготовку проектів судових рішень здійснює головуючий колегії суддів або за його дорученням - будь-який суддя цієї колегії.

(Кодекс доповнено статтею 4-7 згідно із Законом N 2539-III від 21.06.2001)

Стаття 7. Порядок і строки розгляду претензії

Претензія розглядається в місячний строк, який обчислюється з дня одержання претензії.

В тих випадках, коли обов'язковими для обох сторін правилами або договором передбачено право перепровірки забракованої продукції (товарів) підприємством-виготовлювачем, претензії, пов'язані з якістю та комплектністю продукції (товарів), розглядаються протягом двох місяців.

Якщо до претензії не додано всі документи, необхідні для її розгляду, вони витребуються у заявника із зазначенням строку їх подання, який не може бути менше п'яти днів, не враховуючи часу поштового обігу. При цьому перебіг строку розгляду претензії зупиняється до одержання витребуваних документів чи закінчення строку їх подання. Якщо витребувані документи у встановлений строк не надійшли, претензія розглядається за наявними документами.

При розгляді претензії підприємства та організації в разі необхідності повинні звірити розрахунки, провести судову експертизу або вчинити інші дії для забезпечення досудового врегулювання спору.

Підприємства та організації, що одержали претензію, зобов'язані задовольнити обґрунтовані вимоги заявника.

(Стаття 7 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2705-IV від 23.06.2005)

Стаття 32. Поняття і види доказів

Доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору.

Ці дані встановлюються такими засобами:

письмовими і речовими доказами, висновками судових експертів; поясненнями представників сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі. В необхідних випадках на вимогу судді

пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі, мають бути викладені письмово.

Стаття 33. Обов'язок доказування і подання доказів

Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Докази подаються сторонами та іншими учасниками судового процесу.

Стаття 38. Витребування доказів

Якщо подані сторонами докази є недостатніми, господарський суд зобов'язаний витребувати від підприємств та організацій незалежно від їх участі у справі документи і матеріали, необхідні для вирішення спору. Господарський суд має право знайомитися з доказами безпосередньо в місці їх знаходження.

Господарський суд може витребувати докази також до подання позову як запобіжний захід у порядку, встановленому статтями 43-1 - 43-10 цього Кодексу.

Сторона, прокурор, які порушують клопотання перед господарським судом про витребування доказів, повинні докладно зазначити: який доказ вимагається, підстави, з яких вони вважають, що ці докази має підприємство чи організація, і обставини, які можуть підтвердити ці докази.

Господарський суд може уповноважити на одержання таких доказів заінтересовану сторону.

(Стаття 38 із змінами, внесеними згідно із Законом N 850-IV від 22.05.2003)

Стаття 39. Огляд та дослідження письмових і речових доказів у місці їх знаходження

Господарський суд може провести огляд та дослідження письмових і речових доказів у місці їх знаходження в разі складності подання цих доказів.

За результатами огляду та дослідження складається протокол, який підписується суддею. Протокол приєднується до матеріалів справи.

Стаття 41. Призначення і проведення судової експертизи

Для роз'яснення питань, що виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу.

Учасники судового процесу мають право пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом. Остаточне коло цих питань встановлюється господарським судом в ухвалі.

Проведення судової експертизи має бути доручено компетентним організаціям чи безпосередньо спеціалістам, які володіють необхідними для цього знаннями. Особа, яка проводить судову експертизу (далі - судовий експерт) користується правами і несе обов'язки, зазначені у статті 31 цього Кодексу.

Сторони і прокурор, який бере участь в судовому процесі, мають право до початку проведення судової експертизи заявити відвід судовому експерту в порядку та з підстав, зазначених у частинах п'ятій і шостій статті 31 цього Кодексу.

Стаття 42. Висновок судового експерта

Висновок судового експерта повинен містити докладний опис проведених досліджень, зроблені в результаті їх висновки і обґрунтовані відповіді на поставлені господарським судом питання. Висновок подається господарському суду в письмовій формі, і копія його надсилається сторонам.

Якщо під час проведення судової експертизи встановлюються обставини, що мають значення для правильного вирішення спору, з приводу яких судовому експерту не були поставлені питання, у висновку він викладає свої міркування і щодо цих обставин.

У випадках недостатньої ясності чи неповноти висновку судового експерта господарський суд може призначити додаткову судову експертизу.

При необхідності господарський суд може призначити повторну судову експертизу і доручити її проведення іншому судовому експерту.

Висновок судового експерта для господарського суду не є обов'язковим і оцінюється господарським судом за правилами, встановленими статтею 43 цього Кодексу.

Відхилення господарським судом висновку судового експерта повинно бути мотивованим у рішенні.

Стаття 43. Оцінка доказів

Господарський суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному

розгляді в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

Ніякі докази не мають для господарського суду заздальгідь встановленої сили.

Визнання однією стороною фактичних даних і обставин, якими інша сторона обгрунтовує свої вимоги або заперечення, для господарського суду не є обов'язковим.

Стаття 43-2. Види запобіжних заходів

Запобіжні заходи включають:

- 1) витребування доказів;
- 2) огляд приміщень, в яких відбуваються дії, пов'язані з порушенням прав;
- 3) накладення арешту на майно, що належить особі, щодо якої вжито запобіжні заходи, і знаходиться в неї або в інших осіб.

Стаття 43-3. Заява про вжиття запобіжних заходів

Заява про вжиття запобіжних заходів повинна містити:

- 1) найменування господарського суду, до якого подається заява;
- 2) найменування заявника і особи, щодо якої просять вжити запобіжні заходи, їх поштові адреси; документи, що підтверджують за заявником-громадянином статус суб'єкта підприємницької діяльності;
- 3) вид і суть запобіжного заходу;
- 4) обставини, якими заявник обгрунтовує необхідність вжиття запобіжних заходів;
- 5) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви;
- 6) підпис заявника або його представника, якщо заява подається представником.

До заяви про вжиття запобіжних заходів додаються документи, які підтверджують сплату державного мита у встановлених законом порядку і розмірі. Разом з заявою про вжиття запобіжних заходів подаються її копії відповідно до кількості осіб, щодо яких просять вжити запобіжні заходи.

Заявник повинен подати відповідну позовну заяву протягом десяти днів з дня винесення ухвали про вжиття запобіжних заходів. Після подання заявником позовної заяви запобіжні заходи діють як заходи забезпечення позову.

Стаття 44. Склад судових витрат

Судові витрати складаються з державного мита, сум, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи, призначеної господарським судом, витрат, пов'язаних з оглядом та дослідженням речових доказів у місці їх знаходження, оплати послуг перекладача, адвоката, витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу та інших витрат, пов'язаних з розглядом справи.

(*Стаття 44 в редакції Закону N 2539-III від 21.06.2001*)

Стаття 48. Визначення розміру сум, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи та послуги перекладача

Витрати, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи, послуги перекладача, визначаються господарським судом.

Судовим експертам і перекладачам відшкодовуються витрати, пов'язані з явкою до господарського суду, в розмірах, встановлених законодавством про службові відрядження.

Витрати, що підлягають сплаті за послуги адвоката, визначаються у порядку, встановленому Законом України "Про адвокатуру.

(*Стаття 48 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III від 21.06.2001*)

Стаття 77. Відкладення розгляду справи, перерва в засіданні

Господарський суд відкладає в межах строків, встановлених статтею 69 цього Кодексу, розгляд справи, коли за якихось обставин спір не може бути вирішено в даному засіданні. Такими обставинами, зокрема, є:

- 1) нез'явлення в засідання представників сторін, інших учасників судового процесу;
- 2) неподання витребуваних доказів;
- 3) необхідність витребування нових доказів;
- 4) залучення до участі в справі іншого відповідача, заміна неналежного відповідача;
- 5) необхідність заміни відведеного судді, судового експерта.

Про відкладення розгляду справи виноситься ухвала, в якій вказуються час і місце проведення наступного засідання.

Суддя має право оголосити перерву в засіданні в межах встановленого строку вирішення спору з наступною вказівкою про це в рішенні або ухвалі.

Стаття 79. Зупинення провадження у справі та його поновлення

Господарський суд зупиняє провадження у справі в разі неможливості розгляду даної справи до вирішення пов'язаної з нею іншої справи, що розглядається іншим судом.

Господарський суд має право зупинити провадження у справі за клопотанням сторони, прокурора, який бере участь в судовому процесі, або за своєю ініціативою у випадках:

- 1) призначення господарським судом судової експертизи;
- 2) надсилання господарським судом матеріалів до слідчих органів;
- 3) заміни однієї з сторін її правонаступником внаслідок реорганізації підприємства, організації.

Господарський суд поновлює провадження у справі після усунення обставин, що зумовили його зупинення.

Про зупинення провадження у справі та його поновлення виноситься ухвала.

Ухвалу про зупинення провадження може бути оскаржено.
(*Стаття 79 із змінами, внесеними згідно із Законами N 2539-III від 21.06.2001, N 1255-IV від 18.11.2003*)

Стаття 81-1. Протоколи

У судовому засіданні, а також про огляд і дослідження письмових або речових доказів у місці їх знаходження складається протокол.

У протоколі судового засідання зазначаються:

- 1) рік, місяць, число і місце судового засідання;
- 2) найменування суду, що розглядає справу, та склад суду;
- 3) номер справи і найменування сторін;
- 4) відомості про явку в судові засідання представників сторін, інших учасників судового процесу або про причини їх неявки;
- 5) відомості про роз'яснення господарським судом сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, їх процесуальних прав і обов'язків, зокрема, права заявляти відводи, та попередження перекладача про відповідальність за завідомо неправильний переклад, судового експерта - за дачу завідомо неправильного висновку або відмові від дачі висновку;
- 6) усні заяви і клопотання сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;
- 7) усні роз'яснення судовими експертами своїх висновків і відповіді на поставлені їм додаткові запитання.

Протокол веде секретар судового засідання.

Протокол у триденний строк підписують суддя (суддя - головуючий у колегії суддів) і секретар судового засідання.

Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, мають право знайомитися з протоколами і протягом п'яти днів після їх підписання подавати письмові зауваження з приводу допущених у протоколах неправильностей або неповноти протоколу. Зауваження на протоколи у всіх випадках долучаються до матеріалів справи.

Господарський суд розглядає зауваження на протокол протягом п'яти днів з дня подання зауваження і за результатами розгляду виносить ухвалу, якою приймає зауваження або мотивовано відхиляє їх.

На вимогу хоча б одного учасника судового процесу у суді першої чи апеляційної інстанції при розгляді справи по суті або за ініціативою суду здійснюється фіксування судового процесу з допомогою звукозаписувального технічного засобу.

Відтворення технічного запису судового процесу здійснюється в судовому засіданні при розгляді справи судом у першій інстанції, в апеляційному чи касаційному порядку, а також при розгляді зауважень на протокол судового засідання на вимогу сторін чи за ініціативою суду.

Питання про видачу копії технічного запису учаснику процесу, про його відтворення поза судовим засіданням вирішуються головуючим у кожному окремому випадку залежно від обставин.
(Кодекс доповнено статтею 81-1 згідно із Законом N 2539-III від 21.06.2001 - набуває чинності з 28 червня 2002 року; із змінами, внесеними згідно із Законом N 2875-IV від 08.09.2005)

Голова Верховної Ради України
м. Київ, 6 листопада 1991 року
N 1798-XII

Л.КРАВЧУК

Частина VII

**ЕКСПЕРТИЗА
В МИТНОМУ
ПРОЦЕСІ**

7.1. Оглав Митного кодексу України

Назва розділів, глав.	№, № статей закону	№, № статей включених до глав 7.2
1	2	3
Розділ І. Загальні положення. Глава 1. Основи державної митної справи. Глава 2. Уповноважений економічний оператор. Глава 3. Інформування, консультування та попередні рішення з питань державної митної справи. Глава 4. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, організацій, їх посадових осіб та інших працівників і відповідальність за них. Глава 5. Інформаційні технології та інформаційні ресурси у державній митній справі.	1 – 11 12 – 18 19 – 23 24 – 30 31 – 35	1, 3, 4, 6, 7, 8, 11
Розділ ІІ. Країна походження товару. Глава 6. Країна походження товару та критерії достатньої переробки товару. Документи про походження товару. Глава 7. Підтвердження країни походження товару.	36 – 42 43 – 48	43, 47
Розділ ІІІ. Митна вартість товарів та методи її визначення. Глава 8. Загальні положення щодо митної вартості. Глава 9. Методи визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, та порядок їх застосування. Глава 10. Визначення митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України в митних режимах, відмінних від митного режиму імпорту.	49 – 56 57 – 64 65 – 66	52, 53
Розділ ІV. Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності. Глава 11. Ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, її структура та класифікація товарів.	67 – 69	69
Розділ V. Митні режими. Глава 12. Загальні положення щодо митних режимів. Глава 13. Імпорт (випуск для вільного обігу). Глава 14. Реімпорт. Глава 15. Експорт. Глава 16. Реекспорт.	70 – 73 74 – 76 77 – 81 82 – 84 85 – 89	

Глава 17. Транзит.	90 – 102	
Глава 18. Тимчасове ввезення.	103–112	
Глава 19. Тимчасове вивезення.	113–120	
Глава 20. Митний склад.	121–129	
Глава 21. Вільна митна зона.	130–139	
Глава 22. Безмитна торгівля.	140–146	
Глава 23. Переробка на митній території.	147–161	
Глава 24. Переробка за межами митної території.	162–174	165
Глава 25. Знищення або руйнування.	175–182	
Глава 26. Відмова на користь держави.	183–185	
Розділ VI. Переміщення і пропуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Митні формальності при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту.		
Глава 27. Загальні положення щодо умов та порядку переміщення і пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України.	186–193	
Глава 28. Переміщення товарів через митний кордон України.	194–200	
Глава 29. Тимчасове зберігання.	201–206	203
Глава 30. Митні формальності на морському і річковому транспорті.	207–214	
Глава 31. Митні формальності на авіатранспорті.	215–217	
Глава 32. Митні формальності на залізничному транспорті.	218–220	
Глава 33. Митні формальності на автомобільному транспорті.	221–222	
Глава 34. Митні формальності щодо припасів.	223–230	
Глава 35. Митні формальності на трубопровідному транспорті та лініях електропередачі.	231–232	
Глава 36. Переміщення (пересилання) товарів через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях.	233–237	
Розділ VII. Зберігання товарів, транспортних засобів комерційного призначення на складах митних органів та розпорядження ними.		
Глава 37. Зберігання товарів, транспортних засобів комерційного призначення на складах митних органів.	238–242	241
Глава 38. Розпорядження товарами, транспортними засобами комерційного призначення та коштами.	243–245	
Розділ VIII. Митне оформлення.		

Глава 39. Загальні положення щодо митного оформлення.	246–256	255
Глава 40. Декларування.	257–269	
Розділ IX. Митні платежі.		
Глава 41. Загальні положення щодо митних платежів.	270	
Глава 42. Мито.	271–288	
Глава 43. Справляння митних платежів.	289–304	
Розділ X. Гарантії забезпечення виконання зобов'язань перед митними органами.		
Глава 44. Форми, умови та способи забезпечення зобов'язань перед митними органами.	305–306	
Глава 45. Фінансові гарантії.	307–315	
Глава 46. Інші способи забезпечення сплати митних платежів.	316–317	
Розділ XI. Митний контроль.		
Глава 47. Організація митного контролю.	318–328	327
Глава 48. Зони митного контролю.	329–333	
Глава 49. Здійснення митного контролю.	334–355	346, 347, 352
Глава 50. Митні експертизи.	356–357	356, 357
Глава 51. Особливі процедури митного контролю.	358–360	
Глава 52. Система управління ризиками.	361–363	
Розділ XII. Особливості пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами.		
Глава 53. Загальні положення щодо пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами.	364–370	
Глава 54. Пропуск та оподаткування товарів, що вивозяться (пересилаються) громадянами за межі митної території України.	371–373	
Глава 55. Пропуск та оподаткування товарів, які ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України.	374–381	
Розділ XIII. Особливості пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України представництвами іноземних держав, міжнародними організаціями та офіційними особами, а також дипломатичними представництвами України, що знаходяться за кордоном.		
Глава 56. Особливості пропуску та оподаткування	382–396	

товарів, що ввозяться на митну територію України представництвами іноземних держав, міжнародними організаціями та офіційними особами, а також дипломатичними представництвами України, що знаходяться за кордоном.		
Розділ XIV. Сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України. Глава 57. Заходи митних органів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.	397–407	399
Розділ XV. Здійснення митними органами контролю за окремими видами діяльності підприємств. Глава 58. Загальні положення щодо здійснення митними органами контролю за окремими видами діяльності підприємств. Глава 59. Митна брокерська діяльність. Глава 60. Відкриття та експлуатація магазину безмитної торгівлі. Глава 61. Відкриття та експлуатація митного складу. Глава 62. Відкриття та експлуатація вільної митної зони комерційного або сервісного типу. Глава 63. Відкриття та експлуатація складу тимчасового зберігання. Глава 64. Відкриття та експлуатація вантажного митного комплексу.	404–415 416–419 420–423 424–429 430–436 437–441 442–446	
Розділ XVI. Митна статистика. Глава 65. Митна статистика.	447–455	
Розділ XVII. Запобігання та протидія контрабанді. Глава 66. Заходи щодо запобігання та протидії контрабанді.	455–457	
Розділ XVIII. Порушення митних правил та відповідальність за них. Глава 67. Загальні положення щодо порушень митних правил та відповідальності за них. Глава 68. Види порушень митних правил та відповідальність за такі правопорушення.	458–467 468–485	
Розділ XIX. Проведення у справах про порушення митних правил. Глава 69. Порядок проведення у справах про порушення митних правил.	486–506	486, 489, 490 – 493, 495, 497, 502, 503

Глава 70. Адміністративне затримання.	507	
Глава 71. Процесуальні дії у справі про порушення митних правил та порядок їх проведення.	508–528	508, 513, 515 – 517, 519
Глава 72. Оскарження постанов у справах про порушення митних правил.	529–533	
Глава 73. Виконання постанов митних органів про накладення адміністративних стягнень за порушення митних правил.	534–542	
Розділ XX. Митна служба України.		
Глава 74. Структура та організація діяльності митної служби України.	543–550	
Глава 75. Атрибутика митної служби України.	551–554	
Глава 76. Майно, фінансування та матеріально-технічне забезпечення митної служби України.	555–557	
Глава 77. Взаємовідносини митних органів з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами підприємницької діяльності.	558–562	
Глава 78. Міжнародне співробітництво з питань державної митної справи.	563–567	
Глава 79. Проходження служби в митних органах та організаціях.	568–574	
Глава 80. Професійна освіта та науково-дослідна діяльність у сфері державної митної справи.	575–578	
Глава 81. Правовий захист працівників митної служби України.	579–580	
Глава 82. Застосування фізичної сили, спеціальних засобів та зброї посадовими особами митної служби України.	581–584	
Глава 83. Соціальний захист працівників митної служби України.	585–590	
Розділ XXI. Прикінцеві та перехідні положення.		

7.2. Витяг із Митного кодексу України

Стаття 1. Законодавство України з питань державної митної справи

1. Законодавство України з питань державної митної справи складається з Конституції України, цього Кодексу, інших законів України, що регулюють питання, зазначені у статті 7 цього Кодексу, з міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також з нормативно-правових актів, виданих на основі та на виконання цього Кодексу та інших законодавчих актів.

2. Відносини, пов'язані із справлянням митних платежів, регулюються цим Кодексом, Податковим кодексом України та іншими законами України з питань оподаткування.

3. Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Кодексом та іншими законами України, застосовуються правила міжнародного договору України.

Стаття 3. Особливості застосування законів України та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи

1. При здійсненні митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, застосовуються виключно норми законів України та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, чинні на день прийняття митної декларації митним органом України.

2. У разі якщо законодавством України передбачена можливість виконання митних формальностей без подання митної декларації, застосовуються норми законів України та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, чинні на день виконання таких формальностей.

3. Норми законів України, які пом'якшують або скасовують відповідальність особи за порушення митних правил, передбачені цим Кодексом, мають зворотну дію в часі, тобто їх норми поширюються і на правопорушення, вчинені до прийняття цих законів. Норми законів України, які встановлюють або посилюють відповідальність за такі правопорушення, зворотної дії в часі не мають.

4. У разі якщо норми законів України чи інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи допускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків підприємств і громадян, які переміщують товари, транспортні засоби комерційного призначення через митний кордон України або здійснюють операції з товарами, що перебувають під митним контролем, чи прав та обов'язків посадових осіб митних органів, внаслідок чого є можливість прийняття рішення як на користь таких підприємств та

громадян, так і на користь митного органу, рішення повинно прийматися на користь зазначених підприємств і громадян.

Стаття 4. Визначення основних термінів і понять

1. У цьому Кодексі наведені нижче терміни і поняття вживаються в такому значенні:

1) валютні цінності:

а) валюта України - грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет та в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу;

б) іноземна валюта - іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу;

в) платіжні документи та цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України, в іноземній валюті або банківських металах;

г) банківські метали - золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів;

2) вантаж експрес-перевізника - консолідовані за єдиним транспортним документом міжнародні експрес-відправлення чи міжнародні експрес-відправлення, що не увійшли до складу цих консолідованих міжнародних експрес-відправлень за своїм характером, розмірами або з інших причин, що переміщуються (пересилаються) експрес-перевізником через митний кордон України;

3) вантажне відправлення - товари, що надходять в Україну на адресу осіб або відправляються ними за межі України, або переміщуються транзитом через митну територію України, крім товарів, що належать громадянам та переміщуються ними у ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі;

4) ввезення товарів, транспортних засобів на митну територію України, вивезення товарів, транспортних засобів за межі митної території України - сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку;

- 5) випуск товарів - надання митним органом права на користування та/або розпорядження товарами, щодо яких здійснюється митне оформлення, відповідно до заявленої мети;
- 6) вільний обіг - обіг товарів, який здійснюється без обмежень з боку митних органів України;
- 7) громадяни - фізичні особи: громадяни України, іноземці, особи без громадянства;
- 8) декларант - особа, яка самостійно здійснює декларування або від імені якої здійснюється декларування;
- 9) декларація митної вартості - документ встановленої форми, що подається декларантом і містить відомості щодо митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України чи стосовно яких змінюється митний режим;
- 10) дозвіл митного органу - надання особі митним органом усно, письмово (паперовим або електронним документом) чи шляхом проставлення відбитка особистої номерної печатки на супровідних документах (деклараціях, відомостях) права на вчинення певних дій;
- 11) дорогоцінні метали, дорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення, напівдорогоцінне каміння - терміни вживаються у значенні, наведеному в Законі України "Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними";
- 12) експрес-перевізник - перевізник, який з використанням будь-якого виду транспорту здійснює прискорене перевезення міжнародних експрес-відправлень за єдиним транспортним документом (загальні авіанакладні (AWB - airwaybill, MAWB - master airwaybill), CMR, bill of lading (коносамент) тощо), а також забезпечує приймання, обробку, пред'явлення таких відправлень митним органам для митного контролю та митного оформлення в місцях їх митного оформлення та видачу одержувачам (повернення відправникам);
- 13) заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності - не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини;
- 14) зона митного контролю - місце, визначене митними органами в пунктах пропуску через державний кордон України або в інших місцях митної території України, в межах якого митні органи здійснюють митні формальності;

15) іноземні товари - товари, що не є українськими відповідно до пункту 61 цієї статті, а також товари, що втратили митний статус українських товарів відповідно до цього Кодексу;

16) контейнер - транспортне обладнання (клітка, знімна цистерна або подібний засіб), що:

а) являє собою повністю або частково закриту ємність, призначену для поміщення в неї вантажів;

б) має постійний характер і завдяки цьому є достатньо міцним, щоб слугувати для багаторазового використання;

в) спеціально сконструйоване для полегшення перевезення вантажів одним або кількома видами транспорту без проміжного перевантаження;

г) сконструйоване таким чином, щоб полегшити його перевантаження, зокрема з одного виду транспорту на інший;

г) сконструйоване таким чином, щоб його можна було легко завантажувати та розвантажувати;

д) що має внутрішній об'єм не менше одного метра кубічного.

Термін "контейнер" включає приладдя та обладнання, необхідні для цього типу контейнера, за умови, що вони перевозяться разом із контейнером.

Знімні кузови прирівнюються до контейнерів;

17) контрафактні товари - товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію України або вивезення з цієї території є порушенням прав інтелектуальної власності, що охороняються відповідно до закону;

18) культурні цінності - об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України;

19) моторні транспортні засоби - транспортні засоби, що рухаються за допомогою встановленого на них двигуна;

20) митна декларація - заява встановленої форми, в якій особою зазначено митну процедуру, що підлягає застосуванню до товарів, та передбачені законодавством відомості про товари, умови і способи їх переміщення через митний кордон України та щодо нарахування митних платежів, необхідних для застосування цієї процедури;

21) митна процедура - зумовлені метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання;

22) митне забезпечення - одноразові номерні запірно-пломбові пристрої, печатки, штампи, голографічні мітки, засоби електронного цифрового підпису та інші засоби ідентифікації, що використовуються митними органами для відображення та закріплення результатів митного контролю та митного оформлення;

23) митне оформлення - виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення;

24) митний контроль - сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своїх повноважень з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку;

25) митний режим - комплекс взаємопов'язаних правових норм, що відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України визначають митну процедуру щодо цих товарів, їх правовий статус, умови оподаткування і обумовлюють їх використання після митного оформлення;

26) митний статус товарів - належність товарів до українських або іноземних;

27) митні платежі:

а) мито;

б) акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції);

в) податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції);

28) митні правила - встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем, або контроль за якими покладено на митні органи цим Кодексом та іншими законами України;

29) митні формальності - сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митними органами з метою дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи;

30) міжнародний транспортний документ - номерний товаросупровідний документ, який є договором на перевезення кожного окремого міжнародного експрес-відправлення;

31) міжнародні поштові відправлення - упаковані та оформлені відповідно до вимог актів Всесвітнього поштового союзу та Правил надання послуг поштового зв'язку листи, поштові картки, бандеролі, спеціальні мішки з позначкою "М", дрібні пакети, відправлення з оголошеною цінністю, поштові посилки, згруповані поштові відправлення з позначкою "Консигнація", відправлення міжнародної прискореної пошти "EMS", які приймаються для пересилання за межі України, доставляються в Україну або переміщуються через територію України транзитом операторами поштового зв'язку;

32) міжнародні експрес-відправлення - належним чином упаковані міжнародні відправлення з документами чи товарним вкладенням, які приймаються, обробляються, перевозяться будь-яким видом транспорту за

міжнародним транспортним документом з метою доставки одержувачу прискореним способом у визначений строк;

33) нерезиденти:

а) юридичні особи, утворені відповідно до законодавства інших держав, які здійснюють свою діяльність за межами України, а також їх відокремлені підрозділи з місцезнаходженням на території України, які не здійснюють господарську діяльність відповідно до законодавства України;

б) розташовані на території України дипломатичні представництва, консульські установи, інші офіційні представництва іноземних держав та міжнародних організацій, які мають дипломатичні привілеї та імунітет;

в) фізичні особи: іноземці та особи без громадянства, громадяни України, які мають постійне місце проживання за межами України, у тому числі ті, які тимчасово перебувають на території України;

34) несупроводжуваний багаж - товари, що відправляються їх власниками - громадянами з оформленням багажних або інших перевізних документів та переміщуються через митний кордон України окремо від цих громадян;

35) особи - юридичні та фізичні особи;

36) особисті речі - товари, нові і такі, що були у вжитку, призначені для забезпечення звичайних повсякденних потреб фізичної особи, які відповідають меті перебування зазначеної особи відповідно в Україні або за кордоном, переміщуються через митний кордон України у ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі, міжнародних поштових та експрес-відправленнях і не призначені для підприємницької діяльності, відчуження або передачі іншим особам;

37) перевізник - особа, яка здійснює перевезення товарів через митний кордон України та/або між митними органами на території України або є відповідальною за такі перевезення;

38) підприємство - будь-яка юридична особа, а також громадянин-підприємець;

39) платник податків - особа, на яку відповідно до цього Кодексу, Податкового кодексу України та інших законів України покладено обов'язок зі сплати митних платежів;

40) повірений - особа, яка діє на підставі договору доручення з експрес-перевізником і здійснює пред'явлення міжнародних експрес-відправлень митному органу за місцезнаходженням одержувача (відправника);

41) попереднє повідомлення - завчасне повідомлення митного органу декларантом про намір ввезти товари на митну територію України або вивезти їх за її межі;

42) попередній документальний контроль - контрольні заходи, які полягають у перевірці документів та відомостей, необхідних для здійснення державних санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного контролю, та здійснюються митними органами в пунктах пропуску через державний кордон України щодо товарів, у тому числі

продуктів та сировини тваринного походження, що переміщуються через митний кордон України;

43) посадові особи підприємств - керівники та інші працівники підприємств (резиденти та нерезиденти), які в силу постійно або тимчасово виконуваних ними трудових (службових) обов'язків відповідають за додержання вимог, встановлених цим Кодексом, законами та іншими нормативно-правовими актами України, а також міжнародними договорами України, укладеними у встановленому законом порядку;

44) посадові особи представництв іноземних держав та міжнародних організацій - акредитовані в Україні глави дипломатичних представництв та члени дипломатичного персоналу, посадові особи консульських установ, представники іноземних держав при міжнародних організаціях, посадові особи міжнародних організацій;

45) постійне місце проживання - місце проживання на території будь-якої держави не менше одного року громадянина, який не має постійного місця проживання на території інших держав і має намір проживати на території цієї держави протягом будь-якого строку, не обмежуючи таке проживання певною метою, і за умови, що таке проживання не є наслідком виконання цим громадянином службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом);

46) об'єкти права інтелектуальної власності - об'єкти авторського права і суміжних прав, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, географічні зазначення (зазначення походження товарів) та сорти рослин;

47) правовласник - особа, якій відповідно до закону належать майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності, або особа, яка діє від її імені в межах наданих повноважень;

48) припаси:

а) товари, призначені для споживання пасажирями та членами екіпажів (бригад) на борту транспортних засобів, незалежно від того, продаються ці товари чи ні;

б) товари, необхідні для експлуатації і технічного обслуговування транспортних засобів на шляху прямування та у пунктах проміжних стоянок чи зупинок (у тому числі пально-мастильні матеріали), крім запасних частин та устаткування, які знаходяться у транспортних засобах на момент прибуття на митну територію України або доставляються на них під час перебування на цій території;

в) товари, які призначаються для продажу на винос пасажирям та членам екіпажів (бригад) транспортних засобів і знаходяться у цих транспортних засобах на момент прибуття на митну територію України або доставляються на них під час перебування на цій території;

49) пропуск товарів через митний кордон України - надання митним органом відповідній особі дозволу на переміщення товарів через митний кордон України з урахуванням заявленої мети такого переміщення;

50) резиденти:

а) юридичні особи, які утворені та провадять свою діяльність відповідно до законодавства України, з місцезнаходженням на її території, а також їх відокремлені підрозділи за кордоном, що не здійснюють господарської діяльності;

б) дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет;

в) фізичні особи: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які мають постійне місце проживання в Україні, у тому числі ті, які тимчасово перебувають за кордоном;

51) ремонт - операції, що здійснюються для усунення недоліків товарів, приведення їх у робочий стан, відновлення ресурсу або характеристик та не призводять до зміни коду цих товарів згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності;

52) ручна поклажа - товари, що належать громадянам і переміщуються через митний кордон України разом з цими громадянами або уповноваженими ними особами без оформлення багажних чи інших перевізних документів;

53) спеціально виготовлене сховище (тайник) - сховище, виготовлене з метою незаконного переміщення товарів через митний кордон України, а також обладнані та пристосовані з цією метою конструктивні ємності чи предмети, які попередньо піддавалися розбиранню, монтажу тощо;

54) судно закордонного плавання - українське або іноземне судно, яке здійснює міжнародні перевезення товарів та/або пасажирів та прибуває на митну територію України або вибуває за її межі;

55) супроводжуваний багаж - товари, що належать громадянам і переміщуються через митний кордон України у багажних відділеннях транспортних засобів, якими прямують ці громадяни, з оформленням багажних або інших перевізних документів;

56) тарифна квота - визначений обсяг товару, в межах якого ввезення або вивезення такого товару здійснюється за пільговою ставкою мита або без застосування мита;

57) товари - будь-які рухомі речі, у тому числі ті, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщується лініями електропередачі;

58) транспортні засоби - транспортні засоби комерційного призначення, транспортні засоби особистого користування, трубопроводи та лінії електропередачі;

59) транспортні засоби комерційного призначення - будь-яке судно (у тому числі самохідні та несамохідні ліхтери та баржі, а також судна на підводних крилах), судно на повітряній подушці, повітряне судно, автотранспортний засіб (моторні транспортні засоби, причепа, напівпричепа) чи рухомий склад

залізниці, що використовуються в міжнародних перевезеннях для платного транспортування осіб або для платного чи безоплатного промислового чи комерційного транспортування товарів разом з їхніми звичайними запасними частинами, приладдям та устаткуванням, а також мастилами та паливом, що містяться в їхніх звичайних баках упродовж їхнього транспортування разом із транспортними засобами комерційного призначення;

60) транспортні засоби особистого користування - наземні транспортні засоби товарних позицій 8702, 8703, 8711 згідно з УКТ ЗЕД та причепи до них товарної позиції 8716 згідно з УКТ ЗЕД, які підлягають державній реєстрації, катери та повітряні судна, що зареєстровані на відповідного громадянина та ввозяться або вивозяться цим громадянином у кількості не більше однієї одиниці на кожен товарну позицію виключно для особистого користування, а не для промислового або комерційного транспортування товарів чи пасажирів за плату або безоплатно;

61) українські товари - товари:

а) які повністю отримані (вироблені) на митній території України та які не містять товарів, ввезених із-за меж митної території України. Товари, повністю отримані (вироблені) на митній території України, не мають митного статусу українських товарів, якщо вони отримані (вироблені) з товарів, які не перебувають у вільному обігу на митній території України;

б) ввезені на митну територію України та випущені для вільного обігу на цій території;

в) отримані (вироблені) на митній території України виключно з товарів, зазначених у підпункті "б", або з товарів, зазначених у підпунктах "а" і "б" цього пункту;

62) умовне звільнення від оподаткування митними платежами - звільнення від сплати нарахованого податкового зобов'язання у разі поміщення товарів у митні режими, що передбачають звільнення від оподаткування митними платежами за умови дотримання вимог митного режиму;

63) уповноважена особа (представник) - особа, яка на підставі договору або належно оформленого доручення, виданого декларантом, наділена правом вчиняти дії, пов'язані з проведенням митних формальностей, щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення від імені декларанта.

Стаття 6. Митні інтереси та митна безпека

1. Митні інтереси України - це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи.

2. Митна безпека - це стан захищеності митних інтересів України.

Стаття 7. Державна митна справа

1. Встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, становлять державну митну справу.

2. Державна митна справа здійснюється з додержанням прийнятих у міжнародній практиці форм декларування товарів, методів визначення митної вартості товарів, систем класифікації та кодування товарів та системи митної статистики, інших загальновизнаних у світі норм і стандартів.

3. Засади державної митної справи, зокрема, статус митної служби України та основні питання організації її діяльності, митна територія та митний кордон України, процедури митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, митні режими та умови їх застосування, заборони та/або обмеження щодо ввезення в Україну, вивезення з України та переміщення через територію України транзитом окремих видів товарів, умови та порядок справляння митних платежів, митні пільги, визначаються цим Кодексом та іншими законами України.

4. Безпосереднє керівництво здійсненням державної митної справи покладається на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи.

Стаття 8. Принципи здійснення державної митної справи

1. Державна митна справа здійснюється на основі принципів:

- 1) виключної юрисдикції України на її митній території;
- 2) виключних повноважень митних органів України щодо здійснення державної митної справи;
- 3) законності та презумпції невинуватості;
- 4) єдиного порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України;
- 5) спрощення законної торгівлі;
- 6) визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності;
- 7) додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб;
- 8) заохочення доброчесності;
- 9) гласності та прозорості;

10) відповідальності всіх учасників відносин, що регулюються цим Кодексом.

Стаття 11. Додержання вимог щодо конфіденційності інформації

1. Інформація, що стосується державної митної справи, отримана митними органами, може використовуватися ними виключно для митних цілей і не може розголошуватися без дозволу суб'єкта, осіб чи органу, що надав таку інформацію, зокрема, передаватися третім особам, у тому числі іншим органам державної влади, крім випадків, визначених цим Кодексом та іншими законами України.

2. Інформація щодо підприємств, громадян, а також товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються ними через митний кордон України, що збирається, використовується та формується митними органами, вноситься до інформаційних баз даних і використовується з урахуванням обмежень, передбачених для інформації з обмеженим доступом.

3. За розголошення інформації, зазначеної у цій статті, посадові особи митних органів несуть відповідальність згідно із законом.

4. Не вважається розголошенням надання знеособленої зведеної інформації для статистичних цілей, знеособленої аналітичної інформації, інформації щодо загальних питань роботи митниці, інформації, яка не стосується конкретних фізичних та/або юридичних осіб і не може становити комерційну таємницю, інформація, яка стосується правопорушень, а також публічне обговорення в засобах масової інформації та суспільстві проблем державної митної справи.

Стаття 43. Документи, що підтверджують країну походження товару

1. Документами, що підтверджують країну походження товару, є сертифікат про походження товару, засвідчена декларація про походження товару, декларація про походження товару, сертифікат про регіональне найменування товару.

2. Країна походження товару заявляється (декларується) митному органу шляхом подання оригіналів документів про походження товару.

3. Сертифікат про походження товару - це документ, який однозначно свідчить про країну походження товару і виданий компетентним органом даної країни або країни вивезення, якщо у країні вивезення сертифікат видається на підставі сертифіката, виданого компетентним органом у країні походження товару.

4. У разі втрати сертифіката приймається його офіційно завірений дублікат.

5. Засвідчена декларація про походження товару - це декларація про походження товару, засвідчена державною організацією або компетентним органом, наділеним відповідними повноваженнями.

6. Декларація про походження товару - це письмова заява про країну походження товару, зроблена у зв'язку з вивезенням товару виробником, продавцем, експортером (постачальником) або іншою компетентною особою на комерційному рахунку чи будь-якому іншому документі, який стосується товару.

7. Сертифікат про регіональне найменування товару - це документ, який підтверджує, що товари відповідають визначенню, характерному для відповідного регіону країни, та виданий компетентним органом відповідно до законодавства країни вивезення товару.

8. У разі якщо в документах про походження товару є розбіжності у відомостях про країну походження товару або митним органом встановлено інші відомості про країну походження товару, ніж ті, що зазначені у документах, декларант або уповноважена ним особа має право надати митному органу для підтвердження відомостей про заявлену країну походження товару додаткові відомості.

9. Додатковими відомостями про країну походження товару є відомості, що містяться в товарних накладних, пакувальних листах, відвантажувальних специфікаціях, сертифікатах (відповідності, якості, фітосанітарних, ветеринарних тощо), митній декларації країни експорту, паспортах, технічній документації, висновках-експертизах відповідних органів, інших матеріалах, що можуть бути використані для підтвердження країни походження товару.

Стаття 47. Верифікація (перевірка достовірності) сертифікатів про походження товару з України

1. Верифікація (перевірка достовірності) сертифікатів про походження товару з України здійснюється митними органами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

2. Органи та/або організації, уповноважені видавати сертифікати про походження товару з України, зобов'язані за запитом митних органів безоплатно надавати їм інформацію, пов'язану з видачею таких сертифікатів і необхідну для здійснення їх верифікації.

3. З метою встановлення достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України, митні органи можуть затребувати та отримувати у підприємств - виробників товарів або підприємств, які одержали від уповноваженого органу сертифікат про походження товару з України, документацію, необхідну для перевірки даних, зазначених у такому сертифікаті, а також здійснювати у порядку, встановленому законом, безпосередньо на підприємствах перевірку виробництва товарів та первинної документації, пов'язаної з таким виробництвом.

4. З метою встановлення достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України, митні органи можуть у порядку,

встановленому цим Кодексом, проводити дослідження (аналіз, експертизу) проб (зразків) такого товару.

Стаття 52. Заявлення митної вартості товарів

1. Заявлення митної вартості товарів здійснюється декларантом або уповноваженою ним особою під час декларування товарів у порядку, встановленому розділом VIII цього Кодексу та цією главою.

2. Декларант або уповноважена ним особа, які заявляють митну вартість товару, зобов'язані:

1) заявляти митну вартість, визначену ними самостійно, у тому числі за результатами консультацій з митним органом, або скориговану за результатами контролю, здійсненого митним органом;

2) подавати митному органу достовірні відомості про визначення митної вартості, які повинні базуватися на об'єктивних, документально підтверджених даних, що піддаються обчисленню;

3) нести всі додаткові витрати, пов'язані з коригуванням митної вартості або наданням митному органу додаткової інформації.

3. Декларант або уповноважена ним особа, які заявляють митну вартість товару, мають право:

1) надавати митному органу (за наявності) додаткові відомості у разі потреби уточнення інформації;

2) письмово звертатися до митного органу з проханням випустити товари, що декларуються, у вільний обіг під надання гарантій відповідно до розділу X цього Кодексу або сплатити митні платежі згідно з митною вартістю цих товарів, визначеною митним органом, у разі відсутності у них на день митного оформлення достатньої інформації, необхідної для визначення числових значень складових митної вартості, або у разі їх незгоди з митною вартістю, визначеною митним органом;

3) проводити цінову експертизу договору (контракту) шляхом залучення експертів за власні кошти;

4) оскаржувати у порядку, визначеному главою 4 цього Кодексу, рішення митного органу щодо коригування митної вартості оцінюваних товарів та бездіяльність митного органу щодо неприйняття протягом строків, встановлених статтею 255 цього Кодексу для завершення митного оформлення, рішення про визнання митної вартості оцінюваних товарів;

5) приймати самостійне рішення про необхідність коригування митної вартості після випуску товарів;

6) отримувати від митного органу інформацію щодо підстав, з яких митний орган вважає, що взаємозв'язок продавця і покупця вплинув на ціну, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари;

7) у випадках та в порядку, визначених цим Кодексом, вимагати від митного органу надання письмової інформації про причини, за яких заявлена ними митна вартість не може бути визнана;

8) у випадках та в порядку, визначених цим Кодексом, вимагати від митного органу надання письмової інформації щодо порядку і методу визначення митної вартості, застосованих при коригуванні заявленої митної вартості, а також щодо підстав для здійснення такого коригування.

4. У випадках, визначених цим Кодексом, для заявлення митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України відповідно до митного режиму імпорту, митному органу, який проводить митне оформлення цих товарів, разом з митною декларацією та іншими необхідними для митного оформлення зазначених товарів документами в установленому порядку подається декларація митної вартості.

5. Декларація митної вартості подається у разі:

1) якщо до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, додаються витрати, зазначені у частині десятій статті 58 цього Кодексу, і якщо вони не включалися до ціни;

2) якщо з ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, виділено витрати, зазначені у частині одинадцятій статті 58 цього Кодексу;

3) якщо покупець та продавець пов'язані між собою.

6. В інших випадках декларація митної вартості подається за власним бажанням декларанта або уповноваженої ним особи.

7. Декларація митної вартості не подається, у тому числі у випадках, передбачених частиною шостою цієї статті, у разі декларування партій товарів, митна вартість яких не перевищує 5000 євро.

8. У декларації митної вартості наводяться відомості про метод визначення митної вартості товарів, числове значення митної вартості товарів та її складових, умови зовнішньоекономічного договору, що мають відношення до визначення митної вартості товарів, та надані документи, що підтверджують зазначене.

9. Відомості, зазначені у частині восьмій цієї статті, є відомостями, необхідними для митних цілей.

10. Форма декларації митної вартості та правила її заповнення встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

11. Заявлення митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України в режимах, відмінних від режиму імпорту, здійснюється при декларуванні цих товарів шляхом заявлення в митній декларації відомостей про числове значення їх митної вартості та про документи, що його підтверджують.

Стаття 53. Документи, що подаються декларантом для підтвердження заявленої митної вартості

1. У випадках, передбачених цим Кодексом, одночасно з митною декларацією декларант подає митному органу документи, що підтверджують заявлену митну вартість товарів і обраний метод її визначення.

2. Документами, які підтверджують митну вартість товарів, є:

1) декларація митної вартості, що подається у випадках, визначених у частинах п'ятій і шостій статті 52 цього Кодексу, та документи, що підтверджують числові значення складових митної вартості, на підставі яких проводився розрахунок митної вартості;

2) зовнішньоекономічний договір (контракт) або документ, який його замінює, та додатки до нього у разі їх наявності;

3) рахунок-фактура (інвойс) або рахунок-проформа (якщо товар не є об'єктом купівлі-продажу);

4) якщо рахунок сплачено, - банківські платіжні документи, що стосуються оцінюваного товару;

5) за наявності - інші платіжні та/або бухгалтерські документи, що підтверджують вартість товару та містять реквізити, необхідні для ідентифікації ввезеного товару;

6) транспортні (перевізні) документи, якщо за умовами поставки витрати на транспортування не включені у вартість товару, а також документи, що містять відомості про вартість перевезення оцінюваних товарів;

7) копія імпоротної ліцензії, якщо імпорт товару підлягає ліцензуванню;

8) якщо здійснювалося страхування, - страхові документи, а також документи, що містять відомості про вартість страхування.

3. У разі якщо документи, зазначені у частині другій цієї статті, містять розбіжності, наявні ознаки підробки або не містять всіх даних відповідно до обраного декларантом методу визначення митної вартості, декларант або уповноважена ним особа на письмову вимогу митного органу зобов'язані протягом 10 календарних днів надати (за наявності) такі додаткові документи:

1) договір (угоду, контракт) із третіми особами, пов'язаний з договором (угодою, контрактом) про поставку товарів, митна вартість яких визначається;

2) рахунки про здійснення платежів третім особам на користь продавця, якщо такі платежі здійснюються за умовами, визначеними договором (угодою, контрактом);

3) рахунки про сплату комісійних, посередницьких послуг, пов'язаних із виконанням умов договору (угоди, контракту);

4) виписку з бухгалтерської документації;

5) ліцензійний чи авторський договір покупця, що стосується оцінюваних товарів та є умовою продажу оцінюваних товарів;

- 6) каталоги, специфікації, прейскуранти (прайс-листи) виробника товару;
 - 7) копію митної декларації країни відправлення;
 - 8) висновки про якісні та вартісні характеристики товарів, підготовлені спеціалізованими експертними організаціями, та/або інформація біржових організацій про вартість товару або сировини.
4. У разі якщо митний орган має обґрунтовані підстави вважати, що існуючий взаємозв'язок між продавцем і покупцем вплинув на заявлену декларантом митну вартість, декларант або уповноважена ним особа на вимогу митного органу подає (за наявності) такі документи:
- 1) виписку з бухгалтерських та банківських документів покупця, що стосуються відчуження оцінюваних товарів, ідентичних та/або подібних (аналогічних) товарів на території України;
 - 2) довідкову інформацію щодо вартості у країні-експортері товарів, що є ідентичними та/або подібними (аналогічними) оцінюваним товарам;
 - 3) розрахунок ціни (калькуляцію).
5. Забороняється вимагати від декларанта або уповноваженої ним особи будь-які інші документи, відмінні від тих, що зазначені в цій статті.
6. Декларант або уповноважена ним особа за власним бажанням може подати додаткові наявні у них документи для підтвердження заявленої ними митної вартості товару.

Стаття 69. Класифікація товарів

1. Товари при їх декларуванні підлягають класифікації, тобто у відношенні товарів визначаються коди відповідно до класифікаційних групувань, зазначених в УКТ ЗЕД.
2. Митні органи здійснюють контроль правильності класифікації товарів, поданих до митного оформлення, згідно з УКТ ЗЕД.
3. На вимогу посадової особи митного органу декларант або уповноважена ним особа зобов'язані надати усі наявні відомості, необхідні для підтвердження заявлених ними кодів товарів, поданих до митного оформлення, а також зразки таких товарів та/або техніко-технологічну документацію на них.
4. У разі виявлення під час митного оформлення товарів або після нього порушення правил класифікації товарів митний орган має право самостійно класифікувати такі товари.
5. Під складним випадком класифікації товару розуміється випадок, коли у процесі контролю правильності заявленого декларантом або уповноваженою ним особою коду товару виникають суперечності щодо тлумачення положень УКТ ЗЕД, вирішення яких потребує додаткової інформації, спеціальних знань, проведення досліджень тощо.
6. Штрафи та інші санкції за несплату митних платежів та за інші порушення, виявлені у зв'язку з неправильною класифікацією товарів,

застосовуються митними органами виключно у разі, якщо прийняте митним органом рішення про класифікацію цих товарів у складному випадку було прийнято на підставі поданих заявником недостовірних документів, наданої ним недостовірної інформації та/або внаслідок ненадання заявником всієї наявної у нього інформації, необхідної для прийняття зазначеного рішення, що суттєво вплинуло на характер цього рішення.

7. Рішення митних органів щодо класифікації товарів для митних цілей є обов'язковими. Такі рішення оприлюднюються у встановленому законодавством порядку. У разі незгоди з рішенням митного органу щодо класифікації товару декларант або уповноважена ним особа має право оскаржити це рішення у порядку, встановленому главою 4 цього Кодексу.

8. Висновки інших органів, установ та організацій щодо визначення кодів товарів згідно з УКТ ЗЕД при митному оформленні мають інформаційний або довідковий характер.

Стаття 169. Умови реалізації продуктів переробки за межами митної території України

1. Товари, поміщені у митний режим переробки за межами митної території, та/або продукти їх переробки можуть бути реалізовані за межами митної території України за умови митного оформлення товарів, поміщених у митний режим переробки за межами митної території, у митний режим експорту з дотриманням вимог цього Кодексу та інших законодавчих актів України.

Стаття 203. Операції з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем

1. Власник товарів, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем, або уповноважена ним особа з дозволу митного органу можуть проводити з цими товарами такі операції:

1) прості складські операції, необхідні для забезпечення збереження цих товарів: переміщення товарів у межах складу з метою раціонального розміщення, чищення, провітрювання, створення оптимального температурного режиму зберігання, сушіння (у тому числі із створенням потоку тепла), захист від корозії, боротьба із шкідниками, інвентаризація;

2) огляд та вимірювання;

3) усунення пошкодження упаковки;

4) взяття проб та зразків;

5) підготовка товарів до продажу (відчуження) і транспортування: сортування, пакування, перепакування, маркування, навантаження, вивантаження, перевантаження та інші подібні операції.

2. У разі відмови у наданні дозволу на проведення операцій, зазначених у частині першій цієї статті, митні органи зобов'язані невідкладно, письмово

або в електронній формі, повідомити власника товару або уповноважену ним особу про причини та підстави такої відмови.

Стаття 241. Операції з товарами, що зберігаються на складах митних органів підприємствами

1. Власники товарів, що зберігаються на складах митних органів під митним контролем, або уповноважені ними особи можуть з дозволу та під контролем цих органів здійснювати із зазначеними товарами операції, передбачені статтею 325 цього Кодексу, а також:

1) підготовку товарів до продажу (відчуження, транспортування, консолідацію, подрібнення партій, маркування, формування відправлень, сортування, зберігання у цілях транзиту);

2) змішування товарів (компонентів) без надання одержаній продукції характеристик і властивостей, що істотно відрізняють її від вихідних складових;

3) прості складські операції, необхідні для забезпечення збереження цих товарів (переміщення товарів у межах складу з метою раціонального розміщення; чищення; провітрювання; створення оптимального температурного режиму зберігання; сушіння, у тому числі із створенням потоку тепла; захист від корозії; боротьба із шкідниками; інвентаризація);

4) взяття проб та зразків.

2. У разі відмови у наданні дозволу на здійснення визначених частиною першою цієї статті операцій з товарами митні органи зобов'язані невідкладно, письмово або в електронній формі, повідомити особу, яка звернулася за дозволом, про причини і підстави такої відмови.

Стаття 255. Завершення митного оформлення

1. Митне оформлення завершується протягом чотирьох робочих годин з моменту пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що підлягають митному оформленню (якщо згідно з цим Кодексом товари, транспортні засоби комерційного призначення підлягають пред'явленню), подання митної декларації або документа, який відповідно до законодавства її замінює, та всіх необхідних документів і відомостей, передбачених статтями 257 і 335 цього Кодексу.

2. Строк, зазначений у частині першій цієї статті, може бути перевищений на час виконання відповідних формальностей виключно у разі:

1) виконання митних формальностей поза місцем розташування митного органу відповідно до статті 247 цього Кодексу;

2) підтвердженого письмово бажання декларанта або уповноваженої ним особи подати відповідно до цього Кодексу додаткові документи чи відомості про зовнішньоекономічну операцію або характеристики товару;

3) проведення досліджень (аналізу, експертизи) проб і зразків товарів, якщо товари не випускаються відповідно до частини двадцять першої статті 356 цього Кодексу;

4) виявлення порушень митних правил, якщо товари не випускаються відповідно до частини п'ятої цієї статті;

5) зупинення митного оформлення відповідно до Закону України "Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції";

6) подання додаткових документів відповідно до частини третьої статті 53 цього Кодексу.

3. У разі якщо товар декларується з використанням попередньої або періодичної митних декларацій, митне оформлення за цими деклараціями завершується у строк, що не перевищує чотирьох робочих годин з моменту їх подання.

4. Митне оформлення вважається завершеним після виконання всіх митних формальностей, визначених цим Кодексом відповідно до заявленого митного режиму, що засвідчується митним органом шляхом проставлення відповідних митних забезпечень (у тому числі за допомогою інформаційних технологій), інших відміток на митній декларації або документі, який відповідно до законодавства її замінює, а також на товаросупровідних та товарно-транспортних документах у разі їх подання на паперовому носії.

5. При виявленні порушення митних правил митний орган здійснює випуск товарів до завершення розгляду справи про таке порушення за умови, що:

1) такі товари не підлягають конфіскації і не будуть потрібні надалі у процесі провадження у справі як докази;

2) декларант сплачує всі митні платежі або забезпечує їх сплату відповідно до розділу X цього Кодексу.

Стаття 327. Залучення спеціалістів та експертів для участі у здійсненні митного контролю

1. У разі потреби для участі у здійсненні митного контролю можуть залучатися спеціалісти та експерти.

2. Залучення спеціалістів та експертів здійснюється керівником митного органу або його заступником за погодженням з керівником підприємства, установи, організації, де працює спеціаліст чи експерт.

3. Спеціалісти та експерти, які залучаються до участі у здійсненні митного контролю, мають право на відшкодування витрат, пов'язаних з їхньою участю у здійсненні митного контролю, за ними зберігається середня заробітна плата за місцем роботи на час такої участі.

4. Виплати, пов'язані із залученням митним органом спеціалістів та експертів, включаючи витрати на проїзд, добові за час перебування у відрядженні для участі у здійсненні митного контролю та винагороду за виконану спеціалістами та експертами роботу, здійснюються за рахунок

коштів державного бюджету в порядку, що визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

5. У разі необхідності за власним бажанням залучення спеціалістів та експертів може здійснювати декларант (власник товару та/або транспортного засобу). У такому разі відшкодування витрат, пов'язаних з участю спеціалістів та експертів у здійсненні митного контролю, здійснюється декларантом (власником товару та/або транспортного засобу) на підставі укладеної угоди.

Стаття 346. Підстави та порядок проведення митними органами документальних виїзних перевірок

1. Документальні виїзні перевірки проводяться за наказом відповідного митного органу з урахуванням обставин і підстав, установлених цим Кодексом.

2. Документальною плановою виїзною перевіркою вважається перевірка, яка передбачена в плані-графіку митного органу та проводиться за місцезнаходженням підприємства, що перевіряється. У разі відсутності на підприємстві належних умов для роботи посадових осіб митного органу перевірка такого підприємства, за згодою його керівника, може проводитися у приміщенні митного органу.

3. Проведення документальних планових виїзних перевірок здійснюється митними органами на підставі квартальних планів, які формуються ними самостійно, виходячи з результатів аналізу зовнішньоекономічних операцій підприємств із застосуванням системи управління ризиками. Порядок планування митними органами виїзних перевірок визначається міністерством, керівник якого (міністр) спрямовує та координує діяльність центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

4. Документальна планова виїзна перевірка одного й того самого підприємства може проводитися не частіше одного разу на 12 місяців, а підприємства, яке отримало статус уповноваженого економічного оператора, - не частіше одного разу на 30 місяців.

5. У разі планування митними та іншими контролюючими органами проведення планової виїзної перевірки одного й того самого підприємства така перевірка проводиться зазначеними органами одночасно. Порядок координації проведення планових виїзних перевірок органами виконавчої влади, уповноваженими здійснювати контроль за нарахуванням і сплатою митних платежів, визначається Кабінетом Міністрів України.

6. Право на проведення документальної планової перевірки підприємства надається лише за умови, що керівнику цього підприємства або уповноваженій ним особі не пізніше ніж за 10 календарних днів до дня проведення зазначеної перевірки вручено під розписку або надіслано

рекомендованим листом з повідомленням про вручення копію наказу про проведення документальної планової перевірки та письмове повідомлення із зазначенням дати початку проведення такої перевірки.

7. Документальною позаплановою виїзною перевіркою вважається перевірка підприємства, яка не передбачена планами роботи митного органу і може проводитися за наявності хоча б однієї з таких обставин:

1) центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, в порядку контролю здійснено перевірку матеріалів документальної перевірки, проведеної митним органом, і виявлено невідповідність висновків акта перевірки вимогам законодавства або неповне з'ясування під час перевірки питань, що повинні бути з'ясовані під час перевірки для винесення об'єктивного висновку щодо дотримання підприємством вимог законодавства з питань державної митної справи. Проведення такої позапланової документальної виїзної перевірки може ініціюватися центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, тільки за умови, що стосовно посадових осіб митного органу, які проводили таку перевірку, розпочато службове розслідування або порушено кримінальну справу. У такому разі центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, визначає митний орган, що проводитиме таку перевірку;

2) виявлено факти або отримано документальну інформацію, які свідчать про порушення підприємством вимог законодавства з питань державної митної справи, якщо підприємство не надасть пояснення та їх документальні підтвердження на обов'язковий письмовий запит митного органу протягом 10 робочих днів з дня отримання такого запиту;

3) підприємством не подано в установлений строк митну декларацію;

4) розпочато процедуру припинення підприємства (крім перетворення), порушено провадження у справі про визнання підприємства банкрутом;

5) підприємством подано в установленому порядку митному органу заперечення до акта перевірки або скаргу на прийняте за її результатами податкове повідомлення-рішення, в яких вимагається повний або частковий перегляд результатів відповідної перевірки чи скасування прийнятого за її результатами податкового повідомлення-рішення і зазначаються обставини, які не були досліджені під час перевірки та об'єктивний розгляд яких неможливий без проведення перевірки. Така перевірка проводиться виключно з питань, що стали предметом оскарження.

8. Тривалість документальної виїзної перевірки не повинна перевищувати 30 робочих днів. У зазначений строк не включаються:

1) період часу між врученням керівнику підприємства, що перевіряється, або уповноваженій ним особі письмової вимоги про надання документів та відомостей, необхідних для з'ясування питань перевірки, та наданням таких документів та відомостей;

2) час, необхідний для відновлення втрачених, пошкоджених або достроково знищених документів, необхідних для з'ясування питань перевірки, у випадках, передбачених Податковим кодексом України;

3) час, необхідний для відновлення бухгалтерського обліку, у разі виявлення невідповідності показників у документах бухгалтерського обліку та/або фінансової звітності;

4) час, необхідний для складення акта (довідки) про результати перевірки.

9. Строк проведення документальної виїзної перевірки може бути продовжений наказом відповідного митного органу, але не більше ніж на 15 робочих днів. Підставами для продовження строку проведення планової виїзної перевірки є:

1) заява підприємства (у разі необхідності подання ним документів, що стосуються питань перевірки);

2) змінний режим роботи або підсумований облік робочого часу підприємства та/або його господарських об'єктів;

3) випадки, передбачені абзацом третім пункту 44.7 статті 44 Податкового кодексу України;

4) випадки, коли в період проведення документальної виїзної перевірки на письмовий запит посадової особи митного органу, уповноваженої на проведення перевірки, підприємством, яке перевіряється, не надані документи, необхідні для з'ясування питань такої перевірки.

10. Встановлені цією статтею строки, підстави та порядок проведення документальних виїзних перевірок підприємств не поширюються на перевірки, що проводяться за заявою самого підприємства, уповноважених економічних операторів (у тому числі на підприємствах, які звернулися для отримання такого статусу), а також на перевірки, що проводяться відповідно до кримінально-процесуального законодавства у разі порушення кримінальної справи або у процесі провадження в адміністративній справі про порушення митних правил стосовно посадової особи цього підприємства.

11. Документальну виїзну (планову чи позапланову) перевірку підприємства може бути зупинено наказом відповідного митного органу, копія якого не пізніше наступного робочого дня надсилається підприємству рекомендованим листом з повідомленням про вручення або вручається під розписку керівнику підприємства чи уповноваженій ним особі, з подальшим поновленням її проведення на невикористаний строк за наявності хоча б однієї з таких підстав:

1) необхідність відновлення підприємством втрачених документів або обґрунтованої потреби в додатковому часі для надання документів, визначених у запиті посадової особи митного органу;

2) необхідність проведення митної експертизи;

3) необхідність проведення зустрічної звірки;

4) необхідність отримання інформації від інших державних органів України або уповноважених органів іноземних держав.

12. Зупинення документальної виїзної (планової чи позапланової) перевірки перериває перебіг строку проведення перевірки за умови вручення під розписку керівнику підприємства чи уповноваженій ним особі або надіслання підприємству рекомендованим листом з повідомленням про вручення копії наказу про зупинення такої перевірки. При цьому перевірка може бути зупинена на загальний строк, що не перевищує 30 робочих днів, а в разі необхідності проведення митної експертизи, отримання інформації від інших державних органів України або уповноважених органів іноземних держав, завершення розгляду судом позовів з питань, пов'язаних з предметом перевірки, відновлення підприємством втрачених документів перевірка може бути зупинена на строк, необхідний для завершення таких процедур.

13. Рішення про зупинення та поновлення документальної перевірки підприємства приймає керівник митного органу або особа, яка виконує його обов'язки, за письмовим поданням посадової особи, яка проводить таку перевірку, або за обґрунтованим зверненням підприємства, що перевіряється.

14. Посадовим особам митного органу, уповноваженим на проведення перевірки, забороняється перебувати на території підприємства в період зупинення перевірки, крім випадків, коли виникає необхідність зняття або заміни митного забезпечення, накладеного відповідно до пункту 14 частини першої статті 347 цього Кодексу.

Стаття 347. Права та обов'язки посадових осіб митних органів під час проведення документальних виїзних перевірок

1. Посадовим особам митних органів під час проведення документальної виїзної перевірки для з'ясування питань, пов'язаних з перевіркою, надається право:

1) здійснювати перевірку грошових, фінансових і бухгалтерських документів, звітів, контрактів, декларацій, калькуляцій, інших документів, які можуть бути пов'язані з операціями із ввезення (пересилання) товарів на митну територію України або територію вільної митної зони чи вивезення (пересилання) товарів за межі митної території України або території вільної митної зони, у тому числі інформації, необхідної для з'ясування питань перевірки, яка є в розпорядженні підприємства, що перевіряється, в електронному вигляді;

2) отримувати безоплатно від підприємств, що перевіряються, інформацію, пояснення, письмові довідки з питань, що виникають під час проведення перевірки, копії документів, засвідчені підписом керівника підприємства або уповноваженою ним особою та скріплені печаткою (за наявності);

3) проводити огляд виробничих, складських, торговельних та інших приміщень підприємства, що перевіряється, з відображенням результатів такого огляду у відповідному акті;

4) відбирати проби та/або зразки товарів, якщо є така можливість;

- 5) проводити у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, контрольні аналізи сировини, матеріалів і готової продукції, контрольні запуски у виробництво сировини та матеріалів, які перебували або перебувають під митним контролем чи використовувалися підприємством, що перевіряється, у виробництві готової продукції, виготовленої із сировини та матеріалів, поміщених у відповідний митний режим, або призначати проведення зазначених дій уповноваженими експертами; призначати проведення уповноваженими експертами контрольних обмірів обсягів будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт;
- 6) проводити зустрічні звірки на підприємствах;
- 7) вимагати від керівників та інших посадових осіб підприємства, що перевіряється, припинення дій, що перешкоджають здійсненню повноважень посадовими особами митних органів;
- 8) вимагати від керівників підприємства, що перевіряється, проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, які перебували або перебувають під митним контролем чи використовувалися цим підприємством разом із товарами, які були поміщені у відповідний митний режим, бути присутніми при її проведенні, а в разі відмови від проведення такої інвентаризації - звертатися до суду в установленому законом порядку з вимогою зобов'язати підприємство, що перевіряється, до проведення зазначеної інвентаризації;
- 9) у разі недопущення посадових осіб митних органів до проведення огляду територій та виробничих, складських, торговельних чи інших приміщень, здійснення контрольних аналізів, визначених у цій статті, звертатися до суду із поданням про зупинення видаткових операцій підприємства на рахунках такого підприємства шляхом накладення арешту на кошти та інші цінності такого підприємства, що знаходяться у банку (крім операцій з видачі заробітної плати, сплати митних платежів та інших податків і зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також визначених контролюючим органом грошових зобов'язань підприємства);
- 10) складати протоколи про порушення митних правил у порядку, визначеному цим Кодексом;
- 11) визначати суми податкових зобов'язань підприємства в порядку, визначеному цим Кодексом;
- 12) отримувати від страхових компаній та банківських установ інформацію в порядку та обсязі, визначених законом;
- 13) користуватися у службових справах засобами зв'язку, які належать підприємствам, що перевіряються, з дозволу посадових осіб цих підприємств;
- 14) накладати на час з'ясування питань, які підлягають перевірці, митне забезпечення на комп'ютери, сейфи (шафи), архіви та інші місця, де зберігаються документи, у тому числі в електронній формі, необхідні для проведення перевірки, а також на складські, виробничі, торговельні

приміщення, якщо існує вірогідність несанкціонованого вилучення, знищення, підміни, зміни стану або якісних характеристик товарів, які знаходяться в цих приміщеннях, що може мати вплив на прийняття рішення за результатами перевірки;

15) інші права, передбачені цим Кодексом та законами України.

2. Посадові особи митних органів під час проведення документальної виїзної перевірки підприємства зобов'язані:

1) проводити перевірку відповідно до її програми, що затверджується наказом відповідного митного органу про призначення перевірки;

2) поважати права та законні інтереси працівників підприємства, що перевіряється, не допускати заподіяння підприємству шкоди неправомірними рішеннями, діями або бездіяльністю;

3) не порушувати нормального режиму роботи підприємства, що перевіряється;

4) використовувати будь-яку інформацію, отриману під час проведення перевірки, виключно у митних цілях;

5) не розголошувати інформацію, яка була отримана під час проведення перевірки і становить державну, банківську або комерційну таємницю, що охороняється законом;

6) надавати на вимогу посадових осіб підприємства, що перевіряється, необхідну інформацію щодо положень законодавства, які стосуються питань перевірки;

7) забезпечувати збереження документів, отриманих та складених у ході перевірки, не розголошувати їх зміст без згоди підприємства, що перевіряється, крім випадків, передбачених цим Кодексом;

8) інформувати посадових осіб підприємства, що перевіряється, про їхні права та обов'язки під час проведення митного контролю після випуску товарів, про призначення та проведення експертизи (дослідження), взяття проб та зразків;

9) видавати керівнику підприємства, що перевіряється, або особі, яка виконує його обов'язки, примірник акта або довідки, складених за результатами перевірки;

10) виконувати інші обов'язки, передбачені цим Кодексом та іншими законами України.

Стаття 352. Матеріали, які можуть бути використані для підготовки висновків за результатами перевірок

1. Посадовими особами митних органів під час проведення перевірок можуть бути використані:

1) документи, визначені цим Кодексом;

2) податкова інформація;

- 3) експертні висновки;
- 4) судові рішення;
- 5) отримані від уповноважених органів іноземних держав документально підтверджені відомості щодо вартісних, кількісних або якісних характеристик, країни походження, складу та інших характеристик, які мають значення для оподаткування товарів, їх ввезення (пересилання) на митну територію України або на територію вільної митної зони чи вивезення (пересилання) за межі митної території України або території вільної митної зони, які відрізняються від задекларованих під час митного оформлення;
- 6) інші матеріали, отримані в порядку та спосіб, передбачені цим Кодексом або іншими законами України.

Стаття 356. Взяття проб (зразків) товарів

1. Взяття проб (зразків) товарів здійснюється посадовими особами митного органу в рамках процедур митного контролю та митного оформлення з метою встановлення характеристик, визначальних для:

- 1) класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД;
- 2) перевірки задекларованої митної вартості товарів;
- 3) встановлення країни походження товарів;
- 4) встановлення належності товарів до наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, сильнодіючих чи отруйних речовин;
- 5) встановлення належності товарів до предметів, що мають художню, історичну чи археологічну цінність;
- 6) встановлення належності товарів до таких, що виготовлені з використанням об'єктів права інтелектуальної власності, що охороняються відповідно до закону.

2. Взяття проб (зразків) товарів проводиться уповноваженими посадовими особами митного органу на підставі вмотивованого письмового рішення керівника цього митного органу або особи, яка виконує його обов'язки.

3. У разі проведення огляду і переогляду ручної поклажі та багажу за відсутності громадянина чи уповноваженої ним особи взяття проб (зразків) повинно здійснюватися у присутності двох понять.

4. З дозволу митного органу можуть також братися проби (зразки) товарів, що зберігаються на митному складі, складі тимчасового зберігання.

5. При вивезенні товарів з митної території України взяття проб (зразків) товарів може здійснюватися тільки в митному органі відправлення. При цьому проби (зразки) можуть братися до завантаження товарів у транспортний засіб, за умови забезпечення надійної ідентифікації всіх товарів, призначених для завантаження.

6. Взяття проб (зразків) товарів, що перебувають під митним контролем, посадовими особами інших державних органів, а також декларантами або уповноваженими ними особами здійснюється спільно з посадовими особами відповідного митного органу.

7. Декларанти або уповноважені ними особи мають право бути присутніми під час взяття проб (зразків) товарів посадовими особами митного органу та інших державних органів.
8. Митні органи повинні бути ознайомлені з результатами проведених досліджень (аналізів, експертиз) проб (зразків) товарів, взятих іншими державними органами, декларантами або уповноваженими ними особами, не пізніше наступного робочого дня після їх отримання зазначеними органами та особами, а також отримати примірники результатів таких досліджень (аналізів, експертиз).
9. Декларанти або уповноважені ними особи сприяють посадовим особам митних органів під час взяття проб (зразків) товарів і здійснюють вантажні та інші необхідні операції.
10. Окрема митна декларація на проби (зразки) товарів не подається за умови, що відомості про них будуть наведені в митній декларації, яка подається щодо всіх товарів, які переміщуються через митний кордон України.
11. Для великогабаритних і технічно складних товарів (машини, технологічні лінії, промислові конструкції тощо) митні органи можуть вимагати від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності надання тільки техніко-технологічної документації.
12. Достовірною техніко-технологічною документацією вважаються офіційно видані книги, державні та галузеві стандарти, технічні умови, специфікації, каталоги, креслення і паспортні дані на виріб виробника.
13. Проби (зразки) товарів, крім великогабаритних і технічно складних (машини, технологічні лінії, промислові конструкції тощо), беруться в мінімальній кількості у двох примірниках (досліджуваний та контрольний), кожен з яких є достатнім для проведення дослідження.
14. У разі якщо взяття контрольних проб (зразків) товарів з об'єктивних причин не видається можливим (одиничний товар, обмежена кількість, вміст поштового відправлення тощо), проби (зразки) товарів беруться в одному примірнику (досліджуваному).
15. Нормативи взяття проб (зразків) товарів встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.
16. Взяття проб (зразків) здійснюється з обов'язковим додержанням правил техніки безпеки та пожежної безпеки.
17. Про взяття проб (зразків) товарів складається акт за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.
18. На кожну взятую пробу (зразок) накладається окреме митне забезпечення.
19. Декларанти або уповноважені ними особи повинні бути ознайомлені з результатами проведеного дослідження (аналізу, експертизи) проб та зразків товарів і отримати від митного органу, який призначив таке дослідження

(аналіз, експертизу), примірники цих результатів не пізніше наступного робочого дня після проведення дослідження (аналізу, експертизи) митним органом або отримання ним примірників результатів такого дослідження (аналізу, експертизи) від інших державних органів.

20. Митні органи не відшкодовують витрат, здійснених декларантом або уповноваженою ним особою внаслідок взяття проб (зразків) товарів, що перебувають під митним контролем. Витрати на проведення дослідження (аналізу, експертизи) проб (зразків) товарів, здійснені митними органами, не відшкодовуються декларантом або уповноваженою ним особою, крім випадків, коли таке дослідження (аналіз, експертиза) проводиться з ініціативи зазначених осіб.

21. За бажанням декларанта або уповноваженої ним особи, за умови забезпечення сплати митних платежів відповідно до обраного митного режиму, товари, проби (зразки) яких взяті для проведення дослідження (аналізу, експертизи), випускаються митним органом до одержання результатів відповідних досліджень (аналізів, експертиз), якщо вони не підпадають під дію встановлених законодавством України заборон та/або обмежень щодо переміщення через митний кордон України.

22. З метою встановлення характеристик товару, необхідних для його митного оформлення, митні органи можуть письмово, у тому числі з використанням засобів інформаційних технологій, затребувати з підприємств-виробників, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян наявну у них техніко-технологічну документацію про склад, фізико-хімічні властивості товарів, інформацію про основні технологічні стадії їх виробництва та призначення.

Стаття 357. Операції із взятими пробами (зразками) товарів

1. Взяті проби (зразки) під митним забезпеченням разом з актом про їх взяття доставляються поштою або посадовою особою митного органу до спеціалізованого митного органу з питань експертного забезпечення або до іншої експертної установи (організації) для проведення досліджень (аналізів, експертизи).

2. Дослідження (аналізи, експертизи) проводяться експертами спеціалізованого митного органу з питань експертного забезпечення або інших експертних установ (організацій), призначених митним органом. Зазначені дослідження (аналізи, експертизи) проводяться з метою забезпечення здійснення митного контролю та митного оформлення і не є судовими експертизами.

3. Призначення дослідження (аналізу, експертизи) в інших установах (організаціях) допускається лише у разі неможливості проведення дослідження (аналізу, експертизи) спеціалізованим митним органом з питань експертного забезпечення.

4. Дослідження (аналіз, експертиза) проб (зразків) проводиться протягом 10 днів після їх надходження до спеціалізованого митного органу з питань експертного забезпечення або іншої експертної установи (організації). У разі потреби цей строк може бути продовжено за рішенням керівника спеціалізованого митного органу з питань експертного забезпечення або відповідної експертної установи (організації), але не більше ніж на 20 днів.

5. Дослідження (аналіз, експертиза) проб (зразків) товарів, які швидко псуються або мають обмежений строк зберігання, здійснюється невідкладно.

6. Строк проведення досліджень (аналізів, експертиз) проб (зразків) призупиняється у разі наявності клопотання експерта перед митним органом, який призначив дослідження (аналіз, експертизу), про надання йому додаткових матеріалів. Додаткові матеріали повинні бути надані у строк, що не перевищує 10 днів з дня отримання такого клопотання. У разі ненадання додаткових матеріалів у зазначений строк керівник спеціалізованого митного органу з питань експертного забезпечення або відповідної експертної установи (організації) приймає рішення про проведення часткового дослідження (аналізу, експертизи) або про відмову у проведенні дослідження (аналізу, експертизи).

7. У разі порушення встановлених цією статтею строків проведення досліджень (аналізів, експертиз) чи у разі неможливості їх проведення митний орган зобов'язаний повідомити про це декларанта або уповноважену ним особу. Збитки, завдані декларанту або уповноваженій ним особі внаслідок порушення встановлених цією статтею строків проведення досліджень (аналізів, експертиз), відшкодовуються митними органами в установленому законом порядку.

8. За результатами проведених досліджень (аналізів, експертиз) експерт готує висновок за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

9. У висновку про результати досліджень (аналізів, експертиз) зазначаються:

- 1) місце і дата проведення дослідження (аналізу, експертизи);
- 2) ким і на підставі якого документа проводилося дослідження (аналіз, експертиза);
- 3) запитання, поставлені перед експертом;
- 4) об'єкти дослідження (аналізу, експертизи);
- 5) матеріали і документи, надані експерту;
- 6) зміст та результати дослідження (аналізу, експертизи) із зазначенням методів їх проведення;

7) оцінка результатів дослідження (аналізу, експертизи), висновки та їх обґрунтування.

10. Якщо експерт під час проведення дослідження (аналізу, експертизи) виявить істотні обставини, з приводу яких йому не було поставлено запитань, він може включити їх до висновку.

11. У разі недостатньої ясності та повноти висновку експерта може бути призначено додаткове дослідження (аналіз, експертиза), яке доручається тому самому або іншому експертові.

12. У разі необґрунтованості висновку або виникнення сумнівів у його правильності може бути призначено повторне дослідження (аналіз, експертиза), проведення якого доручається іншому експерту.

13. Додаткові та повторні дослідження (аналізи, експертизи) призначаються на загальних підставах.

14. Контрольні проби (зразки), а також залишки досліджених проб та пошкоджені під час проведення досліджень (аналізів, експертиз) зразки зберігаються у спеціалізованому митному органі з питань експертного забезпечення протягом 60 днів з дня їх надходження. Протягом цього строку декларант або уповноважена ним особа має право оскаржити рішення митного органу, прийняте на підставі результатів проведеного дослідження (аналізу, експертизи), в установленому цим Кодексом порядку.

15. Проби (зразки) товарів, які швидко псуються або мають обмежений строк зберігання, зберігаються протягом строку їх зберігання.

16. Проби (зразки) товарів, в результаті дослідження яких у їх складі виявлено наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори, сильнодіючі або отруйні речовини, а також проби (зразки) товарів, взяті в одному примірнику, одразу після проведення їх дослідження (аналізу, експертизи) та надання висновку передаються митному органу, який призначив таке дослідження (аналіз, експертизу), за актом, форма якого затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

17. Проби (зразки) товарів, у тому числі пошкоджені, і техніко-технологічна документація належать їх власникам. Після закінчення дослідження (аналізу, експертизи) проби (зразки) з урахуванням встановленого частиною чотирнадцятою цієї статті строку зберігання повертаються декларанту або уповноваженій ним особі на їх письмову вимогу з оформленням відповідного акта, форма якого затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

18. Проби (зразки) товарів, не затребувані власником або уповноваженою ним особою протягом встановленого частиною чотирнадцятою цієї статті строку зберігання, знищуються з оформленням відповідного акта, форма якого затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів. При цьому вартість зазначених проб (зразків) власникові або уповноваженій ним особі не відшкодовується.

19. Техніко-технологічна документація та інші документи з інформацією про характеристики товару, проби (зразки) якого відбиралися для проведення досліджень (аналізів, експертиз), повертаються власнику товарів або уповноваженій ним особі після закінчення митного оформлення цих товарів

або після надання митному органу засвідчених в установленому порядку копій зазначених документів, які залишаються у справах митного органу.

20. Оплата проведення досліджень (аналізів, експертиз) проб (зразків) товарів здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

Стаття 399. Призупинення митного оформлення товарів на підставі даних митного реєстру

1. У разі якщо митний орган на підставі даних митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, виявляє ознаки порушення прав інтелектуальної власності щодо товарів, пред'явлених до митного контролю та митного оформлення, їх митне оформлення призупиняється, а товари підлягають розміщенню на складі цього органу.

2. Рішення про призупинення митного оформлення товарів на строк до 10 робочих днів і в разі необхідності продовження цього строку не більш як на 10 робочих днів приймає керівник митного органу або особа, яка виконує його обов'язки.

3. У день прийняття рішення про призупинення митного оформлення товарів митний орган засобами факсимільного та/або електронного зв'язку повідомляє правовласника про факт пред'явлення цих товарів до митного оформлення, а декларанта - про причини призупинення їх митного оформлення, а також повідомляє декларантові найменування та адресу правовласника. У повідомленні правовласнику зазначаються: митне оформлення яких саме товарів призупинено, їх кількість, причини та строк призупинення, найменування та адреса власника товарів, а також інша необхідна інформація.

4. У разі призупинення митного оформлення швидкопсувних товарів строк призупинення становить три робочі дні та не може бути продовжений.

5. Використання правовласником інформації, отриманої ним від митного органу, можливе лише для цілей, пов'язаних із призупиненням митного оформлення товарів.

6. Датою отримання повідомлення правовласником вважається день, коли митним органом таке повідомлення надіслано засобами факсимільного та/або електронного зв'язку.

7. У разі якщо протягом перших 10 робочих днів після отримання повідомлення про призупинення митного оформлення товарів правовласник письмово не поінформує митний орган, що призупинив митне оформлення таких товарів, про звернення до суду з метою забезпечення захисту прав інтелектуальної власності або не звернеться до такого митного органу з письмовим вмотивованим клопотанням про продовження строку призупинення митного оформлення, то за відсутності ознак порушення митних правил товари, митне оформлення яких було призупинено, підлягають митному оформленню в установленому порядку.

8. У разі якщо протягом перших 10 робочих днів після отримання повідомлення про призупинення митного оформлення товарів правовласник письмово поінформує митний орган про звернення до суду з метою забезпечення захисту прав інтелектуальної власності або звернеться до такого митного органу з письмовим вмотивованим клопотанням про продовження строку призупинення митного оформлення, то призупинення митного оформлення вказаних товарів може бути продовжено митним органом, але не більш як на 10 робочих днів.

9. У разі якщо протягом строків, зазначених у частині другій цієї статті, правовласник подасть митному органу, що призупинив митне оформлення товарів, ухвалу суду про заборону вчинення певних дій у справі про порушення прав інтелектуальної власності або інше рішення з цього питання, винесене (прийняте) іншими уповноваженими державними органами, митний орган продовжує призупинення митного оформлення товарів на строк, встановлений цими органами.

10. У разі якщо протягом строків, зазначених у частині другій цієї статті, до митного органу, що призупинив митне оформлення товарів, не буде подано ухвалу суду про заборону вчинення певних дій у справі про порушення прав інтелектуальної власності або відповідне рішення іншого уповноваженого державного органу, то за відсутності ознак порушення митних правил товари, щодо яких було прийнято рішення про призупинення митного оформлення, підлягають митному оформленню в установленому порядку. У такому разі відшкодування декларанту та іншим особам витрат та збитків, спричинених призупиненням митного оформлення, здійснюється за рахунок правовласника.

11. У разі призупинення митним органом митного оформлення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, за відсутності вагомих причин вважати такі товари контрафактними правовласник протягом строків, зазначених у частині другій цієї статті, може звернутися до митного органу з письмовою заявою про надання згоди на поновлення митного оформлення таких товарів. У такому разі правовласник не має права вимагати знищення такого товару від його власника.

12. Правовласник та/або декларант можуть з дозволу митного органу брати проби (зразки) товарів, щодо яких прийнято рішення про призупинення митного оформлення, і передавати їх на експертизу. Один примірник висновку, отриманого за результатами експертизи, подається митному органу.

13. Зразки товарів разом із примірником висновку їх експертизи повинні бути повернені митному органу до завершення строків, зазначених у частині другій цієї статті. Правовласник зобов'язаний забезпечити проведення такої експертизи.

14. У разі якщо протягом строків, зазначених у частині другій цієї статті, порушення прав інтелектуальної власності під час переміщення через митний кордон України товарів, щодо яких прийнято рішення про призупинення митного оформлення, буде підтверджене висновком експертизи, проведеної відповідним уповноваженим органом, то в установленому цим Кодексом порядку митний орган порушує справу про порушення митних правил, а товари - безпосередні предмети правопорушення вилучаються.

15. У разі призупинення митного оформлення товарів, зазначених у цій статті, відшкодування митним органам витрат, пов'язаних із зберіганням цих товарів, здійснюється за рахунок правовласника.

Стаття 486. Завдання та зміст провадження у справі про порушення митних правил

1. Завданнями провадження у справах про порушення митних правил є своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її з дотриманням вимог закону, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, та запобігання таким правопорушенням.

2. Провадження у справі про порушення митних правил включає в себе виконання процесуальних дій, зазначених у статті 508 цього Кодексу, розгляд справи, винесення постанови та її перегляд у зв'язку з оскарженням (опротестуванням).

Стаття 489. Обставини, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи про порушення митних правил

1. Посадова особа при розгляді справи про порушення митних правил зобов'язана з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують та/або обтяжують відповідальність, чи є підстави для звільнення особи, що вчинила правопорушення, від адміністративної відповідальності, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Стаття 490. Посадові особи, уповноважені складати протоколи про порушення митних правил

1. Протокол про порушення митних правил мають право складати:

1) посадові особи, які відповідно до посадових інструкцій уповноважені здійснювати митний контроль, митне оформлення і пропуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України і які безпосередньо виявили порушення митних правил;

- 2) посадові особи митних органів, які згідно з посадовими обов'язками мають таке право;
- 3) інші посадові особи, уповноважені керівником центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, або керівником митниці.

Стаття 491. Підстави для порушення справи про порушення митних правил

1. Підставами для порушення справи про порушення митних правил є:
 - 1) безпосереднє виявлення посадовими особами митного органу порушення митних правил;
 - 2) офіційні письмові повідомлення про вчинення особою порушення митних правил, отримані від правоохоронних органів, а також органів, що здійснюють види контролю, зазначені у частині першій статті 319 цього Кодексу;
 - 3) офіційні письмові повідомлення про вчинення порушення митних правил, отримані від митних та правоохоронних органів іноземних держав, а також від міжнародних організацій.

Стаття 492. Мова, якою здійснюється провадження у справі про порушення митних правил

1. Провадження у справі про порушення митних правил здійснюється державною мовою.
2. Особи, які беруть участь у провадженні у справі про порушення митних правил і не володіють або недостатньо володіють державною мовою, мають право робити заяви, давати пояснення, подавати клопотання рідною мовою, а також користуватися послугами перекладача.

Стаття 493. Посадові особи митних органів, які здійснюють провадження у справі про порушення митних правил

1. Провадження у справі про порушення митних правил здійснюють, крім випадків, передбачених частинами другою і третьою цієї статті, посадові особи митниці, в зоні діяльності якої було вчинено або виявлено таке порушення. Окремі процесуальні дії у справі про порушення митних правил можуть вчинятися посадовими особами, уповноваженими складати протоколи про порушення митних правил відповідно до статті 490 цього Кодексу, а у випадку, передбаченому статтею 518 цього Кодексу, - також посадовими особами іншого митного органу.
2. Керівник центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, або особа,

яка виконує його обов'язки, має право передавати справу про порушення митних правил для здійснення провадження з однієї митниці до іншої.

3. Посадові особи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, можуть здійснювати провадження у будь-якій справі про порушення митних правил, порушеній будь-яким митним органом України.

Стаття 495. Докази у справі про порушення митних правил

1. Доказами у справі про порушення митних правил є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку встановлюються наявність або відсутність порушення митних правил, винність особи у його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Такі дані встановлюються:

- 1) протоколом про порушення митних правил, протоколами процесуальних дій, додатками до зазначених протоколів;
- 2) поясненнями свідків;
- 3) поясненнями особи, яка притягується до відповідальності;
- 4) висновком експерта;
- 5) іншими документами (належним чином завіреними їх копіями або витягами з них) та інформацією, у тому числі тими, що перебувають в електронному вигляді, а також товарами - безпосередніми предметами порушення митних правил, товарами із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортними засобами, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України.

2. Посадова особа митного органу, яка здійснює провадження у справі про порушення митних правил, оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом та правосвідомістю.

Стаття 497. Особи, які беруть участь у провадженні у справах про порушення митних правил

1. У провадженні у справах про порушення митних правил беруть участь:

- 1) особи, які притягуються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил;
- 2) власники товарів, транспортних засобів, зазначених у пункті 3 статті 461 цього Кодексу (заінтересовані особи);

3) представники осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, та заінтересованих осіб (законні представники, представники, які діють на підставі довіреності, доручення);

4) захисники;

5) представники митних органів;

6) свідки;

7) експерти;

8) перекладачі;

9) поняті.

Стаття 502. Експерт

1. Експертом може бути особа, яка має необхідні знання для надання відповідного висновку.

2. Експерт призначається посадовою особою митного органу, в провадженні якої перебуває справа про порушення митних правил, у разі потреби в спеціальних знаннях.

3. Експерт зобов'язаний надати об'єктивні висновки з поставлених перед ним питань.

4. Експерт має право:

1) ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи;

2) заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів, необхідних для надання висновків.

Стаття 503. Перекладач

1. Перекладачем може бути особа, яка володіє мовою, знання якої необхідне для здійснення перекладу під час провадження у справі про порушення митних правил.

2. Перекладач зобов'язаний точно і в повному обсязі здійснювати доручений йому переклад, у разі необхідності брати участь у проведенні процесуальних дій у справі про порушення митних правил.

3. Як перекладач може виступати посадова особа митного органу.

Стаття 508. Проведення процесуальних дій

1. У справі про порушення митних правил процесуальні дії проводяться з метою отримання доказів, необхідних для правильного вирішення цієї справи.

2. До процесуальних дій належать:

1) складення протоколу про порушення митних правил;

2) опитування осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, свідків, інших осіб;

3) витребування документів, необхідних для провадження у справі про порушення митних правил, або належним чином завірених їх копій чи витягів з них;

4) тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів, зазначених у пункті 3 статті 461 цього Кодексу, та документів на них;

5) митне обстеження;

6) пред'явлення товарів, транспортних засобів і документів для впізнання;

7) експертиза;

8) взяття проб та зразків для проведення дослідження (аналізу, експертизи).

3. Під час проведення процесуальних дій, зазначених у пунктах 2, 4-6, 8 частини другої цієї статті, складаються протоколи, форми яких встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

Стаття 513. Проведення митних обстежень

1. Посадова особа митного органу, у провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил і яка має достатні підстави вважати, що на території або в приміщеннях підприємств, або в транспортних засобах, що їм належать, знаходяться товари, що є безпосередніми предметами порушення митних правил, або товари із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортні засоби, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України, а також документи та інформація, у тому числі ті, що перебувають в електронному вигляді, необхідні для розгляду справи про порушення митних правил, може проводити митне обстеження таких територій, приміщень або транспортних засобів.

2. Митне обстеження проводиться з метою виявлення товарів, документів, інформації, зазначених у частині першій цієї статті, та їх тимчасового вилучення відповідно до статті 511 цього Кодексу.

3. Митне обстеження проводиться у присутності посадових осіб підприємств, зазначених у частині першій цієї статті.

4. Посадові особи митних органів мають право запросити до участі у митному обстеженні спеціалістів.

5. Про проведення митного обстеження складається протокол за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

Стаття 515. Експертиза та висновок експерта

1. Експертиза призначається, якщо для з'ясування питань, що виникають у справі про порушення митних правил, виникла потреба у спеціальних знаннях з окремих галузей науки, техніки, мистецтва, релігії тощо. Зазначена експертиза не є судовою експертизою.

2. Експертиза проводиться експертами спеціалізованого митного органу з питань експертного забезпечення, його відокремлених підрозділів та інших установ або окремими спеціалістами, які призначаються посадовою особою митного органу, у провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил. Особа, щодо якої порушено зазначену справу, має право на проведення за її рахунок незалежної експертизи.

3. Поставлені перед експертом питання та його висновок не повинні виходити за межі спеціальних знань експерта. Експерт надає висновок у письмовій формі від свого імені. У висновку викладаються суть проведеного ним дослідження та обґрунтування відповіді на поставлені запитання.

4. Якщо експерт під час проведення експертизи встановить обставини, що мають значення для справи, з приводу яких йому не було поставлено запитань, він має право викласти ці обставини у своєму висновку.

5. Висновок експерта не є обов'язковим для посадової особи митного органу, у провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил. У разі незгоди цієї особи з висновком експерта у постанові, яка виноситься у справі, повинно міститися обґрунтування такої незгоди.

6. У разі неналежної якості або повноти висновку експерта може бути призначена повторна експертиза, проведення якої доручається іншому експерту (експертам).

Стаття 516. Порядок призначення експертизи посадовою особою митного органу

1. Визнавши за необхідне проведення експертизи, посадова особа митного органу, у провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил, виносить постанову, у якій визначаються підстави для призначення експертизи, прізвище експерта або найменування спеціалізованого митного органу з питань експертного забезпечення, його відокремленого підрозділу чи іншої відповідної установи, в якій має проводитися експертиза. У цій же постанові ставляться конкретні питання, які мають бути вирішені під час проведення експертизи, а також визначаються матеріали, що передаються у розпорядження експерта.

2. До призначення експерта з'ясовуються необхідні відомості про його професіоналізм та компетентність.

3. Рішення про призначення експертизи є обов'язковим для експерта, а також для посадових осіб підприємства, де працює експерт.

Стаття 517. Одержання проб та зразків для проведення експертизи

1. Посадова особа митного органу, у провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил, має право відбирати в осіб, які притягуються до відповідальності за порушення митних правил, зразки підпису, почерку, а також брати проби та зразки товарів, необхідні для проведення експертизи.

2. Особа, щодо якої порушено справу про порушення митних правил, її представники, захисник, мають право клопотатися перед митним органом, посадова особа якого здійснює провадження у зазначеній справі, про взяття проб та зразків для проведення експертизи. У разі відмови у задоволенні такого клопотання митний орган повинен письмово повідомити про це особу, яка подала клопотання, з вмотивованим обґрунтуванням причин відмови.

3. У разі потреби взяття проб та зразків може проводитися також в осіб, не зазначених у частині першій цієї статті, свідчення та участь яких у вивченні та оцінці обставин порушення митних правил можуть мати істотне значення для провадження і розгляду справи.

4. Посадова особа митного органу, у провадженні або на розгляді якої знаходиться справа про порушення митних правил, виносить постанову про взяття проб та зразків.

5. До взяття проб та зразків у разі потреби може залучатися експерт.

6. Про взяття проб та зразків складається протокол.

Стаття 519. Витрати у справі про порушення митних правил

1. Витрати у справі про порушення митних правил складаються з видатків на інвентаризацію, зберігання, перевезення (пересилання) товарів, транспортних засобів, зазначених у пункті 3 статті 461 цього Кодексу, а також з інших понесених митними органами витрат на провадження або розгляд справи.

2. До витрат у справі про порушення митних правил належать також кошти, що виплачуються експерту за виконання його обов'язків та за роботу, виконану за дорученням митного органу, виплати добових, компенсації на проїзд до митного органу і назад та наймання приміщення, а також кошти, одержані свідком на відшкодування витрат, пов'язаних з викликом для дачі пояснень.

3. За робітниками та службовцями, які викликаються до митного органу як свідки, експерти, перекладачі, зберігається середній місячний заробіток за місцем основної роботи. Особи, які не є робітниками та службовцями, отримують у зв'язку з таким викликом грошову компенсацію, яку виплачує митний орган.

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Кодекс набирає чинності з першого числа другого місяця, що настає за місяцем, в якому його опубліковано, крім пункту 9 цього розділу, який набирає чинності з дня, наступного за днем опублікування цього Кодексу.
2. З дня набрання чинності цим Кодексом втрачають чинність:
 - 1) Митний кодекс України (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 38-39, ст. 288 із наступними змінами);
 - 2) Закон України "Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України" (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 1, ст. 2; 2006 р., № 8, ст. 93; 2007 р., № 9, ст. 68; 2008 р., № 25, ст. 238; 2009 р., № 10-11, ст. 137, № 29, ст. 389; 2010 р., № 30, ст. 398; 2011 р., № 23, ст. 160);
 - 3) Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" (Відомості Верховної Ради України, 2005 р., № 1, ст. 9);
 - 4) частина друга статті 31 Закону України "Про дорожній рух" (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 31, ст. 338);
 - 5) пункт 2 розділу II "Прикінцеві положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування дорожнього господарства" (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 40, ст. 361);
 - 6) Закон України "Про Єдиний митний тариф" (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 19, ст. 259 із наступними змінами);
 - 7) Постанова Верховної Ради України "Про введення в дію Закону України "Про Єдиний митний тариф" (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 19, ст. 260);
 - 8) стаття 2 Закону України "Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні" (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 3, ст. 20);
 - 9) Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань митної справи" (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 13, ст. 109);
 - 10) Закон України "Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування" (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 35, ст. 283);
 - 11) пункт 3 статті 3 "Прикінцеві положення" Закону України "Про визнання бронетанкової галузі однією з пріоритетних у промисловості України та заходи щодо надання їй державної підтримки" (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 11, ст. 46);

- 12) [Закон України "Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 30, ст. 143);
- 13) пункт 3 статті 4 "Прикінцеві положення" [Закону України "Про розвиток літакобудівної промисловості"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 50, ст. 261);
- 14) [Закон України "Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 5, ст. 31);
- 15) пункт 2 розділу II "Прикінцеві положення" [Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка", "Інститут електрозварювання імені Є.О.Патона", "Інститут монокристалів", "Вуглемаш"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 33, ст. 238);
- 16) пункт 3 статті 2 "Прикінцеві положення" [Закону України "Про забезпечення реалізації інвестиційних проектів в Туркменістані"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 35, ст. 259);
- 17) [Закон України "Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., № 14, ст. 99);
- 18) пункт 3 розділу II "Прикінцеві положення" [Закону України "Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., № 24, ст. 162);
- 19) [Закон України "Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 25, ст. 346);
- 20) [Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 15, ст. 130);
- 21) пункт 4 розділу III "Прикінцеві положення" [Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" та інших законів України"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 22, ст. 182);
- 22) [Закон України "Про внесення змін до деяких законів України з питань космічної діяльності"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., № 38, ст. 537);
- 23) [Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань оподаткування послуг з міжнародних перевезень пасажирів, багажу та вантажів, міжнародних відправлень, міжнародного лізингу та міжнародного ремонту товарів"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., № 43, ст. 641);
- 24) [Декрет Кабінету Міністрів України від 11 січня 1993 року № 4-93 "Про Єдиний митний тариф України"](#) (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 12, ст. 107 із наступними змінами);

- 25) [Декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 року № 54-93 "Про лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності"](#) (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 28, ст. 301);
- 26) [Закон України "Про внесення змін до декретів Кабінету Міністрів України з питань митного регулювання"](#) (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 20, ст. 117);
- 27) пункт 2 статті 5 "Прикінцеві положення" [Закону України "Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 43, ст. 370);
- 28) [Закон України "Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах"](#) (Відомості Верховної Ради України, 1995 р., № 32, ст. 255; 1999 р., № 38, ст. 344; 2001 р., № 41, ст. 203; 2002 р., № 6, ст. 40; 2004 р., № 52, ст. 565; 2005 р., №№ 17-19, ст. 267, № 27, ст. 363, № 34, ст. 441; 2007 р., № 9, ст. 73; 2008 р., № 27-28, ст. 253; 2011 р., № 29, ст. 272; із змінами, внесеними законами України [від 9 грудня 2011 року № 4099-VI](#) та [№ 4100-VI](#));
- 29) пункт 2 розділу II "Прикінцеві положення" [Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 9, ст. 85);
- 30) [Закон України "Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку із світовою фінансовою кризою"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., № 27, ст. 349).
3. Закони України, акти Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, та інших центральних органів виконавчої влади, прийняті на виконання законів України з питань державної митної справи до набрання чинності цим Кодексом, та нормативно-правові акти, які використовуються при застосуванні норм законів з питань державної митної справи (у тому числі акти законодавства СРСР), застосовуються в частині, що не суперечить цьому Кодексу, до прийняття відповідних актів згідно з вимогами цього Кодексу.
4. Тимчасово звільняються від оподаткування ввезним митом при ввезенні на митну територію України та поміщенні в митний режим імпорту:
- 1) до 1 січня 2015 року - товари, які не виробляються в Україні, крім товарів за кодами 4707 90 10 00, 4707 90 90 00 згідно з [УКТ ЗЕД](#), і ввозяться на митну територію України для використання у видавничій діяльності та діяльності з виготовлення книжкової продукції, яка виробляється в Україні, та мають такі коди згідно з УКТ ЗЕД:
- 2) до 1 січня 2016 року - товари, які ввозяться суб'єктами літакобудування, що підпадають під дію статті 2 Закону України "Про

розвиток літакобудівної промисловості", за такими кодами згідно з УКТ ЗЕД: 2707 20 90 00, 2707 30 10 00, 2707 99 80 00, 2710 11 21 00, 2710 19 81 00, 2710 19 99 00, 2712 20 90 00, 2805 30 90 00, 2818 10 90 00, 2827, 2835, 3204 90 00 00, 3207 40 30 00, 3208, 3209, 3211 00 00, 3214 10 10 10, 3603 00, 3604 90 00 00, 3703 10 00 00, 3703 90 10 00, 3824 10 00 90, 3824 90 35 00, 3824 90 40 00, 3824 90 50, 3824 90 65 00, 3901, 3909, 3911, 3917, 3919, 3920, 3921, 4002, 4005, 4006 90 00, 4008, 4009, 4011 30 00 30, 4016, 4017 00, 7003, 7007, 7019, 7202, 7205 10 00 00, 7205 29 00 00, 7207, 7208, 7209, 7211, 7212, 7213, 7214, 7215, 7217, 7218, 7219, 7220, 7221 00 10 00, 7223 00, 7224 90 18 00, 7225, 7226, 7227, 7228, 7229, 7304, 7311 00 10 00, 7312, 7315, 7318, 7326, 7407, 7409, 7411, 7413 00, 7419, 7502, 7504 00 00 00, 7505, 7506, 7507, 7508, 7601, 7603, 7604, 7605, 7606, 7607 11 90 00, 7607 19 99 00, 7607 20 91 00, 7608, 7609 00 00 00, 7616, 8101, 8102, 8104, 8105, 8108, 8111 00 90 00, 8112, 8307, 8409 10 00 00, 8411 11 00 00, 8411 12, 8411 21 00 00, 8411 22 20 00, 8411 22 80 00, 8411 81 00 00, 8411 82, 8411 91 00 00, 8411 99 00 00, 8412 10 00 10, 8412 21 80 10, 8412 29 89 10, 8412 31 00 91, 8412 39 00 10, 8412 80 80 10, 8412 90 20 10, 8412 90 80 10, 8413 19 00 00, 8413 20 00 00, 8413 30 20 00, 8413 30 80 00, 8413 50 40 00, 8413 50 69 00, 8413 50 80 00, 8413 60 39 00, 8413 60 69 00, 8413 60 70 00, 8413 60 80 00, 8413 70 21 00, 8413 70 29 00, 8413 81 00 00, 8413 91 00 90, 8414 10 89 10, 8414 20 80 10, 8414 30 20 10, 8414 30 81 10, 8414 30 89 10, 8414 51 00 10, 8414 59 20 91, 8414 59 40 10, 8414 59 80 10, 8414 80 11 10, 8414 80 19 10, 8414 80 22 91, 8414 80 28 10, 8414 80 73 91, 8414 90 00 00, 8415 81 00 30, 8415 82 00 30, 8415 83 00 10, 8415 90 00 00, 8419 50 00 00, 8419 81 20 10, 8419 81 80 10, 8419 90 85 00, 8421 19 70 10, 8421 21 00 00, 8421 23 00 30, 8421 29 00 00, 8421 31 00 00, 8421 39 20 00, 8424, 8425 11 00 00, 8425 19 80 00, 8425 31 00 00, 8425 39 30 00, 8425 39 90 00, 8425 42 00 00, 8425 49 00 00, 8443 32 10 00, 8456, 8457, 8458, 8459, 8460, 8461, 8462, 8463, 8466, 8471 30 00 00, 8471 41 00 00, 8471 49 00 00, 8471 50 00 00, 8471 60 60 00, 8471 60 70 00, 8471 70, 8473 30, 8479 89 97 90, 8481, 8482, 8483, 8501 20 00 10, 8501 31 00 10, 8501 32 20 10, 8501 32 80 10, 8501 33 00 10, 8501 34 92 10, 8501 34 98 10, 8501 40 20 10, 8501 40 80 10, 8501 51 00 10, 8501 52 20 10, 8501 52 30 10, 8501 52 90 10, 8501 53 81 00, 8501 61 20 10, 8501 61 80 10, 8501 62 00 10, 8501 63 00 10, 8502 11 20 10, 8502 11 80 10, 8502 12 00 10, 8502 13 20 10, 8502 13 40 10, 8502 13 80 10, 8502 20 20 10, 8502 20 40 10, 8502 20 60 10, 8502 20 80 10, 8502 39 20 10, 8502 39 80 10, 8502 40 00 10, 8504 10 20 10, 8504 10 80 10, 8504 31 80 00, 8504 32 20 10, 8504 32 80 10, 8504 33 00 10, 8504 40 90 00, 8504 50 20 10, 8504 50 95 10, 8505, 8506, 8507 10 41 10, 8507 10 49 10, 8507 10 92 10, 8507 10 98 10, 8507 20 41 10, 8507 20 49 10, 8507 20 92 10, 8507 20 98 10, 8507 30 89 00, 8507 40 00 00, 8507 80 80 00, 8507 90 90 00, 8511 10 00 10, 8511 20 00 10, 8511 30 00 10, 8511 40 00 10, 8511 50 00 10, 8511 80 00 10, 8515, 8517 70 11 00, 8517 70 19 10, 8525 50 00 10, 8525 60 00 00, 8526 10 00 10, 8526 91 20, 8526 91 80, 8526 92 00 10, 8528 41 00 00, 8528 51 00 00, 8528 59 90 00, 8528 61 00

00, 8529 10 69 10, 8529 10 80 10, 8529 10 95 10, 8529 90 97 10, 8531 10 95 10, 8531 20 20 10, 8531 20 40 10, 8531 20 95 10, 8531 80 20 10, 8531 80 95 10, 8532, 8533, 8535, 8536, 8537, 8538 10 00 00, 8538 90 99 00, 8541, 8542, 8543, 8544, 8545, 8546, 9014 10 00 10, 9014 20 20 10, 9014 20 20 90, 9014 20 80 10, 9014 20 80 90, 9014 90 00 90, 9017 20, 9017 30, 9017 80, 9020 00 00 00, 9023 00, 9024, 9025 11 80 10, 9025 19 20 10, 9025 19 80 98, 9025 80 20 10, 9025 80 40 10, 9025 90 00 95, 9026 10, 9026 20, 9026 80, 9026 90 00 00, 9027, 9029 10 00 10, 9029 20 38 10, 9030 10 00 00, 9030 20 10 00, 9030 20 30 00, 9030 20 91 00, 9030 31 00 00, 9030 32 00 00, 9030 33, 9030 39 00 00, 9030 40 00 00, 9030 84 00 00, 9030 89 30 00, 9030 90 85 00, 9031 80 34 00, 9031 90 85 00, 9032 10, 9032 20 00 00, 9032 81 00 00, 9032 89 00 00, 9033 00 00 00. Порядок та обсяги ввезення зазначених товарів визначаються Кабінетом Міністрів України;

3) до 1 вересня 2012 року:

товари (крім підакцизних), що не виробляються в Україні або виробляються, але не відповідають технічним характеристикам світового рівня та вимогам міжнародних спортивних організацій, з метою їх використання для будівництва і оснащення (придбання обладнання та інвентарю) спортивних споруд, що є об'єктами чемпіонату Європи 2012 року з футболу. Перелік та обсяги зазначених товарів з визначенням їх кодів згідно з УКТ ЗЕД затверджуються Кабінетом Міністрів України;

товари (крім підакцизних), що не виробляються в Україні або виробляються, але не відповідають технічним характеристикам світового рівня та вимогам міжнародних організацій цивільної авіації, що ввозяться на митну територію України з метою їх використання для будівництва та оснащення аеропортів, які є об'єктами фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, за такими кодами товарів згідно з УКТ ЗЕД: 7326 90 98 90, 8405 10 00 00, 8414 40 90 00, 8428 33 00 00, 8428 90 95 00, 8429 19 00 00, 8429 20 00 00, 8429 51 99 00, 8430 20 00 00, 8504 40 90 00, 8530 80 00 00, 8704 22 91 00, 8704 23 91 00, 8705 30 00 90, 8705 90 90 90, 8709 19 90 00, 8716 80 00 00, 9015 80 11 00, 9024 80 99 00, 9405 40 10 00, 9405 99 00 90. Порядок та обсяги ввезення зазначених товарів визначаються Кабінетом Міністрів України;

товари (крім підакцизних), що ввозяться на митну територію України УЄФА, призначеними УЄФА особами або учасниками чемпіонату (крім збірної України) відповідно до статті 11 Закону України "Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні". Обсяги та порядок ввезення таких товарів встановлюються у спосіб, визначений Кабінетом Міністрів України. Перелік зазначених товарів з визначенням їх кодів згідно з УКТ ЗЕД визначається окремим законом;

4) до 1 січня 2015 року - товари, які у межах ратифікованих Верховною Радою України міжнародних договорів (угод) України з питань космічної діяльності щодо створення космічної техніки (включаючи агрегати,

системи та їх комплектуючі для космічних комплексів, космічних ракет-носіїв, космічних апаратів та наземних сегментів космічних систем) ввозяться на митну територію України резидентами - суб'єктами космічної діяльності та класифікуються за такими кодами товарів згідно з УКТ ЗЕД: 2818 10, 2830 90 85 00, 2837, 2901, 2903, 2921, 2929, 2931 00 95 90, 3207 20, 3208, 3209, 3214, 3403, 3506, 3602 00 00 00, 3603 00, 3604, 3701, 3703, 3707, 3810, 3814 00, 3901, 3903, 3906, 3907, 3908 90 00 00, 3909, 3911, 3917, 3919, 3920, 3921, 3926, 4002, 4005, 4008, 4016, 4017 00 10 00, 4823 40 00 00, 4901, 4906 00 00 00, 5208, 5407, 5607, 5903, 5906, 5911 90 90, 6815 10, 6902, 7002, 7007 11 90 00, 7019, 7202, 7211, 7214, 7215, 7217, 7219, 7220, 7222, 7223 00, 7224-7226, 7228, 7229, 7304, 7407, 7409-7411, 7413 00, 7505, 7506, 7508, 7601, 7604-7608, 7616, 8101, 8102, 8104, 8105, 8108, 8112, 8307, 8412, 8414, 8421, 8471, 8473, 8479, 8482, 8483 30 80, 8501, 8504, 8506, 8507, 8517, 8523, 8526, 8529, 8532, 8533, 8536-8538, 8540-8544, 8547, 8803, 9014, 9015, 9023 00, 9026, 9027, 9030-9032, 9033 00 00 00, 9306 90 10 00. Порядок та обсяги ввезення зазначених товарів визначаються Кабінетом Міністрів України;

5) до 1 січня 2019 року - техніка, обладнання, устаткування, що використовуються для реконструкції існуючих і будівництва нових підприємств з виробництва біопалив і для виготовлення та реконструкції технічних і транспортних засобів з метою споживання біопалив, які класифікуються за кодами УКТ ЗЕД, визначеними статтею 7 Закону України "Про альтернативні види палива", якщо такі товари не виробляються та не мають аналогів в Україні. Порядок ввезення зазначених товарів визначається Кабінетом Міністрів України;

6) до 1 січня 2016 року - устаткування, обладнання та комплектуючі, що не виробляються в Україні і ввозяться на митну територію України вітчизняними підприємствами суднобудівної промисловості (клас 35.11 група 35 КВЕД ДК 009:2005) для використання у господарській діяльності. Перелік зазначених товарів з визначенням їх кодів згідно з УКТ ЗЕД встановлюється Кабінетом Міністрів України;

7) протягом одного року, що передує дню початку кожних Олімпійських та Паралімпійських ігор, - товари, включаючи інвентар, обладнання, екіпіровку, медико-біологічні засоби, що ввозяться в Україну в порядку, визначеному Законом України "Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні", з метою використання для підготовки та участі членів збірних команд України в Олімпійських та Паралімпійських іграх. Перелік зазначених товарів з визначенням їх кодів згідно з УКТ ЗЕД встановлюється законом;

8) до 1 січня 2017 року - матеріали, вузли, агрегати та/або комплектуючі вироби, що ввозяться на митну територію України підприємствами вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу, у разі якщо такі товари не виробляються в Україні. Зазначені у цьому підпункті товари звільняються від оподаткування за умови, що ці товари

використовуються платниками податку для виробництва техніки та/або обладнання для агропромислового комплексу, визначених пунктом 1 частини першої статті 1 Закону України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу". Порядок ввезення, перелік зазначених підприємств та товарів з визначенням їх кодів згідно з УКТ ЗЕД встановлюються Кабінетом Міністрів України. У разі порушення вимог щодо цільового використання зазначених товарів платник податку зобов'язаний сплатити ввізне мито та пеню в порядку і розмірах, визначених законом.

У разі порушення вимог цього пункту щодо порядку цільового використання товарів, звільнених від оподаткування митом, або умов, за яких надається умовне повне або часткове звільнення від оподаткування митом, до відповідних суб'єктів господарювання, незалежно від притягнення їх посадових осіб до адміністративної відповідальності, передбаченої цим Кодексом, застосовуються норми пункту 30.8 статті 30 та статті 123 Податкового кодексу України.

5. Заходи з митного контролю та виконання митних формальностей, розпочаті та не завершені до дня набрання чинності цим Кодексом, завершуються в порядку та на умовах, які діяли станом на останній день місяця, що настає за місяцем, в якому опубліковано цей Кодекс.

6. Протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Кодексом провадження видів діяльності, зазначених у пунктах 2–6 статті 404 цього Кодексу, може здійснюватися на підставі відповідних документів дозвільного характеру, чинних станом на останній день місяця, що настає за місяцем, в якому опубліковано цей Кодекс.

7. До 1 січня 2017 року допускається надання на паперових носіях документів, зазначених у частині третій статті 33 цього Кодексу.

8. Повернення помилково або надміру сплачених до дня набрання чинності цим Кодексом сум митних платежів здійснюється у порядку, встановленому цим Кодексом та Податковим кодексом України.

9. Кабінету Міністрів України:

протягом місяця розробити та подати до Верховної Ради України проект закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям цього Кодексу;

до дня набрання чинності цим Кодексом привести свої акти у відповідність із цим Кодексом та видати акти, що впливають із цього Кодексу;

до дня набрання чинності цим Кодексом забезпечити приведення центральними органами виконавчої влади своїх нормативно-правових актів у відповідність із цим Кодексом та видання ними нормативно-правових актів, що впливають із цього Кодексу;

протягом трьох місяців розробити та подати до Верховної Ради України проект закону про порядок відшкодування шкоди, заподіяної особам та їх

майну неправомірними рішеннями, діями або бездіяльністю митних органів, організацій або їх посадових осіб чи інших працівників при виконанні ними своїх службових (трудових) обов'язків;

до 1 січня 2015 року забезпечити створення в митній службі України автоматизованої системи митного оформлення та передбачити у проектах законів про Державний бюджет України на 2013 та 2014 роки окремим рядком необхідні для цього кошти.

Президент України
В.ЯНУКОВИЧ

м. Київ
13 березня 2012 року
№ 4495-VI

Олександр Олексійович Садченко

**ЕКСПЕРТИЗА У
ПРАВОЗАСТОСОВЧОМУ ПРОЦЕСІ**

Збірник нормативних актів